This book should be returned to the Library on or before the last date stamped below.

A fine of five cents a day is incurred by retaining it beyond the specified time.

Please return promptly.

DUE NOV -7 '32

PURCHASED FOR THE

University of Toronto Library

FROM THE

Shoshana and Milton Shier Fund

FOR THE SUPPORT OF

Jewish Studies

„ביבליותיקה גדולה".

מבחר הספרות העברית הישנה, החדשה והצעירה,

נערכת בעזרתם ובהשתתפותם של טובי החכמים והסופרים העברים בכל הארצות.

חמשים ספרים (50) בכל שנה

— ספר בכל שבוע. —

מחיר החתימה:

ברוסיה: לשנה 10 רובל, **עם המשלוח** 12 רובל; בחו"ל: 13 רובל לשנה עם המשלוח וכן לחצי ולרבע שנה בערך.

עם ה„ביבליותיקה העברית" (מאתים ספרים בכל מקצועות הספרות). **בשיעורין:** לקבל 25 ספרים בבת אחת בכל רבע שנה:

ברוסיה: לשנה 24 רובל, **עם המשלוח** 28 רובל; בחו"ל: לשנה 32 רובל עם המשלוח, וכן לחצי ולרבע שנה בערך.

החפצים לקבל את ה„ביבליותיקה העברית" **בבת אחת** עליהם לצרף להתימתם על ה„ביבליותיקה הגדולה" עוד 20 רובל מראש, ובעד מכורכת הדר בחמשים כרכים (מסודרים לפי הענינים) 30 רובל. המשלוח על חשבון הקונה, כפי שיעלה.

בתשלומין לשיעורין אפשר ג"כ לקבל את ה„ביבליותיקה העברית" מכורכת הדר, אבל רק בארבעים כרכים — כפי סדר הוצאת הכרכים — ובהוספת 8 רובל בעד הכריכות במשך שנתים (1 רובל לכל רבע בעד הכריכות של 5 כרכים). המשלוח כמבואר למעלה.

מח"ל אפשר לשלוח בכספי המדינה לפי הקורס.

כריכות לספרי ה„ביבליותיקה הגדולה" תעשינה רק בסוף השנה, והחותמים יוכלו להשיגן או ולשים בהן את כרכי הביבליותיקה בסדר נכון.

האדריסה של הרידקציה והאדמיניסטרציה:

Издат. „ТУШІЯ", Варшава.—Wydawnictwo „TUSZYJAH", Warszawa.
Verlag „TUSCHIJAH", Warschau. של חו"ל:

בו"פ: נובוליפקי 7, (טלפון 191-57).
או במחלקה: נאליבקי, איוואנוב-באזאר 1 (טלפון 21-59).

אפשר לחתום על ה„ביבליותיקאות" הגדולה והעברית בכל בתי העקרים.

— פרוספקט מפורט ישלח חנם לכל דורש. —

БИБЛІОТЕКА ГЕДОЛА.

Еженедѣльный журналъ.
Изданіе „ТУШІЯ".

Годъ I. 15 Іюня 1910. № 21-23.

Редакторъ-Издатель: Л. Ш. ШАЛЬКОВИЧЪ.

ע"י ד"ר ש. א. פוזנאנסקי (ורשה).

I) הרב מלאדי ומפלגת חב"ד,
מאת מ. טייטלבוים.
ח"ב (עם מלואים מאת ה"י בארנשטיין).

) כל כתבי ד"ר שלמה רובין,
ספר שלישי ורביעי.

V) כל כתבי מ. ד. ברנדשטטר,
חלק שני.

VI) כל כתבי ר. א. ברודס,
חלק ראשון ושני.

VI) שרטוטים, (מסות ספרותיות).
מאת יעקב פיכמן.

I) פרי ספר, קובץ מאמרים,
מאת ד"ר מ. י. ברדיטשבסקי.

) מעמק החיים, קובץ ספורים,
מאת הנ"ל.

X) ילדי קדם (מני אלף ואגדה אחת),
מאת הנ"ל.

X) בין ענקים קובץ שירים, פואימות ושירים
פרוזה, בשלשה חלקים, מאת ז. שניאור.

XIII) קובץ ציורים וספורים
מאת ה. ד. נומברג.

XIV) קובץ ציורים וספורים,
מאת א. א. קבק.

XV) קובץ ציורים, דרמות וקריקטורות, מאת יצחק קצנלסון.

XVI) קובץ ספורים וציורים,
מאת צ. ז. וינברג.

XVII) קובץ ציורים וספורים,
מאת מ. סטאבסקי.

XVIII) קובץ שירים,
מאת יעקב שטיינברג.

XIX) סער ודממה (קובץ שירים),
מאת ד. שמעונוביץ.

XX) גבעולים (קובץ שירים),
מאת יעקב פיכמן.

XXI) הכבלים (רומן), ב. פראדקין.

XXII) כתבי בר־טוביה.

XXIII) כתבי דוד כהנא.

מרשימת הספרים הנערכים לדפוס

(הנמצאת בפרוספקט המיוחד)

ימסרו לדפוס ראשונה:

) הכוזרי, ר' יהודה הלוי (ע"פ השואה עם המקור הערבי)
ע"י ד"ר א. ציפרינוביץ.

) אור עמים, ר' עובדיה ספורנו,
ע"י הנ"ל.

) עמק הבכא, ר' יוסף הכהן,
ע"י פרופ' ד"ר מ. ד. קאסוטו.

) כתבי ר' יוסף יצחק קאבאק.

) כתבי בוקי בן־יגלי,
(ד"ר י"ל קצנלסון).

) כתבים נבחרים,
מאת ראובן בריינין.

) כתבי זלמן אפשטיין
(ישנים וחדשים).

) כתבים נבחרים, מאת יהל"ל.

) לקורות החסידות (קובץ מאמרים).
מאת ש. א. הורודיצקי.

) כתבים, מאת ש. י. הורוויץ.

) לתולדות הרב מלאדי,
מאת הלל צייטלין.

) "לאן" (קובץ מאמרים).
מאת ד"ר מ. עהרנפרייז.

13) "קטעים" (קובץ מאמרים).
מאת ד"ר יהושע טהון.

14) קובץ מאמרים.
מאת רב צעיר.

15) תולדות העיקרים בישראל,
מאת פרופ' ד"ר דוד ניימארק.

16) מסע באפריקא (עם תמונות וציורים), מאת ד"ר נ. סלושץ.

17) קובץ מאמרים פדגוגיים,
מאת נ. פינס.

18) קובץ ציורים וספורים,
מאת ז. גנסין.

19) קובץ ספורים.
מאת יעקב רבינוביץ.

20) קובץ ציורים וספורים.
מאת י"א ליזרוביץ.

21) שירתנו החדשה (אנתלוגיה שירית). ע"י יעקב פיכמן.

מלבד ספרים שונים ממקצוע הספרות הישנה והחדשה, אחרי שיגמרו בסדורם ע"י החכמים המומחים שקבלו עליהם את עריכתם.

לי את הארוחה ובעיניה דמעות ומוסר... ובחוץ רק רפש ורפש; אתמול בלילה ירד גשם שוטף ותהפך כל העירה לבצה כללית אחת. כמעט שאין עובר ושב, ורק הזורים נהנים הנאה מרובה מרפש זה ומתחככים בו להנאתם. ובחוץ אד אמוץ ועננים כבדים מחניקים תהתם את הבתים הכפופים. תרנגולים מקעקעים ומשוררים „קוקוריקו" בנוסחאות שונות. השד יודע אותם — בעלי קנאה גדולים הם תרנגולים אלו. האחד מתחיל והשני בא ומתחרה אתו, ושמע השלישי, הרביעי והקו אותם תיכף ומיד, ומלאה העירה שירתם. ועכשיו בורשה מה רב האור, ההמולה, מה יפים הרחובות. מה יבשות המדרכות! — ופה מה אעשה? להשאר כאן? בבגדים מעוכים בחג־הפסח. כיצד אומר אבא? יו"ט, אפיקורס, יו"ט!

———

אותו יום, השעה הראשונה בלילה.

רבש"ע, הן הדבר פשוט... אשוב לורשה, כך, כך, לורשה אשוב. שב אלי אותו הלילה עם האנרגיה שלו — אותו הלילה, שגמרתי בו נסע הביתה. כסף לנסיעה יתנו לי הורי, אנוסים יהיו לתת לי, לא אלך אל בית הכנסת, אמרר את חיי זאת חייהם אם לא יתנו לי... כך, כך. יהיו להם בפני עצמם, ואני בפני עצמי לורשה אשוב, לורשה, — לורשה המלאה אור ושאון, המון וחיים, — מקום שכל אדם יכול להיות כדרכו, ואין שואל אותו, מה הוא עושה? מהר, מהר. עורי בוער עלי. ראשי סובב משמחת פתאם. אך זו היא המצאה! פשוט, טול ונסע! הכל, הורי יסבלו מזה הרבה. אבל אם לא אסע ואשאר בכאן יסבלו גם כן: ביו"ט בגדים מעוכים! בושה בפני הבריות.... הא, הא, בא בן מפורסם ומשכיל מורשו להג־הפסח, ופתאם נעלם ואיננו.

יום ב', יום 9 לחדש ניסן, במרכבת מסלת הברזל.

אני נוסע כבר... אבל מה אעשה בורשה? — עוד הפעם שעות־הוראה, קנטורות, משקפי „זקנים"?

עכשיו מבין אני: תמיד כשאהיה בכרך אתאו אל העירה וכשאהיה בעירה — אתאו להיי הכרך. אדם משונה אנכי....

———

שקלוב 1904

יום א׳ בערב, היום השמיני לחודש ניסן.

יום של יסורי נפש היה לי יום אתמול, יום השבת. לסוף, אחרי ברכורים משונים וכזבים, אנוס הייתי לגלות שאין לי בגדי יו״ט ואין לי בגדי שבת, מלבד הבגדים המעוכים, שאני לובש על בשרי. דברי עוררו שאון וזועה בבית, וזקנו של אבא רעדה. כיצד! הן התפאר לפני כל מכיריו ולפני המתפללים בבית־הכנסת כך וכך, שהנה בנו המפורסם, הבוכהלטר המנוסה נוסע מורשה ויש לו כמה וכמה כסף בבית־הבנק ויש לו הרבה דוקטורים מכירים בורשה. ועכשיו יכנס אותו „בן" אל בית־הכנסת בבגדים מעוכים כאחד הריקים. וכיצד יבוש ישר בפני מכיריו ביו״ט? הרי, הרי כבר יו״ט. עוד מעט והיה יו״ט! יו״ט אפיקורס, יו״ט! — אנכי לא עניתי לו כלום. אמי ישבה בפנה, זועפת ומחרישה כדרכה בשעת צער; אחי הקטנים הניחו מידם את הצעצועים שהבאתי להם, והסתכלו ישר בפני בסקרנות ילדים, בעינים תמהות וגדולות, ואחותי לעגה לי בסתר. זאת הרגשתי.

ובכל זאת הלכתי אל בית־הכנסת, אני בעצמי אינני מתבייש, אלא שאבא מתבייש... ועוד יותר אביש אותו כשלא אלך כלל. גם המתפללים יציקו לו: „היכן הוא הבוכהלטר שלך?" והלכתי.

יהודים השמנים תהכו לי את ידיהם בברכת „שלום עליכם". ידי כלם כמעט היו מלוכלכות בטבק. מבטיהם משמשו אותי ואת בגדי המעוכים, מצוארון הניר שלי עד סנדלי. כאן התעכב מבטם בתמיהה, הם מצאו בסנדלי סדק וטלאי קטן, והביטו אלי בשאלה. ואבא עמד מן הצד וגחך בשחוק הכנעה. ספר להם ובדה להם דברים מפליאים עלי ועל ורשה שלי, וכשהביט אלי בחפזון, קראתי במבטו כעס ושנאה, ושוב פגע וצרה. קראו אותי לתורה, שאברך כנהוג, הן אורח אנכי. מאי־הרגל הסתבכתי בטליתו של אבא ונבוכותי, וכשעליתי לתורה ברכתי בטעות את ברכת התורה השניה תחת הראשונה: „אשר נתן" תחת „אשר בחר", וקם שחוק השאי בבית הכנסת. סקרנים באו והשתדלו להביט ישר אל פני.... ואבא נבוך והתאדם ועלה על הבימה ופרש את ידיו כאובד עצות ושאל: מה זאת? ועיניו תעו. וכשספרתי לאמי, כמעט שבכתה. הסעודה של שבת עברה במוסר מצד אבא, שנעשיתי כבר לגוי ולאפיקורס ולמפזר ממון וכיוצא בזה ואפילו את ה„ברכות" שתינוק יודע אותן שכחתי. ואני החרשתי ולבי כמעט שהתפקע, אני אינני כועס עליו — אבל רע לי מאד.

וכל היום הזה ישבתי עצוב ובודד. ספרים למקרא אין, אמי מגישת

הבריות? כלום אני מכיר בבריות העירה? והרי מה יאמרו, הן ימצי את לה עצמותי! —

אותו יום, לפני הדלקת הנרות של שבת

— אלי, זה עתה באתי הביתה. שכנים ויהודים סקרנים עמדו בצדי ההתיבות המכוסים רפש וסקרו את ה„צפור החדשה" הנוסע ומטולטל לצדדים במרכבת העגלון הצולעת, ומזודתי אצלו. — רבש"ע איפה נעלמה המטרה? לאן נס „הדבר" שבקשתי?... להיכן נשמטה הארץ מתחת רגלי? למה נסעתי אל העירה? כשבתי במסלת הברזל לנסוע, היה הכל ברור לי כל כך — „הביתה!" זו היא המחשבה היחידה, אשר ענינה אותי. ובמה טעמים הרגשתי במלה אחת זו. שום דין וחשבון לא נתתי לעצמי, למה אני נוסע, — כאילו הייתי בטוח, שיש לי אל מי ואל מה לנסוע. ועכשיו, איפה היא הדבר? אל מה נסעתי? בכל הדרך שנסעתי אמרתי: עוד מעט ואראה את הדבר, עוד מעט; איפה הוא עכשיו? הכל התריקן פתאם בעירה. רואה אני רק בתים כפופים, ישנים ונכנעים, שרויים ברפש ובעצבות של הפשרת שלגים, כדואגים ליסודם המרקיב בתוך הבצות... וכל העירה כלה כאילו התגנבה והתכוצה מאז שלא ראיתיה. כולה דומה לזקנה עזובה, עטופה סמרטוטין ונכנעת. התכוצה באיזו פנה בעולמו של הקב"ה, כדי שלא ירגישו בסמרטוטיה ובכל מציאותה... כל העולם (כמו ורשה, למשל) חוגג כבר את האביב, והיא עדיין שרויה בקמטי רפש וברקבון, באדים ובשיירי שלג פושר, שחור ומגואל. כמה גדול השנוי — עירה זו ורשה! מרגיש אני את עצמי, כאילו נפלתי פתאם מן האצטבא העליונה שבמרחץ הם אל תוך „מקוה" קר ומבאיש שמימיו עכורים וקרקעו רפש...

משונע הייתי בשעה שנסעתי. אמי כבר שאלה אותי: היכן הם בגדי השבת שלך? לבש אותם ולך אל „בית־המדרש" לקבלת שבת! עכשיו מה אמר לה? כיצד אתרץ לה קושיה משונה זו? הן כתוב כתבתי במכתבי, שמשתכר אני תודה לה' די והותר.

אותו יום שעה 11 בערב. לאור המנורה בעגלה.

שכּזה) עכשיו אצוד דגים בגלוי, ודוקא בגלוי.

מה מעט האור בעגלה, ומה רב הרעש, רעש האופנים הכבדים: הם הוממים אותי. חבל שלא לקחתי אתי ספר למקרא. הנוסעים ישנים: על האצטבות ועל הספסלים, ואני איני יכול לישן. גם הרד אני על מזהדי, שמא יגנבוה, וכי מעטים המקרים? לעזאזל! בורשה הייתי שוכב עתה על מטתי, או שותה הייתי קהוה שחורה. כמה קשה נסיעת אביונים. לו עשיר הייתי, ונסעתי במחלקה השניה. בכיסי מעטות כבר המטבעות.

———————

יום ו׳ ניסן, בקר. בעגלת מסע הקיטור.

רבש״ע! מה אני רואה? שלג? אוי לי, ששכחתי לגמרי, שהאקלים של פולין שונה מן האקלים של ליטה, ובשעה זו, שבורשה כבר מתרפק האביב, בעירתנו לא נמס עוד השלג, עדיין האויר מלא אדים כל היום, הרחובות מלאים רפש עד הברכים, כמעט שאין עובר ושב. יבשהפוסים עוברים בתוך הבצות, טובעים הם עד בטנם ומתיזים רפש לכל עברים. — רבש״ע, מגן־עדן לגיהנום אני נוסע, לגיהנום של רפש: והערדלים שלי קלים ומצליחים רק לשעת מטר.... אם כן אנוס אהיה לשבת בבית עד שתתיבשנה הבצות? סורפריז טוב! מה אמר ומה אדבר. איך יכלתי לשכוח דבר שכזה?

שעה 12 צהרים אותו יום

— עוד שגיאה! נזכרתי. הבגדים שאני לובש, כבר ישנים הם ומעוכים בהרבה מקומות מרוב שימוש, ובגדים חדשים אין לי. — אך זו היא שגיאה! רע לי, רע לי, בוש אני לבא אל העירה. בבגדים כאלו וביו״ט, ובחג הפסח! כיצד אלך אל בית הכנסת? לתפור בגדים חדשים? — אין כסף. לבקש כסף מאת הורי? — אבל אם יהיה לי כסף ואם לא יהיה אחת היא לי! כבר אחרתי את המועד, עכשיו לא יקחו בלי עבודה חדשה על מנת לגמור אותה לימי החג. יש להם עבודה יותר מדי גם בלי זה. ולבא אל בית־הכנסת בבגדי המעוכים והישנים? מה יאמרו

השעות היפות כזנב כוכבא־דשביט שחור ומבהיק, ואנכי פרתי את חפצי. אנכי שונא אותה היום, את כולה, את כולה. היא בכה קטנה בעיני עם תאותה שלא בגרה עוד, עם מקלעות ראשה. ככה מכוערה היא היום, אף כי להיה נעשו והדיות מהתעודדות.. ראתה אותי והרגישה, שהיתה עלי למעמסה ויצאה כועסת, ואת זוי מקלעותיה אספה ולא הוסיפה להכנס — אל חדרי. עז שכוו! על מה היא כועסת? כלום הבטחתי לה דבר־מה? כלום אני חייב לה? כלום אני מוכרח לאהב אותה? אי כלום אהבתיה מיום הכירי אותה? לא ולא, אני רק נשקתיה ברגעי בדידות, בשעה שלבי היה ריק נשקתיה. נצרך הייתי ברגעים כאלה לגו הם, ליד מלטפת של אשה, לו גם איננה יפה וטובה כחפצי— אבל אשה היא...

ועכשיו לבי מלא על גדותיו גם בלעדיה. אינני נצרך לה. מן היושר היא לפיס אותה ולבלתי הראות לה אכזרי כל כך קודם הנסיעה, אבל אינני יכול. המזודה החדשה מושכת אותי.

— עוד כעשרה רובלים בכיסי. די בשביל כרטיס נסיעה וצרכים קטנים, — די והותר. כדוגטלמן אסע במרכבה אל בית־הנתיבות, סבל ישא לי את מזודתי. ככה אסע, כי כך אהבתי — —

מחר בצהרים אני נוסע, גם הלילה לא אישן. מרגיש אני.

———————

יום ה׳ ניסן, צהרים, בעגלת הברזל.

הידד! אני נוסע! — הביתה! תר.. תר.. תר.... הולמים האופנים. מזודתי מונחת על הספסל, מזודתי החדשה. כמה ישמחו אחי־הילדים על הצעצועים החבושים בה... למרות הדחק והלחץ שבעגלה מרוב הנוסעים, לבי טוב עלי.

הן נוסע אני הביתה! —

מחר בערב אהיה בבית. כמה אהבתי את ציד הדגים! בעודני בבית אהבתי לצוד דגים — החכה מושלכת אל המים הבהירים, ופתאם — רעד במים, עגילים. עגילים עולים וסובבים, אני מחכה בלב רועד וידי רותחת — הופ! נהדגה בידי...

אז עשיתי את זאת בסתר, יראתי מפני אבא (הוא לא אהב השתעשעות

———————

IV

יום ד׳ ניסן, בלילה שעה 3.

היום קבלתי את הסך עשרים רו״כ. ולתמהון הבוכהלטר היתה דעתי מבודחה. הוא הכה, כנראה, שיהיו פני רצינים ומלאים זעף ודאגה. הטפש, כלום אינו מבין שאני נוסע הביתה? הן הביתה אני נוסע! כל הלילה לא ישנתי, ודמיוני צייר לי בצבעים בהירים את נסיעתי, את בואי הביתה וכו׳, וכו׳.; ראשי סובב עלי כל היום.

הרטט של אתמול לא סר מעלי. ידי ואצבעותי רותחות מאנרגיה: מתאוה אני להכיש, לצרור, למשמש בחפצים... אחרי קבלת הכסף בקנטורה קניתי לי מזודה חדשה ויפה, — ישנה שלי נקרעה, — וכל היום התעסקתי בסדור חפצי, אף כי מעטים ודלים הם. אוהב אני את שריקתה, שריקת המזודה בהפתחה והסגרה. שריקת המזודה ומבשרת ומנבאה לי בלשון השריקה שלה... הנה כבר סדרתי במזודה את חפצי, ואני נגש עוד הפעם אליה. נדמה לי, שעוד דבר חסר שם, שעוד איזה דבר אינו מונח שם כראוי, ושוב אני פותח את המזודה החדשה שלי: אוהב אני את שריקתה....

עשרים רובלים, הון כזה! מימי לא צלצלה בכיסי מטבע כזו... אבל הכל שהציה כבר הלך ונמוג. שלמתי בעד ארוחתי, סלקתי היבות קטנים, קניתי צעצועים בשביל אחי הילדים, מטפחת לאמי, חגורה לאחותי — בזול, בזול... „מציאות" קניתי אצל „שער הברזל", וסדרתי אותם כמה וכמה פעמים בתוך המזודה, — אוהב אני את שריקתה...

מה זה היה לי היום, לבעל נימוס־שבנימוס הייתי. עם כל אדם, יהיה מי שיהיה, אני מתרברב במיני נימוסים וחבה יתירה. הזמנתי את השוער של הצרי שיטול את מזודתי וישאנה אל בית־הנתיבות, בהגיע שעת הנסיעה, ודברתי אליו דברי חבה וספרתי לו הדשות וקראתי לו „בני", וכך — עם הכובסת, שהביאה לי את חלוקי, וכך עם השפחה. עם כולם דברתי בחבה מיוחדת. ובטחתי להם על הטמם משפע רגשית.

ורק עם אחת אני מתהלך בנימוס היום, עם רוזה. זו היתה לי היום לזרא. אני ממאס בכוני־הקוקטיות שלה. שמעה, שאני נוסע, והזדרזה להכנס אל חדרי ולהיות אדמו מהתעוררות. ואנכי נשארתי קובא על מקומי ולא הבטתי אליה. עסקתי במזודה שלי — האהובה החדשה שקניתי.

תמהה רוזה ונכתה להשמיט כמה פעמים את ווי שער־ראשה ולסדר את מקלעותיה על כתפיה, ואני עסקתי במזודה החדשה ועשיתי את עצמי כלא־יודע. היא נסתה לסרק את שער ראשה השחור. נתפזרו

הפסח בא. הורי ישמחו עלי, שם אתעודד וישב אנוח. בכלל מרגיש אני, כי ייטב לי שם הרבה יותר מכאן. אלי, אלי! ים של שמחה מציף אותי. כל הקנטורה, הזקן והבוכהלטר כאילו נעלמו בערפל, כאילו לא הכרתי אותם מימי.... הביתה אסע!

עכשיו לישן, לישן, הלואי שאישן! מלא אני עכשיו אנרגיה עצומה, רעד של פעולה ועבודה כובש אותי, תאב אני למהר ולצייר חפצים, לכתוב מכתבי־בשורה, לכרוך בגדים וכסתות ביחד, לצלצל במפתחות, לכשכש בחבלים, לסחב מלתחות....

הן פשוט הדבר, — הביתה!

תכנו של המכתב הוא ש„מוצאים הם לראוי להקטין את מספר העוזרים בכלל. ואחרי שאני אינני מצליח בעבודתי יותר מכל העוזרים, לכן...." המכתב ההוא ברגשי כבוד ובהודעה: שאוכל לבוא למחר בשעה קבועה לקבל עשרים רו"כ בעד חודש שלם בתור תמיכה, לפי שיודעים הם את מצבי, כי רעוע הוא.

עשרים רובל! הם מציעים לפני את הסך כסף: טון של רחמים, יהודים שכמותם! כלום אינני יודע, שעל פי החוק הם חייבים לשלם לי בעד שלשה חדשים, אבל מי ילך להשפט עמהם. אנכי? אנכי לא אלך.

עתה אני מבין את בת־צחקו של הבוכהלטר בתיאטרון. עכשיו אני מבין. אלה הולדות בת־צחקו של הבוכהלטר: אחרי הטיול הארוך של יום זה הרגשתי, כמו שיקרה תמיד אחרי תענוג מרובה, מין ריקות משונה בכל נפשי יקהות בכל רגשותי, ואלך עם ריזה אל התיאטרון. באנטרקט השני ראיתי פתאם את גבו של הבוכהלטר. אנכי לא נבהלתי. התפלאתי רק כיצד לא עלה על דעתי, כי פגישה שכזו אפשרית היא, וכיון שנפגשנו לא הרדה אף נימה אחת בלבי, כאילו ידעתי מקודם שנפגש.

אנכי הכיתי למבט של תמהון, מבט שואל: „כלום חולה הולך אל התיאטרון?" וראה פלא, פגשתי רק בת־צחוק ינדנוד ראש רפה לאות שלום ולא יותר.

ובת־צחוק זו נבאה לעתיד לבוא. ורק עכשיו אני מבין את המבט.

הולך אני לשכב ואני יודע מקודם, שלא אישן. נרגש אני מאד.

———————

אותו ליל, השעה השלישית.

רבונו של עולם, שוכב אני, מתהפך מצד אל צד וחושב, מה אעשה בכסף שאקבל מחר. ומה יהיה, כאשר יתם הכסף מה יהיה אחרי כן? איפה איסף לבקש את הדבר!? שטויות! הלא הדבר פשוט — אקום ואסע בכסף זה הביתה, הביתה, הביתה...

פשוט הדבר בתכלית הפשטות, אקנה מזודה חדשה ואסע הביתה.

כן, הביתה אסע, בחיי אני נשבע, הביתה אסע, טפש אני, מה לדאג? הביתה אסע, ועכשיו הרי שעת הכשר היא. עוד ימים מספר והג

III

ג' ניסן, צהרים.

אתמול בלילה אחרתי לכתב, ואמרתי לישון היום בבקר. יום שמש שב להציץ בעד החלון. התרבתה התנועה ברחובות, כמו ביום האתמול. הרהב משכני אליו, וזכר הקנטורה העיר בי גועל־נפש. יצאתי לטייל, ואל הקונטורה לא הלכתי, רק פתקא קצרה שלחתי ל„זקן": „שהתקררתי וראשי כואב עלי, ומסבה זו אני יושב בית ואינו יכול ללכת אל הקנ־טורה". כשיצאתי לטייל הרד לבי קצת. מדוע לא ידעתי. — כגנב הנכסף כמעט שאירע לי דבר־מה אי־נעים. ישבתי על אחד הספסלים, כשאני צופה ומביט לעדרים בתענוג גדול, הבהיר לי מרחוק מעילו ה„ירקרק של ה„זקן", משקפיו הלכו הלוך וקרב אלי. צעדיו הקטנים, המרודים והזעירים העירו בי קשיות־ערף ומרי גדול. בטוח אני, כי לו ראני והביט בי בתמהון, כלומר: „כלום חולה מטייל?" — הייתי קם ישיבה בפניו בחוצפה ותלך לה כל הקנטורה לעזאזל. אבל הוא עבר עלי ולא ראני, מזל שכזה!

עד כמה אני זהיר עוד! כלום לא יכולתי להבין מקודם, שאפשר לי לפגוש בו? הן גם הוא יוצא בכל בקר לשאף רוח צח, כך צוו עליו הרפאים.

אבל מרגיש אני, שהמצב יגע „במתוח". עוד מעט ובקעה נימה, וקרה דבר לא־טוב. ואני אינני ירא, אינני ירא. בחיי אינני ירא!

השעה השתים עשרה בלילה, אותו יום.

... לסוף פקעה הנימה שהרגשתי ברפיונה. לפני הערב אחרים הגישה לי בעלת מעוני מכתב, ועל המעטפה הפירמה הודיעה לי זה כחצי שנה. רעדו אצבעותי בטרם שקרעתי עוד את המעטפה: הרגשתי שהנימה כבר פקעה... אני לא פחדתי מפני יום המחרת, אני רק נעלבתי. נעלבתי מזה, שלא ידי נתקו נימה זו במחאה נמרצה, כי אם ידי הזקן. גם ברגעים האחרונים האלה לעבודתי בקנטורה, עדין הוא מראה לי, שידו על העליונה. —

המכתב הזה היה כתוב ביד הבוכהלטר וה„זקן" חתום עליו. כמה הבריקו עיניו של הבוכהלטר בכתבו את „גט פטורין" זה. הוא שנא אתי מאז, מן היום הראשון לעבודתי שנאני, — אנכי הרגשתי זאת. נפלא הוא הדבר, מדוע אינני כועס עליו ואיני חש אליו כל שנאה, רק

הבר. יכי אני יודע את המשרתים הללו? וכל הקהל הזה, קהל המשרתים, שיש ביניהם גם בעלי זקן וצורה — אימתן של משקפי ה„זקן" עליהם, ומשקפי הזקן משוטטות בכל.

לפעמים יראה כפלא בעיני: הזקן שלנו קטן־קומה הוא, דל בשר (שלא כדרך הגבירים) ועיניו קטנות וטרוטות, ויהודים כרסנים בעלי צורה וזקן יראים ממנו. כל קהל המשרתים ירא אותו ואת משקפיו — טפשים! הן קטן הוא, רפה הוא, עיניו טרוטות. אגרוף אחד ודי!

זמן ארוך נקברתי בקנטורה, עתה נפתח הקבר. לרגע יצאתי לשאוף אויר, כמו שהדג יוצא לשאוף אויר מן המים — לרגע שבה אלי ההכרה: איפה החבר המאיר, החם, המבטיח שבקשתי? איפה הוא? אנה נעלם? מה אני עושה בכאן?

מחר אלך אל הקנטורה? האלך או לא?

בראשונה, כאשר צלצלו עוד המטבעות בצלחתי, לא הרגשתי עוד בבדידות יותר מדי, ואותו דבר שבקשתי כאילו נגוז ואיננו. בוירשה יש הרבה מקומות לשעשועים: בוירשה יש תיאטראות, בתי־קאפה, בתי־זמרה, שבליתי שם את הערבים; אך כיון שנתרוקן כיסי, שוב הרגשתי באותו דבר, ויותר ממנו הרגשתי בקיבתי.

שאלת החיים עמדה לפני, ואני צריך הייתי לפתרה, בלי דעת, מאיזה צד ובאיזה אופן להתחיל. מוכרח הייתי לפלס לי נתיב בתוך ים האנשים, המשתנה ומתערב מרגע לרגע, באין כל יכולת להציג בתוך ים זה איזה ציונים וסימנים, כדי שלא לתעות בדרך. את חיי הכרך ההמוניים ראיתי לפני כמו ריסה עבה, שנלעסת באלפי־אלף פיות, ושקשה, קשה מאד למצא בה גרעין מזון גם בשבילי. שם בעירתי ראיתי לפני טפוסים בודדים ומיוחדים, שאפשר להסתכל בהם, ללמוד את ארחיהם, לדעת אתם ולסקור אותם מפינתי הבודדה... ופה אני רואה רק המון גדול, ערב־רב עצום, אנשים סביב אנשים, אנשים בתוך אנשים, אנשים על גבי אנשים — ו א י ן א נ ש י ם! הכל מתערב ונעשה מטושטש וקשה. שם החיים נוזלים בדממה ובנחת ונותנים להטות את עצמם, את שטפם כחפץ כל איש ואיש — ופה החיים הם כאשד מים ענקי, שוטפים, הומים, סודפים וגורפים אתם בזרמם את כל כבד וחזק ומוצק, ומכל שכן — יחיד ובודד, שהוא עין רק כמוני. מה אני ומה רצוני לעומת השטף הזה? ואנוס אני לחיות כמו שהכל חיים.

אז התחלתי לבקש לי ענין. אז רעבתי, שאלתי, התאהבתי כמה וכמה פעמים בנערה פלונית, או אלמונית, או בשתי נערות בבת אחת. למדתי אצל מורים זועפים, אצל סטודנטים מחוסרי כפתורים במונדיריהם ומחוסרי לחם, שהיין מזאת לא נחה דעתם משעת הוראה של חנם, שנתנו לי בחסדם. שעות הוראה של חסד כאלה לקחתי, ובעצמי נתתי הוראות שעה בעד פרוטות לאיזה תלמידים שובבים, אצל בעלי־בתים אוהבי כבוד, שחפצו שאהיה גם נכנע לפני כבודם, שאהיה מורה לבניהם ועבד לפני רום מעלתם. רבש"ע כמה מר טעם זה: ללמוד, ללמד ולרעב!

הזמין הקב"ה לידי „משרה כבודה" בקנטורה והתנפלתי עליה. ומה היתה לי לעשות אחרת?

והנה זה כחצי שנה, שקברתי את עצמי בין החשבונות היבשים והמונוטונים בין אנשים פעוטים, השונאים זה את זה בלבם. כל אחד מתקנא בשכרו ובמצבו של חברו, ובפניו הוא מחניף לו, ועיני כולם ל„הוספה", רק ל ה ו ס פ ה הדלה, שנתנת להם לעתים רחוקות ברב

אותי בכל בוקר וערב ובכל עת מצוא, והית משורר לי את פזמוני התדירי „היה לאיש!“, „היה לאיש!“

ובבית קולות של ילדים וקללות מעורבות יחדו.

ואני שמעתי את הקללות, קבלתי את המלקות בחביבות ומבקש „איזה דבר“... דבר מה חסר לי; וחברי היו קוראים לי בעל החלומות.

אנכי הייתי מצייר ציורים, חורת וגוזר בעץ, עושה מיני מכונת משונות, עוסק במטמטיקה ובכתיבה, ולא נעשיתי לא מצייר ולא מפסל לא ממטמטיקאי ולא סופר. להולך־בטל הייתי ובקשתי „איזה דבר“...

דבר מה חסר לי, ומקומו ושמו לא ידעתי. אך זאת הרגשתי, כי בעירה שלנו אינו אותו דבר. יש בעירה רפש, עזים, חזירים, ותרנגולים, יער ושדה ושמים רחבים, אבל „אותו־דבר“ חסר בה, ואבא מלקה ואומר: „היה לאיש!“ איזה איש? אפשר שגם הוא מרגיש את חסרונו של אותו־דבר!

ואסע לבקשו. עקרתי את עצמי מחיה הקיפאים של העירה ואסע לבקש אותו הדבר.

קשה עלי אותה העקירה. רבים היו השרשים והגזעים, שבהם נדבקתי אל אדמת עירתי, ורבים היו הגזעים הנסתרים, שהרגשתים רק בשעה שנעקרתי משם.

וקשה היה לי לנסוע עם הגזעים העקורים והמרוסקים למקום, שלא ידעתיו מעולם, לנטוע שם את עצמי לפי טעמו וטיבו של המקום. עלי היה לחפש ולבקש עוד איזה „דבר“.

למהר התעוררתי; שאון הרחוב העירני. הצצתי בחלון, והנה היא — ורשה. —

... פס תכלת נשען על גגות החומות האמוצות והקרות. אין מרחב ואין אויר, והארץ אף היא קרה, קשה, מאובנה באכזריות; אין זכר לציון, אין סימן לעשב; הכל נחנק תחת האבנים. גם האור איננו אור חפשי, הנוסף במקום שהוא בוהר כאן, כי אם איזה ברק צהוב, מטושטש ומפורד ומנופץ אל חדרי החומות, מתעקל בקירותיהם, והמבט הנשלח ביניהם הוא אסור בכלא, שאין בו כל חלון. המבט נלחץ ומצטמצם בין הקירות ונפץ אל המרצפת. הכל, הכל פה בצמצום ובכילות נוראה.

שני מגנטים משכו ודחפו אותי: מעבר אחד משכה את לבי המולת הרחוב שהיתה בעיני כבת־קול של ים סוער וזועם, ההרס קרבנות, המעיר תאוה עצומה לשחות בו ולנצחו: ולעומת זאת דחק אותי מראה האבנים והחומות האמיצות מחיי הכרך והלאה, ותלוי בין שני המגנטים הללו הצצתי בחדרי, ולסוף יצאתי החוצה לשתות קאפה.

כובש את ראשי בחיקה והייתי מספר לה, והיתה היא מנחמת אותי כדרכה, כדרכה: „אין דבר, אין דבר, ילד שלי...“ דבר אחר מרגיזני. רוזה קוראה לי תמיד בשם „ילד“, אבל הרי גם היא עדנה, ילדה בת שבע־עשרה. אולם, היום הייתי סולח לה גם על זאת; אני נצרך לנפש חיה, לנפש חיה.

הס: — צעדים — היא הולכת.

אותו יום, השעה השתים עשרה בליל.

לעזאזל! מין יצר־הרע של כתיבה נכנס בי הלילה. היושב אני ורושם, ולא כתבתי עוד כלום. אך זה הוא יום משונה!

זה עתה יצאה ממני רוזה. כשתי שעות רצופות כבשתי את ראשי בחיקה והחרשתי, וגם היא החרישה. הפצתי לספר לה, והחרשתי. כאשר הכה השעון שתים־עשרה התאדמה ותקם — ותצא...

הכל ישנים כבר בבית.

רוזה זו בת בעלת־מעוני היא, נערה נעימה למדי. בכלל איננה יפה, רק צעירה היא, תאנית היא ושערותיה ארוכות, ארוכות. מרגישה היא, שאוהב אני את מקלעות ראשה, ומטפלת בהן יותר מדי. בהכנסה אל חדרי היא משמיטה בכונה זו משערות ראשה ושערותיה מתפזרות על כתפיה הרחות. קוקטיות זו מרגיזה אותי מאד, וכשהיא נכנסה אלי אני הפין לאמר לה איזה דבר מר, להרגיזה, לאמר לה, שמכיערת היא, לפעמים אמנם אני עושה כזאת, והיום נעמה עלי מאד, מחויק טובה הייתי לה שנכנסה. היא שתתה בצמא את נשיקותי (הן אוהבת היא נשיקות) ועושתה את עצמה כאילו הנשיקות מעוררות בה גועל־נפש — וגם ההעויות המעושות הללו לא הרגיזו אותי; כדרכי אמרתי לה רק, שטפשה היא, טפשה ולא יותר. תדע לה.

ועכשיו רק להיי בוערות ולבי ריק. לילה מביט בחלון, השמים מעוננים עוד הפעם.

שואל·אני דין וחשבון מאת עצמי למה נסעתי לכאן? מה בקשתי פה? ולמה ישבתי כלוא כחצי שנה במקום אחד? —

משלש עשרה שנה והלאה, בעודני בעירה, הייתי כבר להולך־בטל. ללמוד גמרא לא הפצתי ולהשתלם בלמודים אחרים לא יכלתי — מורים לא היו שם. בכלל היה תמיד איזה מעצור. אבא היה מלקה

לילה, השעה השש. נצ אותי. יום

אני פה ולבי בקנטורה. יושב אני במנוחה בחדרי וכוס תה עומדת ומצטננת על השלחן, ומרגיש אני, ששם בקנטורה מתרקם דבר לא טוב, כעין שממית מאוסה יוצאה מפי עורך־התשבונות, שממית גדולה ושחורה.. היא מספר „מסירה ל„הזקן", בחשאי ובחנופה, ורומז בעיניו הירוקות אל שולחני הריק... וה„זקן" מחשה כדרכו, רק משקפיו השתרהרות מבהיקות בבינה: הוא מנענע בראשו ואינו מדבר כלום... ובתנועה זו נתן לשממית לעשות את מלאכתה באין מפריע, והלכה השממית הלוך וקרב אלי וארגה את רשתה מסביבי... עוד מעט ותפסתני ברגליה השחורות והמאוסות, עוד מעט וטרפתני, עוד מעט ונחנקתי בין רגליה. אי־אי, *לבי מנבא לי דבר־רע.*

אבל מה הוא הדבר הרע? יתנו לי גט־פטורין? יאמרו לי: לך לך אל ארצך ואל מולדתך? — יאמרו! — אתפטר סוף סוף מן העבודה ומן החוג הצר, שהיו עלי למעמסה. קשה עלי רק השנוי הזה. אני הסכנתי לאכל בבקר, בצהרים, ולשתות תה בערב, וכיון שלא תהי לי משרה, לא אוכל למלאות את רצון קיבתי בדיוק — יהי כך! יש שאני מתעצל לקום בבקר ממטתי, לישן איני חפץ ולקום אני מתעצל; אבל כיון שאני קם ומתגבר ומתלבש, רוחי נעשה טוב עלי ורגלי קלות. שנוי זה שיביא בחיי ירגיזני קצת בימים הראשונים ואחרי כך אתרגל. מה הוא הדבר האי־טוב... רעב? טוב. ארעב. לא נעים אמנם להרגיש כשהגוף רופף ומיצין ואוכל את עצמו, אבל גם ברעב ישנה פואיזיה מיוחדה שלו. בשעה שאני רעב, בשעה שאני הולך ברחוב רעב בין הרבה שבעים, אני מרגיש את עצמי נעלה על כולם. יש לי טענה עליהם, טענת רעב על השבע, דומה לי שהם חייבים לי איזה חוב ישן ששכחתיו לגבות עד עכשיו, אבל מה יש להם לגבות אוי ממני?

———

האמנם חפץ אני להשאר קנטורה? — לא!

חפץ אני שיקרה איזה דבר, שאעקר מן המקום התדירי הקבוע אצל השלחן הקטן. כך אני חפץ, באמת כך אני חפץ; גם מחר לא אלך אל הקנטורה. אטייל, אטייל עם רוזה, אטייל. הן בעצם מאושר הייתי היום. ובכל זאת מר לי מר בעמק לבי, ראשי סובב עלי מהרהורים. ערבובית הגשות בלבי.... הלואי שתכנס רוזה, והייתי נושק לה והייתי

II.

בערב, אותו יום.

היום כשיצאתי מן הקנטורה היתה עוד השעה מוקדמת. הכל ישבו עוד על מקומותיהם ויכתבו. שעת הארוחה לא הגיעה עדיין ואנכי יצאתי, הגר הייתי ונועד מפני אימת הדין ומפני משקפי הזקן שהביטו אחרי. אולם תאות החרות, שנכנסה בי, בפעפעה התגבר על אימה זו. קשר ערפי ימריי גדלו מרגע לרגע: יש שהפצתי לשוב ולצחוק בפני כלם בשחוק גדול: אני לועג לכולכם, עכברים!

אבל כיסי היה ריק, ודאגת יום מחר העיקה עלי... ודאגה זו עמדה בדרכי כאבן נגף. אלי, אלי, לו היה בכיסי עשרה רו"כ לכל הפחות!

כיון שיצאתי החוצה נשתכחה גם דאגה זו מלבי — התנועה היתה רבה. הכל היה מוזהב באור השמש. הרחוב הצר לא יכול להכיל את כל שפע האור, ויעבור האור על גדותיו וישטוף את כל המחבואים האפלים, שבין בית לבית, כל פתח מן הצד וכל חרם נשבר. אנכי הכרתי את החיים באור הזה. בהיקף האמיץ והקר יש שראיתי את אלה האנשים, את אלה המרכבות עצמם כשהם אצים רצים הולכים, ניסעים נדפים, ויהיו בעיני כפסילים אבטומטים, הנוסעים וקוראים בתוך האויר האמיץ, וכל אחד אינו יודע את חברו ואינו מתבייש גם בפני עצמו: עכשיו התלכדו כלם לגוש חיים אחד. שחוקם אחד, ולבם ותנועותיהם ורצונם אחד: כלם חפצים חיים, חיים. אלהים, אני מרגיש את לב העיר! מרגיש את הדופק שבכרך...

כל שעת הצהרים טיילתי וספגתי בכל פי את החמולה ואת האויר הקריר, שנותן כבר ריח אביב. עלמות צעירות מלאו את הרחובות, ובבגדיהן ותנועותיהן עוררו דמיון עם פרפרי הקיץ. כפרפרים — בעלמות, כיון שהריחו אור, אויר רענן, הרי הם פורצים ומתעופפים מחוריהם ומרפרפים עד שצבעיהם הבהירים הולכים וכהים ותנועותיהם נעשות רפות ויגעות...

הרחוב שבהני כל כך, עד ששכחתי לאכל את הארוחה, וכשבאתי אחר כך כבר הצטננה הארוחה ולא הצליחה עוד למאכל, ואסעד בבית־קאפה. בצלחתי מצאתי עוד מטבעות כסף אחדות, אולם אל הקנטורה לא שבתי. אינני חפץ, אינני יכול לשוב: החשבונות רבים וארוכים, אני כל כך רחוק מהם, כל כך רחוק. יהיה מה שיהיה! ואם ישאלוני, משיב מה לא באתי, אמר שראשי כאב עלי: כך אמר: ראשי כאב עלי.—

——————

רבש״ע, איני יכל לשבת כאן! ישאל ואבדון! הבוכהלטר כבר העיף בי עין זעם....

רבש״ע... (זו הפעם השניה שאני פונה אל הרבש״ע) הם אינם „מניחים" לי להיות. בגנבה אני רושם את זה שנובע מנפשי. את דמי, את דמי־עורקי ולבי אני שותה, וגם את זה אין מניחים לי. תחת כרסו של ספר החשבון אני אנוס לכתב את רשימותי, אך יפנה ממני מבטו הבוכהלטר, אני כותב בחפזון שתים שלש דלתות. והרים עלי הבוכהלטר את עיניו, ורעדה ידי ומהרה לקשקש בלוח־החשבון.

אינני הפין, אינני הפץ, לא עבד אנכי. לא לעבד נמכרתי.

בעד החלון אני שומע את מרוצת הדם של החיים, אבל איה הם החיים בעצמם? איה היא היופי שבקשתי? ההופש שבקשתי? איה הם האנשים שבקשתי? קבוצת בריות משונות מסביבי. הם צרו עלי, הם כיתים, הם מכריחים אותי להיות כמוהם, להיות כמיתם, רק כמוהם. הטמאים אינם סובלים את הטהור. כלום לכתב חשבונות ולנכות פרו־צנטים נסעתי לכאן? בכל יום הששי אני מקבל איזו רובלים אומללים ומפזר אותם ביום השבת בתיאטרון, ברסטורנים ובבתי הקופה. אח״כ... אחר כך אני רעב כל ימי השבוע הבא. ביום השבת אני הפץ למלא את בטני ואת נפשי הריקה, אולם העת קצרה והפרוטה מעטה, ונמצא — גם נפשי ובטני חסרות. ושוב השבועות, השבונות ומשקפי „הזקן" ומבטי הבוכהלטר וקשקוש לוח־החשבון והריקת העט על גבי הניר. הכי את זה בקשתי?

— עבד, עבד! — כך לועג לי שאון הרחוב.

הוצה, אצאה החוצה. עוד השעה מוקדמת, החשבונות לא נגמרו. „הזקן" רעב (את זה אני מכיר ממשקפיו האלמות והשהרהרות) הבוכהלטר מתאיק לו. ובכל זאת אצא. יהיה מה שיהיה!...

— רעב, רעב! — בא קול עמום ממרחק ואינו מעיד בי עוד את ההרגשה הכבדה כבראשונה.

כי כלום אדם דואג בעד קיבתו יותר משהוא דואג בעד נפשו? יקרה השעה. החוצה אצאה. הנה הבוכהלטר מביט ורואה, שאיני מתעסק עוד בתוך החשבונות, יביט לו כאות נפשו.

— כן, עבדו, עבדו, עבדו, בלי הרוח, בלי חשק. בלי סוף. הירקים העשים על הגיר... והריקות העטים היבשה והתדירה מנפחת בחלל החדר הריק והכבוש באיזה יאוש קר וקשה־ערף. נדמה לי שכל העוזרים, הבוכהלטר והזקן בעצמו גועי כלם על מקומותיהם מששים... את כלם אחז השבץ ורק הנפיסה הרישית מתלבטת עוד בין אצבעותיהם. האצבעות רועדות ומתנועעות, והעטים חורקים, הורקים, חורקים....

וכל הריקות העטים מתלכדות ביחד ונהפכות לאיזה כח מושל, רואה ואינו נראה, הלוחש לחישת פתן ונוגש ונוגש: „כתוב, כתוב, כתוב...."

העטים מפוזים, ממהרים למלאות את רצון הנוגש הרעב שלא ידע שבע, אולם בכל אשר ימהרו העטים לפוז, כן תגבר הלחישה היבשה והנוגשת:

— כתוב, כתוב, כתוב...

ברגעים כאלה יש שנופל עלי שעמום מבהיל, לבי רועד כמו מסכנה קרובה וחפץ אני לקרא, לאיים בקול נורא:

— עבדי להם אמללים, נופו המלטו מזה... הן מתים אתם, מתים אתם... הן עבדים אתם לעצמכם, אינכם מרגישים, המלטו!

בתוך השממון והדממה המעיקה שבקנטורה התהוה פתאם איזה דבר... דמיונו היה כניצוץ, שנעור להבהב בתוך ערמת דשן כבדה. הבוכהלטר פתח פתאם את האשנב הסמוך להקתדרה שלו, זו היתה פתיחה חלון ראשונה אחרי כל החורף הארוך. ואחרי תנועה זו חדר פתאם אל החדר שאון הרחוב העליז ויבלע בבת אחת את חריקת העטים היבשה. האויר הכבוש רעד ויתפוצץ; הדי החיים פלהוהו ויפוררוהו. אזני, שהסכינו זה כחצי שנה עם הדממה הכבושה, נעשו עתה כאפרכסות והן צרות ובולעות וסופגות את הקולות בצמא, בטרם שאלה האחרונים הספיקו עוד לעבר את מפתן החלון.

ערבוביה של קולות ובני קולות, מרבבות משתקשקות, שחוק שמן ועשום, צחוק בריא מתערב ומתמוג בתוך הקולות. קריאות ילדים עולות מן החצר, הם משתעשעים כבר — הקטנים. קריאות תגרנים ותגרניות. קול הצוצרה נשמע מרחוק. נבחת כלב המתחמם בודאי לאור השמש הראשון. וקול „הנדל, הנדל" של יהודי תגרן עולה על כולם.

הרי היא זרם החיים שהוה תתוב בשבילי בכל ימות החורף. סוף סוף התפרץ לפקד גם אותי. גם זו לטובה.

———

על שכמי. —

וקול עמום וצרוד בא ומאים במרחק: רעב, רעב, רעב....

אני מטולטל בין שני הקולות הללו. שניהם תקיפים, שניהם נמרצים, מי ינצח את מי?

ושוב הבוכהלטר: מה אתה מגרד שם מתחת לפנקס? הגמרת את החשבון? ושוב משקפי ה„זקן" מפנות אלי: „אם יארך המצב הזה... אז מוכרח אהיה..."

לעזאזל, הם ראו, הם ראו שרושם אני... שכותב אני את שלי; לא טוב, לא טוב.

———————

כל התוקף עבדתי את עבודתי זו על השלחן הזה בהרגל ולא ברצון. ידי התנועע מעצמן כמכונה עשויה לדבר. הרשימות וההשבונות יצאו מתחת אצבעותי מעצמם. פעמים רבות הייתי מתעמק בשעת עבודתי במיני הרהורים והלומות, ואלה האחרונים לא הפריעו כלל בעד עבודתי המכנית, שהיתה זוחלת מתחת אצבעותי ולא היה לה שום מגע ומשא עם מוחי. אפילו שגיאות לא קרו בחשבונותי מלבד איזו שבושים גם כן מכניים; כמו חליפת אות 3 באות 8, אות 9 באות 6 ולא יותר, ולא יותר...

והיום רבו השגיאות, זה פעמים אחדות העתקתי את חשבונותי אל הנקי, והשגיאות דאות ונופלות בהם בעל כרחי. המחשבות של היום אינן קלות ופורחות כמו בכל יום ויום, כי אם מזועזעות עד היסוד, מנקרות ומהסטנות. מאין באו? מי הוליד אותם? — השמש, השמש, השמש!... הם אינם מבינים אותי. יש שחפץ אני להרים את קולי בבכי, כבכי ילד עלוב: החמנים בני החמנים, אני חפץ החוצה... הניחוני לצאת... אל השמש, אל הרחוב העליז...

אבל לכאורה מה אעשה שם ברחוב?

———————

בקנטורה אין אפילו קורטב של חיים. הכל יושבים על מקומותיהם ומגרדים בעטיהם על הניר החלק. בקנטורה שלנו נותנים נייר טוב לכתיבה, ה„זקן" בעל המשקפים אומר: כלום מקמץ אני, רבותי, בנייר ובשאר צרכי כתיבה? אדרבא, עוד אתן לכם כחמה וכחמה, רק עבדו, עבדו...."

בעיר הפלך. ואני, כשהייתי מרית בריחה של חבורת, היתה מתעוררת בי תאוה גדולה לאכלו — לאכלו בכל פה...

כמה גדול כחה של השמש! או כמה גדול כחו של דבר חדש! בעירה, למשל, הייתי רואה כמעט בכל יום בשקיעת השמש. התרגלתי כל כך למראה נהדר זה, עד שלא העיר בי עוד שום התפעלות יתרה. ופה ראיתי פעם אחת את השקיעה אחרי עת ארוכה של תפיסה בין חומות העיר, ויכני היופי, יופי הזוהר, על ראשי ועל לבי — וכמעט שלא יצאתי מדעתי... עמדתי מחוץ לעיר והבטתי לשמש, ואף שני אחד קל בעַנני האור לא נעלם מעיני, וכששקעה השמש ותעלם, אמרתי לרדף אחריה.

בעל־חלומות אנכי. אולם חלומות אלו שהיו כבה רבים והדרים בימי הנוער, נעשו עכשיו בולטים ובהירים, ובכל זאת הלא החלומות נשארו חלומות... מה אוכל לעשות אותם? חולם אני את חלומותי בהפוך כנרדף על צוארי; עין הבוכהלטר ומשקפיו של ה„זקן" שומרים אתי ואינם נותנים לי להלום.... את רשימותי אלו אני כותב תחת כריכתו של הכ פ ר־ה ר א ש י, כ„ישב־בחור" מתמשכל עם הספרים החיצונים תחת כרכה של הגמרא. הרי הביט כבר הבוכהלטר. הרי הוא רואה שאנכי מתעסק באיזה דבר חיצוני. ואני מוכרח להסתיר לשעה קלה את הרשימה ולקשקש בלוח החשבון!

— אחת שתים... שבע... אפס... אפס,,,

— היכן הוא החשבון? עוד לא גמרת? מה היה לך היום?

כך פנה אלי הבוכהלטר בקול נמרץ בהביטו בי בזעף ואל ה„זקן" — בהניפה; כלומר: ראה, אדוני, כמה משתדל אני בשבילך!...

אני נבוכותי ואמרתי שראשי כואב עלי היום, וכדי לפיס את המנצח עלי, מהרתי לקשקש בלוח החשבון בחריצות מעושה. אולם חריצות זו לא הועילה. משקפי ה„זקן" השתהרהרות פני אלי במבט גלוי. המשקפים הביעו: פשוט, אוכל אתה לחם חנם, אם יארך מצב זה אז מוכרח אהיה ל..."

מבט המשקפים הקרות והשתהרהרות הללו המם אותי וארגיש, כי נכנע אני, קטן אני, לעבד נמכרתי, עבד לקיבתי ועבד לעבדי עבדים שאין להם בעולמם אלא ספרי החשבון והפרנסה.

— קום, התעורר, עזב אותם, לעזאזל... כך דיפקת קרן האיה

I.

ב׳ ניסן, ווארשה.

צחוק עשתה לנו השמש היום.

מבין קרעי העננים, שהזילו מים זה כמה, שהרקיבו בעצמם והביאו רקבון בכל, הציצה קרן אור. פס אור ארוך התנפל אל החלון בעליצות ילדות וילך הלך וקרב אל שלחן עבודתי ויטפס עלי ויגע בכתפי. — נדמה לי, שיד זהב שלוחה אלי משמים:

— התעורר!

ותיכף נעלמה הקרן, ושוב אור אמוץ כובש את החדר...

עוד רגע וקרן האור נוגעת בכתפי עוד הפעם. ומגעה מגע חם ונמרץ. השמש מתקלסת בנו. — היא מגרה את תאות האור אשר בנו ואינה מרוה אותה. נזכרתי בטריינה שכנתנו, כשנשאה לאלמן מטופל בבנים, היתה מתנהגת בזאת, שקנתה בשוק איזה „הפריטוב" והיתה מראה אותו לילדים וממהרת לטמן אותו בצלחתה, כשלחשה בדברי נקמה:

— התפקעו, התפקעו..

נפלא הדבר! עבודתי מאוסה היום בעיני כל־כך, עד שלא אוכל לכתוב שתים שלש שורות, בלי שאניח את העט ואחכך את ידי זו בזו. גם אני חפץ „הפריטוב". כן!.... קצתי בלחם הקלוקל... במספרים היבשים... בקשקוש לוח־החשבון, באושת על־הספרים העבים והכבדים, החלקים והמאובקים עלי כקרחתו של ה„זקן". אני נצרך עכשיו ל„דבר טוב", כמו שאני נצרך כחיי גופי למים, וללבן־ביצי. קרן האור טאטאה את המקום ותעשהו מוזהב, בוער מתאוה וריק...

הן תשתקו, אנכי מרגיש ריח גם באור.... במקום אשר שם נח האור ויעלם נשאר איזה ריח דק מן הדק, שאפשר לדמות אותו לצלו של ריח. יש בריח זה כעין ריח של גו עלמה צעירה... הרי נח פס אור על השלחן ויעלם... והשלחן דבר מה נכנס בו, כמדומה שהוא נותן עכשיו ריח של אור... ואני מביט אל המקום אשר שם נח האור, מביט ובולע רקי. מעין רגש כזה העירה בי תמיד חתיכת הבורית של אחותי. אחותי היתה רוחצת את פניה בבורית־בשמים שקנתה לעצמה

הביתה.

(שברי רשימות של עוזר־בוכהלטר).

ישנה ומעיכה שאיננה עוברת כלל לסוחר. ומוכר לאחרונה ליד אהרונזון הזועה איזו פרוטות, וטועה בחשבון. בכונה או לא בכונה, אך היא הפריזה ולא הוסיף... ואהרונזון נאלץ להוכיח אף כי קשה עליו הדבור.

— הא? שואל המו"ס שאלת תם, כמדומני שלא הבטחתי כלל מקח גדול כזה בעד הסמרטוטין שלך? — ומוסיף לו איזו אגורות.

כמה קטנים ועלובים בעיני אהרונזון מטבעות הנחשת האחדים שתקונה שלו הטיל לתוך ידו מתוך ים המטבעות המונח אצלו. ואהרונזון נכנע בעיני עצמו מאד ומהרהר, שלו אין כלל איזה חלק בחיים ככל האנשים אפילו כמו למטול זה. אצל זה נשארו עוד הרבה מטבעות צהבים ואדמונית ומשחירים, ולו לאהרונזון, רק איזו פרוטות שהוא אנוס ללכת תכף ולהמירן בלחם יבש ובכוס תה.

כיון שיצא החוצה הוא שואף רוח ברוחה. המטבעות שבידו מפיצות בו איזה חם מסוים, כחם השמש, ההולך ומתפשט בכל הגוף. הבושה שלא עברה עדיין מפניו ומלבו והמטבעות שבידו מחלישות קצת את תביעת הרעב. הנעלים אמנם שורקות אך קומת אהרונזון מתישרה. כל העולם מסביבו מקבל איזה צורה חדשה. הגשם איננו קר וצורב כל כך. הערפל איננו דוחה עוד אל העצמות. מסביבו מתרוצצים הרבה אנשים כעכברים שהורעלו, ואהרונזון מביט עליהם בלעג ובלבו עולה ומתלבט גל של חדוה מעורב בקללות הנוקות. הוא חורק את שניו ומסנן בינתן:

— פשפשים, אני לועג לכלכם....

ורשה — 1903

———————

כל האנשים שבחנות מפנים אליו את ראשם והיא טובע במבטיהם. היא נבהל ומתביש וחוזר ואומר את הנ״ל, אך בעל החנות איננו נחפז. לוקח מידו את הספרים וממשש אותם עוד הפעם ברטנו תחת אפו „נא־אה״... „ע־ע־ט״... אחר כך היא ממשש ומחפש במתינות באוצר הכסף, בכל כיסיו, מוציא משם מטבעת זהב ושואל:

— היש לאדוני „עודף״ מחמשה?

ולאהרונזון נדמה שהוא שואל זאת בכונה כדי להכעיסו, מרגיש הוא שגרונו נחנק, וממהר לבלע את רוקו:

— אין —! מתמלטה מלה יבשה ובלי שום צבע מפיו, והכל מביטים עליו כמו לו הכו בסנורים, רק כדי להתקלס בו.

— אָ־אָ־אין? שואל ס. בתמיה ושוהה רגע, אפשר שתביא אחרי כן? אין לי עתה קטנות.

על אמין היהו. וכדי שלא יכירו בו שהרעב מדבר מתוך גרונו הוא מעקם את פניו לשחוק.

אז ישלח המו״ס את אחד נעריו המשרתים להחליף את מטבעת הזהב ומזהיר אותו מקודם לבל יאבד את המטבע בדרך.

הנער יצא ואהרונזון נשאר עוד הפעם בפינת החנות גלמוד, עלוב ורעב ומתאמץ לצמצם את עצמו ביותר לבל יגע גם בשר־ל אחד המשרתים הרצים ועוברים לפניו. הוא מביט לרגעים בכליון־לב מיצן אל הדלת אולי שב כבר הנער עם הכסף הנחלף.

גם בעל־החנות מחל להתרגז:

— בודאי אבד כבר את ה„זהוב״.

— הכל בשבילי.... מהרהר אהרונזון ומתירא להוציא אפילו מלה אחת מפיו.

סוף סוף, שב הנער ובידו הכסף, ובעל החנות מוצא לנכון להדיח ולנזוף ראשית כל את הנער, שהיא לוקח את משכורתו חנם, שאין לשלחו אפילו פסיעה אחת מחנותו, ועוד דברי מוסר כאלה, מציג אותו לפני קוניו ושואל בעקימת חוטמו:

— הגם לכם, רבותי, ישנם משרתים טובים כאלה?

— הכל בשבילי... הכל בשבילי... חושב אהרונזון ולבו דופק. נדמה לו שעוד מעט יציג המו״ס גם אותו לפני קוניו בשחוק לעג ושאל: הגם לכם, רבותי, ישנם מוכרים טובים כאלה!

כאן מתחיל. הלז מונה את המטבעות הקטנות ובוחן בעיניו את כל אחת מהן בחשד איזה גרופים על משרתיו, שרק הם לוקחים כל מטבע

זלטבל בכל עלה ועלה בזלזלו אותם בהעויה של יאוש על פניו.

— נאַ — אַה! סמרטוטין, סמרטוטין שבסמרטוטין, אמר כבר. כמה חצי אגורות אתה הפק בעדם? אין לי פנאי...

ערך הספרים נופל בעיני אהרונזון מן העויה זו, והוא מבטא את המחיר בספק אם לא הגדיל או לא הפחית את מחירם.

— ע־ע־ט! זה עוד רחוק מן החשבון, עונה המו"ס באותה העוית היאוש ומשיב לו את הספרים.

— אבל כמה יתן אדוני? מבטא אהרונזון בקוצו לעמד ולהביט על הקינה שלו, המאוס בעיניו מאד בקרירותו ומבטאיו ובהתיראו שמא יתהרס לגמרי....

— כמה אתן? כמעט שליש מכפי שאתה הפק.

לא, הוסיפה נא עשרים אגורות — קורא אהרונזון בהתאמצו לעמוד על דעתו.

— ניעֶ מאָגעֶ... ניעֶ מאָגעֶ מאי פאַניעֶ!.... (לא אוכל, לא אוכל אדוני!) עונה המו"ס, ובת־שחוק נמעכת על קצות שפתיו וקמטי עיניו, והנה הוא מפנה את ראשו ממנו ומתחיל להקר את משרתיו של החדר השני בקול גדול:

— הכבר נפרעה הנאכנאַהמעֶ של פלוני? הנשלחה הסחורה לאלמוני? ובדברו הוא מתערב בין המון הקונים והסוחרים בחנותו, והוא אהרונזון נשאר צפוף ועלוב וקטן בקצה החנות כאיש שאיננו נחוץ פה לגמרי ועומד כאן רק משום שמרחמים עליו ועושים לו את החסד הזה.

המו"ס עומד ומדבר בחביבות עם הקונים, ומתבל את דבריו במלתא דבדיחותא בלי הסב את ראשו לאהרונזון כאילו שכח אותו לגמרי, והקונים עונים לו בשחוק פרוע. כמדומה שמתלחשים: מי הוא ה„פילוסוף הרעב הזה"?

ואהרונזון נופל ברוחו מן הקרירות האי־נעימה של בעל־החנות ורצונו מתחיל להתמוטט.

אֶ, באיזה תענוג היה משליך לפניו את הספרים ונס מן החנות בלי לקחת את מחירם.

אך הרעב תובע ומושך. ואהרונזון נשאר תלוי בין כעסו ורעבונו, עושה ביגיע פנים ושותקים ומצפצף בלי רצונו:

— נאֶ, צאָ מניעֶ ז פאַנעֶם זראָבוטש, ניעֶך יוזש פאַן וועֶזמיעֶ יאַק פאַן הציאַל... (נו, מה זה אעשה עם אדוני, יקח נא כרצונו...)

— ראה נא — אומר המו"ס ומפנה אליו ראשו בתמהון — עוד פה?

אחת... וכאן הנעלים מתחילות לשרק ולצפצף כתובעות את עלבונן בהוצפה.

והרחוב הולך ונמשך.

— כמה יתנו בעד „הסמרטוטין" האלה? חשב בהתמרמרות.

— לכל הפחות חמש ועשרים פרוטות! — ענה לעצמו.

— ומה אקנה לי, למשל, מה אקנה בעד חמש ועשרים פרוטות, לחם עם דג מלוח? קהוה עם לחם סלת? ובדא עם להט־דגן?... לביבת־ביצים?...

אה, את הכל היה בולע בתאבון.

והרחוב הולך ונמשך...

הערפל מתחיל להנפץ מעט, ובתוך אדרתו האפיצה נופלת לבנונית כהה של שחר הפתי העגום והחיר, ראשי המגדלים מתחילים להגלות, ואהרונזון עודנו הולך...

אך הנה כבר אותו הרחוב ואותה החנות. מרחוק רומז לו כבר השלט המוהב „בית ממכר הספרים וכו'", הוא נחפז, היא סמוך כבר לפתחה.... רגע הוא עומד ומפקפק. במחו הרפה שהכל מעורב בו צף ועובר פרצופו של המו"ס. הנה שני הרקובות והצהובות, הנה קרחתו המבהקת באמצע גלגלתו הדומה מאד לכרכשאה גדולה ושמנה, והנה דבריו החביבים הזוחלים על שפתיו הרטובות, עיניו הירוקות. הנה גם פרשת המכירה המשוממת, המוצצת את ליח העצמות. אך הרעב והעיפות מכניעים את התעיב ודוחפים אותו.

עוד רגע של החלטה וקנוח הנעלים השירקות על המרצף: ואהרונזון נכנס אל החנות.

דיען דאָברי — (צפרא טבא!) מוציא אהרונזון במנוחה מלאכותית ופניו לוהטים.

המו"ס יושב לפני סמוך לשלחן הכתיבה ומעין בספר־החשבונות ברצינות, ואיננו עונה לו מאומה.

— רבש"ע, מהיכן ידע זה שרעב אנכי, מתפלא אהרונזון בכאב לב, ומרים את קולו:

— צפרא טבא! המו"ס מרים את קרחתו ועיניו נוצצות.

— אַ!

— אָ... ספרים הבאתי. ישנים קצת, כמעט חדשים. מסנן אהרונזון בין שיניו ומתבייש.

— אַ, ספרים! איזה ספרים? שואל הלז בעצלות.

אהרונזון מניח לפניו את הספרים והמו"ס מתחיל למשש אותם

הוא לקח את מקלו בידו ויצא. בצאתו הכה בפניו הדלת בחוזקה. חברו שירין התעורר מאחרי הדלת בבהלה ויחרפהו „באבי אבי“, והוא שמע מאחריו את הגדופים, וישמח מאד שעלתה בידו להכעיס איזה איש.

ברדתו מן המעלות פגש בנער קטן עם פנים חורים יושב וחורז כפתורים על חוט כחול ורירו נוטף מפיו מרוב התעמקות, ויסטרהו על השכם. הנער עקם את פניו לבכות, ואהרונזון חש בזה נקמה כל שהיא בעד רעבונו.

בכלל חש ברגע הזה שכל שרידיו מתמוטטים מאליהם ומבקשים להם את מי להתאבק, לו התגרה בו עתה נער־שובב, לו התנפל עליו, לכל הפחות איזה כלב, חשב ודמו רותח בקרבו, כי עתה...

בחוץ הכה בפניו הרוח בחוצפה כבמטאטא קר ורטוב.

והבתים הקטנים בקצה רחוב העיר ששם הוא גר, עמדו לפניו רטובים ושחוחים מתחת המטר המטפטף והנוזל על קירותיהם ושמשותיהם, כזקנים חלשים ועלובים ששופכים עליהם מים קרים והם מתכווצים במעיליהם, מרכינים את ראשם ורועדים ביאוש ומתעצלים להוציא את ידיהם החבושות בשרוולים ולנער את המים הגדולים מזקנם ושולי קפוטותיהם. מרצפת הרחוב היתה גם כן רטובה ומגואלה, והשלוליות הקטנות שנקוו בגומות שבין אבניה נדמו להרבה עינים מלאות דמע המתאמצות לבכות ואינן יכולות. על ראשי הבתים רחשו הרבה סחבות־עננים שגדלו והתנגשו והתבוללו זה בזה בלי הרף בסננם מקרבם טפות מים דקות וקרות שעקצו את פניו וידיו. ולפניו ראה רק תהו אפרין בלי סוף וראשית. רק איזה צללי בתים מטשטשים שאין להם דמות עוד הורשמו בתהו הזה, מסביבו שמע רעש מרכבות, קריאה משונה ואיבריות, אך כל פנים לא ראה בלתי — אם צללים שהתרחבו ריקים ומתנענעים ורוקדים מלפניו ומאחריו...

ונפש אהרונזון המדכאה טבעה בלי־אונים בתוך התהו הזה. וכדי לשובב אותה החל להחיש את צעדיו.

פתאם הרגיש שהמים הקרים והגדולים מתגנבים בחורי מגפיו המנוקבים כנחשים קרים. שרירי עקביו מתפלצים מקרירותם, אך הנחשים זוחלים הלאה, חודרים בעד פוזמקאותיו הישנים ומתפתלים סביב אצבעות רגליו. ופתאם הם פוגשים עוד נחשים קרים כמוהם ומתפתלים יחדיו ולופתים בטח ובמתינות כל פנה יבשה. ופתאם הם מתבוללים יחדיו וממלאים את כל נעליו, ורגליו טובעות בקרירות האיומה הזאת בבת

ואמרה „שלום" באותה החיבה הרגילה אצלה. אז יתחיל לחפש בבהלה בעיניה העליזות אם מבינה היא כבר למה בא הלום, ונדמה לו שהיא יודעת כבר שהוא רעב ושם בחדרי תכינה לו אחותה לקדם את פניו במבטי לעג, והתאדם.

ובבואו אל הדרן, והתחיל לתחב את ידו לתוך ידן בברכת שלום הביטונה עדיין הן בעיניהן ההודרות והבינו שהוא בא הנה רק לאכול, ושהוא מתבייש לפתוח ראשונה, והתאדם עוד יותר ודברייו יחנקו בגרונו. והחלו הן להביט עליו בתמהון, ולשאול אותו בחיבה, למה פניו בוערים ככה. וכדי להנצל ממבטיהן ושאלותיהן הנוקבים יבקש אותן ללות לו איזה כסף ויתמלט בעוד ששיניו החוצה, ואחריו ירדפו עוד שאלותיהן: „למה הוא נחפז ככה?", „למה הוא ככה נגרש?".

לא, את זאת לא יוכל. משחק כזה איננו לפי אמיץ־רוחו בעת שהוא רעב.

הוא אוהב להראות תמיד לפני אנשים, ובפרט לפני נשים, בתור איש אמיד, אמיץ לב, שחציו קריר וחציו זועף, ולא כנער ביישן, שלבו רוטט תמיד במרך ובבושה.

והרעב תובע, ותובע בקיבתו ואהרונזון מתאמץ לענן את עצמו ולהנק את התביעה האיומה הזאת.

— באמת הן עלמות טובות, חי נפשי טובות. המנגנת על הפסנתר היא טובה ביותר, חי נפשי, טובה. בנגנה עיניה החומות מבריקות ומתיזות נצוצים. והצעירה היא גם כן יפה, באמת יפה, טובת לב. בודאי טובת לב. הן חיות במשטר, לא כמוני הן חיות. בערב... כלומר בערב.... שותות הן... הן יפות מאד.. ובערב אוכלות הן לחם בחמאה ושותות שוקולד... לעזאזל!

גרוי עצביו התגבר מרגע לרגע, נרגש ובידים רועדות החל לחפש בלי שום כונה בין הרבה גזרי הניר והספרים הבלואים שהתגוללו על דף החלון. אך פה קרה מקרה נס. לפניו הופיעה פתאם חבילה קטנה חבושה בעלה עתון רוסי. הוא פתח בחפזון את החבילה, ולפניו הופיעו שני ספרים רוסים קמוטים ומזוהמים קצת מלמטה. הוא נזכר שישאל אותם מאת חברו שנסע עתה לביתו.

— למכר, למכר אותם!

וכאילו זרם אלקטרון עבר את כל גוו, התיצב פתאם במלוא קומתו ולבו נתמלאה תקות־הדוה.

— מדוע זה לא עלה על לבי זכר הספרים האלה עוד אתמול, התרעם על עצמו, כי עתה לא רעבתי ככה.

ומחשבות הוּלניות הוסיפו להתרוצץ במֹחו בבהלה:

... היא מתנפל על הילדה... חונק אותה... גוזל ממנה את פרוסת הכלת ובולע אותה כהרף עין... את הגוף הוא משליך בעד החלון... אם הילדה באה... והוא עושה את עצמו „כלא ידע"...

היא שפשף את פניו בחפזון, וינס מן המטבח מבלי הסב את פניו לילדה, נכנס אל חדרו ויחל לחפש בידיו הרטובות והנוטפות מים איזה אלונטית, אך לא מצא... כל האלונטיות מגאלות וקרועות. הוא לקח לו פסת ניר מן החלון ויחל לנגב בה את ידיו ופניו. הניר כמו להכעיס לא עשה את פעלתו כראוי ויקרע ויתחלק מן הפנים הרטיבים הצדה... ואהרינזון היה אנוס להשליך את זה ולקחת עוד פסת ניר ועוד פסת ניר, ובתוך כך הסתכל במראה השבורה התלויה על הקיר... מן המראה הביטו עליו פנים רזים, כתומים, ירקים. מכוסים קרעי ניר קטנים ומעוכים, עינים שקועות בשקערורית כהלילות ומביטות בכעס ובתלונה על כל העולם...

אהרינזון השליך מעל פניו את קרעי הניר, סרק את שער ראשו בחפזון, לבש את מעילו הירק מוכן ויחפזן לצאת. אך פה נזכר:

— לאן?....

הן גם את כל יום האתמול כתת את רגליו ללכת אל כל מכיריו ל„הטף" אצלם איזה הלואה אך כלם בטרוהו באמתלא, בכוס תה, בפפי־ רוסה, ואף אגורה אחת לא הלוו. הוא נזכר: המדרגות הגבוהות לדירתו של פוזנר, היטמו המעקם קצת של רויטונד, מבטי הלעג החודרים של שטיין, וישאר קופא על מקומו באמצע החדר. רגליו היו רפות. וישען על מטתו.

— לו ידעו, למשל, מכירותי העלמות, האוהבות אתי כבת, שאני רעב עתה ובאיזה אופן, כי עתה הביאו אלי בודאי מ„כל טובי" בודאי הביאו....

— ומדוע זה לא אלך אליהן בעצמי? אני אלך, למשל, אצלצל בפעמון: את הדלת תפתח לי הצעירה נ. והכריזה: „האח אהרינזון בא"!.... — והוא יעשה את פניו צוהלים, כביכול, ונכנס אל החדר בהדרה מלאכותית.

— כסבורות אתן, יאמר בקול שחציו שחוק וחציו בדיחה, כסבורות אתן שבאתי אליכן עתה כאורח? לא, פשוט אני באתי אליכן לאכל. משום שאני רעב.

אבל מיד היא מבין, שאת זאת יוכל רק להשב אך לא לעשות. היא מרגיש שיאבד את אמינדוהו תכף כפתח לו הצעירה נ. את הדלת

נתמלא ריק. ונדמה לו שלשד עצמותיו האחרון בא בפיו, ויקפץ ממטתו.

בפנת החדר שמע פתאם קול־נחרה בריא, חברו שורין ששכב במטתו הגדולה והרפודה צהרים ויישן.

הוא נגש אל המטה.

לפניו שכב רעו זה מכוסה עד החצי במכסהו החם. פניו השבעים והמלאים הביעו עליו בטח ויישנו בנעימה. על זאת העידה הנחירה הבריאה שהוציא מנחיריו הרחבים. על שפתיו העבות רחף שחוק קל מתוך שנה ערבה, ולאהרונזון נדמה שהוא מתקלס בו:

— אהה! הפיק אתה לאכול, ר' אהרונזון? אתה הפיק?

— הלל וטובא, השב אהרונזון בלבו ויחרק שן, בודאי בלע אל קרבו מאכל „עשרה גוים" לפני שנתו, יקחהו אפל.

ובהביטו על ערפו השמן התעורר בו חשק גדול להכות על אזניו באגרופו עד ששטף דמו מנחיריו, מאזניו ומעיניו — מה יפים יהיו כתמי הדם אדמים על הכרים הצחורים... שורין יתעורר משנתו בבהלה, והוא אהרונזון יתקלס בו, יוציא את לשונו למולו, ויקרא בלעג:

— זאת לך, הלל וטובא, זאת לך.

— לא, לו היה לו למשל רובה קטן כי עתה ירה ישר אל תוך אזן שורין או אל נחיריו. את קצהו האחד תחב אל נחירו... דחיקה אחת על גבי הכלבלב — „פיף"... ושורין מתמתח ומת... בהלה בבית... אנשים רבים באים ומתלחשים. אחרי כן באה גם הפוליציה. בית־כלא אפל... והוא נעשה „ארסטנט". ושם, בכלא נותנים נזיד, כרוב המיין עם לחם עב, לחם שחור. ובתוך הכרוב מונחת חתיכת בשר רכה.... לא, לחם בחמאה עם קהוה זה הוא מאכל יותר טוב... הוא פורס מן הלחם הממרח בחמאה, החמאה נוזלת על אצבעותיו, הוא מלקק אותה ולוגם מן הקהוה המתוקה, השמנה והחמה וקיבתו מתמלאה, מתמלאה, מתמלאה... לא, לו היתה לו קנה־רובה כי עתה מכר אותו וקנה לו קהוה ולחם ממורח בחמאה, ואכל ואכל ואכל....

אהרונזון חש עקיצות נוראות בבטנו, ויחל להתלבש בחפזון.

כשנכנס אל המטבח לשפשף את ידיו ופניו במים קרים כדרכו, ראה והנה ילדה קטנה ומכוערת, בת בעל־הבית של דירתו, יושבת לה על שרפרף, טובלת פרוסת סלת בחלב חם ואוכלת. אהרונזון נעץ את עיניו בפרוסה ושברי מחשבות החלו להתרוצץ במחו הריק...

— יקח אפל את המנוולת הזאת... צפרדע קטנה זו אוכלת, ואני בן אדם, בכל זאת, בן תשע עשרה שנה ורעב תמיד... כמה לא נאה הדבר הזה... הא, הא, הא.

אהרנזון שרעבי זה כשני ימים התעורר בבקר משנתו המרפקה. הוא ישן לפני החלון. וכשפקח את עיניו ראה לפניו שמים אמוצים חועבים ועמוה. גשם ארוכות ימחודות בקצותן נופלות ומתרפקות על השמשות. הוא התהפך על צדו ויחוש ריקניות איומה בקיבתו ולאות לא נעימה בכל אבריו, נדמה לו שכל קרביו מתדלדלים בו ככיסים ריקים, שמחו הצטמצם והתכווץ, ומכלו נשארה רק פנה קטנה אחת, וישנה בה רק מחשבה אחת: אֲרוחה...

נלחץ לב אהרנזון כבצבת ויתהפך על צדו השני, אולי יוקל לו. — לו היה לי, לכל הפחות, איזה ספר לקרא, חשב בלבו במרירות. אבל אין, את כלם מכר כרעבונו, ספרים שעלו לו בשקלים מכר בפרוטות.

— מה מגוחך הדבר הזה, חפץ אהרנזון לענין את מתו הריק, מה הוא הכסף בכלל? דבר, עגול וקשה עם ציור של נשר משונה שאין בו ממש ועם איזו מלות נחשת אלמות — יקחם אפל! ובעד דבר זה קונים את הכל: ביצים, חמאה, נזיד חם, בשר מעשן....

ומחשבותיו מבלבל פתאם קול תגרן יהודי עולה מן החצר, והקול הולך וזוחל באויר הלח והיעד כקול איש המתחנן על נפשו:

— האַנדעֶל! האַנדעֶל!

והנה עוד קול תגרן עולה מן החצר הסמוך לראשון, המתחרה ועולה על הקול הראשון.

— האַנדעֶל! האַנדעֶל!

ומפה ומשם עולים קולות „ההאַנדעֶל" בנגונים ובנוסחאות שונים המתחרים זה בזה ונמגים ושבים ומתפרדים וזוחלים זה על זה באויר הלח ומתגנבים בעצבת כתיפה אל האזן. והנה באה גם אשה מוכרת תפוחים נרקבים ומשבחת ומהללת את סחורתה, ובתוך ערבוב הקולות נופל פתאם צלצול ה„לוטשי", המכה בפטישו על ברזל משחזתו והצלצול מתפרץ בחוצפה ומבלבל ומחריץ את כל הקולות והקריאות וצורב את האזן.

— הכל סוחרים, מוכרים, חיים, אוכלים, — ואני שוכב רעב ורוקב על מקומי. קר. הוא הרגיש כי מצחו ופניו לוהטים מאד. פיו

כיצד מוכרים.

— טפשה את, יהודיה את.

זלמן התגבר כארי. לבש את בגדיו מחדש ויצא אל החצר. דבר זה לא היה עושה בשום אופן, אילו גם שמע, שבא לשם הקבר בעצמו: אולם מכיון שדבר זה נוגע לעניני כבוד שבזה, אין כאן שום ספקק ועצלות.

לאור המנורה התלויה בשער החצר, מצא זלמן תיכף את גימר דירתו ואחרי הנומר גם את שמו.

— זל... מן... ל—טו—טה! — קרא הברות הברות ורעד כלו מישמחה, שזכה לגדולה זו. הוא, מי שהיה מלמד־פעוט בעירה שמו תלוי עכשיו בשער, וכל הבא יעבר את מפתן השער יידע, שבאן. בדירה פלונית גר זלמן לאטוטה, זלמן לאטוטה!

והאותיות כל כך גדולות, יפות ומאירות עינים! מימיו לא ראה אתיות כאלה, ממש אותיות דפוס. ואין כל יכלת לעביר עליהן במניחה ולבלתי קרא אותן, ושמו ככה מזהיר מן הטבלא.

שעה ארוכה עמד זלמן והסתכל וקרא את שמו הברית. הברות. והחליק את זקנו; הפיץ היה לעקר את רגליו וללכת הביתה, ובכל פעם שב וקרא את שמו עוד פעם...

מן היום ההוא והלאה, כיון שהיה עובר את השער, היה נתקל בשמו וקורא אותו כמה פעמים. ביחוד נעימה קריאה זו בבקר, כשהוא הולך להתפלל שחרית, שבעיר־צון מן תחת החם ששתה. המעיל החדש שלו, מתנת בנו, מוטל על כתפו בלי השרוולים, הירמולקה בעלת הקצוות ושליתו תחת אציל זרועו, וזקנו הרחב שזרקה בו שיבה מתבהר להזה. אז נגש הוא אל הטבלא בהרהבת־דעת מיוחדה. כמה מזהירות האותיות לאור השמש! הרי שם גביר אחד הגר בחצר זאת: אומרים, שהוא מליונר. הרי אינזינר שבא לגור כאן, ובין כל שמות הכבוד הללו מזהיר גם שמו, שמו זלמן....

בנחת הוא מחליק את זקנו ימרים את ראשו וקורא והוזר וקורא. וכשהוא עוקר את רגליו ללכת, עדיין מבטו נמשך אל הטבלא באלכסון.

— זלמן לטוטה. מזהרות אחריו האותיות ומבריזות לכל העולם כלו: זל—מן ל—טו—טה.

———————

מן האכילה במקֻדם. על פי עצת בנו הבכור, הגר בעיר הגדולה ונוהג שם מנהג בעלי‑בתים, מכר זלמן את ביתו ואת פתחו ונסע אל בנו. שם נשא אשה שניה עבת וגוצה המזיעה תמיד ומתעסקת רק בבשול; גם שכר לו חדר בשביל עצמו, מפני שבנו לא אהב כלל את אם‑החורגת ה. אולם בכל זאת נתן לזלמן אביו את צרכיו ביד רחבה. זלמן אהב את אשתו השניה, לפי שלא היתה פטפטנית כאשתו הראשונה ולא „המרידה את ראשו".

זלמן התחיל מביט בשבע עינים על ענין המדינה, קנה לו ירמולקה של משי בעלת שש קצוות, תחת הירמולקה המרובעת של ימי המלמדות, ולא משה הירמולקה מעל ראשו כל היום. הוא נהג לקנות בכל יום „הצפירה" והיה קורא אותה בשעת האכילה לאט ובהרחבת הדעת. מן התוכן של הגליון היה מתחיל ובשורה האחרונה של המודעות היה גומר. ובקרב לבו היה נהנה הנאה מרובה, שהנה שם קרו מקרי‑רצח ושם מתחוללת מלחמה נוראה; בכרך פלוני היו אספות ויכוחים, ובמקום אלמוני — משפטים אלה ואלה. ופה ברידקציה עבדו כמה וכמה אנשים: העתיקו, רצו במשוגעים, הריצו והדפיסו, עד שהוציאו את הגליון, והוא זלמן לא היה לו שיח ושיג עם הכותבים ולא עמד בסכנת המלחמה ולא הוכה ולא הוגע, רק יצא בבקר ושלם שלש קופיקות, והרי הוא יושב עכשיו ואוכל ושותה במנוחה והירמולקה של משי בעלת הקצוות על ראשו — ויודע מכל הנוראות והמעשים —

פעם, בשעה התשיעית בערב, כששכב כבר על מטתו, בחדרו, פנה מאפס מעשה אל אשתו, ששכבה אף היא:

— מה פרושה של אותה טבלא, התלויה בשער החצר?

— הא? שאלה אשתו הגוצה והמזיעה, הטבלא? שבחצר? שמות כל גרי החצר רשומים על הטבלא...

— וגם שמי רשום על הטבלא?

— גם שמך רשום על הטבלא —

— נו — או?....

מרב תמהון ונתחדוות ישב זלמן ופניו הצהיבו מאושר.

— אמרי נא באמת? שוחקת את? באמת? גם שמי זלמן, זלמן ושם המשפחה?

— אי בן עירה, בן־עירה, שוחקת אני לו... השמעתם?

— ולמה, הגידי נא לי, אשתי, תלויה הטבלא דוקא בשער?

— למען יראו... למען ידעו כל הנכנסים... את זה... אך הניחה לי לישן, עיפה אני.

הרבה תרופות יודע זלמן, ואין יודע איפה למד אותן, ועל זאת נבהזו מאד אמות התלמידים העסקניות. הוא היה מיעץ להן במה להקטין את חבלי הלידה של פרות יולדות, במה לרפאות את לשונן שצבתה. וכס מיוחד היה אצלו לשהין, והיה מוסר אותו לכל, „בעלת־ביתו" משלו בסודי־סודות. ושונות היו אצלו הרפואות ורבות, ועל כל מחלה ומחלה היה מיעץ כמה וכמה רפואות ברגעים אחדים, רפואות שהיו רחוקות זו מזו כרחוק מזרח ממערב.

ומעשה שהיה: תלמיד אחד היה חש בשניו בשעת הלמוד. נזף בו זלמן:

— הן יכול אתה ללכת הביתה ולחבש תחבושת של אפר ומלח אל לחייך! ומה לך, כי תתפנק כאן?...

נעצל התלמיד ללכת, משום שהיה גשם בחוץ. עברה שעה קלה, והתלמיד עודנו מתעות מכאב. שוב נזף בו זלמן והטיל עצה שניה:

— ראו נא, ראו נא, טה, טה, טה, אומרים לו לטפש שילך ויקטר במקטרת קליפות של אגוזים, ואינו הפץ, ומה אתה חפץ?

עברו עוד רגעים אחדים והתלמיד נאנח בהשאי. התנפל עליו זלמן ברפואה שלישית:

— אה, לו תהרג, בן־יחיד! הריני אומר לך: לך הביתה וקח חלב חם ושפשף בו את פיך, הריני אומר לך.

הנערים חוטאים אבל אין כזלמן יודע לשלם להם מדה כנגד מדה. היה מעשה ונמצא אצל תלמיד אחד משלו אוצר שלם של רפואות, שעשה זה האחרון מלבנת כתותה, מקמח ומגבורית, ואצל אלה נמצאה רשימת כל הרפואות, שמותיהן, תשמישן ומחירן, שקצב הרוקח הקטן בעצמו. גחך זלמן: „הגם אתה ברפואות?" ועלתה מחשבה יפה על לבו. אז, בבואו מעמד, ישבו אצלו אורחים וקרובים. והכריז זלמן בקול הלצה: „הריני מתכבד להציג לפניכם רוקח חדש זה! אם יהי לכם הפץ ברפואות ופניתם אליו!" אחר כך קרא לפניהם בקול את רשימת הרפואות ואת מחירן. ותיכף נטל את הרוקח הקטן העומד בפינה נכלם רצין ורועד מאימת הדין, ושלשל את מכנסיו והצליף לו ארבעים הכר אחת. וכשגמר לקח את הרפואות של הרוקח הקטן ומרח אותן על המקום שנלקה וקרא:

— עכשיו, רבותי, נראה היתרפא אחורו של זה מרפואותיו. אם לא....

בעירה התפלאו על המצאה זו ושחקו הרבה.

מתה טרינה אשתו, שהיתה זקנה ממנו, וזלמן אז כבן ששים שנה. אדם זקן היהב לא נשר וגבו לא נכפפה; הוא היה מתון ואוהב ליהנות

פורץ קול מעוך ומשונה, שיש בו מקריאת התרנגול ומנביחת הכלב. השחוק הולך ומתדבק כרגע בכל התלמידים.

עיני ר' זלמן השקועות בקערה, מורמות בכעס, ולחייו השעיריות והשמנות מתאדמות והלסתות פוסקות מלעוסן.

— שא — א — נשא קול רחב וצרוד מתוך פה ממולא אכל, ולסתות הרבי שבות למלאכתן. אולם השחוק המזוע, כיון שהתחיל אין כל יכלת להפסיקו, והוא נעשה תכוף והציק ביותר: כל אויר החדר מתמלא שברי שחוק מעוך.

זלמן קופץ פתאום מעל כסאו ויוטף אל פיו בחפזון הבא מתוך כעס תפוח־אדמה לוהט. תפוח האדמה צורב את חכו ואת לשונו, בוש הוא לירק אותו ארצה, ואין כל יכלת לבלע אותו; ודבר זה מעלה את חמתו ביותר, והוא הולך ומכה על ראשי תלמידיו, כשהוא מטלטל בלשונו את תפוח האדמה בפיו, כדי להפיג את חומו, וצועק במטורף:

— גז... או—או.... לנים, או—או גזלנים.

טריינה אשתו, אשה גבוהה וצנומה, משתעלת, ונכנעת לבעלה. כשהיתה שבה מן השוק היתה נושאת את כל „הכבודה" אשר אתה ישר אל שלחן־הלמוד ומניחה את הכל לפני עיני זלמן. הלמוד נפסק באמצע, הרבי מריח טבק מלא נחיריו, ומשקיע את אצבעותיו בבשר ובירקות ובכל הנמצא שם. מטה את ראשו כמומחה גדול אחת לשמאל ואחת לימין ומביט באלכסון אל „מציאות" אשתו. ביחוד הצטיין בידיעתו הרחבה באוזים שחוטים, והיה משער מקודם, כמה וכמה שומן יטוגן מאוז זה וכמה — מזה. תכף היה בודק במקום שבין רגלי האוז, „ששם, לפי דבריו מונח כל האוצר של האוז". והרבנית עומדת עליו בשעת בדיקה זו, כשידיה מוצלבות על כרסה, ואינה גורעת עין מהטמו של הרבי. אם נטה החטם והתכוין למעלה ונשמע קול מן הנחירים — „נא" אות הוא, כי דעתו של זלמן אינה נוחה מן המציאות; ואם התארך החטם והמתח למעלה ונשמע קול הטמנו ממושך: „נו", אות הוא, כי „המציאות" מוצאות חן בעיניו, ואפשר להשאר אצלו קצת ולספר לו את פרשת „המציאות", אשר קנתה, בצירוף של רכילות. ואין כל חשש שזלמן יגער בה ויגרשנה אל המטבח.

והוא הוא גם המומחה לקנות השש ותבן בשביל הפרה שלו. קניה זו חביבה עליו ביום ו' עוד לפני הלמוד. אז היה יוצא במקלו וזקנו הרחב, נסמך באמצע השוק על מקלו ומחכה לערל מוביל השש. וכיון שהביא את הערל ואת עגלת ההשש אל ביתו, נתן להרשות לתלמידיו לשאת את ההשש אל הרפת, והוא היה עומד ומנצח על המלאכה.

זלמן המלמד בא זה לא כבר לעיר הגדולה אל בנו.

בחיי טריינה אשתו, עליה השלום, גר זלמן בעירה והיו לו בית שלו. גן ירק שלו, עז שלו ופרה שלו. הוא התפרנס שם מן המלמדות. בעירה ההיא יצא שמו בתור איש מתון, בעל זקן רחב וגדול ובתור מלמד היודע את רצועתו ואת בשר תלמידיו.

— התוקנה ידיו —, היו האמות פוגשות את ילדיהם, בשאלה האחרונים שבים מן החדר ומתגרדים באחורם, — התוקנה ידיו... ר' זלמן ע ו ש ה, מסתמא, הוא יודע מה הוא עושה...

וזלמן היה מלקה את תלמידיו בקרירות רוח אבטומטית, בקרירות־רוח של איש, שהמלקות נעשו לו הרגל. רצועתו, שנעשתה מעור עגול רך וכבד, השאירה על בשר הילד רשמים שנכרו זמן מרובה. אולם לענות את בשר תלמידיו ולהנות מזה לא אהב זלמן. ובין שהחל התלמיד הנדון למלקות להתחנן אליו היה לבו של זלמן מתרכך, והיה נהנה מדמעות המתחנן, נהנה הנאת אדם, שידו תקיפה על חברו. הוא היה פונה אליו:

— כלום ל ב י ב ו ת אני אוכל, בשעה שאני מלקה אותך, טפש, הן לטובתך...

התלמיד מוסיף להתחנן על בשרו... וזלמן מניחו לפרף את מכנסיו ולשוב למקומו.

וצו יצא מאת זלמן לכל תלמידיו: „לשבת במנוחה שלמה, בשעה שהרבי סועד, וביחוד לבלי לשחוק". אולם מעשה שטן: דוקא בשעת סעודת הרבי, בשעה שהדממה גדולה והתלמידים משתדלים לשבת על מקומותיהם כפסילי עץ, דוקא אז היו התלמידים מתאוים לצחוק. וזקנו של הרבי הרחב והרוטט מתוך תאבון והנאת האכילה היה מוסיף עוד שמן על המדורה. התלמידים היו מתאפקים בכל כחם משחוק. פירורים פירורים הולכים ונתלים בזקן הרבי המונח בשפע ונסמך אל השלחן, והפירורים הולכים ומתגוללים לאט לאט, עד שהם נופלים על השלחן. רפה הרצון ביותר הנמצא בין התלמידים, אינו יכול לעצר עוד בעד שחקו: והשחוק יצא ופרץ מבין כפות הידים, שנשלחו לעצר בעדו,

זלמן לטוטה.

גל של מרירות והיצפה עלה פתאם עד גרוני וקראתי בקול נחנק:
— אבל אתן מחויבות לתת לי לחם... בהקפה! התבינו? מחויבות! אתן שבעות, ואני הנני רעב... ואין לכן הרשות לבלי לתת.... מבינות אתן? אין לכן רשות... ואני אומר לכן: השב אשיב את שליש הפרוטות האמללות שלכן...

עם הדברים שנזרקו מפי לפתע, כאלו נתרוקן לבי, והושי נעשה כהים, ורק פני להטו בשעה זו.

— אני מחויבת? התפלאה הבתולה הבריאה והציצה בי בחשד. — אני איני מחויבת.... לך, לך—לך בשם אלהים —

אני כאילו צללתי במקוה של בושה רותחת, ונשארתי עומד לא לענות ולא לצאת. וכאן קרה איזה דבר...

כמדומני, שידידת בעלת־החנות התרוממה ולחשה איזה דבר על אזן חברתה. האחרונה התרוממה והביטה בי בתמהון. כמדומני, שרשכין הבריק עוד הפעם, ויד שמנה הושיטה לי פרוסת לחם גדולה והמה, ובנגוע הפרוסה בידי, רעדתי כלי ויצאתי החוצה, בסנני מבין שני מתוך מבוכה: „נ—ב—ל—ים"! ראשי הכביד עלי כמשקלת עופרת גדולה ולוחטת והתלחשות הריפה רדפה אחרי — — —

תכף בצאתי, עשיתי בידי תנועה אינסטינקטיבית והתחלתי לצבוט את הלחם החם ולהטיל את הפרורים אל הפה. אך מה זאת? כמדומני, שרעבוני עבר פתאם! כן, הוא עבר. כל קרבי כאילו נסתתמו בבושה חריפה ובגעל נפש עב וקר.

ובטחני בשני את פתותי הלחם הראשונות, נהפכו בפי הצרוב לאיזו דיסה המוצה ואי־נעימה כמהולה בזעה.

והשלכתי את כל הפרוסה שבידי ארצה.

כלב צהוב זנק מקרן זוית, הטף מציאה זו ונעלם בערפל — — —

———————

II.

באודיסה אירע לי הדבר הזה. אני הייתי אז בן חמש־עשרה. אני נסעתי לשם ללמוד. ולמדתי שם על בוריו את הרעב עם כל פרטיו וסודותיו.

אילו למדתי בחשק כזה למודים אחרים בודאי היתה לי כבר עכשיו תעודת פרופיסור. אולם תעודת רעב אין לי. ולמה היא לי? גם בלעדה אני זוכר היטב אותו למוד.

בליל־סתיו אחד שבתי אל מאורתי, ואני רעב ביותר. זה לי כמעט לעת וחצי, שלא אכלתי. כל היום רצתי להשיג הלואה, ומלבד בפירוסה פגומה לעשן לא השגתי....

אני שכבתי לישן בבגדי משום הצינה שבחדרי, ולישון לא יכלתי. הקיבה התקוממה כי בכל תוצפתה, התמרמרה, מצצה את שארית מח־עצמותי.

קמתי מן המטה השבורה, סקרתי את כל פנות החדר, אולי יש מה למכר, מה לתת בעבט. ואולם הכל כבר נמכר, אפילו ספרי־הלמוד שהיו אצלו. הכל נמג ונעלם ונעבט בעד החמר הפשוט והמזון, שלא היה רגיל אצלי — — —

התמרמרות רעבוני ותוצפתו עברו בכל נפשי וסתמו את כל פנותיה במרי הותת ורעיל. חשתי, שצריך אני לעשות דבר־מה, אבל מה? יצאתי החוצה.

המפסעה היתה רטובה וקרה. השמים והארץ גוש אחד של אפר לח וקר. ואני לא הרגשתי מאומה ומהרתי ללכת. והנה גל של הם מהול בריח לחם חם נתהבט בפני ואלצני לעמוד. הבטתי, והנה זוהי חנות־לחם. בתוך החנות יושבת עלמה בריאה עם פנים שבעים ועם שפתים בולטות וכלה מכסה קמח, כנראה בעלת־החנות. ואצלה יושבת עוד נערה אחת לבושה שחורים ומשוחחת אתה ושוחקת. כנראה־ידידתה.

כיון שראתני הבתולה העבה, החלה מרמזת לי באצבע:

— הכנס, הכנס, אחון!

רגלי נשאו מעצמן ונכנסתי.

— כמה? — ושכין ארוך הורם כבר לפרס   את הלחם.

— ליטרא... אבל... אבל כעת לא אוכל לשלם — — תנו לי בהקפה. מהר אשיב לכם... אני גר בבית זה...

השפתים הבולטות והשבעות של הבתולה התכוצו להעוית־בוז, ומפלי־הלחיים השמנות פלטו מתוכם: „לא, לא אוכל!“ — והשכין הורד אל השלחן. ושנית החלו שתי העלמות לשוחח.

איתו „הנער עם העינים", כשהוא מטלטל עצמו על משענותי לימין ולשמאל, לפנים ולאחור, ולוחש לי בקול רועד ומעישה:

— פניה, פניה...

עב־הכרש דוחק אותו מעלי בזהירות, ו„הנער עם העינים" הוקף אחרי.

ופתאם — והנה הנער כופף את ראשו במהירות ונישק את היד הגסה, והעינים מביטות במבט של כלב מכה.

גל של גועל־נפש וקצף עברני. לנגדי הוללו העינים. אל אלהים! עינים אלו נושקות יד גסה ושמנה כזו בעד פרוטה? שפתים אלו, לוחשות מיני מלות בזויות, ההתגוללו בעד אגורה שבורה?

דבר מה קפא בקרבי. מיתר ניתק.

מאז כאילו הוסר קסם העינים, לא העירו בי כלום.

והייתי עובר את תחומן של העינים, בלי שלם את המכס...

I.

זוג העינים.

בכל יום בבקר, כשהייתי יוצא לעבודתי ועובר על פני רחוב נ, הייתי נתקל במבטו של נער עברי בן עשר שנים, פסח וחור, ולא יכולתי לעבור הלאה מבלי תת לו את נדבתי. ידי היתה מתנועעת ומושיטה את המטבע, כמעט בלי רשותי ורצוני: כל כך תבעו העינים הללו.

נער זה היה יושב על הארץ בקרן־זוית, מעוטף סמרטוטים, מימינו ומשמאלו היו מונחות בקו ישר שתי משענותיו, והוא לא היה פורש יד, אלא היה יושב דום ואלם. על פיו הסגור היתה שפוכה כמין רחמנות נצחית, ועיניו —

יותר מזוג עינים אלה לא היה לנער זה מאומה. לנגדי היה מוטל על הארץ גו צנום, מדולדל וחסר־רגל: גל קטן של אברים, הנאחזים זה בזה ע״י כחחיים ההולך וכלה.

עיניו היו שחורות, גדולות, חיות ותובעות, בוכות בלי דמעות. וכשאתה מביט אליהן, נדמה לך, שבעינים אלו הולמים, דופקים כל החיים, המחשבה והחום שבנער, ומהן תוצאות חיים ופעולה לכל הגוף; שבעינים אלו נשקף כל העלבון שבמחסור, כל הגיל שבקבצנות וכל היאוש שבחיי איש בעל מומים כמוהו; שלעינים אלו אתה חיב איזה חוב ישן מכבר. כעין מחיצה היה הנער הזה עם עיניו ביני ובין הרחוב ההומה.

ואני הייתי נתקל במבטן בכל בקר ובקר והייתי קופא על מקומי: „לאט לך, אדם!" הרגשתי קול נפשי, אך הנה שלמתי את מכס־הגבול — את נדבתי, והוסרה המחיצה, ואני חפשי ללכת הלאה.

פעם אחת, כשנגשתי אל קרן־זוית זאת ואני ממשמש בכיסי מקודם ומחפש אחרי פרוטה, והנה מחזה לנגד עיני: כרסן לבוש הדר עם פנים מגושמים צועד על המפסעה ומניע בידו תומנית בקוצר־רוח, כדפין להשתמט מאיזה דבר מאוס. ואחריו הולך ורוקד רקידת תכופות

שברורים.

ראשית, לא אליך באתי, כי אם לאמא.... את שומעת? לא אלי באה השנית, הריהו אומר: לא בעד לחם אני עושה רצון איש, הלו גם רצון אבא... וכי כלים, הריני שואל, וכי כלים שבחת כבר את המאה רובל שגנבת אצלי, גנב?! וכי כלים שבחת כבר, ענה הוא לי בלשוננו, וכי כלים שבהתרשם... את כל המכות? בקצרה.... טוב, ואת ההלולים, בקצרה, — עוד כמה וכמה חטאים גבב עלי. כאן „יצאתי כבר מתוך עצמי" והתפצתי להכותו לחי כרסע, אלא עצרתי בכעסי ורק גערתי בו בעלמא: אל תהין להדרך על סף ביתי ולחולל את לחמי... בקצרה, הן אבא אני. והוא קרא: אתא, אתה ההולות כבר? ומי זה העושה בעוד שבוע, בעוד הדש? ורק „טפו", את רואה? כך, ירק לצד, והלך לו... את שומעת? הממזר העז לירק בפני. לי? לאבא? לאבא? אך מה? מה זאת? מה את מבטת? הא?

לאור השחר ההוה נראו ברגע הזה שני פרצופים, איש ואשה עומדים זה לעמת זה ועינים בעינים נעוצות. מבט אחד — יאוש ואיש ירח, והשני — תמהון והרדה.

— והיכן הוא עכשיו? נמלט קול חסר צבע מפי פרצוף האשה. עתה? הממזר? הירק בפני אבא, בפני אבא?

— חיימ'קה....

— ישב בעגלה ההולכת לורשה ו...

— נ—י—סע???

— ניסע!

רגע עמדה שרה הורת וקפואה כנציב שיש, ופתאם התהוה איזה דבר מוזר, היא התעוררה והתנפלה על נחמן בקולות קדעילב:

— גזלן, רצחן, עוכר־נפש, מוצץ דם! את חיימ'קה השב לי... את בני!!!

וברגע קפצה אל השלחן והתחילה להשליך ארצה את כל הירקות והמוכר והבשר שקנתה אתמול ולפורם ארצה ועל בגדי אישה בזעקה בקול יאוש:

— אין לי צרך בכל אלה! הא לך! הרי לך! אין לי צרך ביו"ט.. אין לי צרך במאומה. כך... בכל העולם... בכלכם!

כל רצפת המטבח כסתה בשכבת סכיר, בשר וירקות, ועל כל אלה התנפלה שרה וצעקה בקול גדול: אין לי צורך בשום דבר! אין לי צורך בשום דבר! ונחמן נשאר קפוא על מקומו בשעיני עגולות, גדולות ותמהות...

———————

הופק עוד הפעם בחוקה: מה זה יהיה? מה זה יהיה?

פתאם פנה אליה בלי הפגש עם מבטה ויאמר:

— נו, א—גמר גמרתי בלבי שיבוא, יבוא לו השקץ. אני עושה את זאת רק בשבילך. לי אינני נצרך. רק בשבילך. רק לבל יקניטני ולא יעשה כאן מעשי־אפיקורס שלמד שם בודאי. וגם אני, א... יבוא לו. אני עושה רק בשבילך. כתבי לו.

רעד הס עבר את כל גו שרה. נדמה לה שלבה מתרחב ומתפשט וממלא את כל הוה. הביטה אל פני אישה והנה נעשו יותר רכים ונוחים: חשבה בלבה:

— בכל זאת הרי הוא אבא... בכל זאת הרי הוא אב....

— — — — — — — — —

קול דפיקה חזקה בדלת העיר את שרה מתנומתה. היא קפצה בחלחלה ממטתה ותמהר ללבש את הקפוט שלה ואת העקבים. „היא בא!" נצנץ רעיון במוחה, וקריאת חבה התעתדה לפרץ מגרונה, אך היא עצרה אותה.

— מי שם? שאלה ולבה מפרפר כצפור נתפש.

אני־אני! הקיל קול נחמן היבש והנחר קצת.

„מדוע זה לא יען הוא?" נבהלה בלבה ופתחה את הדלת.

לב שרה מת בקרבה. תחת חיימקה עבר את המפתן רק נחמן לבד. לאור השחר החור הכירה בפניו שהוא שרוי בכעס. הוא עבר את המפתן ויסגר אחריו את הדלת ברעש.

— והיכן הוא? אינה מתאפקה שרה ושפתיה רועדות.

— הוא? משך נחמן באירוניה מרה ונכנס אל המטבח, היא, יכנס הרוח בנשמתו, הנבל!

היא הפין כבר להסב את ראשו וללכת אל הדרדמטות, אך מבט אשתו הנורא, אשר הבריק באש יאוש מוזר, עצרהו ויבלבל את כעסו.

— הוא... מבינה את... — החל לדבר בנשימה קטועה — כך. בא הוא אל בית־הנתיבות... נו, הוא בא, צרורו בידו, מלובש באיזו בגדים ישנים. שלום עליכם. נו, עליכם שלום. פתאם מכיר אני שצמח לו כבר זקן והזקן גלוח. נו, אבא... יש לו הרשות לשאול: „למה גלחת את זקנך? וכי כלום לא ידעת שאבא אין דעתו נוחה מזה? ומה יאמרו הבריות? עונה הוא: „יאמרו מה שיאמרו, ואני אינני אוהב להתחפש. ואתה, אבא, כבר יצאתי מן האפטרופסות שלך... זה כבר יצאתי." כיצד? אני שואל, אבל הן לזלזל את לתמי שלי אתה בא? והוא, השרץ:

— תיק־תק, תיק־תק. —

שרה גמרה את השבונותיה והרגישה פתאם איזו עיפות נעימה המעורבת בכאב קל, בברקי העצמות, באותה העיפות הפתאומית שמרגישים הלישי־עצבים בקבלם הרבה השפעות והרגשות בזמן קצר. אז הקטינה את אור המנורה שבמטבח, סגרה היטב את הדלת שבפרוזדור, וכשובה הביתה על מנת ללכת אל חדר המטות נשמע פתאם נפין קל מעל לראשה. שרה הרימה את עיניה והצטחקה. נפין זה נשמע מן המציה המכוסית בסדינים לבנים על גבי הטבלא. ובשנה זו הן קנתה בעשרים לטרא יותר מכפי הרגיל. אפילו נחמן אמר שדי יהיה גם חמש־עשרה...

כששכבה שרה במטתה, התחילה לרעד קצת. הרעד לא בא מתוך קר חיצוני ולא מתוך סערת נפש עצומה ושמחה גדולה לקראת בא בנה. סערות נפש כאלו הרגישה רק בימי ילדותה ועתה הישר רק אושר שקט וצנוע, המלה רכה ומלטפת, שרק לב אם שנודקן קצת יכל להרגיש כזאת. ובכל זאת רעדה בלאט, למה?

... עכשיו למשל הוא בא כבר אל התחנה. נחמן מקבל את פניו ומושיב אותו בעגלה. ועם שחר הוא בכאן.... רק עוד שעות מספר ובא... ובכל זאת לבה מתכוץ וחרד. מה זאת, מה זאת?

זה בעשרה ימים ושרה קבלה מכתב מחיימקה, שהיא רוצה לבא לרגל־הפסח זה הביתה כדי לנוח קצת ולהבריא, וגם להשאר בעירה לכל ימי האביב; אבל בתנאי אם אבא יבטיח שלא יתקוטט אתו, ולו גם שלא ידבר אתו מטוב ועד רע. היא בכתה על מכתב זה יום ולילה. היא לא קותה כלל להבטחה גדולה כזו מצד אבא. אבל המכתב עירר וירגיז את געגועיה לבנה בכל מחבואי לבה המדוכא, ותפרפר בין געגועיה ויאושה ימים שלמים.

לסוף כששאל אותה בעלה בסקרנות למה היא ממצמצת בעינים, מסרה את המכתב לידו בהוסיפה לבכות כדי להעיר בו רחמים. הוא גמר את המכתב, קפא, הביט עליה בתמהון רגעים אחדים. פתאום ירק, השליך את המכתב ארצה והלך לו. שרה לא יכלה עוד לבכות, ותרדם בלילה ההוא תרדמת עופרת כבדה, תרדמת איש אובד.

אך למחרת בבקר ראתה את פני נחמן והנה אינם כתמול שלשום. אף ראתה כי בשעת משתה־התה קמט את מצחו ויניע בידיו ובעיניו תנועות אלמות. נראה היה שאיזו מלחמה מתחוללת בקרבו. ותחיל לבה

ברפיש והוא איננו מרגיש בזה. עיניו וכל הויתו נתונים בהבית הנ״ב הנמשכת לפני ע״י השמש שלו.

לילה.

שרה גמרה זה עתה את השבינות הכבדי המדובים שגרמו לה צרכי חג־הפסח. כל היום היתה הולכה שרה מחנות לחנות ו„מגויה ל„גויה" ומקצב לקצב ובררה את הסחורות היותר טובות. ויען שהיום קנתה הרבה יותר מכפי הרגיל, לכן שאלוה המוכרים אודות זאת, והיא היתה עונה להם באושר פנימי מעורב במעט בושה, שמחר יבא אליה בעלה אורח לפסח ולשני החדשים שאחרי הפסח בנה הצעיר הלומד בווארשה, (ואת המלה „ווארשה" הוציאה בהטעמה מיוחדה).

דים היו דברים קצרים כאלו כדי להעיר ברק קנאה במוסת בעיני השומעים; אותה הקנאה הרגילה אצל אנשים פשוטים לשמע אשרו של איש זה. ביחוד צלצלה מאד באזניהם המלה ווארשה. הם התקנאו בה על שהיא יכולה להשתמש בשם נאה זה ולא הם.

ושרה הבינה את המבטים הללו ותשמח על זה, שאחרים מתקנאים בה ולא היא באחרים.

עמוסה צרכי יו״ט שבה שרה בערב היום הביתה, הניחה את כל אלה על השלחן החדש ותסדרם בשורה ישרה. היא הביטה בשורה הבהירה הזאת בתענוג במוס, ותציר בדמיונה איך יאכל „הוא" מכל זאת. חיששה היא שזה כבר לא אכל מטעמים כאשר תבין לו.

ארבעה קירות המטבח המוארים והמסוידים מחדש הביטו עליה צוחקים בעליצות אור; צלה השחור והגדול שנתקל ונשבר בצדו החד של התנור, חזר אחרי כל תנועותיה בהעוית של ענק מתלוצץ. איש לא היה בבית, נחמן נסע היום בבקר אל התחנה הרחוקה מהעירה בשלשים פרסה, כדי לקדם את פני חיימקה שיבא לשם מווארשה הלילה, ולשוב אתו הנה למחרת עם אור השחר.

רק החתול השחור עם העינים הירוקות הוא נמצא בכאן והתחכך לרגלי שרה ב„מיאו" של הכנעה ותחנונים. כלומר: „חמלי, חמלי עלי, רעב אני.... שרה השליכה לו איזה עצם חיה מן הבשר שקנתה, ותתפלא קצת על אותה הרכות והחמלה שהרגישה עכשיו בלבה לחתול זה.

היא ערכה את השבינותיה לאור מנורת־המטבח הצהוב בהרהור: „מחר יבא נחמן ביחד „עמו", והוא אוהב חשבון הנהו, ובלי חשבון מדויק יוכל גם להתנפל עליה.... וזה יהיה לחיימקה לא לרצון...."

והשעון הישן שבחדר־האוכל האפל תקתק במתינות ובהבהרת־עין עצמו, וכמו יאשר את מחשבתה:

IV.

השלג שהיה מונח בערמה כל החרף כאבן שאין לה הופכים, כבר עבר ובטל והשאיר רק רפש שחור ועב כחרסת. ביום היה רפש זה שורק ומפעפע תחת רגלי העוברים והשבים והיה מעטר את שלמות הנשים העסקניות בעטרות של רפש. ועם שחר היה מתכסה עם גלידי קרח דקים, החיים רק הוי שעה ונפצים תחת רגלי העוברים עליהם בנפץ צלול ועלום...

רק פה ושם בקרנצי תעלות ובמשקעי גגות עוד נשאר מעט שלג שנעשה שחרחר כאילו נעתם מאור השמש־הראשונה. ואף שלג זה הלך הלוך ונמס: מטפטף מים מן הגגות ביום; ובלילה התהפך לנטיפי־קרח מחדדים שנמו עם שחר עוד הפעם ונפלו כמורגים נוצצים...

ויש שאיזה גוש שלג לא החזיק עוד מעמד במרומי הגג, צנח והתפורר על הארץ השחורה בכל לבנוניתו, ויטבו אליו הילדים בקריאות חדוה והרקו את שרידי השלג הזה איש בפני רעהו טרם ימס ועבר ובטל כלה.

בקרח הנהר נגלה פרץ; והאכרים המכורבלים „בקוז'וחים" אדומים ולבנים חדלו לעבר עליו עם סוסיהם ועם עגלותיהם העמוסות עצים והשש. „והדרך" המתעקמת כנחש אמרן לרחב הנהר נשארה שוממה וזועפת, כאילו התעגמה לפרסות הסוסים הכבדות ולקריאות האכרים המעודדות.

וביום אחד בהיר נעורו היהודים הגרים על שפת הנהר והנה אין כל זכר „לדרך". רק שברי קרח נוצצים ונשאים על רבשות הגלים...

אז הוצאו החלונות הכפולים ודפי החלונות נקו מן המוך והחול ומפרחי הניר. הדך האשנבים הפתוחים התפרצו: צלציל גלידי הקרח שבנהר המתחככים זה בזה, קול גאיתני של תרנגול־הודי המעורר לצחוק. וקריאות של נשים טרודות הרודפות אחרי „ערל":

— הלאפיץ, הלאפיץ פאטשאם יאיצי?

בחוצות החלו לרשרש סלים חדשים עמוסים מצות; החלו לשרק שוטי עגלונים־יהודים המביאים ב„בפתיהם" אורחים לחג־הפסח, ביום השוק הקרוב נשאו באויר נקישי אגרופים בקדרות חדשות כדי לבחן את טיבם...

עם ביאת החמה נראה המורה־הוראה הגבוה והצנום בדרך העולה מן הבאר עד בית־אפית המצה. טרוד הוא לשם „מצוה" ודוחף במוט חדש הנשען אל בטנו את חבית המים, שנשאבו תחת השגחתו והוכנו בשביל מצה שמורה. שולי קפוטת־האטלס שלו מתלבטים ומתחבטים

והיה גומר במכת אגרוף פתאומית חזקה על השלחן ובקריאת־גדוף ישנות שכבר פג רעלם:

— אבל מי שמך לאם, קבצנית בת קבצן !? מי קנה לך בית התכשיטים? מי הרים אותך מאשפה, אביונה?

מי פטמך שלשים שנה ונתן לך בגד ללבוש? הא—א—א? ואז שרה מתרחקת מאתו ומפקפקת בקשות־לבו ביחס לבניו. ותחת להעלב מגדופיו היא חושה אליו איזו הכרת טובה משונה שאינה יודעת את פרושה.

בכל זאת הרי אב הנהו.... היא מהרהרת.

בכמות שנים שכזו. ואף היא היתה משתדלת בענין הזה, והוא היה מוחל „הן אב הוא בכל זאת".

אבל מהצעה כזו היה חיימקה משתמט תמיד או שהיה עונה נמרצות: „אמא, מעולם לא חטאתי לנגדו, ולכן לא אבקש סליחה — ולא אכתוב לו, הוא צריך לבקש סליחה ממני".

מכתב שכזה היתה שרה ממהרת לשרוף, לבל יפול בידי נחמן והרגיז אותו עוד יותר.

ולבה כואב לה ונובל מעצר אהבה וגעגועים. עם בניה שבאמריקה אינה מאמינה כלל להתראות עוד. ואולי אשמות בזה השמועות ששמעה תמיד בימי נעוריה, „שמאמריקה אין שבים לעולם". ובין חיימקה ובין הבית ועירת-מולדתו עוד גדול התהום: זעף אבא וקשי-ערפו של הבן מתרוממים זה לעומת זה כשני קירות ברזל, והיא הדלת אונים להרוס את הקירות הללו. ויושבת היא ומצפה לנס מן השמים, שישיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבות. ושנים עוברות — ושנים באות והנס איננו, והיא הולכת ומתיבשת כעין שקצצו את גזעו. הכל היה לה לזרא. אינה חשה בקדושת יו"ט ושבת. תאבונה רפה מאד. רגליה ועיניה כבדו בלי עת, ובשעה שהיא סורגת בזמן היא טוענת, שכמעט אינה רואה מאומה וצריך לנסוע לעיר הפלך ולשאל בעצת רופא עינים. ובשעה שהשכנות והמכירים שואלים לשלום בניה, נדמה לה שהם לועגים לשברה, משתדלים להכאיב לה, ולכן היא משתמטת משאלותיהם ומתרחקת מחברתם. ערירה היא יושבת בבית ומתעסקת בחולשה בין ארבעת כתלי המטבח. ובחרף הרוח שורק בארובה בכעס גדול עד שפחי הברזל רועדים שם. ובקיץ רב החום והנהרה בחוץ, ופרחי האבטיחים הצהובים מלבלבים בגנ-הירק, והכל נוהג כמנהגו...

ונחמן מבלה את עתותיו הפנויות ממסחר אצל מכירים ובבית-הכנסת. הוא נעשה כבוש ואינו מדבר הרבה כבראשונה, אבל קמצנותו גדלה עוד יותר. הוא מקמץ ומקמץ בהוצאות ואת הכסף המקומץ הוא נושא אל בית-הבנק.

— בשביל מי? שואלת שרה את עצמה ומחשה. לפעמים עוברים חדשים שלמים ונחמן איננו מזכיר ע"ד „הבנים" מאומה. ושרה מתחילה להתפלא: האמנם איננו מתחרט כל עיקר? האמנם איננו מתגעגע כלל?

ופתאם בשעת איזו ארוחה או משתה-תה הוא מתקצף על לא דבר ומתחיל להתנפל על שרה מן הצד, ואח"כ בגלוי, שהוא ורק היא קלקלה אותם ב„טוב לבה"... שרק היא אשמה בזה שנדו לאמריקה וימרדו באביהם „שחפץ רק בטובתם ובקש לעשות אותם „לאנשים".

* *
*

מאז עברו כבר כארבע שנים. הימים המשועממים נמשכו זה אחר זה כחוטי זפת אמוצים ודומים זה לזה בחקותם ובתכנם.

היא אמנם קבלה בהשאי מכתבים מאת היימ׳קה, אבל מכתביו היו כל כך קלושים, כל כך קרים, עד שלא הגיעו אפילו במעט את דאגת שרה עליו. הוא היה כותב: אם יקרה! אני בריא אולם. או: ראשי כאב עלי אתמול והיום הוקל לי. יש לי עכשיו כך וכך הוראות שעה, או: אתמול אבדו לי שני שעורים, אני לומד עכשיו כדי לקבל לעת עתה תעודה-רוקח. או: החלטתי לקבל תעודת שמנה מחלקות גמנזיה, דוקא.

אבל מעולם לא הזכיר ע״ד מזון וכסף, ע״ד בגדים ידירה. והדברים אלו ענינו את שרה הרבה יותר מלמודיו ותעודותיו שהיו כתפלים בעיניה.

היא השדה בו בסתר לבה, חשדה שהוא רעב שם והולך „ערום ויחף“; כי מדוע זה איננו יושב בעיר אחת, ומזמן לזמן הוא עוקר את מושבו מעיר זו ומתישב בעיר אחרת? — והלוף־אדריסותיו הבופים זה אחר זה. אלו היה מוציא מעמד בעיר אחת והיה „משתכר כרבעי“ לא היה עוקר את מקומו....

היא כתבה לו לפעמים ע״ד זה ויעצה לו לשבת על מקום אחד. אבל הוא היה משתמט מענות לה על מכתבים כאלו.

והשדה בדבר מצבו אמנם התגבר אצלה בקבלה ממנו אחרי עבור שתי שנים לברחתו את פרצופו. מן הפוטוגרפיה הקטנה ששלח לה הביטו פנים צנומים ומארכים עם עינים שקועות והתימת שפם — שחורה. פניו השתנו מאד, והביטו כפני בן עשרים־וחמש...

בדממה הגישה את הפרצוף הקטן לפני נחמן. הוא הוד, עיניו נעשו בולטות. האב חטף והשליך בידים רועדות את הפרצוף ארצה וקרא בקול גדול:

— אין לי עסק עם גנבים...

והיא הרימה בבהלה את הפרצוף המשלך, נשקה לו חרש במסבה וישבה לבכות.

וכמה פעמים השתדלה לעשות שלום בין האב והבן. היא כתבה להיימ׳קה, שלו היה בן הגון, כי עכשיו היה מתחיל לכתוב גם לאבא, והיה מבקש ממנו סליחה, והיה בא להתראות עם ה ה ו ר י ם פעם אחת

המדינה, ומשם לאמריקה בלי שוב גם לקחת ברכת־פרידה מאת יולדיו. מכתבים לא כתבו, רק איזו ידיעת קלושות הגיעו מהם לאזני אבא ואמא. שמעו עליהם שהבכור נשא לו איזו בתולה זקנה ומבועתה לאושר, ושני הבנים האחרונים חיים חיי לחץ ועני.

נשאר בבית רק חיימקה. וגם זה החל להציע לפני אביו מדי פעם שיתן לו כסף ויסע מכאן.

אך האב התנפל עליו תמיד:

— כיצד? כיצד? כסף אתן לך? מכות אתן לך! אתה תסע בלי רשותי? אתה רוצה להיות צפיר הדור ולעשות מה שלבך חפץ? לא — אז יותר טוב שאעשה אותך לבר־מינן ולא לאחד „מהם". אתה לומד מאחיך? אבל המתן, המתן, קטן עודך לצאת מרשותי, לו קברתיך טרם נולדת! אנכי אראה לך כיצד לומדים מאמא!

ושרה שומעת ומתפללת בלבה:

— רבוש"ע, יהי רצון שיתן לו כסף ויסע! הוא מביאהו לידי שחפת, לידי שמד יביאהו....

ובאחד מלילות האביב החמים, ברח חיימקה מבית אביו, בגנבו חרש מאוצר הכסף כמאה רובלים. והוא אז בן חמש־עשרה.

איש לא ידע ולא ראה את זאת מלבד שרה.

זוכרת היא, שבלילה ההוא לא יכלה להרדם שעות רצופות, גורל בנה זה הגורל אתו רחפו לנגד עיניה ודקרו את מוחה. ופתאם והנה צלצל. היא רעדה ותסב את ראשה. לאור מנורת הלילה הכחול הכירה את חיימקה, כשהוא מלובש בבגדיו ובמעילו, צרור קטן תחת זרועו ובידו הימנית מפתחות. היא שמעה את נשימתו הכבדה והקטועה, פתיחת הארון, רשרוש ידו על גבי שטרי הכסף... היא חפצה לקרא: „ד' עמך! מה אתה עושה?" אך דבר מת נעצר בגרונה, לפי שנשמעו צעדים אטיים הנגשים אל מטתה. אלה היו צעדי חיימקה, רגע הביט עליה בעיני תוגה וגעגועים.... היא השה את מבטו והתחפשה לישנה. אל אלהים! כמה מכאובים חשה ברגע זה. אחרי כן צעדים זהירים ומהירים. דפיקה קלה בדלת, נסגרה. „אי" חפצה לקרא בקול גדול, אבל כבשה את שפתיה בשמיכה ונשכה בכל כחה. „כך יותר טוב כך יותר טוב", חשבה, „יסע.... יסע", וקפצה חרש ממטתה להסתכל בפני בעלה, אם לא ידע מאומה. הוא ישן במצח מקומט וגיחוך רעל קפא תחת שפמו, שכבר זרקה בו שיבה. חשק מוזר התעורר רגע בלבה להכות באגרופה על מצחו המקומט קצת, אבל התאפקה ושכבה במטתה, ותרעד באחזת צנת קדחת כל הלילה ושניה התנקשו בפיה....

שחורה ומתוקה ארבה מכל פנה, לקחה שרה את בנה זה על זרועותיה. היא קבל מלקות לפני שעה קלה בעד זה שלא אבה לשנות את „הפרקי־אבות" לפני אבא בשעת משתה התה. ועכשיו כשיצא „הוא" להתפלל ערבית, לקחתו שרה על ברכיה, התעטפה אתו יחד במטפחת הצמר שלה, שמה לחייה אל לחיו והתנועעה אתו חרש בחצי־האופל, בלחישה חרש באויר בשפתים הורות ובנגון תוגה:

— מה רוצים ממך, אפרוחי? מה רוצים ממך?

והנער הביט בבהלה ובאי־אמון לתוך עיני אמו ולא הבין את דבריה. רק הרגיש שמדברים עליו דברים טובים, לכן נלחץ אל חזה אמו והתחיל לבכות מחדש. אתו בכתה גם אמו והוסיפה להתנענע אתו בלאט. ויבבה רועדת רפרפה באויר הבית הדומם והריק ובחצי־האופל של מוצאי־שבת.

היימקה (זה הוא הבן האחרון) עלה על אחיו רק בקשי־ערפו ובזה שהתאמין תמיד לנקם בעד עלבונו, ולכן סבל הרבה יותר מאת אחיו הגדולים. עוד בהיותו כבן עשר שרף פעם אחת בתנור את מקטרתו וטבקו של אביו בעד מכת־לחי פתאומית. בשנת השתים־עשרה הראה לאבא אגרוף, שעלה לו אחרי כן בהרבה ענויים ונדודים ולינה בבתי זרים. ופעם אחת אחרי הכאה ברציעה נשך הנער את ברכי אביו והתפרץ מתחת ידיו בקריאות נוראות:

— את הבית אצית באש... את דתי אמיר הלילה... ויברח.

ונחמן נשאר עומד הוד ומאובן באמצע הבית והרציעה קפאה בידו. ובשובו אליו התחיל מגמגם:

— מה אמר? הא? מה — מה זה? מה אמר?

איש לא ענה אותו. כל בני הבית ישבו אף הם דוממים וחורים, ובאוניהם צלצלו רק הקריאות הטרופות של היימקה.

מאז נתחדד היחס שבין האב והבן עוד יותר. האב פגש בבנו היה קשה־ערף ומרת־נפש כמוהו בעצמו שקשה להכניעה, ומשטמה עזה התלקחה עליו בלבו. והיה בראותו את היימקה איכל או שותה והפנה את ראשו בשנאה לעבר אחר וקמט את מצחו בכל כחו.

ובין כה וכה ובניו הגדולים של נחמן גדלו פרא, חורים, חלושי עצבים ודקי בשר.

ונחמן לא יחדל להזכיר להם בכל שעה שכבר הגיעה העת שירפו ממנו... שיחדלו להיות למשא עליו ועל צוארו, שכבר הגיעה העת שיגיעו לאיזו „תכלית".

לסוף התחילו הבנים לעזוב זה אחר זה את הבית ונסעו לערי

ושרה צנחה באין אונים על הכר. מנורת הלילה שדלקה בחדר כאילו נעשתה כהה והתקרה החלה לרדת מטה, מטה... ישיב שרה מינקת בן והרהרה תמיד לפני העתיד, ועוד מעט יגדל הילד ולקחו אבא ל„הנכרי". בכל העת שהיה הילד ברשותה היא, הרגישה את עצמה כאיתם איבלי־האדם הידועים, שמפטמים איזה שבוי כדי שיהיה יותר מוכשר לאכילה. בחרדה כמוסה הביטה על הילד ההולך וגדל משנה לשנה. הנה הוא מתחיל כבר לדבר. הנה כבר לבש מכנסים. הנה כבר התחיל ללמד אלף־בית בבית אצל אחיו. ובאחד הלילות שבחדש ניסן נתן בו נחמן את עיניו ויאמר בקול מלא רצון:

— נו, אי"ה תכף אחר הפסח הוא מתחיל ללכת החדרה. — אז רעדה שרה, וצחוק הרצון שעל פני בעלה החגיז ורקר אותה. היא הרגישה פתאם שהתהום המפריד בינה ובין בנה כבר נפתח, ומעכשיו תעמד ותראה אותו מרחוק, מרחוק....

כשהתחיל בן זקונים זה ללמוד „בחדר", היה נחמן מתהלך אתו בחביבות, פונה תמיד בלעג אל הבנים הבכורים:

— אתם האים, הולכי בטל? הוא אי"ה יהיה לאיש, — ולא יהיה אי"ה כמוכם. אתם מבינים? ואתם מוכרחים תהיו להסיק אצלו את התנור...

אולם שרה כבר ידעה מכבר את הפתגם הזה וידעה שהוא רק פתגם לשעה ועוד מעט ועבר ובטל.

בפתגם־לעג שכזה היה נחמן פונה אל בני הבכור, כשגדל קצת הבן השני, ואל השני — כשהלך וגדל השלישי, וסוף סוף היה גורל כלם שוה. כלם קבלו מלקות וצביטות ותרעומות מוסר בלי ראשית ואחרית. וגורשו לימים שלמים מן הבית. למוד כלם לא עלה יפה, וכלם לא עשו את „הטוב ואת הישר".

וככה היה גם גורלו של בן הזקונים.

הכל התחיל מחדש, התכדרה הרציעה, התגבר הרעש, עוד צעקן אחד המגין על בשתו נוסף בבית, ויד אבא מנופה תמיד וקולו מכריז מקצה הבית ועד קצהו:

— אכרים היא מגדלת בביתי? ולדים היא מגדלת בביתי? אנכי אראה לכם!

ושרה נעשתה עוד הפעם אלמה ככלבה שאבדה את בעלה, ותמיד הביטה על בנה זה, כמו שמביטה הצפור על אפרוחה הסגור בכלוב. הנה היא רואה אותו, שומעה את צפצופו ואינה יכולה להוציאו למרחב. רק פעם אחת בערב מוצאי־שבת, כשנשקט שבת והיל אהרדי ותוגה

III.

בכל זאת הרתה עוד הפעם.

בלבה התפללה שתלד בת. היא התגעגעה לבת בכל היותה. בבת לא ימשל עוד האב. את הבת לא יקח עוד האב תחת האפטרופסות שלו. הבת אינה צריכה להתפלל. אינה צריכה ללמד ב„חדר“ וכיוצא בזה; ואבא לא ימצא עוד כל תואנה להתנפל עליה. את הבת תגדל ותחנך היא, רק היא. לב אשה ללב אשה יותר קרובים זה לזה מלב גבר לאשה.

שרה נכנסה אל אותו מצב הרוח המלא הרהורים ורוך ורעדי־לב פתאומיים כבימי הריונה בפעם הראשונה. מבטה נעשה יותר רחוק ובהיר. גבה היטה קצת אחורנית, והקמטים שבצדי עיניה התיישרו. הן אי אפשר שאלהים ייסר אותה כבת ויתן לה עוד הפעם בן! הן אי אפשר הדבר. היא מאמינת ברחמיו... היא מקוה לחסדו בכל לבה.

.... היא, שרה, יושבת אחר הארוחה וסורגת פוזמק והבת העתידה, ילדה נעימה עם אצבעות לבנות וסגלגלות ועם קוצה קטנה שחורה הפזורה על שכמה הרך יושבת על שרפרף לעומתה ומסתכלת בסקרנות.

מחזה המדומה זה רודף אחריה תמיד וענג והכאיב לה כאחד. וכששכבה במטה ואינה ישנה מתוך הרהורים היא רואה לפעמים את הבת הקטנה העתידה יושבת כבר לצדה במטה, חום חי הצעיר מסתנן תחת השמיכה ועובר אליה. יושבת היא ומפטפטת בינה לבין עצמה. ואז שרה מתרוממת קצת כחצי גופה ונושקת בלאט בתוך האויר החשך של חדר המטות.

— שגעון, לחשה בפני עצמה בהעלם המחזה ומצטחקת. ובעוד חדשים מספר, בהתעורר שרה מיסורי הלידה הנוראים ובשמעה את צעקותיו הרפות והנוקבות של הולד, והכירה את המילדת כשהיא מטפלת בספל מים גדול, התאמצה להרים את ראשה הכואב ורמזה למילדת.

— מה שלום הפעוטה? שאלה שרה כהולשה אבל בבטחה.

— הפעוטה? רצונך לאמר, הפעוט, הע־הע...

— בן?

— בן, הע־הע... בן, מזל טוב!

— מ—זל טוב—?

בחוטות שנתנה לו אמא. חמתו בערה בו והתחיל לסובב את תנוך אזני: „היכן הוא הכסף שלך? היכן — הוא — הכסף?" הנער הודה מתוך דמעות שקנה אגסים ואכל אותם עם חבריו בחדר. אז התרברב נתן בקולי־קולות: „אהא הילדים היא מגדלת במעונותיהם שלו! לקבצן היא יוצאת לעשות אותי? אני אראה להם כיצד קונים אגסים!" ונטל את הבכור והתחיל להכות אותו ברציעה על בשרו הערום, כאן לא התאפקה עוד שרה. היא נגשה אל בעלה חורת, נאה וזקיפת קומה, ונשכה את שפתה התחתונה בכל כחה ותחטף מידו את הנער המפרפר וגערה בו בכל כחה:

— גז־לן, רצ־חן! מדוע אתה מכה אותו, עוכר נפש! הלואי שברק משמים ישרפך חיים!

ותשלך בזל־עין לנצח. אך תכף נבהלה ממעשה זה וגם נתן נבהל קצת. מימיו לא ראה אותה גאה וכועסת כמו עכשיו. ופתאם התנפל עליה בעינים מלאות דם, ובפה מלא קצף לבן אחז בקוצות שער ראשה השחורות והתחיל להכות בראשה אל הקיר בהרעימו עליה:

— את, קבצנית בת קבצן? את? זוללת דם! חצופה! מי הרים אתך מאשפה? מי קנה לך בית וחיטים? מי נתן לך צרורי כסף הילדי? היא־א־א?

ואחרי הערב הנורא הזה בכתה שלשת ימים ולא יצאה מחדר משכבה. הוא לא נראה בכל העת הזאת בפתח החדר, רק הילדים התגנבו הרים והורים אל החדר, עמדו והסתכלו בה רגעים אחדים בעינים גדולות ונבהלות ונשמטו החוצה. ורק רוח זעף המה בלילות בארובה ובכי בכה לעלבונה.

מאז הרגישה שרה שאיזה דבר נודק ונבל בקרבה כצמח רך ונגע לפני האש. בשער ראשה השחור התחילו מבהיקות פה ושם שערות לבנות, שערות המבשרות את הזקנה. הרבה קמטים נכפו היום ההוא על מצחה וסביב פניה, ועיניה נעשו דלוחות קצת ומביטות ביאוש. היא כמו הרגישה פתאם את כל רפיון־רוחה. היא כמו הרגישה פתאם שנוצרה רק לסבול, לסבול וללדת בנים שאינם שייכים לה כלל. ומאז נעשתה כמושה ונאלמה ולא התערבה עוד בין האב והבנים. על בניה הביטה כעל איזו אברים מדולדלים, אשר נתכו זה כבר בכאב נורא מדמה ומבשרה ויבלו. ואל בעלה התיחסה בשויון נפש נורא עד אשר לפעמים נבהלה בעצמה מן הרגש הקר והנבר הזה. גבהת קומה ורמת־התוה כבת שלשים, עם פנים צהובים, מקומטים ומבהיקים כקלף, כפני בת חמשים, היתה דומה קצת במראה החיצוני „לונת־דרוין", אשר חלק רזע ממנה נחתך: והיא עצה ומגרה ואיבלת; ובכל זאת היא משוללת רצון והרגשות.

כאן פורץ מפי הבן בכי עלוב ודבריו נחנקים בגרונו, ומקבל בעד זה מכת לחי להחטת על כל פניו עד שנצוצין מאדמים נתזים מעיניו. התפוח נופל מידו ומתגלגל עלוב יעדירי באבק הרצפה. ואבא עודנו עומד עליו ושואג:

— הרי לך, זולל וסובא! לא יכלת לברך, לא יכלת? תפוחים היא נותנת לו! תפוחים היא מאכלת את האכרים.

מכאן ואילך מתחילה שירה ארוכה של מכות־לחי וגלגולים וקטטות. נחמן, הילדים, הבית וכל אשר נמצא בתוך נסחפים במבול זה ויוצאים בחילים ודחופים במחול משונה ורוקדים ורוקדים לעיני שרה.

ועוד תנעי הרטה מצד האב קרו לפעמים בלילה לפני השנה. אז היה מדבר קטעים, קטעים, וישפך את כל לבו לפני עצמי בשעה שהוא שוכב לישן. ושרה שומעת ועוצרה את דמעותיה.

— יודעים רק להתאונן, הוא מתהול, חושבים הם כי לבי אינני נקרע לגזרים בשעה שאני מיסר אותם — כן, כן. יכולים אתם לחשב אפילו שרוצח הנני... אי כלום לא בשבילם אני עמל את כל ימי? אלא מה? רואה אני שהכל הולך לשמון, ש.... ש.... אבל כלום אני הולך אל התיאטרון? וכי כלום אני משחק בקלפים? אלא מה? הכל בשבילם. והם מה? לא כלום. אבל לגמרי לא כלום. ואמא עודנה עומדת לצדם ונותנה להם את הצדק.

כך, כך, גזלן אני. גזלן? גזלן?

וכך הוא הולך ומדבר סחור סחור, ומספר את כל פרשת גדלו וטוב לבו ודאגתו התדירה בשביל בניו, והולך ומתלהב ומתגעש וגומר בנגון:

אלא מה? לא כלום! רוצים הם לקברני חיים באדמה. איפה? באדמה? נו, אם כך המתינו, ראשית אקבר אתכם תשע אמות בעמק. ואחר, ואחר כך. טוב, טוב..... עוד הראה אראה לכם.

ואת הבטחתו הוא מקים ושרה רואה ומחשה.

רק פעם אחת פקעה סבלנותה.

הדבר היה בליל מוצאי־שבת, בליל סתיו. הוא שב מן הקלויז „מבושם" קצת ווזעף יותר מכפי הרגיל. אגב היה כל היום שרוי בכעס גב בלעדי זה. בשעת קריאת התורה הכה שיכבדוהו ב„שלישי", והכבוד הזה נתן למשהו־תיש. מי שריה שיתפו לפנים וישנאו בנפש עכשיו.

תיכף אחרי ההבדלה לבש את מקטרינו המעוך והמכוסה כתמי שומן, והחל להתנפל על הנערים בערבו בגדופיו להם גם איזה גדופים על שם „האמא היקרה שלהם". אך כאן נזכר שראה אתמול אצל הבכור איזו

בנו, מבין אתה? אתה למדת „משלי"?

— אני, — אני למד עכשיו...

— נו, טפש, להיכן אתה מביט? באיזה פרק כתוב שם: „חושך שבטו שונא בנו, ואוהבו — כיצד שם....?" הא? הואת אני שאינך יודע! נו?

— אני יודע, — אני... בקפיטל י', לא, ב... בקפיטל י"ב, לא, לא, רצוני לאמר ב—ב—ב—קפיטל...

— נו, רואה אתה? הרי לפניך התנ"ך. זה לא בי"ב כי אם בקפיטל י"ג: נו, רואה אתה, שקרן, שאינך זוכר מאומה? ואתה עודך שונא את אבא שהוא מיסר אותך, וכי לא שוה אתה עשר פעמים ככה? הא? — נו—נו—רואה אתה? אפילו שלמה המלך אומר, שאבא המיסר את בנו אֹהב הוא, כי אוהב הוא אותו, כי דואג הוא לתכליתו. וכל מה שאבא מיסר את בנו ביותר, יותר צריכים לאהב אותו. הבן תבין, שקרן, כי הגדה, וברכת את הידים אשר נתן עליך. נו? ועכשיו אתה... בלומר, עכשיו אתה, — א—שונא את אבא? נו, הגידה, אתה אוהב את אבא או לא? להיכן אתה מביט?

— ה... הן, העיד הילד ובעיניו נקוות דמעות. ———

— אה! אם כך, טוב. כך אני אוהב, כך טוב. כלום אבא יאכל אותך? טפש!

כך מגמגם האב מתוך רוח, משפשף בידיו וקוטף בשתי אצבעותיו את לחיו בנו.

— שרה, שרה השומעת את? הוא מבטיח שמהיום והלאה יהיה לנער טוב ויעשה את כל הישר בעיני אבא. נו, תני לו בשכר זה תפוח.

הילד נוטל את התפוח המושט ומתחיל לאכול אותו באי־אמון ובבהלת־שמחה ונתקל פתאם בקול אבא המרעים:

— הברכת על התפוח? הא־א?

ב...ב—רכתי....

והאב מתמרמר ונגש אל הילד בזרוע נטויה.

— שקרן! לא ברכת! אנכי הבטתי אליך היטב.

אנכי, אנכי — מגמגם הילד ורועד. אנכי....

— אנכי אתן לך „אנכי", חזור וברך עוד פעם. נו....

— ברוך אתה ד' א...אלהינו מ....מלך, מברך הילד בחשאי, בעוית שפתים ובעינים מלאות דמע.

— לא כך מברכים! מכה באגרופו על השלחן, בקול יותר רב: המתן; אנכי אלמדך!

טובים. אך זה לא עודד כבר את רוח הילדים הרצין, וגם באין אבא בבית התהלכו מפנה לפנה מדוכאים, תוהים, ארוכי פנים ודקי בשר. ישרה לא הכירה בהם אותם הילדים העגולים והעליזים כמו שהיו בעמדם ברשותה היא. בלבב הילדים גדלה משטמה כמוסה לאבא, לאמא ולכל הבית שלהם. ישרה הרגישה את כל זאת בלבה הסופג ותדם. ואוי לה אם הראתה את אהבה גלויה לילדיה בפני בעלה, תיכף הוא מתמרמר:

— את, כבר באה להתערב? את? אני אומר כך ואת ממרה, את? וכי מי הרים אותך מאשפה? מי קנה לך בית והחיטים? מי נותן לך כסף להלל הא—א—א?!

אולם היו רגעים ואפילו שעות שלמות ורוח האב אל בניו נשתנה פתאם ונהפך.

רגעים כאלה קרו על פי רוב ביום שהותה לנחמן הרחבת הלב מבחיר הגין, מ..כבודו נאה ועוד. אך כמעט תמיד נגמרו גם הרגעים המעטים האלה ברעש ובמהומה, והכל שב לקדמותו.

ביום שבתו היה נחמן מטיל מתהלך בבית אנה ואנה כשידו השמאלית משולבת על גבו, וימינו עם מעט טבק בין האגודל והאצבע מתנועעת באויר. המצחו מתקמט ומתכסה להרבה קמטים של דאגה, והם מתישרים ומתקמטים חליפות. עיניו נעשות שני סמנים של שאלה ותמהון, וכך הוא מתהלך ומדבר בכונה עמוקה בפני עצמו, ופתם באויר, כאילו איזה בן אדם עומד ומקשיב לו. קרעים קרעים מתמלטות הטענות מבין שפתיו:

— מתנפל אתה עלי... שואל, טוען אתה: כיצד? למה? משום מה? אבל כיצד אבאר לך את זאת? כלום אפשר לקרע את סגור הלב? כלום ברעתם אני חפץ? הן רק בטובתם, רק בטובתם. שיגיעו לאיזו תכלית, ש... ש.... ש.. בקצור, אבל הם אינם מבינים, אינם חפצים להבין ואפילו היא, אפילו היא...

כאן היה נגש אל איזה ילד העומד בפנת הדר ונוגה, ועיניו נשואות במורא אל תנועות אביו המשונות. נגש אליו, אוחז בקצה סנטרו ומרים את ראשו הנבהל והמורד ארצה.

— הבט ישר אל עיני! מפני מה אתה ירא? כלום דוב אנכי? הן אב אני! נו....

הילד מרים עינים נבהלות ומביט באונס בפניו ואינו יודע מתוך בלבול היכן ישמין את ידיו.

— נו; טפש, כבכור אתה... למה אתה ממשמש בידיך? כבכור אתה... הורד את ידך! כבכור אתה. שאם אבא מכבד אותך לפעמים ברגע גוזן הוא? טפש. אבא הוא; לך — מאהבה, אבא מיסר את

II.

אך פתאם הוצרה המנוחה בבית, הפרנסות נתמעטו אצל נחמן כרקן. האנשים אשר בטחו לפנים בעד כספי החלו פתאם להיותם אליו בקרירות גלויה, ואף שוחחו ביניהם בהנאה שבסוף סוף ופשטם עתה גם זה את הדגל. ונחמן הרגיש, הבין ובאולי התאמץ לגבות את כבודו הולך ואובד מאת אשתו ומאת בניו... מחסר עסקים הרשים בלה נחמן החדשים שלמים בבית והיה מענה מבקר עד ערב בטרוניות ובלבולים את אשתו ואת בני ביתו. עד שובם הילדים מן החדר היה מבטל את באשתו. מהטם ימצא מין פגעים משונים ויגלגל אותם בכעס על ראש שרה, שרה שומעת ומחשה. שתיקה זו מרגזת את עצביו עוד יותר, והוא מתמרמר ומאים בגט פטורין. וכה יתן לו ד' וכה יוסיף, כי סוף סוף ימלט להוקלארין, ישב שם בבית המדרש ילמד, וד' יזמין לו את צרכיו, והיא תשאר עגונה, עזובה. ומוכרחה תהיה למכר את התכשיטים שנתן הוא לה. הוא ולא אחר; ואנוסה תהיה לאפות לחם למכירה, כמו שעשתה אמה. ע ו ד צ ר י כ ה ה י א ל ז כ ו ר....

אך הנה נכנסו הילדים עיפים ורעבים מן החדר. נגשים הם לאמא: „אמא, האכילה.... אמא, לאכול“. תכף נחמן מתנפל עליהם: מה, לאכול? ואת למודכם אתם זוכרים? ואת הגמרא אתם זוכרים? והיכן כתוב פסוק פלוני ופלוני? אהא, כך אתם לומדים? רק לזולל אתם יודעים, רק לקלקל;

מתחילות מכות־לחי. הנערים מיללים כחתולים, וכדי להשקיט אותם ממהר נחמן לערוך הרביעה, ומתרבה המהומה, ומתגברת המבוכה. הילדים רצים חשופי שת להתחבא ולמצוא מחסה אצל אמא. ושרה יושבת תחרת ומקללת את עצמה בקול גדול, רק את עצמה ורק את גורלה, והוספת מעליה בכאב נעכר את הילדים הבוכים. — וקול נחמן בוקע מתוך המבוכה ועולה על כל הקולות:

— גוללים היא רוצה לגדל בביתי? אכרים היא רוצה לגדל בביתי! אנכי אראה לכלכם!

המהומה שקטה רק בבוא תור ה„מנחה“, שאז פסק פתאם נחמן את „עבודתו“ ויצא ברעש גדול אל בית־הכנסת הקרוב. אז החלה שרה מקנחת בסנרה את דמעות עיני נעריה, פיסה אותם והבטיחה להם דברים

אתי יסרו בילדותי. ואולי גם אלף מינים כבה... נו, אפי–לו אי–תי, ובכל זאת הריני עכשיו ב"ה בעל־הבית... עם רהיטים... עם מעט ממון... עם... עם... עם הכל. ר ק מ א מ א א ל ת ל מ ד ו..

ושרה השתדלה לזכור איזו דברים שאינם מהוגנים למדה את הילדים המוכים ולא יכלה לזכר. ויש שהחלה להאמין בעצמה שאשמה היא בילדים. ואז היתה פונה אל הילדים בזעקת־כאב מטורפת:

— כמה פעמים אמרתי לכם שתהתמו על עצמכם ותשמעו בקול אבא? — גזלנים... כ מ ה פ ע מ י ם?...

והילדים היו פוסקים לבכות ותולים בה עינים גדולות, תמהות ומלאות דמע.

ורק כשנסע ה ו א בדרך, היתה מקרבת אליה את בניה הנרדפים באהבה גלויה, ומבכרת להם מעשיות ומבקשת את הרבי שיתנהג אתם ברכות. שב היא מרגיז ועִרבב את הכל. את עולמם של הילדים שהשפיקה להשקיט קצת, את מנוחתה היא; יהיו הילדים בוכים, היא נאנחת, וה ו א כועס ומתרגש ודעתי אינה נוחה מכלם.

———————

ועוד הפעם ליל לידה נורא, נורא מאד. ועוד הפעם חלק קטן של חיים נתלק מדמה ובשרה וחי בפני עצמו. עוד הפעם בן. וכך נולד גם הילד השלישי. שלשה פטפטנים קטנים ועליזים מתרוצצים כבר סביבה, והם צעירים זה מזה בשתים — שלש שנים, והיא חיה ומשחקת אתם כילדה גדולה. ילדות ילדיה כאילו עוברת גם אליה. ימי ילדותה המתים כאילו מתעוררים לתחיה בכח. חיים רעננים ומתחדשים...

רק כשוב הוא מחדרו ומסתכל בהם, היא חרדה תמיד חרדת כמוסה ועמוקה, ולא ידעה מדוע.

בראשונה, בעוד הילדים קטנים, לא שם להם לב, כלל וכלל. רק בלילות, היה גוער בהם לפעמים בנזיפה, כאילו היה לו דבר עם גדולים. המבינים שלא מן הנמוס לבכות בשעה ש„האב" רוצה לישון. ולמחרת היה מתאונן בהתהלכו הנה והנה בבית „כמה סובל אדם מן הרמשים הללו", „כמה כסף וכמה בריאות הם נוטלים ממנו". שומעת שרה דברים כאלה יוצאים מפי אישה, ודמה מתחיל רותח: וכיצד היה הוא בעודו פעוט? רמשים! והוא?

התמרמרה ולא דברה דבר.

וכשהגיע כל אחד מהילדים לשנת החמש־השש לימי חייו לקח הוא את אפטרופסותו והתחיל לחנך אותו וללמדו דרך־ארץ. ביותר דקדק עם הילדים בדברים שבין אדם למקום. די היה לילד לעבור אף על דבר קטן אחד ממין זה, שיטלנו האב ויסרנו ברצועה שהיתה מוכנה אצלו תמיד. הוא מהר לשלחם אל ה„חדר", ולרבי נתן רשות, „לחנך אותם ככתוב". אף באר לרבי כיצד נוהגים בהם:

— הרואים „אתם", רבי? כך, והוזרים ונותנים כך...

ובשעת מעשה נתן לכל אחד בשעתו מכת־לחי לדוגמא.

ומזמן לזמן בשוב הילדים מן „החדר" היה הוא חוזר אתם את לקחם. וכששכחו איזה דבר היה פונה לעזרת הרצועה. הילדים היו מפרפרים תחת ידו וצועקים לעזרת האם. ושרה לא יכלה להתאפק והתערבה בדבר בדברי תחנה מעושה, בשעה שדמה רותח בקרבה:

— חדל נא, נחמן, הפעם, חדל... עוד יחזרו בתשובה.... ילדים..

והוא מתיגע לפתח את כפתורי מכנסי של הילד הבוכה ועונה בזעף:

— אהא, שלום עליכם! את באת כבר להתערב? אברים את הפצה לגדל בביתי? הרוצים את הפצה לגדל בביתי?

ואת הילדים היתה מפיסה בתנחומים כאלה:

— רק מאמא אל תלמדו. רק ממנה... ועל אבא אין כועסים. גם

זה היה בן. ו„הוא" איננו בבית, הוא נוסע וסוחר בהשתדלות קרובו — המצליח.

אחר כך בא „הוא" ממסעיו. שרה כמעט שלא הכירה אותו. פניו נשתנו הרבה. רשמי פניו נעשו יותר קשים וזועפים. שפתיו התחילו לבלוש מאד. שערותיו הצהובות נעשו אדומות וקשות. זקנו צמח והלבין ועיניו מלא בקיעי דם, ותתחל לירא מפניו. הוא נעשה כבר לסוחר ממש, והביא אתו כסף לא מעט, ואז קנה את הבית שבו הם גרים עד היום. וכשנפטרו אז מבית הוריו ונעשו בעלי־בתים בפני עצמם, התחיל הוא ללמד אותה: כיצד בעלת־בית צריכה ומחויבת להוס על ממונו של בעלה, וכיצד היא צריכה לשמור על בריאותו, והתחיל להשגיח על כל פרוטה ופרוטה המוצאה, לפי דעתו, חנם. הטמן ימצא איזה מקטרון ישן מכוסה שומן וכתמים ולבושו ילא פשט אותו בבית בשום אופן. במקטרון זה היה מטפס ועולה בסולמות וממשש באריגות ועל גבי אחונות שבבית, מוצא איזה מנעול ישן, איזה מסמר עקום, ושוען כל היום שכל „רכושו" הולך לטמיון ואובד לבטלה... ופעם אחת בדק ומצא בפינת המטבח מטבע בן שתי־פרוטות וטען ימים רצופים בפני עצמו ובפניה, שעוד מעט ועשתה אותו לקבצן ואנוס יהיה על ידי אי־השגחתה „לקחת המקל ולחזור על הפתחים"... ויביא כמה וכמה ראיות שאין אפילו בית־יהודי אחד ששם יתיחסו בקלות־ראש כזו לפרוטות. ואפילו אצל קרוביו העשירים שבעיר פלונית ופלונית, שגם מאה „קרבנ" נחשבים אצלם כדמן, לא ראה מימיו שמטבע של שתי־פרוטות יתגולל במטבח שלהם.

וכך הלך ושען וחזר ושען ויאחר „מרוב עבודה" לבוא לתפלת שחרית וערבית. ושרה שמעה בדממה ודוה רעדו ותאבנה לארוחת הצהרים פג ועבר. וכשנשאה את הקערה עם הבשר להגיש לו, השמיטה אותה מתוך בלבול ארצה ותשבר הקערה, ויתפזר הבשר על הקרקע, ותגבר המבוכה. ועוד ימים הרבה אחרי זה הרגישה שרה את עצמה אמללה ורצוצה והטאת כאילו הרגה איזו נפש...

ועוד הפעם הוא נוסע למסעיו, ואיזה דבר חם וכבד מתחיל להתגלגל תחת לבה ולהעיר בה רגשות והרהורים. ובין כך ובכך והילד הראשון הולך וגדול; משחק בשערות ראשה ומסבך בהן את אצבעותיו הדקות, והיה כאילו הולכים ומתערבים עם חייו וחיו לחיים אחד. והיא שוכחת קצת את זעף אישה ומשנתו, וכותבת לו מכתבים המתחילים: „לאישי המפורסם המופלג"... וכו'. —

והדבר החם גדל וגדל תחת לבה וההרהורים ורעד הלב מתגברים.

את סיד זה לאמה. פני אמה אורו, „זה הוא ילד, זה הוא ילד, בתי“, לחישה על אזנה והתבקנה. גל דם הציף אז את כל פניה לשמע את לחש אמה. רגש חם ורך נעור בלבה. זה היה כבר רגש של אם שהחל זה עתה לבצבץ ולשגשג. היא בושה לבכות בפני אמה. רק בשכבה בלילה ההיא במטתה לחצו והעיקו ההרגשות הרבות של כל היום על לבה ותאלצנה לבכות, כבעת העיק משא כבד על נאד מלא מים. ותמצית־האשר וחרדת העלומה מפני העתיד גלו בדמעה על העבר. וצרבו ורחשו על להיות...

והדבר החם שמתחת לבה נעשה מיום ליום כבד יותר ויותר... „זה הוא ילד, זה הוא ילדי“... ההרהרה מדי רגע ברעד־לב כמים. למחשבה זו התמכרה בכל הויתה. והיה שנדלחו ונעכרו על שמריהם החלו עוד הפעם להטהר ולהצטחצח ונעשו שקופים ועמוקים... כמעט בכל יום. בשעת בין השמשות של הקיץ ששרר אז, היתה יושבת לפני החלון הפתוח והמחשבות מתחבבות ומשתהות. השמש שוקע. אדמומית רכה שופעת על כל הבתים וגגי הירק מסביבם. הרעד מתגבר בלבה עם העצבות של בין השמשות, והיתה מתיחדת עם החרדה ונכנסת אתם, ממש, לתוך עתידותיו של הילד: מה יהיה זה? זכר אם נקבה? איזו עינים תהיינה לו צהובות או כחולות? איזו שערות תהיינה לו גזוזות כשערותיו „הוא“ או שחורות כשערות אמא? ונדמה לה באותן השעות שהיה נעשה שקוף והיא רואה כמו בעד זכוכית מלוטשה, כיצד ילדה זה הולך ומתרקם. הנה עוד חתיכת חוטם נוספת על השמי: הנה עוד אצבע קטנה מתרקמת ומתכסה עור לבן, לבן כחלב... הנה האזנים הקטנות, הרקות והורדות קצת מתפתחות יותר ויותר בפתחים, והלב הופך ודופק ופניה מתהדרים לאט, לאט... ופעם אחת מצאה אותה אמה כשהיא מתעלפת בהתהדרה ובהוויתה אלו על דף החלון...

אחרי כן ליל נורא, נורא. היא שוכבת. כל החפצים והפרצופים שבחדרה מרגיזים ומכאיבים. זעקות מרות מתמלטות מגרונה כמו מעצמן, כאב עובר ומתנועע בבטן. הדבר החם והכבד שבקרבה כאילו נהפך כלו לתנורה גדולה מקפצת מיסודים וכואבת ומתנועעת, ויחד אתה מתנועעים כל החפצים, התקרה של הבית נהפכה לרצפה והרצפה — לתקרה. איזו זקנה מקומטה עומדת וטוענת בלי שנים: „תהי שלמה... תהי בריאה“. פני אמה נבהלים. אחר כך איזו ריקות נראה בבטן והלאה טשטוש...

ואחרי הקלות המכאובים, אושר השאי מתגנב אל לבה ומדשן אתו. ובשעה שבשר הנולד הרך והאדמדם נלחץ אל שדה, שפתיה נמשכות לנשק את הולד מאליהן.

I.

שרה זכתה לחתן בעודנה בת־שבע עשרה. בליל שמחת תורה, בשעת „הקפות" הראו לה בבית־הכנסת אותו הבחור הצהוב מי שעתיד להיות חתנה. חטמו החד ושפמו שאך החל לצמח הזכירו לה את התרנגול הכתום שבביתם, המכה במקורו את כל התרנגולות — ותחור. אך אז לא שאלו את פי הבת. החתן והכלה שניהם בני עניים ישרים; החתן חניך הגמרא, הכלה בישנת וצנועה — ובכן דבק טוב. בליל שמחת תורה ההיא לא ישנה כל הלילה והרהרה, והרהרה. אחרי החתונה גרו בחדר קטן שבבית אבות שרה, ו„הוא" אכל מזונות על שלחן אביה. היא לא יכלה להוציא מפיה את השם „אישי" בלי בושה ואי־נעימות מרה. והוא קרא לה „אשתי" דרך חטמו, ויהי כאילו תבע ממנה דבר מה בקראו לה. זו היתה תקופה של חצי בישנות ואי־נעימות וקצת תרעומת מעושה משני הצדדים. זו היתה תקופה שבה נמצאים אנשים צעירים מאד אחרי החתונה, וביחוד צעירים מן החדר הישן, בטרם שיסכינו זה עם זה.

אחר כך נסע הוא לעיר הגדולה אל קרוביו לבקש שם בהשתדלותם איזה עסק להשתכר בו פרנסה, והיא נשארה ערירה, גלמודה כאבן מגולגלת, רק ממשפחתה ויתר ממנו. עומדת בין שני המגנטים הללו לא ידעה מה לאהוב ומה לשנוא: הלעסק באיזה דבר או ללכת בטל? הלטיל בחוץ או לשבת בבית? החתונה והימים המעטים שישבה עם אישה אחרי החתונה, כמו בלבלו את כל עולמה השוקט על שמריו עד עתה. ה„אישיה" כמו הטילה ערבוביה בכל חייה ולא ידעה לאן ואל מי לפנות. את פני הוריה ואת לבם הבינה כמו בעד ערפל, הם נעשו לה מוזרים קצת. לא זו היא האם ולא זה האב כמו עד החתונה. הרגיזה אותה קצת המחשבה, שהוריה שבעים רצון ממנה, שסוף סוף התפטרו מבת בוגרת ומסרוה לידי — בעל... אולם דבר אחד פתאומי הוציא אותה מן המבוכה, היא התחילה להרגיש תחת לבה איזה דבר חם וכבד, אשר העיר בקרבה באיזו נעימות משונה. פניה נעשו חורים קצת. היא גלתה

מחאה.

למתרתים. נסעה סוניה.

מאשה נשארה דוממה וקפואה למראית־עין. גם לא נשקה לאחותה בצאתה. וכשנטלה סוניה את צרורה לצאת, הפצה מאשה להגיד לה איזה דבר מר, אולם לא דברה דבר, ורק הניעה בידה באויר. אולם כיון שיצאה סוניה מן החדר הרגישה מאשה את כל יאושה הגדול ונפלה על המטה. כל היום התגוללה במטה, לא אכלה ולא שתתה ולא הפצה דבר.

ופתאום כאילו קול לוחש על אזנה: דוקא ללמוד! עכשיו, בשעת בדידות כזו. ללמוד מתוך יאוש. ללמוד בשעה שאין מוצא אחר...

שטף של אנרגיה עצומה הכה אל לבה. כמוה לא הרגישה עוד. ואך נבקע השחר, קמה מאשה ונטלה בידים רועדות את הספר והתחילה לשנן. וראה פלא: היא משננת וזוכרת, משננת וזוכרת. היא לא שמעה גם בהתעורר בעל־הבית משנתו, ברשרש שקי־התבן, בנהוד המטאטא מתחת למטה. היא עברה בשלום בכפר, הלוך ועביר, הלוך ועבור...

פתאום עמד הגה בגרונה. איזה קול מוזר לחש לה על אזנה:

— למדי, למדי... ואחותך תנשא שם לאיש. ואת תרקבי עד בוא יומך.. למדי, למדי...

הכל נתערב במוחה, והלמוד נשכח.

— לאדם שתי עינים, שתי עינים, והריסין משמשין בתור שמירה מעולה בפני האבק...

היא נשכה את צפרניה, התרגשות עצביה גדלה מרגע לרגע... וכעסה על הספר הארור, שעוד לא הספיקה לשננו בכל הימים והשנים, שהיא נמצאת כאן. בעינים דלוחות התנפלה על הספר וקמטתהו ותקרעהו —ושוב נפלה על המטה...

גרשה — 1904

———————

היא מבינה... אינטריגות היא הקמת תמיד מאחרי כתפיה. סוניה הבינה אל מה היא מרמזת, והתלקחו כל העלבון והמרירות שטפחה בלבה ונזפה באחותה:

— אי, בתולה, אל תיראי, אנכי אינני חושבת להתחרות אתך ולגזול חתנים מידך: ישארו אצלך. אנכי נוסעת הביתה. את זאת אני כותבת הביתה, שאני נוסעת. תכף כשאקבל כסף בעד הוראת־השעה שלי... סוף!

לבשורה מרגיזה כזו לא חכתה מאשה. פיה נאלם והכביש ראשה בכפות־ידיה החמים. שערותיה הקצרות נפזרו על לחייה. סוניה הביטה אליה — וחמלה גדולה התעוררה בה. כמה עלובים פנים אלו ושערות אלו הגזוזות והקצרות... דבר ארוך ולבן הבריק לעיניה מתוך שערות אחותה הפזורות, היא ראתה שערות־כסף בראש אחותה וגגשה אליה ולחשה בקול מבשר רע:

— מאשה? יודעת את? שערות לבנות בראשך... הי אני...

רטט עבר בגו הכפוף, הורמו עינים דלוחות ונבהלות:

— ? ? ?

— הי נפשי...

— אי־אפשר... איפה הן?

כעין צביטה וכאב דק הרגישה פתאום מאשה בראשה — יד אחותה הושיטה לה שערות לבנות אחדות כרוכות סביב האגודל והאצבע.

— כיצד נהיו? מאין באו? יש עוד? עוד?

— עוד... — ושוב צביטה, ויד אחותה מושיטה לה שערות לבנות, רעות, אחרות...

מאשה נפלה על המטה באין־אונים. שנאה עזה התלקחה בלבה אל אחותה.

היא הרגישה בסוניה, שזו צוחקת בבהלה ובחפזון את הפציה הישנים. הארגז שורק מדי הפתחו והסגרו, וסוניה נחפזת, כאילו נסה היא מן הדליקה. ופתאם הרגישה מאשה את עיני אחותה על פניה ומגע ידה רכה:

— שמעי־נא, מאשה אחותי, נסע שתינו. הביתה.

כיצד? הרוצחת הפצה, שתסע אף היא אחרי כל הנדודים והנסיונות, לשוב בבושת פנים מדוכאה פי־שבעה מכפי שנסעה? ובלי כל תעודה?

— סורי, עגלה, סורי! נסעי לך, נסעי...

———————

VI.

גם המתנה האחרונה והנסיון האחרון לסוניה לא עברו בשלום. אז נקעה רגימה האחרונה בלב האחות הצעירה. ותחליט לשים מפה ולנסוע הביתה. נזכרה בלחם חם, שנאפה בתנורם, אמא מכינה אבקקמה, אבא משתעל בפנה... והגיל שבע מתהלך לחלונה ומבקש ממנה אהבה. מכרות באות אליה בכל שבת וקוראות אותה לטייל מחוץ לעיר. שם הכל כה פשוט וחביב, ופה — הכל קר וזר. ומאשה, רק מאשה, אשמה בכל אלה. „זקנה" זו! שם אפשר שיקרה איזה שדוך הגון. אבא ואמא כבר ידאגו לזה. — היא אינה חפצה להזקין כאחותה, „ללמוד, ללמוד"... איזה למוד? איזו תועלת?

מאשה הרגישה באחותה איזה דבר מוזר. סוניה נעשתה שתקנית, כמכסה ממנה דבר. ובשום אופן לא יכלה להוציא מפי סוניה מלים כפתרון לשתיקה זו. ופעם אחת, כשטיילה מאשה בחוץ והרגישה עד קר הטוב באויר, שיורי החורף שעבר, — כבדו הבדידות והתוגה על מאשה. היא הלכה והרהרה בסוניה, ופתאום והנה סוניה הולכת לנגדה — מטיילת עם הצעיר ה„מפשי", שזה אתמול הציגו את שתיהן לפניו. חשכו עיני מאשה ולבה התכוץ, ושבה הביתה ושכבה לישון. ומן היום ההוא הרגיזו מעשי סוניה את עצביה ועל כל דבר שעשתה כהוגן או שלא כהוגן, היתה מאשה מתנפלת ונוזפת בה בשנאה. וסוניה החרישה ולא הבינה מה הבצר של הבהלה, אולם הרגישה שעוד מעט ותתהוה איזה דבר לא־נעים, והוצאותיו יהיו מדנים.

פעם בשעת הצהרים נכנסה מאשה אל החדר עיפה ורועפת כדרכה והספיקה לראות את אחותה, כשהיא טומנת בחפזון איזה ניר בצלחתה. על השלחן היה מונח עט רטוב בדיו. נצנץ חשד בלב מאשה: אולי — מכתב לאיזה גבר... לאותו הצעיר שטיילה אתו?

— מה זאת? מה הסתרת ממני בכיס בגדך?

וסוניה מחשה.

— למי כתבת מכתב זה? אל תבושי, ילדה! אפשר... אל תבושי. הן אחותך בכירה אני, — ומותר לי...

וסוניה — פניה הלבינו ואינה עונה כלום.

אז התחילה מאשה במוסר: זה כבר היא רואה בה זרות. מסתרת היא איזה דבר מעיני אחותה הבכירה, וכן לא יעשה. אח, היא מבינה,

ולהרף אותה: „למה הבאת אותי לכאן?" — ויש שהיא המלת על מאשה והפצה להבק אותה ולדבר אליה רכות: „למה לך לרקוב כאן, אחותי, נגוסה מפה"! — — כך מהרהרת סוניה הליפות ומוסיפה לישון.

בעל־הבית מתהפך פתאים במטתו הפרוקה ונוזף באשתו בחשאי, והיא נוזפת בו, וכך נוזפים הם הליפות האיש באשתו, עד שהם באים לידי גדוף וקללות... מתעוררות הבנות, בוכים הילדים, כסאות ושלחנית נעתקים ברעש ממקומם, שקי־הבן, ששמשו בלילה למשכב על הרצפה, מרשרשים מבעד לקיר... והנה יצא כבר המטאטא לעבודתו, והוא חובט וממשש וזורק מתחת למטות. והנה נפתחה הדלת בשריקה, באבק ובעשן־ גחלים כחול ומבאיש, והמטאטא נכנס גם לכאן. ברוך הבא! בת בעל־ הבית מטאטאה בכעס גלוי על „הקבצנית הלומדת" ומשתדלה להרבות אבק ושאון.

— לאט לך! — מבקשות האחיות. — כמה פעמים בקשנוך?

— וכמה פעמים בקש אבא דמי־הדירה? שלמנה וצאינה אם רוצות אתן....

הדלת נסגרת ברעש, והאחיות לומדות ולומדות.

III.

הגיעו ימי הבחינות. זו היתה הבחינה השלישית לסוניה. כשני חדשים לפני הבחינות הוזהרו האחיות ונטלו את ספריהן העבים והתחילו לשנן. בחוץ היה חורף. גנות של חומות המכוסים שלג נבטים אל החלון הקטן, ובחדר קר. מהבל המוחן דיח־קבר מורגש באויר, דבק הוא אל העור כזעה קרה של גוסס. בעד הקיר נשמעים כל היום קולות־ריב בין בעל־הבית ובין אשתו בלוית מקהלה שלמה של בנים ובנות, הבוכים ומתקוטטים. ובתוך סביבה כזו אנוסות האחיות ללמוד ולשוב ולשנן את הלמוד שלמדי זה כמה וכמה פעמים, ורק שלא נקלט במוחן כל עיקר. בפה הם מרגישים טעם המוין של פת־הקיבר והתה שבהם הן ניזונות. והספרים כבדים ומעוכים מרוב שמוש. והאצבעות קופאות, הפה ממלמל והמוח נשאר ריק וקר, כשהיה.

בימים האלה ימי הרוית והתמדה, היו האחיות מאחרות לשנן בספריהן עד חצות הלילה, נופלות עיפות על המטה, מחבקות זו את זו מתחת לשמיכה כדי להתחמם משהו, וכך הן נרדמות. ועם שחר החורף הכחול והיגע היו נעורות פרועות־שער, עיפות וחורות מדליקות את העששית הקטנה והעשנה, יושבות על מטתן, מכוסות בשמיכה עד שכמן, גוהות על ספריהן ומתנועעות, כשהן נושכות את צפרניהן בהתרגשות־עצבים יתרה ויורקות ארצה.

— סוניה... לאדם... המ'.. לאדם — שתי עינים, שתי עינים, עוד הפעם, מהדש, סוניה... והריסים משמשין בתור גדר בעד כל דבר זר, הבא מן החוץ. עוד הפעם סוניה....

והלאה אין הלמוד נקלט בשום אופן. העתיד אינו מביע כלום, והעבר ריק ואפל, והרצון חזק אין, ואמונה ותקוה אין... וכל זה מתערב ביחד ומעיק ומעיק על המוח.

— לאדם שתי עינים, שתי אזנים, שתי אזנים...

— טוק טוק, הס, הס! אי אפשר ממש לישון: — כך הפסק בעל־הבית בעד הקיר. קול האחיות נפסק באמצע. הן מרימות עיניהן הקודחות ומביטות זו אל זו — ושבות ללמוד בקול רפה ובכעס נחנק.

וסוניה יש שהיא חפצה להתנפל בחתול על אחותה ולשרוט אותה

— טעות היא בידך... אנכי לא אעמוד לבחינה שבעים ושבע פעמים כמוך... אינני חפצה! מבינה את? — אינני חפצה...

מאשה הבינה, כי יד סוניה על העליונה. ועוד מעט ופקע אותו המיתר, אשר ארגה ומתחה בכל העת. הבינה מאשה ושחוק מעושה נגלה על שפתיה. היא לקחה את יד אחותה והטון שלה התרכך והרבה הרבה שחה לה כמו בתחנונים: „בשעה ששנים לומדים ביחד — תלמודם מתקיים בידיהם. אל תחשבי בינך שהעולם חרב בעדך, אם קרה איזה מקרה או שני מקרים של אי־הצלחה. ומלבד זאת — התקוה היא הבסיס היחיד בחיים. כיצד אמר זה... הסופר הגדול? היא שכחה את שמו". ושוב: הרי היא, מאשה, כמה יסורים סבלה וכמה מפלות היו לה, ובכל זאת עדיין היא מקוה. האור צריך סוף־סוף לנצח את החשך...

סוניה שתקה — ותהי שתיקתה כהודאה. אולם מתוך דבריה של אחותה הרגישה שהיא מתאמצת להסתיר ממנה איזה דבר לא־נעים. ותחליט לשמור הסוד זה בלבה. צריך ללמוד עוד שנה ולעמוד לבחינה עוד פעם. רק עוד פעם...

ומאשה הרגישה עוד הפעם את עצמה במבוכה. רסן הממשלה שוב היה בידה — והוסיפה לקרוא לסוניה „ילדה".

וסוניה המלה עליה והרקה לה שן בחשאי: נראה!

— ——— —

„ילדה" היה יוצא תמיד מבית במין הקמצה, צער ואירוניה.

שתי האחיות אכלו ביחד, למדו ביחד והיו ביחד — ובסתר השדו אשה את אחותה, וזאת היתה שומרת את צעדי השניה.

שתיהן עמדו זה שתי פעמים לבחינה ולא קבלו תעודה. ובכל העת ששננו את למודיהן התפללו, אשר שנאו בכל נפשן, ציירו להן בדמיונן את פרשת כל הבחינה, ולבן הלם בחרדה. ביחוד הראתה מאשה את עיפותה בפניה החורים והזועפים ובאנחותיה ובשאיפתרוח כבדה.

ומדי רגע היתה נשענת בראשה על כתף סוניה והיתה חפצה לדבר דברמה באזני אחותה, להביע אין התאוננות עצובה והשאית. אולם הואפקה והיתה ממלמלת: „אוי, ראשי, ראשי!" „אוי, עצמותי, עצמותי". „כנראה. כל זה הוא מתוך התעמלות יתרה." אולם סוניה היתה מבינה לאחותה, ששחוק־נצחון היה עובר את שפתיה העבות. אף כי עיפה היתה שמה, בכל זאת הרגישה שצעירה היא ממנה, ואינה נצרכת לכתף איש אחר לתמוך עליה את הראש...

ולפי שהיו עסוקות בשאלות אלו וביוצא בהן — לא יכלו להקדיש את למודן, וברוב עמל ויגיעת־נפש עלתה בידן לספר בזכרונן את כל אשר למדו. יש אשר קוו שהבחינה תעבור בשלום, אולם כיון שנגשו ועמדו לפני שלחן־הבחינה, והפרופיסור הרכיב את משקפיו על חטמו והסתכל בהן, מיד היה הכל מתערב ונעשה מטושטש במוחן, והיו מגמגמות, מזיעות ושונאות את הפרופיסור, את הכסאות, את הספרים ואת הלמודים, וביחוד שנאו באותה שעה את עצמן והיו יוצאות וידיהן על ראשן. סוניה לא הבחה דבר עם אחותה אחרי מפלה כזו, והיתה יושבת עצובה ונושכת את ראשי צפרניה. מאשה הרגישה את עצמה אשמה בעצבון אחותה, ובכל זאת העמידה פנים רציניים והשתדלה לפיס אותה מן הצד.

— הראית את האסיסטנט? יפה הוא, מה?

— יפה.

— בפרט, עיניו... הראית עינים אלו? —

— כן.

— מה הנך כועסת כל כך?... ראינא, ראינא, אסור לדבר אתה. אין דבר. לא קבלת תעודה. הרבה ישנן כמותך. סבלנות, סבלנות. צריך להתאזר בסבלנות: הרי את עדין „ילדה" ממש. אני, ראי, כמה פעמים למדתי וחזרתי ולמדתי לבחינה ויצאתי.

ו... ולא קבלתי תעודה ובכל זאת...

סוניה חרה וסננה בכעס:

מאשה עם אחותה שכרו להן היתה קטנה, בקומה הרביעית, אפלה ומחנקה ולחה. שתיהן ישנו במטה אחת. בתור פת שחרית וארוחת הערב אכלו לחם ותה, שהמתיקו באבק סוכר.

ואת ארוחת־הצהרים אכלו בבית־מזון של נכרי, משום שמאכל־טרפה עולה בזול ממאכל כשר. בראשונה היה לב סוניה נוקפה בבואה לאכול מאכלות אסורות והיתה אוכלת בלי תיאבון.. אולם לאט לאט התרגלה גם לזה. ומראה פני אחותה הקרים בשעת האכילה, שבחרה לאכול דוקא Wieprzowe ומראיהן של עוד כמה וכמה קורסיסטיות עבריות, שהיו אוכלות שם בקרת־רוח כל אלה אמצו סוף־סוף את רוחה. במחיר פרוטות אחדות השיגו שתי האחיות ארוחה של בשר עם תפוחי אדמה או דייסה; ולחם — „כמה שאתה רוצה"! שתיהן הסתפקו במנה אחת והתאכלנה מקערה אחת. אולם ברוב ימי השבוע לא השיגה ידן לאכול ארוחת־בשר, והיו סועדות את לבן בפת־קיבר, כשהיו מלפתות אותו בתה צהוב ומתוק למחצה.

סוניה עלתה בכשרונותיה על אחותה הבכירה, אף היתה יותר שבעית ויותר רעננה ממאשה. בעצמה אילו היתה יכולה ללמוד ולעשות חיל בלמודיה; אולם ליאות אחותה, ליאות גופנית ורוחנית, הקמטים שעל מצחה והועף שבעיניה, שיחותיה המסובכות והמיגעות, חבריה ומכריה ומנהגיה עם אנשים, וכל קנאתה הקלושה שהיתה מבצבצת מכל דבריה,— נסכו בנשמת סוניה כעין רוח זקנה וחולשה. נוסף לזה — מרוצותיה של סוניה עצמה להוראות־שעה, ששלמו בעדן פרוטות, העוני והשובע לחצאין, —כל אלה השפיעו על העלמה הצעירה באופן מדכא, ולאט לאט עשו את שלהם, וסוניה עצמה לא הרגישה בזה. והלכה הלוך והזדקן, הלוך וחור והתיגע בגו ונפש, עד שדמתה לאחותה בדבורה ובמהלכה, בקמטי מצחה ובכל מנהגיה. התחילה מתעצלת ובוחרת לשכב על המטה ולהביט שעה ארוכה על התקרה המעושנה, לשתות תה לגימות לגימות, להביט לנקודה אחת ולעקם בשעת מעשה את העינים בכונה, כדי שיראו החפצים שבחדר כאילו הם כפולים־כפולים... והיתה אוהבת ללעוס גבעול של תבן או לנשך את צפרניה ולחשוב מחשבה אחת אפורה כיום סתו ועבה כיפת נמסה, שאין לה תוכן ואין לה ראשית ותכלית.

היא הסכינה גם לעצות אחותה ומוסרה, שהיו מרגיזים אותה בראשונה, לפי שנאמרו בנוגע לבחורים ולאקסטרנים ממכיריהן: כיצד היא צריכה להתנהג עמהם, עם מי מותר לטייל, ועם מי — אסור. אולם דבר אחד עוד הוסיף להרגיז את עצביה. מאשה הוסיפה עוד לקרא לה „ילדה" בכל פעם שהתנהגה לה סוניה בדבור או במעשה, והיא ש

II.

לבסוף נוכחה מאשה שלעולם לא תנצל מן העיפות והלאות המשונה, שהרגישה בבשרה ובנפשה, שאינה מסוגלת ללמוד ולשנן, שלעולם לא תגמור את הקורס-למודיה ולא תהי „למילדת", והחלה לבקש עצה איך לצאת מן המצר, למצוא איזה שביל ישר, יד תומכת מן הצד. היא החליטה לכתוב לסוניה אחותה, הצעירה ממנה, שתבוא לכאן ותלמדנה בידה. היא קוותה, שאחותה זו הרעננה ממנה תשפיע עליה ובשותפות זו תלמד ביתר חשק, והלמוד יעלה בידה. אז החלה לכתוב הביתה מכתבים. היא לא גלתה לאחותה את הצעתה בבת-אחת, רק השתדלה לגרות לאט לאט את תאות הצעירה לבוא. ונפש אחותה חשקה מאז לעזוב את עירתה ולנסוע לכאן. מאשה תבלה את מכתביה במיני פרזות שיש בהן משום מוסר-השכל של ידענית. „די לבתולה כמוך, כסוניה, לשבת בחבוק-ידים בין בורז'ואים, להיות חיי אגואיסטים ולהביט באינ-דיפרנטיות גמורה אל האנושיות, הטובעת בדם ובדמעות, הנרמסת בפרסות האכספלואטציה"... במליצות כאלה החלה, ועם כל מכתב ומכתב התקרבה יותר ויותר אל נקודת-המטרה. —

סוניה, נערה פרובינציאלית, קראה בתמהון וביראת-הכבוד את מכתבי אחותה, אשר לא הבינה היטב, ובלבה חשבה אותה ל„מלומדת", והתקנא בה. וכיון שהציעה מאשה לסוניה את פרשת הנסיעה לכרך, את אשר עליה להחליט ואת אשר עליה לסבול בשעת הלמוד בעתיד עד הגיעה למטרה נכונה — החלה סוניה מרטטת על מקומה. לנסוע, לנסוע... ונטלה על עצמה לסבול גם יסורי-גיהנום, ורק לנסוע...

אמנם הוריה התנגדו לנסיעה זו וגבאי לסוניה, שסופה יהיה כסופה של ה„בתולה הזקנה", וישב תשב בבתוליה עד ישלבינו שערותיה.

מן היום הראשון לבוא סוניה לכרך, התחילה מאשה מנהלת אותה בעצותיה בנוגע לבחורים בכלל, ובנוגע לסטודנטים בעלי-כפתורים ואקס-טרנים בפרט. ומאז והלאה החלה להשפיע עליה, לסגור עליה מכל צד ולרכז את הגשותיה לנקודה יבשה אחת — להלמוד... היא למדה אותה להסתפק במעט, לקמץ בצרכים המרים, כי הרי העיקר היא — העתיד, ללמוד וללמוד.

מיצעות מכוסות במכסות אדומים, ורית מיוחד נודף בבית — ריח מיוחד של זוג צעיר. מכירתה מתעסקת במזונן ומכינה בשבילו את ארוחת הערב... כרגע אובד לה כל החשק ללמודים, ומרגישה היא את עצמה רצוצה, עיפה וזקנה, זקנה, זקנה.

———————

דרוג מאָי, בראַ–אַט מא–אָי...

מכיר אחד, שבחינותיו עברו בשלום, נכנס ומבשר את זה „לחברה", מאשה קופצת ומכרזת על שום דבר מה:

גאָספּאָדאַ, וויפּיט! ס׳גאָריאַ!

וכשמביאים יין־שרף, הרי היא מראה את כחה בשתיה, מתגפּלת על צוארי חברותיה ונושקת להן ושוחקת.

טפּות זעה מכסות פּניה היגעים והאדומים מהתעוררות. בראשה ערבוביה ורעש, ובקרבה אש וגועל־נפש... ובכל זאת היא מוסיפה לשתות, הואת היא בזה מין עוזותה של גבר.

אולם בלילות, כשהותה שבה אל החדר, מוזה כעין דיסה אטיצה והוהות, לבה ריק ושעם יין־שרף והג׳מלוה בפיה, היתה מתנפּלת על מטתה והכרה בחרה היתה מתעוררת במוחה. נזכרת היא במבטים היקרים ומלאים לעג של מריחות, בעינים מלאות שנאה וקוצר־רוח של גברים — וקנאה וקצף הותחים בלבה. הואה היא הרבה עלמות, המתנהגות עם הגברים כמוה, והגברים שותקים ומקבלים את הכל באהבה — ומדוע? מפּני שהן יפות יותר, רעננות יותר, ולהן מותר, מותר...

וקנאה עזה מפעפעת בכל אבריה, מקנאת היא, מקנאת היא בחברותיה, בהרבה מחברותיה שבהן ישנה הנקבה היפה... ומרגישה היא פתאום את כל הכיעור והעלבון שבחייה — ולבכות אינה יכולה: זה עת רבה מיום אשר חדלה לבכות. היא נושכת את הכר או את כתנתה ולוחשת:

— פיי, פיי, פיי...

וכאן נגמרת פתאום תקופת־החקוי שבחייה. פתאם מתחילה מאשה להתקשט, ללבוש נקיים, לפרוק מעילה, לגדל את שערה ולשום בפוך את פניה, לטייל בחוץ. נעשית היא רצינית, כמעט זועפת, כל החשק להתעולל ולשמוח עם ה„חברה" אבד לה, ואינה מתפעלת עוד מכל הבר. ובשעה שהיקרים סביבה ושותקים, הרי היא יכולה לשבת זועפת ולשנן את למודיה מן הספר.

ובכל זאת באות בחינות ועוברות בחינות, ומאשה לא עשתה עוד חיל. יש שהתקצפה על עצמה: מה יהיה הסוף? הרבה עלמות מקבלות תעודות, נוסעות לערים קטנות להשתכר, להיות וגם להנשא... והיא — למה היא מחכה?

כבעלת־אנרגיה כבירה היא מתנפּלת על ספריה, המאוסים בעיניה, ומתחילה לשנן ולשנן ולשכוח את העולם כלו. אולם בתוך זה היא נזכרת במחזה, שראתה בבית מכירתה, שנישאה לאיש: שתי מטות

ומשטרן, ובעוד זמן־מה — והנה נעשתה כאחת מהן.

ביום בהיר אחד והנה נשתנו פני מאשה, מפני שגזזה את שערותיה עד ערפה. אחר־כך הסרו במעילה שני כפתורים, והיקא במקום שאינו סמוי מן העין, במגבעתה נראה למפרקבע, וכך היו פוגשים אותה.. ברחוב היתה מביטה בעיני־נצחון על כל אחד ואחד; והנה עוד הפעם הדשה: היא החלה לתבל את הבריה במלים חדשות, ששמעה או שקלטה מן החוץ. מין יצר־הרע של מלים מצלצלות תקף אותה, והכל מאותן המלים, הבאות מחוץ־לארץ: „הדור", „פרולטריאט", „עקונומיה", מרכס ועוד כמה וכמה מלים נאות. והיתה משתמשת בהן במקום הראוי ובמקום שאינו ראוי. פלונית הבוה כך וכך — הרי היא „בורז׳ואזית" גמורה, פלוני עשה כך וכך הרי הוא „אגואיסט". שמעה מדברים על דבר מקרי רחוב יוצאים מן הכלל, תיכף מאשה קופצת בהתעוררות, אגרופה הצנום מורם וקולה מלא עוז ונצחון:

— הוי, הדהור, הדהור!

אולם תמהה היא על הגברים: הם בעצמם עושים ומדברים כבר, ובכל זאת — הם מתרחקים ממנה בשביל מעשיה אלו...

כשהיא נכנסת אצל „חבר" היא מתחילה באותם הביטויים והדבורים שלמדה מפי חברותיה:

— יקחך אופל! הא? כן? אתה הולך היום אל התיאטרון? קח נא בשבילי כרטיס! אין לך כסף? חזיר! תן לי מסרק זה במתנה! הדיוש הוא לעצמך? אבל גם לי הדיוש הוא! לא, לא, ידידי, מכיסי לא תוציאהו כבר. אה, אה, הדר אתה על שלך, קמצן־נפש. אגואיסט! התה יש לך? יש? טוב! הבה! ולחם והמאה? אהא! יודעת אנכי איפה אתה מטמין את המטעמים שלך. פתחנא, חזיר, מזוהה זו, אהא! לא שגיתי... בואו וראו — הא־הא־הא, הרי מזון שלם! כועס אתה, זולל וסובא?! אין דבר: רק את הלחם אוכל, ולא את המזוהה. זהו לא מן הנמוס? טוב! כלום בעלת נמוס אנכי? לך לאבדון, חזיר!

ושוב היא עושה הול: שני דברים למדה מפי חברותיה — לשיר את שירו של נחמן ולשתות ייךשרף. כשהיתה יושבת בחברת מכיריה ומכרותיה, היתה ראשית מעשיה להרים קולה, קול יבש, בתוך המקהלה ולשיר:

הדוג מאָי, בראַט מאָי, אוסטאַלי פטראַזאָיושצי בראַט!
קטאָ־ב מי ני — אי ביל, ניע פאַ — אַראַי הישאָי...

עוד לא גמרה את זה, והנה היא מהללת: כמה הוד, כמה יופי, כמה הדור בשירה זו! עוד הפעם, חברה, ביחד, במקהלה, במקהלה!

I

מאשה הבכירה הקדימה לבוא אל העיר הגדולה שנים אחדות לפני אחותה הצעירה, ובבואה כבר הבצה עליה שנות־השלשים והעיקה עליה כמשא כבד. בחרדה הביטה אל הראי, זה הכלי היותר שנוא והיותר אהוב עליה. כל ראי משך אותה אליו, וכשנגשה והביטה בו, נתכוץ לבה ונתמלא רעל. הראה לה הראי הזה נובל ויבש כקרש, הראה לה הראי עינים שוקעות ועיפות, לחיים צומקות ושנים שהצין נפרכו והצין שחורות.. הראה לה הראי הזה גון אי־נעים, גון של תפוח־אדמה קלוף, קמטים דקים מן הדקים, שהתגנבו מאחורי האזן והתקרבו אל עיניה ואל קצות שפתיה. קמטים דקים ואיומים נוראים אלו! מאשה התאמצה להחליקם באצבע, בחתיכת קטיפה, ולפזר עליהם אבק־פודר, והם התרבו מיום ליום על אפה ועל המצח.

היא באה ללמוד. לשם מה? לא ידעה. היא באה לכאן כדי לקבל תעודת דנטיסט.

ותמיד בכל עת ובכל שעה, שמאשה מצאה אותה לשעת־כושר, היתה מספרת לפני מכירותיה את כל אומץ־לבה ואת פרשת כל קרבנותיה, שהביאה לשם הלמוד, מעמידה פנים של גבורה, מתאדמת ומגמגמת.

המכירים שמעו מתוך נימוס ונענעו לה — והמכירות היו מביטות אשה אל רעותה בלעג דק מן הדק. ומאשה מבינה את מבטן ונושכת את שפתה התחתונה.

רוב מכירותיה היו כבר „קורסיסטקות", אלו שגמרו כבר דרכן, ועכשיו הן עוסקות בבתי־החולים ובעגלא ובזמן קריב תהיינה „למילדות" או לדנטיסטקות עם קבינט. כמעט כולן הן מסוג הבתולות המפוערות והמיואשות, שבאו הנה לבקש את אשרן, ומכיון שאינן מוצאות אותו, הן מתנכרות על הספרים, פיהן ממלל והוזה וממלל ולבן חולם חלומות... ודומות הן בתולות אלו זו לזו בדבריהן, בקנאתן ובמהלכן, במשטר הידן, באהבתן ובשנאתן. בחוץ אפשר להכיר אותן במלבושן הפרוע, במעילן שאינו פרוך כראוי, במגבעתן הקמוטה והשמוטה הצדה, בשערותיהן הגזוזות ובחורון פניהן. ועל קצות שפתיהן כעין שחוק של בטול או זעף וטענה על כל העולם כולו.

בכשרון ובאומנות־של־הקוף נפלאה למדה מאשה את דבריהן ומהלכן

יאוש.

נסה להשתמט מתחתי בכח של יצר המגין על חייו, בכח הבא ומתגבר מתוך יאוש. אולם דבר זה לא הועיל לו, עוד רגע והנה קול נחר עולה מגרונו.... קול הדומה לשעול ולשריקה... עיניו נעשות בולטות וגדולות... בהן מתהלך כבר המות... ונקמת אין־אונים מתלבטת בהן... פחד וכאב רועדים בהן... והנה פגר שחור שאינו זע ואיני מגין על עצמי מתגולל כבר לרגלי... וידי עודן רועדות מתאוה להנק ולהנק... ושני ההרוקות מסננות עוד בהשאי:

— התולי... יקירי... לו תהרג! לו נשא אותך הכולירה...

ראשי סובב עלי ותנוכי אוני בוערים כאש.... וישוב אני כורע על ברכי ומקרר את דעתי בעוד הניקה... יד גסה דוחפת אותי ליה... להגיש עוד הפעם גו רך וחם ומפרפר... אולם הגויה היא כבר קרה, קרה ומאוסה....

כרוצח המכסה על עונו הודרותי לכסות על רצח זה והשלכתי באין רואה לאגם הקרוב — הגויה השחורה והקטנה בלילה...

שבתי הביתה, דמי רתח עוד באותה התאוה המשונה... אולם שום חרטה לא הרגשתי בלבי על חטאי... לא הרגשתי אפילו שחטאתי... מלבד יראתי, שיגלו את מעשי ויפרסמוהו — הרגשתי שאני הנני הצדיק... שמותר היה לי להרוג אותו... זה היה מעין מחשבות של זה שהשכים להרג את הבא להרגו...

אולם באמצע הלילה כאילו יד נעלמה נגעה בי — והתעוררתי משנתי. היה חשך בבית וחשך בלבי, איזה דבר לא־טוב העיק שם.... אני בקשתי את הסבה לזה ולא מצאתי... אפשר משום זה שהנקתי... שהרגתי את... את... את החתול? לא! שוב לא הרגשתי כל שום חטא על מעשי זה — —

אולם דבר לא־טוב העיק בלבי.

ורשה, 1905.

יפריעני. והחתול השחור התהפך בחיקי בעורו הרך והחם כשהוא מבריק בעיניו השחורות ונוהם בתשאי נהימה של תענוג כמנהג כל החתולים אשבעים — בהתהפכו אל ברכי, העביר בכל אברי כעין רעד אלקטרי נעים ודק, המעורר את כל העצבים לאהבה. ואנכי השקעתי את אצבעותי הקטנות בתוך שערו הרך והמסלסל ולטפתיו, ולטפתיו... ופתאם שריטה....

— אָ, אני נכפף עליו בראשי, אה, שגין („אה" ו„שגין" למדתי מפי אבא), זה אסור, זה אסור. — והוספתי להחליק על עורו באהבה. בטוח הייתי כי לא בצדיה שרט לי בידי —

והנה שוב שריטה... ושוב שריטה, והוקא בחטמי. יפיו ההדרי של חתולי פתח, עיניו ממצמצות, ושניו הגלויות והלבנות מבריקות. ויהי כלועג לי באותו רגע, לי ולאהבתי אליו גם יחד.

אני מתכעס קצת, ומוסיף להחליק בכל זאת על ראשו, רק בראשי אצבעותי, משום זהירות.

והנה נשיכה עצומה בראשי אצבעותי.

כאן פקעה נימה בלבי.

פתאם... מתהוה בקרבי תהפוכה משונה. כל רגשי החמנות והאהבה ליצור זה, מתהפכים בקרבי לשנאה עזה וחריפה, המרעלת ברגע אחד את כל דמי... מרגיש אני לפתע, שבתוך יצור שבע ורך זה אורב לי איב, איב... שונא מות.... ששבע והתחמם תחת ידי רק כדי לשרט אותי, שקבל את לטיפותי ונשיקותי החשאיות על מנת לנשך אותי... רגש זה כאילו נמסר ברעד אלקטרון, של מגע שערו הרך בבשרי... ושריטה —

לא אדע מה היה לי. זוכר אני את עצמי כשאני רובץ בברכי על גבי החתול הצעיר, המושלך לארץ. שני הזיקות וידי הקטנות חונקות את צוארו הרך ב... ב.... בכעס? לא! זה לא היה כעס של איש מתנקם. זה לא היה כעס כלל... זה היה כעין רגש של תאוה, תאוה רותחת ובוערת של מאנס... בכל העת שחנקתי את החתול לא סר ממני החשק לשוח אליו ולנשק את עורו הרך והחם וגם לנשך אותו בשני... כן, לנשך ולנשק תאותי, לנשך ולנשק... אולם עצרתי ברגשי זה בכל כחי, רק איזו מלות טרופות שיש בהן חיבה וגדוף התמלטו מבין שני ההרוקות:

— חתולי... יקירי... לו לקחך אפל... לו נשאך ההלי־רע... אהא? תוסיף לנשכני?... הא לך! הא לך!... והוספתי לחנק בכל כחי —

בשר היצור האמלל פרפר תחת כבדי וידי החונקות אותו, הוא

גל דם עלה מתוך לבי ועמד בגרוני. חשתי ברגע אחד חמלה גדולה שלא הרגשתי כמוה מימי, חשתי כי עלי להוציא את היצור האומלל הזה ולחממהו ולהשיב אליו את כחו. ילעגו לי אחי, יתקלסו בי חברי, תגער בי אמי, יראה עלי אבא באצבע: „בחור של הדר והתולי" — אחת היא לי... עלי להוציא את יצור זה, עלי להוציאו...

אולם להוציא את החתול מעבר לגדר, עלתה לי ברב עמל, לפי שחירי הגדר היו צרים מאד ושרטתי את ידי עד שפך דם וכמעט שלא הנקתי את החתול עצמו בהוציאי אותו משם...

לסוף אחזתי בידי גוף שחור ונוטף מים ורועד מצנה. מהרתי לשימו תחת מעילי, למען יתחמם, ולבל אהיה לשחוק בעיני הבריות בנשאי החתול בידי.

והחתול התגודד, התנועע ורעד מתחת למעילי, גם שרט בצפרניו את בגדי. דעתו שלוה לא נחה, כנראה, מן המקום האפל שפניתי בשבילו. ואנכי החלקתי בידי על עורו הרטוב ולחשתי בקול מלא רחמנות והתרגשות:

— חתולי, יקירי... השקט, השקט... עוד מעט וחם לך...

בבית הסתרתיו בחדר הילדים מעיני אבא המשוטטות בכל. לו ראה אותי עם חברי זה, היה בודאי מתנפל עלי:

— אהא! בחור של חתולים... בחור של חומש מגדל חתולים... אנכי אראה לך חתולים....

שם בחדר הילדים חממתי את חתולי על גבי התנור החם, האכלתיו מארוחתי והשקיתיו חלב־חם אחרי הארוחה, שאני לא הייתי עושה כזאת אחרי מאכל בשר... והוא אכל ושתה ושבע וגם נהנה ממאכל אסור זה, הנאה מרובה, לפי שנענע בראשו בשעת אכילה והתעטש והתלקק בלשונו הדקה והורדית.

בעוד שעה עמד לפני חתול שחור וצעיר, שעורו רך כמשי, עיניו בוערות באש שחורה, פיו ורדי כקורל ומשבץ בשנים לבנות, קטנות וחדות כמחטים, ושתנועותיו רכות ומהירות ומלאות גרציה ויופי.

ואנכי לטפתי בלי הרף את חתולי היפה וגם נשק נשקתי לו בלחשי כאם רחמניה על בנה יחידה.

חתולי... חתולי, יקירי... נו שתית? אכלת? שבעת? טוב?

טהרו השמים. ושמש הסתיו יצא לחמם את הרפש שבחוץ באורה המאוחר. התיבשו הבתים הרטובים והעלו אד קל ונערו מעליהם את טפות הגשם האחרונות. אבא הלך להתפלל „מנחה", ואצא החוצה להשתעשע עם חתולי ואתגנב אל גן הירק השמם שמאחורי ביתנו לבל

מטפטף גשם סתוי מוקדם. גזעי הכרוב שנחתך זה לא כבר, בלטו מן הגנים השוממים, צהובים ומעוקלים, כשרידי שנים בפה זקנה בלה. אני שבתי מחדרו של ר' יוסי מלמד־דרדקי, כשאני רעב ביותר. היתה השעה הראשונה אחרי הצהרים, אולם האור האפור שהתמזג באויר המלא אדים, עשה רושם של שחר הור ויגע, בשעה שכל האנשים מתעוררים עיפי־שנה ומפהקים ומתמתחים מתחת למכסה החם — ומתעצלים לקום...

היו שוממים הרחובות השחורים והקמוטים משכבות רפש. עננות מיגעת רבצה הכבידה על הבתים הקטנים. כמעט שאין עובר ושב. ואם יש איזה בן־אדם המשרך במרחק השחור, כמעט שאי־אפשר לראות; כל תנועותיו, בגדיו ותמונת־גויתו נבלעים בגון הרפש הממלא את העירה מגופה ועד סופה. מן הקור והרעב התכוצתי. טמנתי את ידי בשרוולי מעילי וקמטתי מצח וזעף כאחד הג ד ו ל י ם, ממש. רק דבר אחד שמחני קצת, שהיום יום ראש־חדש ולא אצטרך ללמוד עד הערב...

— „הצ־יום"... „הצ־יום"....

ופתאם — ——

— מיאו, מיאו...

והקול היה כל־כך חלש, אמלל, נכנע ומתחנן עד שהפניתי את ראשי לעבר הקול כמעט בלי רצוני.

מעבר לגדר גן־ירק שומם וריק, התגולל בין גזעי כרוב נרקבים, איזה יצור קטן שחור ורטוב כלו מן הגשם שירד עליו. עורו ושערו דבק אליו מן הרטיבות והבליטו את עצמותיו ואת רשמי גויתו הדקה. הוא עשה מיני תנועות משונות ורפות ברגליו ובזנבו, נשמעו שריטות חטופות על מקלות הגדר. כנראה רצה היצור לטפס עליו, אולם לא יכל, כי נקפאו כל אבריו. באותו רגע נדמה יצור זה לישר קטן שנפל בפח... זה היה ח ת ו ל.

וישוב הקול המתחנן, קול תינוק נעזב בחתוליו, שנחר גרונו בצעקה.

— מיאו, מיאו....

החיה שבי.

אחרי שנעשיתי מילד לנער והדלתי לפחד מן הצלצול הזה שלא עשה לי כל רעה, הלילה, הייתי מבקש תמיד את הסבה העקרית שהכבה בפחד השוא שלי, שבא אל תוך דמי ומוחי ונעשה לי לטבע שני, לאינסטינקט מוזר, שאין הרצון שולט בו. פחדן לא הייתי בילדותי כל עיקר, על זאת יעידו הכלבים והחוירים וה„שקצים" שהיכו מידי כמה וכמה פעמים. הם יעידו שנלהמתי תמיד כגביר המחרף את נפשו ממש. כשהוספתי לחטט בזכרונותי עלתה לי ברב עמל תמונה מחוקה למחצה, בודאי מימי ילדותי היותר מוקדמים.

לילה. הלין אחד מואר באודם בהיר ורע. ובבית מהומה. גיטל שפחתנו רצה אנה ואנה. אחותי ואחי כורכים חפצים שונים ביחד. אמי מספקת כף אל כף. ובאויר משתפך צלצול מרגיז הדומה אל פעמון בית־המסגד. עד עכשיו חי בזכרוני אותו צלצול...

— בים־בום, בים בום, אנכי זוכר.

ובעוד זמן־מה והנה עוד הפעם הלין מאר. לילה. בהלה בבית. ועל כלם „בים בם בם" גדול ואדיר ומחריד. וכך הרבה הרבה פעמים. אולם בהמשך המקרים הללו, אני זוכר את עצמי באותם הלילות כשאני הולך וסופק אף אני את כפי הקטנות, כמעשה אמי. וקול הצלצול הידוע בא ומחרידני ומזעזע אותי ומרעיל את כל דמי, ובכל פינה שאני פונה, אני נתקל בו ושומעו בעל כרחי.

אמי ספרה לי שזו היתה קללה לעירה. ברחובות מצאו ביום הרבה פתקאות מאת גנבים מתחבאים, המאימים לשרוף את כל העירה, בתור נקמה בעד הכרם שנשלח ביד ראש־הקהל לסיביר. ואמנם עשו כאשר אימו ושרפו כחמש מאות בתים במשך של חדש ימים, ובכל לילה ולילה כמעט קרה מקרה דליקה נוראה בעירה.

———————

קול הפעמון בשעת הליכה זו הייתי פונה בקול נבהל שיש בו גם חדוה מעושה: הברה! הייתי פונה, נשירה, ביחד, הברה, ביחד...

כונתי היתה כמובן לבלתי שמוע את קול הצלצול. ומאושר הייתי בשעה שעשו את רצוני, ואני הרימותי קולי וצעקתי על כלם במיני קולות משונים כדי להמם את הקול הנורא הבא אל אזני ומתמטם ונוקר מהטמט ופוצע...

אולם פעם אחת אירע לי ללכת יחידי ה„הדרה" ופתאם והנה בים בם, בים בם! גלי קולות מתרידים, מזועזעים, מנבאים רע נתכים והוממים את ראשי בכל כבדם, סותפים איתי, הותרים מתהתי, ורוקדים סביבי. ואיש אין בהוצות העירה, הבתים הקטנים אף הם עומדים כגושי־שתיקה, כחוטאים המקשיבים את פסק דינם ואינם יכולים לענות מתוך אימה. לכאורה היום בהיר, השמש מאירה ואני ירא, ירא.

לשוא נסיתי את תרופתי הידועה לצעק ולשיר בקול גדול, זאת לא הועילה הפעם. הצלצולים הכבדים נצחו את קולי הרועד והממו אותו ואנכי הייתי לנוס הביתה באימת־מות. ושם נתחבאתי בפינה מפני אימתו של אבא.

אולם אבא מצאני.

— אהא! למה נתחבאת שם כעכבר בפינה, נסת ארחן־פרחן, מן הרבי? אה!?

ואנכי מחריש.

— למה נסת מן החדר, הריני שואל?

ואנכי מחריש. רק טפות זעה גדולות וזוחלות כרמשים קטנים על לחיי ועל מצחי.

כאן לא התאפק אבא ונטלני על ברכיו והתיר את רצועתו והצליף אחת, אחת ואחת.

ואנכי מחריש, רק לבי דופק בחזקה.

תמה אבא. יודע הוא שתמיד בשעת מלקות אני צועק בקולי־קולות ומרעיש עולמות, ועכשיו אני מחריש, מוזר, ונטלני מעל ברכיו והסתכל בפני.

— למה אתה... אתה מחריש... שגעת? שאלני בתמהון וברחמנות.

מן המון הזה מתפקעה החרדה הקפואה שבלבי, וקול משונה מתפרץ מגרוני:

— מצלצלים...

אבא נעשה הוה ומגמגם.

— מצלצלים? איפה מצלצלים? מה מצלצלים? מה אתה שח?

II

הפחד.

נזכר אני בפחד מוזר, שארך אצלי כשנים אחדות, משנת הארבע או החמש לימי חיי. כיון שהחל פעמון בית־המסגד לצלצל את צלצולו הידוע הייתי נעשה חור כסיד וממהר להחבא בחיקה של אמי, להסתיר שם את ראשי ואת אזני, לבל תשמענה את הצלצול העב והמעורב של הפעמון הראשי ושל בני־הפעמונים. אולם גם זאת לא הועילה, כלם היו מתלכדים למין ערבוביה משונה המהדהדת את האויר. והיו מהססים ונוקרים אל אזני ונכנסים שם בעל כרחי ומכאיבים, ומכאיבים:

בים בם גלין, גלין, בים־בם!

ואני מתחלחל וממלמל בשפה רפה:

— אמי, אני מתירא, אמי, אני מתירא...

— טפש, משום מה אתה ירא? — היתה אמי גוערת בי ברחמנות ומוציאה את ראשי מחיקה.

ואני מזדעזע עוד יותר וסותם את אזני בידי הקטנות.

— אמי... שם... מצלצלים...

— טפש קטן שלי! ומה בכך?

אני איני יודע בעצמי משום מה אני ירא, אולם ירא אני ושברי הצלצולים באים ומרחפים בכל האויר ולועגים ומאיימים ומבשרים רע...

קיץ. חום ואור משמשים בחוץ בערבוביה. ילדים משחקים בחוץ ואנכי ביניהם, וזעתי נוטפת על פני מרוב התעמקות במשחק. ופתאם...

— בים בם גלין, גלין, בים־בם!

חשקי למשחק איבד אצלי ברגע אחד ואני רץ אל אמי, או אל גיטל שפחתנו:

— גיטל, מצלצלים... מצלצלים....

— אך משוגע הוא — היתה צועקת גיטל ומנחמת אותי. אולם כל נחומיה לא הועילו להרגיעני עד שלא חדלו הצלצולים בעצמם...

הרפה לספר, אני הוספתי לפחד מקישמור זה גם בעת שנעשיתי כבר ל„בחור של חדר" והייתי משתדל ללכת החדרה בלוית חברים, כדי שלא יפגשו אזני את סמל־פחדי בלכתי יחידי. ובשעה שנשמע

בקרקע מצדי ופוזים, הרבה פיוסים וחלקות מצד אמא ואחי וכל בני ביתנו. כלם התחנו לידי תפוחים וסוכריות, ואנכי הרקתי את שני הקטנות השלכתי ממני את כל המתנות אשר העניקו לי... לא יכלתי לסלוח בשום אופן להחזיר אשר גזל ממני את התפוח באופן כזה, לא הבנתי בכלל, כיצד לוקח חזיר מאום וגוזל ממני תפוח שנתנה אמי לי ולא לו... דמי רתח בקרבי, דמעותי שתתו מעיני, ולא ידעתי מה לעשות בכעסי, ובכיתי עד הערב, בשאני מקשיב בעצמי לבכיי ובשאני מחרק את שני הקטנות לזכר היצור הגס והמזוהם.—

זאת היתה הטרגדיה הראשונה בחיי, העול והעלבון הראשון שנעשה לי, הילד הקטן והתם ששחק בתפוח אדום שקבל מיד אמי — — —

נפלא! מדוע אינני זוכר אף מחזה אחד של יום חרף מן הימים ההם? רק קיץ, קיץ וקיץ. הכל כאילו קרה בקיץ ארוך אחד...

———————

נשמע נדוד של סנדלים על גבי הרצפה (עכשיו מבין אני שזה עשה אבא בקומו משנה של שבת). ופתאם והנה שתי ידים הושבות אותי, ופה מבוסר נושק לי בערפי ומחטים עוקצים אותי שם... נבעתי: אמא, אחותי ואחי וכלם התחילו להציק לי, שאוסיף לשיר, ואנכי עמדתי נכלם וכועס בפינה וממשמשתי בידי, והתרעמתי, כנראה, על שהפריעו אותי ממשחקי, ופתאם נתתי את... קולי בבכי — וילכו כלם ממני. ושוב נשארתי יחידי, חצי באור וחצי בצל, והדבר העגול בידי.

אני מביט בעד החלון הרטוב מן הגשם, שירד זה לא כבר, ובחוץ הרבה אור, הרבה אור. ובאגם אשר מלמולי שטים אוזים צחורים ורוחצים במים. ואנכי יושב, רואה ואינני רואה, לפי שכולי אני שקוע במחשבה אחת שבאה אלי פתאם: מי היא אמי, ואת מי ראוי לקרא בשם „אמי": „הגיטל'" היא אם „הבירה" היא? וצריך להעיר, שגיטל'י היתה שפחתנו בתולה זקנה וטובת לב, ששרתה בביתנו כשתים עשרה שנה ונעשתה לאחת מאתנו. הגיטל היא אם הבירה? הדבוחה או גיטל? שתיהן נושקות אותי ונוערות בי באהבה ומביאות לי תמיד מן השוק מגן של שומשמין. ומי מהן אמי? באמת? את זאת לא יכולתי להבחין ברור. חפצתי לשאול את פי אחת מהן מענה על שאלתי המעניינת אותי; אולם פתאום יפו בעיני האוזים הצחורים הרוחצים ועושים מיני כרכורים על המים ומתחת למים, וכל כרכור מצדם העיר בי קול של חדוה בוזו וממושך:

— אזי, אזי, אזי, אזי, אזי....

ונשתכחה המחשבה בקרבי ולא שמתי אליה לב. אולם זכרונה שמור בלבי עד עכשיו.

ושוב מחזה:... אני זוכר כבר, תודה לה' למכנסים... ודוקא למכנסים כחולים... יושב אנכי במכנסי על רפידת דשא אשר אצל ביתנו ומגלגל את התפוח אשר נתנה לי אמי... והתפוח אדום, עגול ומבהיק, ובהתגלגלו, נדמה כאילו הוא מצחק לי בצחוק שאינו פוסק.... והנה חזיר גדול ושמן בא ונוחר, בא וקרב אל התפוח המתגלגל. את מהותם וטיבם של חזירים לא ידעתי עוד, אולם לבי חש שאיזו סכנה צפויה לתפוחי ומהרתי להגן עליו בשתי ידי; אולם חזיר הריהו חזיר, מיד הרגיש בקרפיש זה בחולשתי, חולשת ילד קטן, שאין להתעסק אתו הרבה, ובגבורת ובהתעצמה יתרה תחב את חטמו המעופש בין שתי ידי ודחק בכל כחו... אנכי מגן על התפוח בידי ובקולי־קולות. ופתאם, דחיפה גסה, אנכי נופל אחורנית על גבי והתפוח האדום והמבהיק נגזל ממני ואובד בלוע גדול ומאוס... והתפוח איננו....

אחרי מקרה זה זוכר אני שורה שלמה של צעקות יאוש והתחבטות

I

טרגדיה קטנה.

לפעמים, על הרוב בשעת בין השמשות, בשעה שצער סמוי כובש את האויר ואת הלב, יש שאני הפץ לשעשע מעט את לבי ומתאמץ אני להעלות בזכרוני את הזכרון היותר חביב עלי עם כל בהירותו וטשטושו, עם כל המתי וצלו, את זכרון ההכרה הראשונה.

עולה לפני איזה שטח של אדמה, מקצתו שחור ומקצתו ירוק, וגדר בצדו; ואנכי רץ ומשרך את רגלי בכבדות, ונוסף לזה אני מסתבך לרגעים בשמלתי הארוכה והאדומה.... ואוחז בידי איזה דבר אמיץ, לא אזכור היטב אם אבן או מקל... רץ אני ורודף בחרף נפש אחרי „שימה" (שלמה אחי). הוא נחבא ממני ואנכי מגלה את מחבואו באיזה עמק צהוב; ועל כל התמונה מזהיר יום אביב חם וכתמים צהובים ומאירים מונחים סביבי....

והמחזה תם.

עכשיו מבין אני שזה היה גן הירק שלנו, שעת החרישה עוד לא הגיעה, והוא עמד והצמיח הדרדים צעירים מאפס מעשה. ואנכי קטן הייתי אז, זה עתה שלמדתי ללכת, ושמלה לבשתי מפני שלא זכיתי עוד למכנסים.

מכאן ואילך מתחלת נקודת הכרתי, הכרת קיומי והויתי בעולם...

והתמונה ראשונה זו אני שומר בתוך לבי כמו במסגרת זהב.

אחרי מחזה זה צף ועולה לעיני עוד מחזה אחד:

חדר אפל שחלונותיו נפופים בתריסים, ורק קרני־אור דקות מפתננות דרך סדקי התריסים, באויר נשמעת נחרה של איש ישן, ואנכי עומד בפנה, ששם האור מרובה, ומשתעשע באיזה דבר עגול ולבן בהביאי אותו באור ובהשקיעי אותו בצל, חליפות. ובשעת מעשה אני משורר נחשאי קטעי שירה, ששמעתי בודאי כמה פעמים מפי אחותי. ורק שברי מלים אני זוכר ממנה:

אַמאָל גיוועֶן אַ יידעֶלעֶ...
האָט געהאַט אַ פידעֶלעֶ...
געשפּיעלט אויף חתונות...

— — — — — — — — —

הזכרה.

שמחה תקפה את גרונה בשמעה את כניסת בעלה אל הבית ואת צעדיו בחדר העבודה האפל, ורק התאמצה להבליג על רגשותיה ולעשות את עצמה כלא שומעת. וכיון ששמעה שהוא נכנס לחדר המטות מהרה להתחפש ולעשות עצמה כאלו היא ישנה ופניה עצובים ונואשים, ואגב השפה את זרועותיה ואת שכמה לאור המנורה הקטנה הדולקת על השלחן.

נכנס אהרן לחדר המטות והתחיל לפשט את בגדיו בידים רועדות ולפטפט את התפלה שעל המטה, והוא מתאמץ לבלי הביט בפני זוגתו הנואשים והעצובים. וכמה נאה היא, כמה נאה היא בשנתה!...

פתאם עמדו לו המלים בגרונו. בצעדים מטורפים נגש אל המטה ואחז בידה:

— גרונה....

גרונה עושה את עצמה כלא שומעת, ורק אנחה של שנה מתמלטת מקרב לבה.

— גרו־נה, גרונה זוגתי! מרים אהרן את קולו — —

עיני גרונה נפקחות. פניה נעשים כאלו הם נבהלים וכועסים, והיא מוציאה את זרועה מתוך ידו.

— מה? הרוצה הוא כבר בכאן!... הלאה ממני...

— גרונה, גרונה שלי! אנא רחמיני. חי אני, כי לא במתכוין עשיתי דבר זה... חי אני, המליני נא, כל היום סבלתי די... ועתה אני מוכן לקבל מידך את המכה בחזרה. הא לך את לחיי. הן צריכה את להבין, ש....

כאן פרץ קול בכי גדול מפי גרונה, קול בכי ילד עקשן ועליב שמפייסין אותו, ואהרן לוחש לה:

— נו, הסי... גרונה, הסי.... ש..... ש,,, א! יותר לא תהיה עוד כזאת, תיבש ידי אם תעשה עוד כזאת.

גו־שאַ־אַ!

גרונה הוסיפה לבכות. אהרן חבקה ברחמים, והיא לא סרבה.

למחרת בבקר, כשבאו הפועלים לעבוד כמשפטם, התפלאו על רוב השלום אשר מצאו בין בעל־הבית ובין בעלת־הבית אחרי המעשה של אתמול.

ורשה. 1904

———————

רבץ עלי עֵני זה כנטל עופרת! כמה יפה ונעים הכל בעולמו של הקב"ה ברוך הוא! הוי, אלו היתה אצלי פה עתה גם גרונה זוגתי! אֱלי, אלי!...

וכאן התחיל לזכור את גרונה בעודה בבתוליה, את התנאים, את החתונה... את השבוע שאחר החתונה... ואותה האהבה המעורבת בבושה שהרגיש אליה בימים ההם... רבונו של עולם! התפלל בלבו — השב את לבה אלי, אב הרחמן!... הן כעסנית גדולה היא ושומרת את כעסה... וממעל לו רחפו שברי עננים ושברי שירה...

בין כך ובין כך והיום קרב לבוא. היער והכבר והשבלים התכסו באדמומית רכה של השמש השוקעת. ריחות העשבים התגברו ויעשו דריפים... והצפרדעים יצאו לאמר שיר של ערב. אהרן התיק את עיניו מן העבים ויקם בלי חפץ ויעזב את מקומו הנעים וילך להתפלל מנחה. בין מנחה למעריב שמע פרק „עין־יעקב" מפי הדין. בכל לבו חפץ עתה לשוב הביתה, ואולם הבושה גדרה בעדו את הדרך. אך הנה גמרו כבר להתפלל ערבית. המתפללים החלו לעזוב את בית־הכנסת, רוב המנורות כבו והצל התרבה על האור. אבן אהרן עודו נשאר. הוא לא יכול לזוז ממקומו. כיצד יביט בפניה?... כיצד ידבר אליה?... וקנא קנא בשאר המתפללים, שהם יכולים ללכת איש איש הביתה בלב טהור ובטוח, לדבר ולאכול יחד איש עם האשה אשר לו, והוא לא יוכל....

יצא החוצה. ליל בהיר ושקט הביט אליו באלפי עינים מתוך שמי הקיץ. אהרן התהלך ברחוב אשר הוא יושב שם כחצי שעה. פעמים אחדות כבר נגש אל פתח ביתו וישב אחור. ורעבונו וכעסו על עצמו גברו מרגע לרגע והחלישוהו מאד. פתאום נגש אל הדלת בהחלטה של „יהיה מה שיהיה" ודפק בדלת. השפחה פתחה לו, הוא נכנס הביתה הרד, רעב ויגע, והוא אלם כשידיו רותתות וממשמשות את הוטמו בלי שום צורך, ובחדר העבודה מעורב החושך עם אור הלבנה, ואיזה אופל של חול וריקות משונה אורב לו מכל הפינות, ואיזה ריח של מוצאי יום־טוב ודאגה מרפרפת באויר. הילדים ישנים כבר במטותיהם בחדר הבישול, ומחדר המטות עוד חודרת קרן אור דקה... כנראה, היא אינה ישנה עוד.

— יהיה מה שיהיה, החליט בלבו עוד הפעם, ויכנס אל החדר השני.

———————

— נו, נו, בודאי! ענה פתהיה — הן לכך אשה נוצרה....

וראה פתהיה כי אהרן שרוי בצער ומתעצל לדבר, ולכן קם ונפרד מעליו. ואהרן גמא את התה במתינות ויסורי נפשו גברו מרגע לרגע. פתאם עמדה לו גמיאת התה בגרונו.

— ומה אם תמית את עצמה בכעס? נצנץ רעיון במוחו — מה באמת אם תעשה כדבר הזה מרוב כעס ובושה? אין מקשין על האשה. וכי מעטים המקרים....

הוא מהר לשלם בעד התה ונחפז לביתו.

כשנגש לחצר ביתו בקש שם את ביילקה שלו, אך לא מצא אותה. כנראה נמצאה בבית. אחד הפועלים ראה אותו בעד החלון ויצא אליו.

— ומה „הפלונית" שלי? מהר אהרן לשאול אותו בשחוק מעושה ועקום — הכבר שלום בבית?

— הי, הי, שחק הפועל בהנאה, כמדומה לי ש„בעלת הבית" שוכבת על המטה ובוכה.

— פ—ך? ב ו כ—ה? ומה? האכלה? לא?

— לא!

— שמע נא! אמור לה ש.... לא! אל תגד לה שהייתי פה! בבקשה ממך, אל תגד.

— טוב. מה לי ולהתערב בדבר שאינו שלי?....

ואהרן החל עוד הפעם לשוטט ברחובות בלי שום מטרה, ובלי אשר ידע נשאוהו רגליו אל מחוץ לעיר לתוך השדה. מן החשש הקצור והיבש המפוזר מסביב עלה ריח רענן וחם. בין אלומות החשש עמדה כפרית צעירה לבושה צחורים עם זרועות חשופות וגרפה את החשש במגרפה. כחמשה עשר צעדים ממנה העמיס אכר צעיר את החשש על עגלה גדולה, ומהם והלאה גרפו והעמיסו את החשש עוד הרבה אכרים ואכריות, והם מזמרים ומשחקים בקול גדול.

שברי קולות שירה נשאו בתוך האויר הלוהט ונבלעו יחד עם ריח החשש, ומרחוק עונים הרבה קולות יחד:

— היפליא! היפליא!

ואהרן נטה קצת מן המסלה המכוסה אבק והשתטח על גבי העשב הירוק, וממעל לו רפרפו עננים צחורים וקלים לאטם, ואזניו קלטו שברי־שירה וצחוק ונהרים שאפו בתענוג גדול את ריח החשש, ואיזו שירה רכה ועגוגה החלה נובעת גם בלבו הוא, ומבלתי יכלתו להפיק אותה מקרבו התחיל פתאום: והבהגים! — — — אַי־אַי־אַי, אַי־אַי־אַי!

הוי, לו רק לא עשיתי היום מה שעשיתי, חשב בצער, לו רק לא

אך אחרי אשר התהלך ברחובות כשעה שלמה החל לבו להציק לו מאד, ובהיותו איש רך לב ונוח לבריות מטבעו לא יכול לעמוד בפני מוסר כליותיו על המעשה אשר עשה ואשר אין להשיבו.

— מדוע לא כבשת גם עכשיו את כעסך? קטרג קול כמוס בלבו. מדוע לא נאלמת גם הפעם כמו שעשית עד עכשיו במאורעות כאלה? מדוע הכית אותה על הלחי, את זוגתך, שכמעט כל עולו של גידול בנים מוטל עליה? ומי הרה וילד אותם, את ילדיך, כביכול נוראים אם לא היא? והאם בלבה אינה אוהבת אותך ואינה דואגת בשבילך? אלא מה? היא באה עליך לפעמים בעקיפין להתנפל עליך ולקלל אותך? אבל הלא אשה היא, אשה ככל הנשים. לבה מר לה, הפרנסות אינן מצויות בשפע כבראשונה והיא מוכרחת לקחת הרבה פעמים בהקפה. ואתה במה שלמת לה תחת כל זה? במכת לחי... וכי כך משלמים לאשה כמוה? וכי כך?...

ופתאום נזרקה מפיו קללה: ימח שמה וזכרה של אותה גבירה! ובלכתו הוא מהרהר בתשובה וקורא לאשתו אלפי שמות של חבה:

—— גתונה, גרונה יקירתי! סלחי לי. יונתי תמתי! אשם אנכי, אשם אנכי!.... ——

ובהרטה גמורה כזו טיל בחוצות העיר כשעה וחצי, וכל האנשים שפגש בהם נראו לו כאלו הם מביטים בו בעיני חשד ואומרים לו: — יודעים אנחנו אותך, צפור תמה ומתממת, ומכת הלחי לזוגתך אינה ולא כלום?...

כשהרגיש אהרן שגרונו יבש ולשונו מדבקת לחכו נכנס לבית משתה־תה. ועוד לא הספיק לברך על התה ברכת „שהכל", והנה פתאום הנגר מכירו נגש אליו, יהודי בן חמשים בעל עינים שחורות ושפתים שותקות תמיד. וזה קורא אליו בחבה יתירה:

אהרן! אף אתה כאן? מהיכי־תיתי! כיצד יהודי חי?...

— אָט... נו.... תודה לאל עליון! כיצד יהודי חי? לא גרוע הס־ ושלום מכל היהודים שלנו — גמגם אהרן בפנים צנועים, ובלבו הרהר: הממזר"! כמדומני שהוא כבר יודע את הכל?

— ומה שלום „הפלונית" שלך? כמדומני ש...

— נו, זוגתי... אָ... — מהר אהרן לענות, בהשקיעו את פניו שנתאדמו לתוך צלוחית התה. היא.... היא עתה... אַ.... לא כקו הבריאות, היא עתה.... הא....

כמה חפץ אהרן לשפוך את כל לבו לפני איזה איש, יהיה מי שיהיה ואפילו לפני פתחיה, ולהסיח לו את צערו, ורק התבייש מאד.

— מי? אבא! לא, אבא לא אבל; ואולם ראי נא אמי, הנה הבובה החדשה אשר לי... ראי נא.... וגרונה בוכה. — אך הנה פתח איש את דלת הבית. הנה צעדים... מי שם? אבשר הוא? — ואולם הקול הוא של אשה והיא שואלת את הפועלים:

— והיכן ר' אהרן?

והנה קול אחד הפועלים: ר' אהרן איננו בביתו עכשיו — מה נמסר לו בבואו?

והנה קול האשה: גברתי מודיעה עוד הפעם, כי עליו לתקן את הקומודה. היכן הלך ר' אהרן?

התלחשות, אחרי כן קריאת „שלום" מתוך בדיחה ושחוק עצור בקול האשה ו„שא! שא!" מצד הפועלים. ופתאום והנה קשקוש הדלת והאשה יוצאת.

גרונה מתרוממת מעל המטה ומשפשפת בחדר־הבישול את פניה במים קרים בכדי למחות את רשמי הדמעות, ובכניסתה לחדר העבודה היא שואלת: „מי היה בכאן"? והפועלים מספרים לה כי הקומודה אצל הגבירה צריכה תקון, וגרונה שואלת כמו בדרך האגב: — והיכן הוא? — והפועלים עונים שהם אינם יודעים, ובכדי שלא תראה כאלו היא מחכה לו, היא מוסיפה: אל נא יערוב את לבו לדרוך על סף ביתי!

ואולם המלים האלה יוצאות חפזיות כל כך וחסרות כעס ורגיזה, עד שגרונה בעצמה מתביישת מפני זיוף זה ויוצאת בחפזון. ובבואה לחדר הבישול היא שולחת את השפחה לבקש אתו מאחרי שהגבירה צריכה לו, ואולם השפחה באה, והוא אין. או תגדל חרדת נפשה מרגע לרגע יותר. אלהים היא תודע מה שנעשה עמו! הוי, כמה היא רוצה כבר שישוב ולכל הפחות יפייס אותה. היא מציצה בעד החלון. ברחוב עוברים ויוצאים אנשים איש לביתו, איש לעברו ואינם שמים אליה לב... הארוחה עומדת ומתקלקלת וגרונה איננה יכולה לאכול. השמש באה, והוא לא שב עוד. השעות, כמו להכעיס, נמשכות, נמשכות, נמשכות....

— — — — —

ובאותה העת תעה אהרן ברחובות העיר ויהרהר גם הוא הרהורים כאלה.

— טוב, טוב עשיתי. תדע הארורה להבא, כיצד אשה מתרפת את הבעל וכיצד היא זורקת בפניו את כלי־מלאכתי שמהם לחמה נמצא.

על ידי קללות והכאות. ובעלה כיון שיצא לא שב עד היום, והרב מדפיס מאז מודעות בהגאזיטות בבקשה מאת הקוראים, שמא מכירים את פלוני אלמוני עם כל סימניו. אך הוא איננו, איננו ואיננו!...

יכן יהיה גם משפטה. ודמיונה התחיל לצייר לה תיכף את כל מחזה העיניין... כל כלי הבית ימכרו בשביל לחם... והיא תשתקע בבית עם ילדיה שוממה ועגומה.. את העז תמכור, את השפחה תשלח מביתה ועליה יהיה לעבוד בעצם ידיה, והרב ידפיס גם בשבילה מודעות בהגאזיטות לבקש אותו... ודאי אותה הנשים בשוק והראו עליה באצבע באנחה צנועה... ומטתו שלו תהיה ריקה.... כאן הרדה גרונה ויאות קול מיוחד התחיל לקטרג בלבה על אפה ועל חמתה ומטפטף באזניה חרש: טוב. טוב מאד אם כך עשה וברח, תבוא עליו ברכה... ואת לא תוסיפי עוד לקלל אותו ולהשליך בפניו את כלי עבודתו שמהם להמך נמצא.... טוב, טוב....

וגרונה מתאמצת להצדיק את עצמה בכל מיני טעמים יהודיים:

— ומדוע הרפני בשם „פלבה"?

והבעל שבלבה מקטרג: ומדוע הרפת אותו כמה פעמים? ועוד זרקת בו מלה מבוערה זו שיש לו עסק עם השפחה...

וגרונה מצדיקת את עצמה: ומדוע נתן לי מכת־לחי? לי, לאשתו? לגרונה?...

לזכר מכת־הלחי שנתן לה בפני אנשים זרים, ולא עוד בימי הריונה, לא הרגישה עוד גרונה כעס והתמרמרות כבראשונה, ותרגיש רק רחמנות גדולה על עצמה, ודמעות רותחות זחלו לאט על לחייה:

— כמה עלובה אני, כמה עלובה! היכן נראה, היכן נשמע שבעל כאהרן יתן לאשה טובה כמוה מכת־לחי ב ש ע ת ה ר י ו נ ה...

אך הקול האכזר שב ומקטרג בלבה בכל מיני פירושים, שרק היא אשמה בדבר, באמת ברח ממנה... והוא איננו עוד. הוא איננו שב עדיין.

גרונה אינה מתאפקת וקוראת לביילקה בקול גדול. ביילקה נכנסת לתוך החדר עמוסה צעצועים, גרונה נושקת לה מתוך בכי ושואלת לה בחשאי בכדי שלא ישמע איש:

— ביילקה, נשמתי! אבא היה בכאן?... ביילקה מבטת עליה בעיני ילד בהולות וגדולות ועונה:

— אבא? לא, אבא לא היה! — וחזרה והתעמקה בצעצועיה בתמימות.

— בא אבא לאכול את ארוחת הצהרים? מוסיפה גרונה.

מחשבותיה לא התרכזו ולא הצטרפו יחד לתחבולה אחת בהירה.

פתאם נצנץ רעיון בהיר במוחה והכניס בה שמחה ערבה וכמוסה של נפש איש המרגיש שכחו התגבר על כח אויבו.

— נו, נו, חשבה גרונה ולבה מקפץ בשמחת נצחון – אנכי אראה לך! המתין, המתין... נסה נא לגשת אל מטתי... נו, נו.... רוצח! אנכי אראה לך...

כך חשבת גרונה ומציירה לה בדמיונה, איך יתחנן הוא אליה, איך יפול לרגליה... והיא.... רבונו של עולם! לא, ולא.... בשום אופן לא.

במחשבה זו טפלה גרונה עוד הפעם ועוד הפעם, וישכחה קצת את עלבונה כאלו כבר לקחה נקמה מן הגביר במחשבה עצמה. דמעותיה נדפו, עיניה הרבו והבהיקו ורקותיה ולבה הלמו, הלמו...

נכנסה השפחה והודיעה שהארוחה כבר מוכנה לאכילה. התעוררה גרונה והתרעמה:

— לכי לעזאזל עם הארוחה יחדו!

עכשיו כשהארוחה היתה מוכנה כבר, נזכרה גרונה שזה שתי שעות עברו מאז שנתנה לה מכת־הלחי בשעה השתים־עשרה, והתרגזות כמוסה התעוררה בה על זה שהוא לא שב עדיין. ואולם התאמין התאמצה לחנק את הגזה זו בהתמרמרות מעושה: מה לי ולו? ולו אפילו יהרג שם באמצע הרחוב...

ובכל זאת לא יכלה להשתיק את מבוכתה זו. לא הסכינה גרונה לאכול בלעדיו בשעה זו את הארוחה, והעת בעצמה כאלו תבעה ממנה:

— היכן אהרן? מדוע איננו בא עוד לאכול!...

— היכן הוא עתה! היכן הוא? שאלה גרונה אף היא בלבה, וכל נסיונותיה שנסתה להתמרמר עליו לא הועילו לחנק שאלה זו....

בדרך העברה עלתה מחשבה בלבה, אשר הקפיאה כרגע את כל דמי עורקיה ואשר המיתה את לבה בקרבה: שמא ברח ממנה לעולם, שמא היתה עליו פתאם לזרא ויברח, והיא תשאר עגונה עם כל ילדיה...

אז נסתה להרגיע את רוחה ותספור ותמנה את מעלותיו של אישה אחת אחרי אחת, וכי איש עניו, ישר ויהודי פשוט כמהו לא יעשה כזאת. אך המחשבה כמו להכעיס חזרה אליה יותר ויותר ותשתקע במוחה כמסמר ברזל כבד וחד.... הוא ינוס לקצוי אמריקה, או למדינה אחרת, והיא תשאר עגונה. כן, כן....

— אבל היכן יקח לו כסף לצרכי הנסיעה וכסף הרבה אין תחת ידו? חשבה גרונה רגע אחד. אך המחשבה הארורה מצאה לה תירוץ גם לקושיה זו. הנה חנה הכובסת גרשה פעם אחת את אישה מביתה

ובצאתה מן החדר נדמה לה שהפּועלים קורצים אחריה עיניהם בערמה ורואים בה נקמה. נסורת העין התעופפה ורדפה אחריה בשריקת קלסה.

— הלואי שהכולירה תקח את כלכם! —

וכשהתנפלה על מטתה וכבשה את פניה בכר, התחילה לנשוך את הכר בכעס משונה ולחנק בו את התמרמרותה במבול של דמעות:

— וי, וי... מה עשה לי הבור?... וי, וי, אנכי אטרוף נפשי בכפּי. אני אתלה על הוו שבתקרת החדר זה... — דמיונה התחיל לצייר לה את הוית פניה אז בהיותה תלויה. עיניה בולטות. לשונה מוצאת ורטובה מדם... וכמו היא אומרת: אהא, התוסיף עוד להכותני לתי?", וכל פניה כדולים ונפוחים... וגופה מתנודד בלאט על פי החבל... ופתאם הוא נכנס אל החדר לישון ורואה שמטתה ריקה... ופתאם הוא מרים את עיניו. אבוי!....

גרונה נבהלת בעצמה מפני הדמיון הזה ורטט קר עבר בכל גופה ותתפלץ.

נכנסה ביילקה בתה הקטנה אל החדר ונגשה אל מטתה והסתכלה בפני אמה בעיני ילד גדולות.

— אמי.... מדוע אמי שלי בוכיה?...

— לכי, לכי לך, פּשפּש, גערה בה גרונה והוסיפה להרהר בתענוג של אדם מתנקם:

— ובאמת אם אטרוף את נפשי.... ובאמת אם אעשה כזאת... אז יבוא הוא... הוי, כמה יבהל, כמה יתחרט על המעשה שעשה, כמה יתליש את שער ראשו... כמה יקלל את יומו... כמה יתחנן לגויתי, שתמחול לו... והילדים אף הם יבכו מסביב ורעבים ומוכּים חלאה... יתומים אמללים!... והשכנות תבטנה עליהם ותנודנה בראשן... והילדים ישאלו: אבינו! היכן אמנו?... אבינו! היכן אמנו? והאב היושב על הקרקע יענה להם בניגון ה„סליחות": הוי אפרוחי, יתומי האמללים, אין לכם עוד אם, אין לכם כבר אם!...

— אבל לא, לא! את זאת לא אעשה לכבוד זה, משום רחמנות על הילדים; היא לא תמית את עצמה. אבל במה תתנקם ממנו על מכת־לחי זו בפני אנשים זרים, ועוד בשעת הריונה? ולמי? לה, לגרונה...

לזכר המכה התמרמרה עוד הפעם. אהבת עצמה הפּשוטה סבלה על ידי דבר זה מאד, ולכן התחילה עוד הפעם. לבקש עצה במה להתנקם ממנו, ובלבד שתתנקם ביד חזקה ובאופן שלא תביא נקמה זו שום רעה להילדים הסו־שלום. מחשבות שונות התרוצצו במוחה הנרגש. ואולם

בריה יפה... יפה יותר ממני... האם אינני מבינה?...

בלב אהרן התגעש פתאם אתו הדבר המר והקשה שהרתיח את קרביו, ועיני העוזרים המפיקים לעג של השד הודרות לו, והוא קופץ ממקומו כאלו נשכו נחש וקול מוזר מתפרץ מגרונו:

— הזמי, כלבה!....

— מ—ה—ה מושכת גרונה מפיה הכרה של תמהון יהלהלה. דברים כאלה לא שמעה עוד מפיו מאז שהיא מכירה אותו. מה? עוד זאת אתה מעיז להגיד לי? — הא לך, הא לך!...

עוד רגע והיא זורקת לו בפניו ובראשו את כל כלי־עבודתו.

מעל ראשו של אהרן נופלת הירמולקה המשומנת. שערותיו נעשות פרועות והוא נשאר באמצע החדר. הכל מביטים עליו בלעג נצחון, אפילו הקירות והתקרה לועגים לו, אפילו הירמולקה שלו המגוללה בכפיסי עין לועגת. חמתו מתלקחת ברגע אחד, פניו מתאדמים כדם, והוא מרגיש שעליו לקחת נקם, נקם... בראשו ערבוביה וערפל, ושכור־חמה הוא מתנפל על גרונה בשאגה מטורפת ונותן לה מכה על הלחי בחמת רוח גדולה.

— הא לך! לעת עתה אינך עוד גבירה כ א ו ת ה הגבירה!

אך כאן המתו שוקבת פתאם, כאלו הרגיש ברגע אחד את כל עותתו. קור גדול לוחץ את לבו, והוא קורע מעל צוארו את סנורו, לובש את מגבעתו ויוצא בחפזון.

רגעים אחדים נשארה גרונה על מקומה מכת תמהון ועיניה גדולות ועגולות ומלאות חרדה. נדמה לה שכל זאת נראתה לה רק בחלום רע. מלה רעה ממש לא שמעה מ מ נ ו עוד מאז ידעה אותו ומכל שכן הרמת יד. היא משששת את לחיה הנפוחה מן המכה.... כן, כן מכת לחי, מכת לחי, בהקיון, מכת לחי ממש, ולמי? לה, לגרונה שלו ועוד בפני אנשים זרים. כמה גדול העלבון, כמה נורא הכאב! — והוא ברח, הוא ברח והתמרמרות והכעס הדל־האונים פרצו מגרון גרונה בבכי פלצות נורא. היא כסתה את פניה בשתי ידיה, ותשען בהן על השלחן בשעה שרסיסי בכיה ודמעות רותחות התפרצו מבין האצבעות. העוזרים הדלו לעבוד בזריזות יתירה, כאלו חפצו לפיס בזה את מרתם העלובה. פתאם הבינה שחרפה היא לבכות בפני אנשים זרים שראו גם בעלבונה. אז קמה ותבא אל חדר המטות. בעד מסך הדמעות ראתה את הכל מטושטש ואמוץ כאותיות של מטבע עתיקה ימסולה. ולבלתי הראות כנעלבה ואינה עולבה, קמצה את אגרופה ותקרא בקול גדול:

— המתינו, המתינו! ראה י ר א ה את אשר אעשה לו!

מבדיק בתוך לה — הן גבירה היא — ועתה כשהוא בא על שכרו: יא לך שכר טוב!

ובעוד מהרהר ותוהה על העולה אשר נעשתה לו, והנה אשתו גרונה נכנסת החדרה, הומה וזועפת גם היא, וכרסה מבלט לפניה.

— ראו נא, יהודים, כיצד יושב לו „תלמיד חכם" זה ברחבה ועושה לו צורים! צורים הוא מצייר לו! — ומה שהשפחה המנוולת יושבת לה בידים משולבות ואינה רוצה לנקף אגודל לאצבע — דבר זה אינו נוגע אליו כלל. ומה שאני אשה חולה ומורעת כל היום תחת עבודת־פרך ממש — דבר זה אין כלל עסקו. כלום רואים אתם? הוא יושב ועושה לו צעצועים. רבונו של עולם, הלואי שנתיבשו לו ידיו ורגליו וכל אבריו עד שלא יוכל לזוז ממקומו!...

ואהרן שומע ומחשה ומוסיף לצייר.

ולגרונה נדמה שהוא מחשה בכונה, בכדי להרעימה, והיא לא הבינה כלל לדבר זה; תמיד היה ענה לה רכות בשעת הרעמה כזו. ודבר זה הוא שהגדיל את כעסה פי שנים.

— למה אתה נאלם „שלומיאל"? הלואי שתאלם לנצח! הרי אותה הבתולה המנוולת, שאינה עושה כלום, הרי כל המלאכה עלי. עלי לנקות ולפנות את כל החדרים. רבונו של עולם, הלואי שפניתי מן הבית גם אתך! והוא עוד זה בא עם פועליו המנוולים ומרפשים את החדרים ומטילים כפישים וכתמי ומאוס בכל מקום עד כדי הקאה. הלואי שנחנקתם כולכם יום אחד! מדוע אינכם מנקים סמרטוטי נעליכם? — פונה פתאם אל הפועלים — מדוע אינכם מנקים אותם קודם שאתם נכנסים אל ביתי? כמה פעמים אמרתי לכם דבר זה? הלואי ש... ש... ש...

כך כלתה גרונה בתרוחת פתן ותשעל מרוב הקצף ומשפעת הקללות שבאו פתאם לתוך גרונה ולא יכלו להתפרץ כלן בבת אחת.

והפועלים הסבו להקציע את דף השלחן בחריצות ובקול רעש, כדי להיטיב ולבלבל את הסער הנתך על ראשם, וגם אהרן הוסיף לחשות, וזה הרגש הרגיש שבלבו מתחיל להתרקם איזה דבר קשה וקר, שכמוהו לא הרגיש כלפי אשתו מימיו.

וגרונה מתמרמרת עוד יותר, מעקמת את פניה במין העויה של אדם אשר שסכין מלטש מונח על צוארו.

— מה יהיה אחריתי?... עד מתי עלי לסבול על ידך „שלומיאל", שאינך כדאי אפילו את צפורן אצבעי הקטנה! עד מתי עלי לסבול על ידי „הבתולה" הארורה שלך, הלואי שלא תקום ממקומך, הכל מעים שאינך מותח בידה. ואולם אנכי מבינה את הכל! השפחה היא

ומפהרת בבקר, או גם באתו יום בערב, כבר חוזרת גרונה ומתנפלת שנית על אישה, ממטירה עליו גדופים וקללות ובאה עליו בטענה, שהוא, „שלומיאל" כמוהו, לקח לו אשה השיבה כמוה ואינו שוה אפילו את כף הסנדל שלה, ועל זה „שרצפת החדר אינה נקיה", „ומדוע הוא לוקח לו עוזרים מנוולים כאלה המתעצלים לעשות קטנה או גדולה", ומשום מה „היא גרונה צריכה לעביד ולעמול יותר מכפי כחה מבקר ועד ערב, והוא „שלומיאל" זה, יושב ומפהק" — ועל דבר זה ועל דבר פלוני: ומשום מה? ועל שום מה? ומדוע? ולמה?...

ואהרן מחריש.

אכן היום קרה דבר יוצא מן הכלל.

השעה השתים־עשרה בצהרים. חם קיץ לוהט מורגש בעד החלון: אהרן יושב ומצייר תבנית פרחים על גבי גזר־עץ הנועד לכלי־בית, ושני עוזריו עומדים ומקציעים קרש רחב הנועד לשלחן חדש. הם שרבים בהזיעות ומזיעים, ושבבי נסורת העץ מתעופפים בשריקה בכל החדר. אהרן מצייר ולהרגעים הוא משליך מידו את הקנה אשר בו הוא עושה את המלאכה ונשען על דופן כסאו בראשו. שרוי הוא היום בצער.

אל „הגבירה" שבעיר הביא היום בבקר קמודה חדשה אשר עשה בשבילה. הקמודה לא ישרה בעיניה, ובפרט היתה שרויה בתרעומות, והתחילה ממשמשת בקמודה ומעקמת את שפתיה על כל מישוש ומישוש; וכשהתחיל אהרן לבאר לה, שטועה היא, התאדמו פניה מאד והתחילה להשליך ארצה את כל מה שבא לתוך ידה, והבריחה בקולי־קולות, כי לא תשלם לו אף פרוטה אחת במחיר מלאכה גרועה כזאת, כי אף על פי שהיא גבירה, אין היא רוצה כלל בכל זאת שמעותיה ילכו לטמיון על דברים שאינם לפי רוחה.

ואהרן עמד נבהל וישתק, ורק טפות זעה הזהירו על גבי מצחו ולבו דאב בקרבו מאד.

והוא שב הביתה סר וזעף, והתחיל לצייר בלי שום חשק, רק השטן הסית אתו הפעם לעבוד שלשת ימים בשביל גבירה. מעולם לא היה לו שום עסק עם הגאים הללו, תמיד היה ישחו ושיגו עםבעלי־בתים פשוטים, והם היו נהנים ממנו, והוא היה נהנה מהם — ועכשיו הנה נפל בפח הזה. את הקרשים היותר טובים נתן, את הצבע היותר

— שיבוא לאכול! מסיים לה אהרן בנשיקה.

— שיבוא לאכול... עונה אחריו הקטנה. ואהרן מצדו מוסיף מפיו:

— לכי ואמרי לאמך, שאביך כבר הולך לאכול...

והפוכמה החיה והקטנה הולכת ומתנדנדת מצד אל צד על רגליה העקומות והשמנות ומוסרת את דברי אביה לאמה.

ואהרן כשהוא נכנס לחדר האכילה, שהוא גם חדר המטות, הוא מנגב את ידיו הרטובות באלונטית ומברך „על נטילת ידים" בכונה ובעינים עצומות. וגרונה כבר עומדת אצל השלחן מופנה בערפה אל פניו, ומחלקת את הבשר.

כשהוא יושב לשלחן ובוצע את הפת, גרונה תוחבת בין שתי כפות ידיו את הקערה עם הבשר מבלי דבר דבר ומבלי הבט ישר אל פניו.

ואהרן גם הוא מתחיל מן הצד:

— ראו־נא, לי היא נותנת את כל הבשר, ובשביל עצמה היא משארת רק את העצמות. נו... נו...

ובאותה שעה הוא הופך במזלג על מנת הבשר שבקערתה ובודק את העצמות....

וגרונה מתאדמת קצת ועונה:

— אין דבר... אתה... אתה איש עובד... ואתה צריך לאכול יותר ממני... צריך אתה.... וכאן אהרן חותך חתיכת בשר ממנתו ומניח אותה בזהירות לתוך קערת אשתו:

— את צריכה לאכול הרבה בשר... את צריכה.... את הנך אשה רפה, את... ואני... הנני בריא כאבן, אני... וגרונה מניחה לו את החתיכה לתוך קערתו בחזרה והוא חוזר ומניח את הבשר לתוך קערתה היא, וכך נודדת חתיכת הבשר מקערה לקערה פעמים אחדות והזוג מגמגם זה „הא"... וזה „נונו", עד שמתפשרים וחולקים ביניהם את החתיכה. מכאן ואילך מתחילים לדבר ולהביט בגנבה איש בעיני רעהו, ואפילו צחוק קל מפזז על שפתי הבעל ואשתו. ובשעת האכילה של המאכל השני הם משוחחים כבר בחבה יתרה. וכשהם מכלים את הסעודה ומברכים „ברכת־המזון" מחליק אהרן את ידה, קם מן השלחן ולובש את בגדי העבודה ונכנס לחדר השני מדי חשבו בלבו:

— סוף סוף אשה טובה, בלי עין־הרע.... חי נפשי, אשה טובה...

וגרונה גם היא מהרהרת:

— למה אני מקללת אותו?.... הן הוא, בעצם, בעל טוב, באמת, בעל טוב....

קטטה נפלה בין אהרן הנגר ובין גרונה אשתו, ותוצאותיה היו
קללות וגדופים וגם מכות־לחי. אמנם נפלו קטטות קטנות לפעמים בין
זוג זה — אולם ריב כזה, כאשר עתה, קרה לאהרן רק זה בפעם הראשונה
מיום חתונתו.

אשתו גרונה, אמת היא, היתה נרגנית קצת, ותמיד בקשה לה
איזה פתחון פה להתנפל על אישה ועל שני הפועלים אשר עזרו על
ידו. בפרט בשעה שהיתה מעברת לא נשתתק פיה כל היום, והיתה
מתנפלת עליהם בחמה שפוכה ובגאוה. כרסה מובלט לפניה כאלו הוא
בא עליהם בטענה: הרך־ארץ, קלים שבקלים, הרך־ארץ!...

ואהרן לא אהב להתקוטט מימיו, והיה מרכין ראשו בפעם בפעם
תחת ברד קללות אשתו ועושה עצמו כלא שומע. ובשלא היתה
השתיקה היה עונה לה רכות: — הרלי נא, גרונה, את מי את מקללת?
הן רק את עצמך!... או: — הן אשה צנועה את, ולא נאה לאשה
כמוך לחרף את בעלה!... ובימי הריונה היה לוחש לה בחשאי: —
גרונה, למה את מקלקלת את בריאותך על כל דבר נקלה? הן לא
שמשון הגבור את.... דבר זה יכול להזיק לו... להולד..

דיות היו מלים אחדות כאלה להשביח את המין עצביה של גרונה.
תכף כשהיתה שומעת דברים כאלה יוצאים מפי „שלומיאל" שלה (כן
קראה לו), היה קול צעקתה הולך ונחלש, והלך ונתרפה עד שנהפך
לגמגום בלי סמיכות וקשר. קללותיה התחילו יוצאות מפיה מקוטעות
ומעורבות זו בזו כאלו היו מתיראות מפני עצמן: וכדי שלא לצאת
מהדר אשה כמנוצחת, היתה זורקת בו עוד שתים שלש קללות והיתה
——
יוצאת.

קטטות כאלה אירעו כמעט בכל יום בשעת בישול הארוחה, ורק
שהוי האיש והאשה נתפיסו בשעת ארוחת־הצהרים.

כיון שהגיעה שעת הארוחה היתה גרונה קוראת לבתה הקטנה,
הבכירה שבכל ילדיה, והיתה אומרת לה בקול גדול, כבדי שישמע אהרן:

— לכי ואמרי לאב שלך שיבוא לאכול...

והילדה הקטנה והשמנה הולכת ומתנדנדת מצד אל צד כבר־אוז
ונכנסת לחדר־החרושת, ואהרן ששמע את כל הדברים מתוך החדר השני
כבר מחכה אליה בזרועות פתוחות ומחבק לה:

— נו, מה אמרה האם? — והילדה עונה בלשונה היא:

— אבי!... אמי.... אָמיה (אמרה), לכי ואמי (ואמרי) לאב שלך.

ש...ש...ש...

אחרי ריב.

(ציור).

זו שותה, צוחקת מתוך נחת ומשתעלת. ובנצי מביט בה בעונג ושואל ב„דרך ארץ”:

— נו, מה? טוב — א? מים טובים?

מאז נסתפח לעגלת בנצי הישנה שרפרף של עץ חדש ומרובע.

כמאז יושב בנצי בקרן הרחוב ה„ארוך והלבן”: מחציו ולמעלה אדם ומחציו ולמטה עגלה. ועל השרפרף סמוך לעגלתו — אשה אלמת שפניה כמעשה־כברה.

היא גועה מזמור ישן, ידוע:

— רחמו־נא... בעל מים גלמיד... בלי רגלים.. רחמו־נא!

והיא כאשת־חיל, המסורה בלב ונפש לבעלה, עוזרת לעימתו:

— או— אי — בה — מ־טה— מ־טה...

———————

— נו? באמת?... והיכן את לנה?

— הה — הה — אצל ישמש אני לנה.. שם... ארבע פרושות ללילה, אני משלמת...

רצה בנצי לאמר לה דבר־מה. אלא שפיו פלט בעסקנות:

— נתיקרו עכשיו הדירות...

— הוא רצה חמש— הה—הה... השמש — אני לא נתתי.

רגע סקרו זה את זה בענין יבדממה־התובעת. באויר עמדה כבר אפלולית ערב. אנשים היו עוברים, כרכרות היו מרקדות ואיש לא שם לב לשני הצללים היושבים בקרן הרחוב.

בנצי הרגיש את שערות ראשו והן מתנועעות מתחת לכובעו. כמבולבל הפך והפך בבולי־העץ המאובקים שבידו.

— בנאמנות... נזרקה פתאום מפיו ונשתתק.

— בנאמנות—, התגבר אחרי רגע — בנאמנות — יודעת את? באי אלינו.... אמי — בנאמנות... היא לא תקח ממך מאומה, אמי —

— איני רוצה... נעתקה ה„אלמנה" הצדה והורתה לטמן את צרורי הנדבות בחיקה. —

וימלא בנצי חמה: „זו אינה רוצה עדין?" ומיד אחז במרץ בשני בולי־עצו מוכן ומזומן לנסוע בכל רגע וישאל עוד פעם בהחלטה:

— אינך רוצה? לא?

— לא!

— אם כן לכי לבית־הקלע אל השמש שלך... מחר עליך לבקש רחוב אחר...

ובנצי דחף את עגלתו במרירות אבל גם בגאוה, דחפה מכאן וגריפה מכאן וערבא טבא! — נבע בכל מהירתם של ארבעת־הגלגלים.

אולם ברחוב השני שמע פתאום מאחריו כקול צעדים פזיזים, מגרדים... מביט הוא אחורנית: האלמנת! — כמו שהוא יהודי — ה„אלמנת"!

— הה— הה... — גחכה אליו זו בחביבות ובבושה.

ומי שעבר אז באותו הרחוב, ראה את בנצי נוסע במתינות גדולה כשהוא הודף וגורף בעציו לאט שלא כדרכו כלל. ולצדו מתנהלת בריה בצורת אשה שפניה כמעשה־כברה ועיניה האחת כולה לובן. בנצי מציץ בה בכל רגע מלמטה למעלה ומתיקות משונה משתפכת על פיו הרחב כמטבע, ושנתרחב עוד יותר מבקשת־רחמים תמידית.

ומי שעבר באותו ערב ברחוב ה„צר" שבמורד העיר, ראה את עגלתו של בנצי והיא סמוכה אצל תנור־קרשים ששלט כחול דבוק אליה. ובנצי מכבד את האשה ההיא בכוס מי־סודה ובעוגת־צמוקים.

נשים יפות. נשים טובות, ששמות עליהן עין ועוזרות בעסקן בעליהן. כך... והוא, בנצי, אל הרחמים ידע, מתי יזכה לזה... ומה יהי הסוף? הן יהודי הוא...

וכמו בלי רצונו שלח בנצי את ידו ומשש בצרור־המוניטין שגזל לפני שעה קלה אצל ה„אלמת". וגל של רחמים התרומם בו לאשה בעלת הפנים החוורים שביש ככה.

— את, בוכה אלמת, בוכה אלמת... מלמל בנצי בצער בינו לבין עצמו, הרי לך פתאום בוכה אלמת...

כאן הפך פתאום את עגלתו ונהפו בחזרה אל קרן הרחוב „שלו".

האלמת ישבה עדין סמוכה לקרן הרחב קפואה באותה הפוזה שלפני שעה קלה. רגליה המאבנות התחיה, וראשה מורד.

כיון שראתה את עגלתו של בנצי באה, התחלחלה ורצתה לנוס. אלא שבנצי מהר והרגיע אותה מרחוק, ובקולו נשמעו גם צו ותחנונים

— את... חכי...

והוסיף בטון של תקיף מחברו:

— ע — מהיכן את... אלמת?

שוב נתבהלה זו והציצה בו בחשד. אבל פני בנצי החורים־המגוחכים הרגיעוה.

— זה — הה — משניפישוק... — ענתה ונתביישה בפני קול עצמה.—

— משניפישוק? ראי.... — באמת? יש לך שם איזה... איזה קרוב?

— הה — הה אין גם אחד..

הוזר בנצי עוד יותר:

— ראי... ובעל?... בעל גם כן אין?

— גם כן אין... כלה אני עדיין... הה — הה.

— אני לא אעשה לך דבר.

לאט, כמתבישת קרבה עגלתו הנמוכה של בנצי, וגלגליה הקדימות נגעו בהשאי בשמלת — ה„אלמת". בנצי הניח את בול־העץ שבימינו והושיט לה„אלמת" את צרור כספה.

האלמת הביטה בו בחשד. בתחילה שמה בו את עינה הבריאה ורק אז קבלה את הכסף.

מיד הרגיש בנצי שעשה איזה דבר יפה עד מאד. תמיד היה הוא מקבל מאת אחרים. ועכשיו בפעם הראשונה להיו נתן הוא: ובמה? צרור שלם... אלא מה? הוא השיב את שגזל? אבל הן גזל את „שלו".

בעין המסומר אשר בשמאלו דחף בנצי את עגלתו ונסמך בצרה אל צד ה„אלמת".

לסוף לא התאפקה והרימה קול יללה כבעלת-לשון:

– אוי-אוי רגלי.... אני מתעלפת... הצי – לו!

– אתם שומעים?

כך פנה בנצי עוד הפעם לכנופית הסקרנים בקריאת-נצחון של מוציא יין מן הכותל .... ובתוך כך הבליט בגאוה גדולה את רגליו המקוטעות: יראו נא עכשיו ויתבוננו את מי הצדק... יראו נא וישפטו, מי ראוי לנדבה ומי לא... עושק וגזל שכזה!

ונדמה היה שלא רק את משפטו תובע בנצי, כי את משפטו של העולם כלו אלא שפתאום נזכר:

– את הכסף תני הנה, גנבת... את כספי!

את צרור הנדבות החזיקה האלמנה ביד בהריט מזהם; הטפחי בנצי ממנה בתנועה חזקה אחת, והתפרץ ברעש-גלגלים מעגולה של כנופית הסקרנים, כשהוא מכין את עצמו ואת שני עציו להלהם עד טפת הדם האחרונה.....

אבל האלמנה לא זזה ממקומה: נדהמה מן המכות ובושה בפני הבריות נלחצה עוד יותר אל הקיר ויבבה בחשאי, כשהיא מקשיבה כילד לבכית-עצמה.

תם המהוה והכנופיה התחילה מתפרדת.

מורהה כמו אחרי מלחמה כבדה נסע בנצי הביתה כשהוא דוחף בהתלהבות בבוליו משני צדו עגלתו. לבו לא שקט עדין: לעשות עול כזה, לו... בעל-מום בלי רגלים! מה? כלום חולה היא לבקש עבודה?... המתן! מהר ותדע את תגואתו, עוד יראה לה...

אבל לאט, לאט, ככל אשר התרחק מ„קרן הרחוב שלו", כן הוציף הרוגז המעושה קצת שוקע והולך... וקור דק התחיל מפוז בחוט שדרתו. מעין חרטה התחילה מוצצת אותו שהכה באופן כזה... באופן כזה... אשה! יכנס הרוח באבי-אבות... לו קרה זה לפחות בינו לבין גבר...

הוא נזכר כיצד נלחצה ברעדה אל הקיר, כיצד יבבה, לא ענתה ולא הכתה בחזרה – ונתעצב.

נתעצב בנצי ו„משושיו" התחילו להתנועע בהתרשלות. בדמיונו קמה פתאום דירת המרתף שהוא לן בה, האם עם פניה הכמושים-הזועפים ועם לובן-שערה הרע, אם זו שמוציאה ממנו תמיד את פרוטתו האחרונה ומקללת... והגבנת, האחות-היקירה שלו העוסקת רק בישיבה ובאכיל-והגו עמוב התחיל מפעפע בלבו: מה? היא, בנצי, בעל מום שכזה, צריך לעמוד בשבילם! „לעמוד" בקור ובחום? מפלה על ראש הגבנת...

ועוד הרהר, שלכל הגברים הממלאים את הרחובות ישנם נשים...

— אוי־אוי — בה — מהיטה — מהיטה... התחרחה אתו האלמת בפטפוטה ופרשה את שתי ידיה אל כל עובר.

וככה כל היום. כמעט שלא נתפקעה מררתי של בנצי. את כל הנדבות קבלה רק היא ולא הוא. היא ולא הוא.

בנצי היה יהוע לעוברי־הרחוב, ויהוע יותר מדי. הקהה כבר את עיניהם ואת אזניהם של אלו בעגלתי הישנה ובפזמוני הישן. לא כן האלמת, לא־ידועה היתה, הרושם היה חדש והתגלגלו כל הפרוטות רק אליה.

ובנצי התרוצץ כל היום על ארבעת גלגליו להכא ולהתם, רדף אחרי זה, חטף בשוליו של זה ויותר מחמש־שש פרוטות לא קבץ. נרגז היה הואה בכל הגע את האלמת והיא מקבלת ומקבלת. ועל כל פרוטה ופרוטה שקבלה, היה בנצי מנדנד לה מרחוק בבול עצו, לאות מובהק שירוצץ את גלגלתה אם לא תסור מכאן.

וה„מוכה האלמת" עשתה את עצמה כלא רואה ומשוך משכה את פטפוטה לאט, לאט כבמגורה על גבי מררתו של בנצי:

— אוי־אוי — בה — מהיטה — מהיטה...

וככה גם ביום השני.

ראה בנצי בחוש שבריה זו הורסת אותו עד היסוד... היכן נראה? היכן נשמע? — מה? אילו המנולת חוצה שהוא, בנצי בעל־מום שכזה, ינער את ידיו מן ה„חוקה" שלו ויגור לבקש לעצמו רחוב אחר? המתינו! הוא יראה לה... הוא ימיטו את מוחה, כמו שהוא יהודי — את מוחה ימוזו!...

וביום השלישי לפנות ערב עברה התמרמרות בנצי גבול, רעב וקפוא התנפל על האלמת פתאום וחלק לה מנה יפה בבול־עצו על הגליה. —

— אוי־אוי... התפרצה מבלי משים קריאת־כאב מפי ה„אלמת". ותכף נשתתקה. נזכרה שחסרת־לשון־היא והתחילה מיללת בלשון אלמים:

— אי־אי־אי...

— מה? — הבליט בנצי שתי עינים עגולות — „אי, אוי? אהא — אלמת? חי־חי, אתם שומעים? פנה כמנצח אל הרחוב — היא מדברת, בעלת־לשון היא הגנבת... אתם שומעים? אהא, בהיטה — מהיטה? התנפל עוד הפעם על העלובה — נו, נו צעקי, צעקי־נא קצת...

והתחיל מכה אותה בחוזקה בשתי בוליו המסומרים על ברכיה וצלעותיה.

האלמת נלחצה אל הכותל ונהמה נהימה־פנימית, חניקה, כאלמת אמתית, רק עינה יעורת התרוצצה באימה ובשנאה עזה על בנצי ובולי־עצו.

העגלה הקטנה. בולי־העץ שבידו מתנועעים בכבדות.. ובני האדם ככה זועפים, מתגוזים, מכורבלים. כיסם ולבבם חסויים תחת שריון עב של בגדים. ואחד מאה, שחמל על בנצי הזלבה, מתעצל לשלח את האצבעות מנעלי־היד ולהפש בצלחת.

ולפנות ערב, כיסו של בנצי עדין ריק הוא כמעט. והכובד הנעים של הנחשת אינו מורגש בתוכו. בנצי איננו סופר את מעותיו. זוכר הוא גם בלי זה את מספר פרוטותיו. בהתמרמרות רעה הוא יושב בקרן רחוב הלבני־יאריך ושולח את האויר הקר במימי־יאויש שלו.

ויהי היום, בתחלת האביב היה הדבר, ובנצי אחר לבוא אל „קרן הרחוב שלו“ בשתי שעות שלמות. מדרכו היה לבוא בשעה השמינית בבקר, ובא בעשירית.

כשקרב ראה להמהונו הגדול, שסמוך ל„קרן שלו“ יושבת איזו בריה, כמדומה אשה שכולה סמרטוטים: ואשה זו פורשת יד ומתפרצת בלשון־אלמים:

— או־או... בהד משה — מה־מה...

ותבער חמתו של בנצי עד להשחית. גם הקבצנים „סולידיים“ הם, גם להם ישנן הדעות והמתראוּת. כל קבצן יש לו קרן רחוב הוא. וכאן ... הרי לך פתאם נבלה שכזו...

— בובה אלמה! — גער בה בנצי בזעף ובטיסה אחת כבר היה הוא ומרכבתו אצלה ודחף אותה בבולי־העץ אשר בימינו. — סורי מזה! זאת אומרת, לעזאזל... בכאן ישב אני, אנכי, אנכי... (כאן דפק בנצי בבול־עצו על החזו).

— או־או... מה־מה — מה־מה — קרקרה האלמת את שלה כשהיא מעיינת בפני אויבה.

בנצי ראה לפניו פנים אריכים ומעוקבים כבכרה — זכר למחלת־האבעבועות. ובפנים אלו טבועות שתי עינים.. האחת בולטה, בריאה ואמיצה, והשניה עורה ומכוסה כלה תבלול. ווג עינים משונה זה הביט בבנצי בשנאה כל כך גלויה ועזה, מבט שאינו במציאות כלל אצל אלמים...

בנצי נתבלבל ממבט זה שחציו עור וחציו פקח, עקר את ארבעת גלגליו בכעס, נסב הצדה והתחיל מבקש נדבה בנוסחאו הוא:

רחמו־נא... בעל מום בלי רגלים... רחמו־נא!..

של מליחים ואבטיחים כבושים. כלם ממהרים, שואפים, קדימה. מימינים, משמאילים, עקבות נעלים מיטקטקים... כל אחד נותן בשלו; ובנצי משתדל להסב את עיניהם העסוקות אל עגלתו — רק לרגע אחד קטן.

— רחמו־נא, בעל־מום בלי רגלים — רחמו־נא!...

מאה אנשים עוברים ואף מבט לא ישליכו לו. אחד ממאה נותן בו מבט־חפזון מרפרף, מסב את הפנים — ואיננו. ורק אחד משתים־שלש מאות של עוברים מוריד יד לכיס וממשמש שם.

חדה עינו של בנצי. מתנועת היד למד להכיר אם יתן הלז באמת וכמה יתן, ורץ אחרי הלז בכל מהירותם של ארבעת גלגלי עגלתו.

— בעל־מום שומם, בעל מום בלי רגלים... רחמו־נא!....

וברדפו ככה אחרי ה„נותן" קטוע ומרותק לעגלתו הנמוכה כשמשוטיו מתנועעים בחפזה, וצוארו מרשם ופיו פתוח במפשטות־פלאותית וה„רחמו־נא" מתלהלה בגרונו, אז מזכיר הוא ובולט מישנה בגוני של חיים. נסתלקים ממנו שרטוטי האדם האחרונים שלו.... והוא מזכיר מין תנשמת־ענק מתקופת־המבול הרודף אחרי שללו.

— רחמו־נא!... גועה בריה זו ומתגלגלת בין רגלי העוברים ושבים.

ובקבל בנצי את נדבתו פרוטה, הוא ממהר לשוב אל קרן הרחוב „שלו", שם הוא מרגיש את עצמו לאיתן... ופיו הפתוח מבקש רחמנות מתוך הרגל, מתוך עצלות (אינרציה).

בימות החמה, כשהאויר רך ובני האדם לובשים בגדים קלים והיד קרובה אל הצלחת, עושה בנצי עסקים הגונים. בשעת בין־השמשות הוא מרגיש כבר בהנאה גדולה שהכיס שלו נעשה כבד קצת. ובהנאה עוד יותר גדולה הוא מוציא ממנו את מעט הנחשת ומונה בהשאי מיד ליד פעמים אחדות רצופות:

— אחת, שתים, שלש, ארבע, חמש, שש...

וכשעוברים לפניו באותה שעה אין הוא יכול להתאפק וה„רחמו־נא" נפלט מפיו בשאגה פתאומית, שאין רצונו שולט בה:

— שבע, שמנה, תשע, עשר... בעל־מום שומם ואמלל... אחת־עשרה, שתים־עשרה, שלש־עשרה... בעל־מום בלי רגלים... חמש־עשרה, עשרים.. עשרים וחמש.. רחמו־נא...

הנסיעה הביתה אחרי יום שכזה נעימה מאד. ברחוב ה„צר" לא רחוק ממרתפו מכיר הוא מכבר בהגות־קרשים, ששלט כחול מודבק אליה, שם התחנה שלו, והוא מחיה את נפשו בכוס מי־סודה ובעוגות־צמוקים.

כך בימות החמה. ובימות החורף שונה לגמרי.

היום קצר, הרחוב קר; קטעי־הרגלים קופאים באופן נורא בתוך

שלשתם גרו בדירת־מרתף. הוא, בנצי בעצמו, אמא הסבא והזועפת ואדותו צירקה־הגבנת שהיתה יושבת כל ימיה על מקום אחד, כתומה כדונג ונשימת, נושמת בכבדות.

מפרנסה של משפחה קטנה זו היה בנצי, הודות לזה שחסרו לו רגלים...

כשאין רגלים לאדם מה הוא עושה? נוטל הוא יקונה עגלה קטנה בת ארבעת־גלגלים, נוסע יום יום העירה ועוסק בקבצנות.

וככה עשה גם בנצי.

בנסיעה זו לא היה נצרך לשום עזר. הוא בעצמו טרח ועשה לו מיני בולי־עץ מעשה־אמן, מסמרים להם מלמטה וידות להם מלמעלה והיו משמשים לו כמשוטים לדיג.

וכך היה עושה: זחל על גבי ארבע והושיב את עצמו ואת רגליו המקוטעות בעגלתו הנמוכה והאמוצה מאבק. כסה את קטעי רגליו בסמרטוטין וקשר את עצמו בפסים ובחבלים עשוים לדבר. לקח בול אחד בימין, בול שני בשמאל. החיפה מכאן, החיפה מכאן, והידד— בנצי נוסע!

וכיון שנסע וחזר ונסע בעגלתו שנים ארוכות התרגל לאפנה של נסיעה זו והתקדם בה מיום ליום עד שנעשה לעגלון מצוין, לאמן מושלם בתנועה זו, לקבצן היודע את עגלתו כצדיק את נפש בהמתו. יהיה מתניעע כחפצו, לא גריע משאר בני־אדם. במהירות של קוף כון את בולי־עצי בנסעו, יהיה נוטה בעגלתו לכאן ולכאן, עלה אתה הרים וירד בקעות לכל מקום שהלב שואף. באמנות רבה היה מתפתל על גבי המדרכות בין רגלי בני אדם, ועגלתו לא נגעה אפילו בזר שמלתה של אשה. בתפזון רב היה עובר מצד הרחוב האחד אל הברו, טוס ופסיח על סוסים הדהרים וכרכרות מתרוצצות.

המקום התמידי ששם ישב בנצי ופרש יד — היה קרן הרחוב ה„ארוך והלבן". שם היה משתקע מדי בקר הוא ועגלתו, פותח פה רחב ובקול גדול מלאכותי־טפשוני מתחיל לגעות את מזמורו היחידי:

— רחמו נא... בעל־מום שומם... בעל־מום בלי רגלים.. רחמו־נא! ויש ב"ה אצל מי לבקש רחמים.

לפני בנצי עוברים ושבים הרבה אנשים, לבושי־מוטי, לבושי־פשתן, בלי משקפים ובמשקפים. מנשים אלו נודף ריח בושם, ומאלו — ריח

הזוג.

ואנכי מקבל את המכות, שוכב סרוח על החשש מחשה בשנים הדוקות, ונדמה לי, שאבא איננו מכה אותי אלא שופך רותחים על פני...

כנראה, נבהל אבא משתיקתי המשונה הזאת, כי הרים את ראשי מן החשש והסתכל בפני בעינים עגולות. לאור הערב הזהר, המסתנן דרך בקיעי הגג, פגש את פני הנפוחים ואת מבט עיני הקפוא ונבהל, השמיט את ראשי אל החשש, נשען בחולשה אל ערמת תבן אחת והתחיל לגמגם בחרדה:

נו, אמור... מה זה?... מה יהיה סופך? נו, אמור מה יהיה סופך?..

רק אז החלותי לבכות.

ווילנא. 1905.

הטעם הנפלא? הסוד הנפלא... הסוד...

ובכל זאת אני מתאמץ להבטיח לעצמי, שנעימה נעימה „טרפה" זו ונישך בשני הקדימות מן התיבה... וגל של הקאה מתעתד לפתין מגרוני...

— זהו „ההויד"? אבל הסוד, הסוד...

— ולייל! היא כבר נעלם... לקבלת שבת...

הקול קול אבא. ואני בא לידי רעדה ומשתמש בחרדה זו וממהר להתחב את התיבה עמוק עמוק אל תוך החשש — ויורק, הועד ויורק...

—ול— ויל! אנכי אראה לך, המתן, המתן...

— בגן איננו! אני שומע את קול אמא וצעדי אנשים המחפשים אותי. ומה אם יודעים הם את אשר עשיתי?... מה יהיה?

והנה קול האומנת עולה:

— אַ מאָושעָ יאַן נאַ הורע פאשיאוו? — —

וצהלת אחי הקטן:

— אל הציע, אל הציע... גם אתמול היה שם...

ותיכף אני שומע צעדים כבדים בסולם. אבא, אבא... אבא... הנך אחנק את אחי־הקטן... תמיד הוא מלשין... אבא הולך...

ובלי הוציא קול אני מתכוץ תחתי במערת החשש ומחכה. הגלוי אבא כבר צועדות בכבדות על גבי התבן... אפילו את נשימתו אני שומע... ונדמה לי שאיזו חיה גדולה מתגנבת אלי לטרפני במערתי... ולוחשת בכעס:

— המתן, המתן, כמעט מצא אמצאך...

הידים והרגלים הממששות והתרות בתבן קרובות יותר ויותר... הנה כבר ראשו... ראש נורא מטופל בזקן ששברי חשש דבקו בו... הנה הוא קרב...

כנראה הופשלו קצת מכנסי בהתכנסי לתוך המערה, ואנכי לא שמתי לב לזאת, ופומקי הלבנים הבהיקו בחצי־האופל. אבא מצאני:

— אהא — א...

ותיכף הרגשתי שאני נסחב מתוך המערה ומושלך על גבי, וסטירה נוראה יורדת על לחיי.

ואנכי מחשה.

— „למה נחבאת כאן, הריני שואל"? — וסטירה. „אבא כלב הוא?" — וסטירה. „בשאבא קורא אין עונים"? — וסטירה. „מה אתה עושה כאן"? — וסטירה. „וקבלת שבת לא כלום"? — וסטירה.

בהיפה. בקללה ומאיימת באבא. ובחדר הילדים נכנסים ושבים ואין להפטר מהם. האומנת יוצאה, אמא נכנסת, אמא יוצאת, אחי הקטן נכנס — יוצא קטן זה — מתחיל התינוק לצרוח, ואמא והאומנת ממהרות ברעש אל החדר. הנה שמש האביב מתחיל כבר לרדת. כתמים אדומים רובצים על הגגות, על אפי ועל חמתי „מכבדים" אותי בגיהץ נעלי אבא ואמא, מכריחים אותי למהר ולרחץ את ראשי ברותחים, ללביש את בגדי השבת, לקנות נחת בחנות, מה ששכחה אמא מתוך טרדה.

ושוב חדר־הילדים.

... הס! אין איש והתינוק ישן. חצי אופל. פרה גועה מרחוק... במהירות אני כורע על ברכי אצל הדרגש, כורע בבגדי השבת החדשים... „לו ראתה אמא"... מוציא את שקי־הנייר הקטן מתוך צלחתי... מרים את המכסה מעל הסיר בלי השמיע קול... תכף אני מרגיש החתיכה מרובעת בידי... והחתיכה נבלעת בתוך שקי־הנייר הקטן ובצלחתי... ושוב הס! הסיר עומד על מקומו כאילו לא קרה דבר... רק דפיקות לבי מבהלות אותי...

— מה—ה!! גועה פרה בחוץ ומטיפה לי מוסר...

ואני מתחמק מתוך חדר־הילדים האפל למחצה, ועלי עוד לעבור את חדר־האוכל... בחדר האוכל שותים תה. אבא עומד ומתפלל מנחה.

— היכן אתה מקבר את עצמך בשעה ששותין תה? —

הקול קול אמא.

— תיכף... אני זורק בהרדה ומתחמק גם מחדר זה.

בפרוזדור אני מטפס בסולם ועולה אל יציע הקרשים התוצץ את הלל הגג ונסמך אל דפת פרתנו. היציע מלא תמיד חשש ותבן בשביל הפרה. אני עולה אליו. נשמע כבר רשרוש של תבן וחשש יבש תחת הצעדים הזהירים. שם בפינה הזקה שביציע מאחרי כלי החשש והתבן הכינותי לי זה כיומים כעין מערה עמוקה ואפלה בשביל „אכילת הטרפה". אל מ ע רה זו זהלתי עבשיו וראשי מלא ערפל. מתוך בקיעי הגג הגדולים הסתנן אל היציע אור אמוץ... ובצבעו קטעי גגות ובנינים. קטעי אנשים שחורים מתנועעים... וראש פים המעמיק לאכול מתוך שק התלוי לפיו... ובקיעי הגג הדקים והקטנים נצנצו אלי כעינים ממוצמצות, ערומות המשתדלות לראות את הצפון...

התכנסתי כלי לתוך המערה החשכה והוצאתי את „החתיכה המרובעת" ידי רעדו. תאבוני וחשקי לחתיכה זו כבר עברו ובטלו, ובכל זאת אני תוחב את קצה החתיכה לתוך פי וגושך ממנו...

...מלוח.. שמן.. ריחרע קצת. זה היא כל ה„חזיר"? ואיפה הטעם

להוציא משם בסכין, לטמון בצלחת ולהביא את הכל בסתר — זהו דבר קשה. אפשר שיכנס אדם בשעת מעשה ויראה, אפשר שתכיר הזקנה, כי נחתך מן הבשר, וכאן צריך לעשות את הכל במהירות: שלחת את ידך לתוך הסיר? הטף —ו...

הגעתי עד שהחל האומנת הזקנה לאכל בעצמה מן הבשר, והיה אם נשארה איזו חתיכות מסעודתה, והתגנבתי ולקחתי אחת מהן, והיא לא הרגישה בגנבה. גם הכינותי מקודם שקיק קטן בשביל החתיכה העתידה וטמנתיה בצלחתי. איסתניס הייתי.

יום עבר ויום חמישי בא. שבתי מן החדר לארוחת־הצהרים וראיתי, שהאומנת מוציאה מן הסיר את החתיכה המרובה והשמנה, והיתה מבינה כשמונה חתיכות קטנות לצרכי סעודתה, מרכבת את החתיכה הגדולה בבד. מניחה אותה בסיר שמתחת לרגש ויושבת לאכל. לועסת היא במתינות, במתינות. לסתותיה הקמוטות מתנועעות כאופני מכונה, ואני עושה את עצמי כלא מרגיש בה, מגלגל בספר ומציץ בלב הולם לתוך החתיכות המתמעטות. מתירא אני, שמא תאכל את כלן. לא, הנה היא מתחילה לנשוב... מנגבת את הפירורים מעל סנורה. שלש החתיכות לבנה נשארו מסעודתה. קמה היא, נוטלת את החתיכות הללו, מניחה אותן אל תוך הסיר, בלי כרך אותם בבד ומכסה.

הנה אזני מתחילים בוערים. מרגיש אני שעוד מעט עשיתי איזה דבר.

וכאן אמא מפריעה. נכנסת היא אל חדר הילדים, שרויה בכעס, המטאטא בידה ועיניה מפלשים והיא כולה מתרגשת. כנראה התקשטה זה עכשיו. ואך ראתני נטפלה עלי במטאטא לשם איום:

— „הההההה!" אף הוא מסתובב כאן... נצרך הוא...

נמלט אני מ„ההההה" והנני אני בוערים. ושוב געדת הרבי, ושוב מנחה ושוב „מעריב", ושוב ארוחת הערב, ושוב שינה ובחירה, ואני מתירא לטפל בסיר בלילה. מתחת לרגש כאילו התחבא איזה בן אדם ערום ואורב לי...

למחרת ביום השישי אני משתחרר מן החדר בצהרים ושב הביתה ומסתובב בחדרים ואוכל בלי תיאבון, ומטיל את עצמי לרגעים על מטתי המוצעת ומשחק בתולשה עם אחי הקטן.

מחכה אני לרגע, שלא ימצא איש בחדר הילדים. נכנס אני לרגעים אל המטבח ומתקן ריח של הגים מבלפלים ותפוחים צלויים, ולשם נסיון אני מלמד את ידי להסיר המכסה מעל גבי הסיר, באופן שלא ישמע כל שאון. הואת אותי אמי העסיקה שאני מטפל בקדרות ומכבדת אותי

הבית, חכיתי בקוצר־רוח לסעודה, מה לי ולמיקיטא ולבשר החזיר, ובכל זאת חכיתי.

ביום הראשון הביא. כששבתי מן ה„חדר" לארוחת־הצהרים, מצאתי את האומנת כשהיא שמחה קצת. היא ספרה לי באהבה, שמיקיטא שלח היום במאן „כבד" אותה בין־ישוף יקרא לה לשוב למקומה, והביא לה בשר־חזיר — הניחה הראיה להתכבד, שם מתחת לדרגש בסיר מכוסה המתנה... מיקיטא אדם טוב הוא, רק אשתו, אשתו, הלואי, אלי, שתחנק...

את ארוחת הצהרים אכלתי כבר בלי תאבון והייתי נכנס ויוצא בחדר הילדים ומציץ לרגעים מתחת לדרגש עד שגערה בי אמי:

— החדרה לך, די להסתובב בכאן...

בערב כששבתי מן החדר, ואבא עוד לא שב מן ה„מעריב", ואמא מן השוק, והאומנת והתינוק ישנו ואחי הקטן שחק במטבח, התגנבתי אני בלב הולם אל חדר הילדים ושחתי תחת אותו הדרגש והרימותי בלאט את המכסה מעל אותו סיר. מתוך כריכת של בד גם נקי נראה אלי מן הסיר — נתח מרובע ושמן..... נבהלתי ומהרתי להביא את דבור בסדר ויצאתי.

ובחצי הלילה, כשהכל כבר ישנו והחפה בחדר הילדים נהרת הקנה העיפה, לא יכולתי אני לישון וירדתי בלאט מעל משכבי, והלכתי בלאט ואשב כמעט על הרצפה אצל הדרגש ואביט אל מקום הסיר, אשר לא נראה באפלה. חלוקי הלבן הבהיק באפלה, ויהי דמיוני כמתוק קטן ולבן האורב לטרפו, אבל בסיר לא נגעתי. יראתי להקים שאון.

ימים אחדים כבר עברו, והסיר שמתחת להדרגש לא נתן לי מנוח. הסוד הטמון שם... הסוד! השתדלתי לברוא בדמיוני איזו הרגשה ברורה של אותו סוד ויצאה מין צפיחות נפלאה בטעמה — — אומרים, שבשר־החזיר מרבה בריאות, אומרים כך... בבקר יש שהייתי מתעורר משנתי, מפחד ונזכר באיתון בחדר ובגמרא ובגערות הרבי והייתי שואל את עצמי:

— איזה דבר נעים ישנו לי היום?

כדי היה לי לזכור את הסיר שתחת הדרגש, והנה רעד של העונג עבר אותי, ורעד זה הזקיף אותי ללבוש את בגדי במהירות.

החלותי לעשות הכנות לחטא. לא אדע, מאין באו אלי כל מיני הערמומיות הדקות והמסובכות, הזהירות של התיל, לבל יפול עלי אפילו צל של חשד. הבינותי, כי קשה יהיה לי לגנב מן הנתח הגדול, שראיתי בסיר. להתגנב אל הסיר, להרים את המכסה, להוציא את הבשר מן הבד,

מולטשת כדי לצננו; זמן החלה היה נמשך התיבות נראות, שהיו מביאות אותי לידי השתוממות.

התרגלתי אל מיקיטא זה והייתי מחכה לבואו בכל יום ראשון, מחכה „לקאַזשוך" האדום שלו התפור מעור כבשים. מין יראת כבוד הייתי מרגיש לפני „קאַזשוך" גם זה, שריח עוד נודף ממנו. וכשהיה מיקיטא פוסע איתי, הייתי אוהב למשש ולהתחים בצמרו המסולסל והחם ולהריח בו.

וכטוב לב מיקיטא בחה, היה מוציא את „הפיפקה" שלו, תוחב בה „מהורקה" ופונה אל אחי הקטן ומבקש ממנו גפרור בלשונו. הלז היה מתאדם, תוחב את אצבעו הקטנה לתוך פיו ומתחיל להתחמק בלאט מן החדר, והיה מיקיטא מפיס אותו יהודית.

— אח, הו אינגול! ווא הו מורא?... איך דיר.. ניטער.. ניט טהאָן גאָר... גיב שוועבעל...

אולם אתי, בן־התשע, היה מדבר כעם בר־דעת ממש.

— אצלכם היה מעמיק לספר, רק חלה, חלה, חלה... יכול אתה לבלוע אפילו חמש־עשרה חלות ולא תשבע אף משהו (כאן היה נראה על קצה צפרנו השחור), ואצלינו במקרובקה (שם כפרו) „שיעי בראט אדנו שקיבו, אי דאשק"... (אכלת, אח, פרוסה אחת ודי).

ולסימן מובהק היה מעביר בחזקה תחת חטמו.

או שהיה מספר, שחזיר מובחר אחד תלה אצלו בבטנו והתחיל סוחב את רגליו האחרונות, והתירא הוא, מיקיטא, שמא ימות, הלך והרגהו וכבש את בשרו לימי החג. וכמה נוראה היא מחלת הטיפוס, שהנה בתו מארינא חלתה זה לא כבר בטיפוס, נסע הוא העירה והביא לה משם עינת־דבש עם צמוקים וגם את זו לא הפצה לקחת אל פיה! נו, הנע בעצמך.... ומתפלא הוא מיקיטא על זאת, שאין אנחנו, היהודים, אוכלים חזיר, איך אפשר שלא לאכול „חזיר", הא?

ולסוף הייתי מכבד אותו בהשאי בעוד פרוסה גדולה של חלה. והיה טופח לי על שכמי בהכרת־טובה:

— פריהאָדי, מאליץ, וומאַקאַרובקה, כולבו דאַם, סמעטאַנאַ דאַם...

לכאורה יכול אני לצלות תפוחי אדמה כביתנו אנו ולאכול זבדת של פרתנו אנו... ובכל זאת, למה התאויתי כבה ללכת למקרובקה אל מיקיטה? למה התגעגעתי כבה לתפוחי־האדמה שלו, לזבדה שלו?

הו, לו היה אבא מרשה, הו, לו הרשה אבא!

ופעם אחת שמעתי את מיקיטא מבטיח לאמי הזקנה להביא לה בשר־חזיר ביום הראשון הבא — רעדתי ואשמור את הדבר בלבי.

III

אבל נראה ההתיכות הלבנות והמריבעות לא משו מזכרוני ימים רבים.

כעבור שנה נולד לי עוד אח קטן למז"ט ואמי שכרה בשבילו אומנת נכרית זקנה. לזקנה בת ששים זו היו עינים אמוצות, בהירות, וראש גחול העשוף תמיד במטפחת אדומה, כדרך האכרות. והיה לה פה מלא שנים צהובות וחזקות כמו לבת־ארבעים.... והיתה זקנה זו פונה לכל אדם ואדם בלשון „אתה", ואפילו לאבא... והיתה אימנת זו נישקת את אחי הקטן הניכה, מתרפקת עליו באהבה ומקללת את כלתה, אשר גרמה לה באכזריותה וברוע לבה, שתעזוב את כפרה ואת נוה ותהי מוכרחה להשתעבד לזרים. היא היתה קונה תמיד בשבילי בשיק תפוחים כבושים, ומלשינה עלי באזני אמא ואבא. ואף אני התיחסתי אליה ביחס שכזה. הייתי גונב בשבילה ייך־שרף והלה, וזורק בה גלושים והורף אותה בשם „סטאַראַ סטערוואַ".

לעתים רחוקות הייתי נכנס אתה בשיחה עמוקה ע"ד האלהים שלהם ושלנו. היא היתה מראה לי את צלבה העתיק והמשיבין זכוכיות כחולות, ואני הייתי נוגע בו באצבע קטנה, בא לידי רטט והתפעלות, ומביא לה כהשאי את ה„תפילין" של אבא, מראה ומראה כיצד משתמשים בהם והיכן מקומם. והיא היתה מניע ראש בלי הבין מאומה, ועונה על כל מלה ומלה שלי ב„אהא" קטוע, וממשמשת ביראת הכבוד את ה„שין" הגדול בעל ארבעת הראשים, שעל גבי ה„של ראש", שורקת בשפתיה מתוך התפעלות ושואלת בסוד:

— משי סאָ וואַש הרעָסט?

בכל יום ראשון היה בא מן הכפר לבקרה בנה הבכור מיקיטא. רם הקומה היה מיקיטא זה, דל בשר ותוטם לו מורם ועצמות־לחיים בולטות, וברגליו נעלי עץ. ובכל פעם כשהיה נכנס היה מכנים אל הבית ריח של זבל רענן וקורא לאמו „מאַטקאַ", ומפציר בה להלות לו את כסף משכורתה. והיא היתה מלוה לו בהכנעה, ובצאתו מאתה היתה מקללת אותו בקללות נמרצות.

על מיקיטא זה נתחבבה מאד ההלה שלנו. תה וחלה, היה מיקיטא אומר, זה הוא מאכל „פניטשים". את התה שהיו מגישים לו בתור „כבוד" היה שופך קמעא קמעא אל הספל, אוחז אותו בשתי ידיו החזקות כמתירא שמא יגזלוהו ממנו, ומבלי הרים אותו מעל השלחן היה טומע ממנו ונושם ונוחר ומוצץ את הסוקר בקול גדול, ומפיה בתה בשפתים

אלינו בפתות לחתיכת־לחם אחדות, וטרחים, שאינו רגיל לאכול לחם מכבוד שעלנו, לקח בידיו השמנות מ„חורי" ככר לחם אחת, כאומר לבחון „מה טיבו של עובר זה"?, ואמי ראתה את הדבר, ובכן נעשתה הככר הזאת „טרפה"...

אמי השתדלה בכל האפשר, להסביר לטרחים, שמכיון שהוא, „עכו"ם מרין", נגע בידיו ה„טרפות" בלחם, נעשה לחם זה אסור אצלנו.

— ני מאָזשנאַ קושאַט או נאַס — טענה אמי.

וטרחים לא הבין בשום אופן הלכות ה„טרפה" והכשר, כי התגרה בערבו בידיו השמנות ותנן את קולו הגס:

— טשאַיאָ?... טשאַיאָ קרישטיש, האָזשאַיקאָ? צי יאַ טעָבעָ פּאָ־בּיל? צי יאַ אוּ טשאבעָ קאָזו אוּקראַל?

אני נגשתי והסתכלתי בככר הלחם העלוב ש„נטרף", חפשתי בו בעיני את רשמי ה„טרפה" ולא מצאתי. ככר לחם הם ושחום ומבהיק בכל הכבודה — ובכל זאת... ובכל זאת הטיל בי מגע טרחים איזה סוד... סוד האיסור חקוק עליו... ואת סוד איסור זה יראה אמי. כי מדוע היא גוערת ככה בטרחים?...

— אמא, אמא אין כל סימן של... של... על הלחם, אמא!...

— לו נאלמת, רבש"ע! מי שואל אותך? המתן, המתן, עוד מעט ואעיר את אבא.

לסוף פתתה אמי את טרחים, שיקנה אצלה את ככר הלחם בחצי חנם. לחם שעלה לה בעשרים אגורות היא מוכרת לו בחמש־עשרה, נו? — והניחה אמי את ככר הלחם על תרמילו של טרחים וקללה את טרחים בחשאי ש„לואי ויחנק" ויצאה להעיר את אבא משנתו. יצא גם טרחים לשעה־קלה..

דבר עמד בגרוני. הבטתי לצדדים — אין איש. אז מהרתי ונגשתי על ראשי אצבעותי אל „ככר הטרפה", היא הבהיקה והצטננה והשמיעה נפין קל. ישתי אליה ולקקתיה בלב הולם. אין כל שום טעם! איפה הוא סוד־האסור? את מה יראה ככה אמי? ושוב לקיקה, ואין שום טעם... צעדים. ואני ממהר ומתחמק בלאט מן המטבח.

———————

— כך, כך, כך — — ובכן? הלאה משם! אין מביטים בבני־האוכל. כמה פעמים אמרתי לך?

עמדתי זפקרתי מן הצד.

טרחים חתך את פתו ואת בשר־החזיר לחתיכות יפות, מרובעות, מבהיקות, מעוררות תיאבון. הלחם כל כך שחור ועבה, והבשר כל כך לבן ומבהיק — האחד מבליט את צבע חברו... חטמי, אצבעותיו, שכיניו ושניו של טרחים מבהיקים משומן. טיבל טרחים כל חתיכת שומן במלח... טוחן כבית־טחנה וקול לעיסו נשמע בכל המטבח. העיפותי עין בפני אמי: היא עמדה סמוכה בגבה לתנור החם, ידיה שלובות על כרסה ועיניה שלוחות אל טרחים במבט, שיש בו מעט חמלה ומעט גועל נפש ומעט בוז; היא מניעה בחשאי את ראשה המורד קצת ובלחש אומרת:

— אוי, ראש המיר, ראש המיר! אוי ואבוי לך ולשנותיך ולאבותיך גם יחד...

לסוף ירקה יריקה קלה.

— אהא, אני יודע גם את הפצה, גם את הפצר, השבתי בהנאת־נקמה, כלום איני מבין.

חשדתי באמי שהיא רק מעמידה פנים חסידיים ובסתר לבה היא מתגעגעה לטוב בשר־החזיר כמוני.

וקול הלעיסה הולך וכובש את האויר.

— אמא, איני מתאפק, אני רוצה לאכול, אמא, לחם ו... ו... והמאה, אמא....

— וברכות השחרית, לא כלום? המתן, המתן...

אני נכנסתי לחדר־האוכל „לאמר ברכות". כבר משעממות הפעם הברכות עם כל ה„שלא עשני" שלהן, כמה רבות הן היום!... וקול לעיסת טרחים ממלא את כל חלל ביתנו, רודף אחרי גם בחדר־האוכל ונוקב, ונוקב.

— ברוך ד' אלהינו מלך העולם, שלא עשני גוי... טעם נפלא, טעם נפלא.... כמה טוב לטרחים!... סוד, סוד, אה, כמה טוב לו....

———————

עוד לא כליתי לקרא „ברכאת", והנה קול גערת אמי עולה מן המטבח.

כשמהרתי אל המטבח נודעו לי פרטים אלה: מן האיפה הובאו

וישב יצר־הרע.

קרשים אחדים בקרקע בית־הבשול שלנו נתקלקלו מתוך יושן. עבר אחי הקטן, נתחבה רגלו בקרש הרקוב, נפל בבכי, וכמעט שלא נשברה רגלו. ראתה אמי את הדבר וקראה לטרחים־הבנאי. למחרת בשעה הששית לפנות בוקר העירני משנתי, שנת הילדות, קול נקוש הדיק של גרזן. תכף הבינותי:

— טרחים בא...

ומהרתי ללבש את בגדי. התאויתי מאד לראות כיצד מתקנים רצפה, כיצד מושמים הקרשים המבהיקים החדשים בין הישנים, כיצד נכנסים המסמרים הגדולים, שמכים על ראשם — עמוק, עמוק, עמוק...

— למה השכמת, צדיק? — פגשה אותי אמי באירוניה, בודאי לתקון־חצות?

— התכאות אינן מניחות לישון, עניתי מענה־תם ונטלתי את ידי. בין כה וכה ואנכי נגש, מרים בזהירות וממשש את כל כלי־עבודתו של טרחים ובא לידי התפעלות, ואמי גוערת בי, ונסרים קטנים וגדולים עפים עלי, ושומע אני, כיצד טרחים גוזר והוטב אחרי גבי, הוטב בהתמדה גדולה, ולשם חיזוק הוא פולט מתוך לבו: „ה—ה, ה—ה“... ולרגעים הוא מתמרמר אל איזה מסמר קשה־עורף ומקללו: „אָה, קאַליב מאביאָ בראַאַנדי!“

מוצא אני את תרמילו החבוש והמגואל של טרחים מתחת לספסל־ה„טרפה“ וממשש בו בלאט, ובלי התאפק אני פונה לאמי:

— זה הוא אוכל, אמא? מזונו של „הגוי“, אמא? הא, אמא?

— מזון, מזון, מזון! נו? וזה עסק שלך? הלאה מזה...

סקרנותי גדלה מרגע לרגע. אבל התאפקתי ולא טפלתי בתרמיל לבל יחשדוני בדבר־מה. ובאמת מה מונח שם בתוך התרמיל? מה יאכל טרחים? מה טעמו של מאכל גוים?...

בשעה השביעית הניח טרחים את הגרזן והסיר את כובעו ופתח את תרמילו על גבי „ספסל הטרפה“ וישב לסעודה. ואנכי כבר עמדתי והבטתי ישר בפניו הגסים ובפיו הרחב, המכין את עצמו ללעוס. עמדתי והבטתי ופקחתי את טרחים כחתול רעב את האיש האוכל.

הוא הוציא מצררו איזו חתיכה לבנה, שמנה, מרובעת, משובצת גידים אדומים — והצטלב.

— אמא, אמא, זה בשר־חזיר?

ולבי התחיל הולם בהתפעלות ובגעגועים.

נהרו לתוך בית־הכנסיה, ואתבולל גם אני בתוך ההמון. נהם נגררתי גם אני אחריהם לתוך הבית, ומתוך בלבול שכחתי להסיר את כובעי.

— Шапку! — גער בי חרש איזה גבר בעל חוטם כחול, והעמיד בי עיני קנאה.

הזדרזתי להסיר את כובעי.

נרות דולקים... שם אצל הארון שלהם... ובכל זאת שורר חשך מסתורין מסביב... זמר משונה.. ריח משונה. „הקטרת" שלהם כנראה!. ופסילי אנשים מצולבים מוצגים בכל הפינות... „אל יהיה לך כל פסל ותמונה"... כיצד הם מתפללים בתוך חשך כזה? הכל כורעים מסביב, נושקים את אדני הפסילים, ורק אני עומד ופי פתוח קצת ועיני בולטות, ולרגעים אני חש איזה חשק משונה לכרוע על ברכי... להתפלל, לקרא „שמע" כשאני כורע על ברכי...

הנה הייתי מתוך התרגשותי הבלילית, ופני הקפדניים של אבא צפו — צפו לנגדי מתוך חשך המסתורין שבבית... איזו זקנה נכרית עטופה שחורים וצולעת יצאה אלי מתוך החושך. נתעכבו בי עיניה ונשמע קול רך ולא־נעים, קול חסר־שנים:

— נו, מילי, טשעֶוא סטאיש? אידי, בוז פאמאלִיס...

בראשונה לא הבינותי מה זקנה זו רוצה, אף כי ידעתי את פירוש המלים, אולם, כאשר שנתה את דבריה הרגשתי, כי זועה קרה מכסה אותי וכי נס אני בבהלה מן המקום הנורא ומן הזקנה הנוראה:

— באהז פאמאלִיס... „קריאת שמע" בכריעה על ברכים... אבא...

ובעוד חודש ימים, כשהמקרה של בית־הכנסיה כבר נתנדף מלבי, הולך אני מן החדר לאכל את ארוחת־הצהרים ופתאם: הזקנה! זאת היתה הזקנה הנכרית, אותה הזקנה עצמה שיעצה לי שם להתפלל. נבהלתי מפניה מאד מאד ונסתי כנס מן הסכנה, ומדוע — לא ידעתי.

———————

I

עוד לא מלאו לי שבע שנים, וכבר התעורר בי חשק טמיר לחטא. כאד-בקר עכור נולד בי היצר-הרע. ובכל פעם אשר צף ועלה במוחי אף זה [illegible] לבי הקטן והתם מתכוץ בחרדה, כמו מסכנה קרובה. אבל בחרדה זו היה מעין תענוג כמוס. תענוג הבא ממחשבות תאוה עצומה, תאוה לא-נמלאה.

עוד לא קבל הרעיון את צורתו המלאה, וכבר הרגשתי, שבאחד הימים אחטא. יראתי מפני החטא ההולך וקרב והתגעגעתי עליו.

אם אני לא הבינותי את „הגדולים" בעלי הזקן והשפם והודים השערות, לכל הפחות השתדלתי להבין אותם. אבא אומר, שעל פי דין זה אסור, ואני ירא אותו ואת ה„עברה", משתדל להצדיק עלי את מצות אבא ועושה כך. אומר אבא שאסור לקרוע ניר בשבת, ואפילו לצרכי משחק, ואני ירא את „השבטים הצורבים" בעולם-הבא ואיני קורע ניר. אבל בעמק לבי הקטן אני חושד בגדולים חשד ילדותי עמוק ולהט. חושד אני, שבכל אסור ואסור של הגדולים צפון איזה סוד נעים ונפלא, המרוה את הנפש כמים קרים ביום להט, והגדולים מלוליי בי, הקטן, מפחדים אותי ומשתדלים לגזול ממני סוד מענג זה. ואני מתגעגע על סוד זה. הסוד שבאיסור מגרה מאד את דמיוני... דוקא [illegible] השבת יש לי כליון-הנפש, ממש, לקרוע איזה ניר — דוקא ביום ה[illegible]ת. שעה ארוכה אני נלחם עם יצרי ולבסוף לבי מתחיל הולם, נשימו[illegible] נעשות קטועה, חותחת, וידי הקטנות ככה מרטטות וקורעות את ה[illegible] מבלי שישמע קול הקריעה. ואחי הקטן רואה את המעשה ומלשי[illegible] [illegible] אבא, הקם זה עתה משינה של שבת, זועף וגוהק מתוך שובע

[illegible]יר קרע... הוא, הוא... את העתון קרע... שם...

[illegible] וה הרצועה מעל מתני אבא...

הסוד שבאיסור משך את לבי עוד יותר.

[illegible] אותי בית-הכנסיה לקתולים, שהיה לא רחוק מאתנו: „מה נעשה [illegible] כיצד „הם" מתפללים? איזו „סדרים" אצלם? מה מנגן שם בקול [illegible]רד ורך? אומרים, שאת זה גזלו מבית-המקדש שלנו, כן?"

[illegible]ד הימים, היה אצלם חג, והמונים המונים לבושי-יוט משלהם

בשר חזיר.

ובפּיץ ובבּוּמבי בעירות ובכפרים, אולי בעיר זו עצמה... בכל קצות העולם הנני רואה אותם, צעירים ואנשים בחצי ימיהם. כלי־המות בידם. בלב אותו הערפל, בעינים אותו הצער כמו בעיני אני. ובאותו הרגע שאורה אני אל רקתי, יורה עוד עשרות אנשים כמוני אל עצמם. יריה טריאומפלית אחת, הא־הא. בשביל הנצח זה הוא רגע אחד, לנגד החייב — כמאה אחת... וכשאפול אנכי לרצפה בכאבי האחרון יפלו מתים עוד הרבה כמוני... עשרות אלפים ומאות־אלפים פרסאות הרחק ממני שם... ושם. אבל יפלו... מי על מצע תבן, מי בעליה בין קירי־עכביש, מי במרחק אפל. גם על שטיחים רבים, תחת נברשות־בדלח... בתולות עם שדים לבנות שעוד לא נגעה בהן יד... על כרי משי... אני מרגיש את נשמתם. אינני גלמוד, אינני גלמוד...

אהבה המה, גדולה, טמירה שכמוה לא חשתי עוד מימי רעדה בלבי לרגע ושפתי הבבו באקסטזה:

— היו לי ברוכים. ברו—כים!

ומיד דעך האור. המרחק נעלם. הערפל נתגבר. נשארנו אני וההובת להלחיץ אל הרקה. היד האוחזת בו רועדת. אי—אי, לרעך שכזה לא חכיתי כלל ואיני רוצה, איני רוצה:

— שלשה!

— — — — — — — — — — —

ווילנה. אויגוסט. 1905.

———————

— הנך ירא? גהק אלו ה„אנכיי" הנא בחביבית.

— לא.

— טוב, טוב. בוא נא, שלמה; גש נא אל החלון. כך. רואה אתה גשם? רואה אתה עננים? להה האדמה, מאוסה —

— מאוסה, מאוסה.

— רואה אתה גגות־ברזל מאדים, רטובים שותקים שהיו בלי — כלום צר לך לעזוב אותם?

— לא, לא.

— החלונות משחירים. כתלים גבוהים מלבינים. נמקים שם אנשים אמללים, קרים —

— אמללים, קרים.

— שלמה, שלמקה שלי, איפה נעלמו זבעט שלנו, העצבים שלנו, הקנאה הקטנה שלנו? הארץ נשמטה מתחת רגלינו, העתיד והעבר התמיטו, התדמים בין הטוב והרע, הקדוש והטמא נמוגו. איה היא הראשית ואית הסוף? לא כלום, לא כלום.

— לא כלום...

— לא, בהחלט. עוד נשארה מכה אחת גדולה, ענקית; גדולה כבדור האדמה. „היום" שמה. היא מרגישה רק את עצמה את יסודיה, אבל לא את האין־סוף. מה לה ולנצח? הנצח הנני אנחנו. — אוי לנשארים אחרינו. הם ראוים לחמלה. כיצד לחש הנצלב?

— „סלח להם, אלהים, הם אינם יודעים מה הם עושים"

— לא. סלח להם אלהים, הם אינם יודעים מה הם חיים" — ככה.

— ככה.

דממה.

ופתאם:

— שמע נא — עוד הפעם אני מתחמקים. איני אוהב השתמטות שכזו. עוד מעט והאיר היום. עמוד! את ליע האקדח אל הרקה! ככה. הכן. עכשיו ספור אחת ושתים ושלש. בשלישית הלחץ... ספור!

— אחת, שתים —

ידי נעצרה. עיני נפקחו לרוחה ואור גדול נשפך במותי העיף עד להתעלפות. הרם מסך נעלם ונגלה מרחק, מרחק גדול — עד לקצות העולם. ה„אנכי" החלש והמפחד וה„אנכי" הגא והזועף הִתלכדו. נעשיתי גדול משניהם יחד. ברגע קל אחד הרגשתי, שבאמת זה עצמי עומדים מוכנים — „הרבה הרבה בודדים ותלושים רצים בחיים וחצים מעבר להים... הכל שקוף. הנני רואה אותם. הנה הם, הנה: בפרי ובלונדון ובניו־יארק

— אדוני הנכבד, מה עליך לעשות? דברתי לעצמי והכתי בקדמה — ובכאב.

— לא כלום, אדון נכבד, לא כלום.

נפל מבטי על השלחן: — אהא, הרי השלחן, דברתי אל עצמי כמתנכר, הרי הכסא שאתה יושב עליו — ואלו המטה בתלי הדרך: עשרה רובל לחודש אתה משלם שכר דירה, — עשרה.

— כך, כך. הרי הכסא. יטריח נא כבודו את עצמו וישב...

נהכתי בהכנעה, כמי שירא ממצות גדול ממנו, ואשב...

—שמך, כמדומני שלמה? בבית־אביך קראו לך שלמק׳ה—

— שלמה... שלמק׳ה. גמגמתי בגרון צבה.

— המ... כמדומני שהחלטת את זה?

— כך, כך... מה??

— אינני מבין למה לך להתחמק? החלטת לירות אל עצמך?...

— כמובן.

— בבקשה לזכור: באקדח?

— באקדח.

— הן לא התחרטת, שלמה, שלמק׳ה, כיצד שם?... הלא?

— לא, לא, לא.

— אם כן, חביב שלי, מדוע אתה רועד?

— כך, קר לי. קר לי... סתיו... בגדים אין... שעורים אין. הניחו...

— אי, שוטה, ירק על כלם. על כלם ירק!

— טוב.

— אם כן, למה אתה מחכה? היכן האקדח?

— כאן. בכיסי.

—הוציאהו. הוציאהו.

— תיכף...

— הוציא, הוציא, אל תירא. הראה נא!

— הרי...

— כך טוב, כך טוב.

דממה.

אותו ה„אנכי" הגא והמתמרמר, שהיה מאיים עלי בכל הלילה שעבר — באקדח והיה מתהפך אתי על כל צעד ועל כל רעיון שלא כהוגן, הורך עכשיו פתאם יותר והתחיל מתלוצץ ומגחך אלי בחביבות של צער, כאב זועף וקפדן לילדו בשעה שנגשים לילד זה עצמו באיזמל ממורט לעשות לו נתוח מסוכן.

השקוע בשנה הייתי שיבר את הראי. באגרופי הייתי שיבר אותו. בבת אחת, טררדך! ואיננו. —

———————

לפנות בקר.

איני יודע, אם ישנתי, או זה היה מצב של שבתת־הילנית, אבל כשהחילותי להרגיש את הסובב אותי, ראיתי, והנה אני שוכב על מטתי ורגלי קפואות כבולי־עץ. מתי שכבתי וכיצד — את זאת לא זכרתי ברור.

אז הרגשתי כאב בגרוני.

— א—ה— נסיתי להוציא קול, בזכרי ש„אלף„ ו„היה" הן אותיות גרוניות.

יצא איזה קול עמום, צרוד כנראה, התקררתי אתמול בליל השלג במעיל־הקיץ שלי, וגרוני צבה.

שחר סתו מאוחר. אור הוד נשקף בעד החלון. יגע וזועף האור והוא מתמוג באויר החדר השחור, כחלב מעט בתוך קיתון גדול של נוזלים שחורים. וכיון שאתה מסתכל באור זה בגרון צבה וברגלים קפואות ובראש סהרהר, מתעורר רק איזה שממון עכור, איזו לאות־יאוש:

— לקבר עוד הפעם את הראש בתוך הכר. לשכח את הכל, את הכל.

אבל יד נמרצה אחזתני, איזה קול חסר־צלצול וזעזע אותי: קום! ואקום.

רעדתי כלי. איני יודע, אם היה זה קור חיצוני שבחדר, או קור פנימי... אבל קר היה לי, קר, ומלבד זאת הרגשתי עוד איזה דבר לא נעים בכל גופי — כאילו הפשיטו מעלי את עורי — ושרירי השופים, השופים כ„האנשים" בספרי־הרפואה אשר להיניה.

שתי כתפים לי, כך. שתי ידים תלויות לי מצדי — גיבלות. רפות. הרימותי יד אחת ומשמשתי את ראשי — מוזר, זה לא ראש כלל. אלא בול עץ עגול, בלי חוש, בלי רעיון.

— אה — חה — נסיתי עוד הפעם להוציא קול מגרוני הצבה. ענה קול צרוד, חלש.

כך עמדתי שעה קלה באמצע החדר בברכים כושלות. נמלים קרות רדשו בגבי, אבל לבי היה ריק ושקט. הרגשתי, שאם הבין אני, הריני יכול להטט קצת בזכרוני, ואז אזכר איזה דבר, אשר עלי לעשות. אבל במתכוין, כמעט בערמה השתדלתי לפסח על אותו הדבר, בלי זכור אותו.

רק פנסי גז ואלקטרון בודדים קרצו מתוך גוש הלילה, קרצו... הם נרמזו ככה לתנועת עיני או תקהבריות, שאצלן הייתי הלילה.

— הלואי שתתנקי מלבב בבת אחת! קללתי בלבי את כל העיר הישנה.

ובאין לי די כח להביט אל הפנסים, סרתי מן החלון והשתדלתי לבלתי הפגש יותר עם הפנסים הקורצים. הם ככה לועגים.

פתאם התעורר בי חשק גדול להביט אל פני במראה התלויה בחושך. אז הפשטתי ומצאתי בכיסי את קופסת גפרורי. רק גפרורים אחדים קשקשו בה.

— סס־ס... הוצת הגפרור ברתיחה.

לאור הגפרור הרגעי, הצהוב והרותת, הופיעו במראה שערות פרועות, מסובכות, לסתות חורות וצומקות, עינים פראיות, משורגות נימי דם דקים וממצמצות מפני האור הפתאומי.

הבטתי אל הפנים הזרים הללו בלב הולם. נורא היה, שיש לי מצח, שיש לי חוטם, פה; נורא היה, שיש לי שער מסובך. גם כתפים לי: הן זה נורא! איך זה?

כשכבה גפרור זה ונשארתי באפלה הלך אותי רעיון חשד:

— אולי, אין אלה הפנים שלי כלל, לא שלי...

הוצת גפרור שני. פני הופיעו עוד הפעם בראי. אז שלחתי לשון מבוצה, דצופה, ארוכה. ככה עשו גם הפנים שבראי. אז העמדתי במהירות פנים מקמטים וצוחקים צחוק עקום של אידיוט. ככה עשו גם הפנים שבראי. ולא ארע, מדוע תעו במוחי בשעת „העויות" אלו איזה שברי זכרונות בלי שום קשר:

— מירקין. פנס־אדום. סאשא. אקדח. רבי חיים.

— אלו המה פני, פני, פני — לחשתי כשכבה הגפרור השני. הודלק השלישי.

—הן אנכי אמרתי לך, איימתי באגרופי לעומת פני שבמראה, הן אנכי אמרתי לך, מנוול, ש... ש... שסוף סוף תהא כפרתך. הן אמרתי לך, נבל, ההוה באבות אביך!

גם הפרצוף שבמראה איים באגרופו.

הרגשתי כויה באצבעותי האוחזות בגפרור והשלכתיו ארצה. אפלה. הקופסה הריקה נפלה מידי.

כילד נעלב, שהבטיחו לתת לו „דבר־טוב" ולא נתנו, נשארתי עומד באפלה עזוב לנפשי, קטן, עזוב. התאויתי מאד לעשות דבר מה, למחות נגד האפלה שבחדר הפצתי. לולא יראתי להקים שאון בבית

אהא, את רגעי האחרונים היא מונה... היא מבשר לי שה ג י ע ה
ה ש ע ה... זה איב... זה אויב מסתתר... היא לועג לי תיקתק, תיקתק...
היא מהכה למוֹתי בקוצר רוח.. תיקתק.. תיקתק.. מדוע לא מכתיו? גו,
הנני אליך! נחש...

בשארית כחותי אבל בבת־אחת התנשאתי מעל משכבי, המטה שרקה ורבהולני. אז התחלתי להתנועע בזהירות אל מקום השלחן: כחתול אחרי העכבר צעדתי בחושך, עד שנתקלה בטני בקרן השלחן. עמדתי ומששתי, עד שמצאתי את השעון. קמצתיו בתאוה ובשנים חורקות, שמתי והנחתיו בזהירות על הרצפה. הצגתי עליו את עקב נעלי הימני, נשענתי בידי אל השלחן ואת רגלי השמאלית הרימותי באויר, כדי לרכז את כל כבדי בנקודה אחת.

— טלצצ... נשמע באפלה נפץ הד של זכוכית, ואנכי רעדתי ונשארתי עומד במצב כזה רגעים אחדים, ושפתי התחתונה נשוכה עד לכאב. פחדתי, פן העיר הנפץ את בני הבית הישנים.

— איש לא נעור בבית.

אז כרעתי על ברכי ונכפפתי אל מקום השעון המנופץ בראשו, ולבי הולם, הולם— ואקשיב:

הס! הוא חדל לתקתק.

—אהא, נבל, אינך לועג יותר? להשתי להוש של שבעי־נקם אל הרצפה. — אינך סופר את רגעי. אתה מחשה כבר, וכי מה?

פתאם הוקפתי נבהל ולטשתי עינים מוזרות אימה לתוך החושך:

— אבל בכל זאת הן מות תמות הלילה... משוגע! את היא. משוגע!

התחלתי להתהלך לאורך החדר, מן החלון עד המטה ומן המטה עד החלון, והכבתי את ידי הקופאות ברטט פנימי, מכאיב.

אולם תיכף התחלתי לצחק: האם לא אחת היא? יצאתי מדעתי שעה קלה לפני מותי, מילא.

ושוב התהלכתי בזהירות לאורך החדר. פתאם צלציל! — ואבהל. רגלי נגעה בשבר זכוכית השעון שנפצתי — ואנכי שכחתי. אז מששתי ומצאתי ספר אחד מספרי. שתתי והתחלתי לטאטא בו בזהירות את שברי הזכוכית יחד עם השעון המנופץ אל תחת השלחן. „כדי שלא לפצע את ידי, כדי שלא לפצע את ידי" הרהרתי. וכשגמרתי את מלאכתי זו נהנתי שבע־הנאה „מהמצאתי".

מן החלון ראיתי את כל העיר שקועה באד ובאפלה: אי אפשר היה להכיר אף שרטוט של גג אחד, אף צואר של ארובת־עשן אחת.

שעה לא ידועה באותו הלילה.

עד הפעם שכבתי שעה ארוכה על מטתי בלי תנועה ובלי הרגשה והבטתי בעינים קפואות אל התקרה המוארה. נדמה לי, שאני שוכב בתוך בצק עב צרוב-לבן. הבצק ממלא את חלל כל החדר, מכביד על אברי ואין בכחי לזוע. ויש שהבצק נכנס אל פי, ואז אני חש טעם של יין שרף והג-מלוה נשחת...

פתאם החל דבר מה להתנועע בחדר, לאט לאט ובלי קול כגנב זהיר. התנועות נעשו יותר תכופות. הכל החל לרקד, הבצק — להכות גלים צהובים. אף אני מתנועע אתם יחד, עולה ויורד, וירא אני לשלוח יד, להניע רגל, כאילו הייתי שוכב על קרש צר ודק הצף על פני נהר סוער...

בראשונה לא הבנתי מאומה. רק הכרה שלי רעדה, רטטה מפחד טמיר. והפחד הטמיר אחזני יותר ויותר ואלצני לרכז את רגשותי המטושטשים והמפוזרים לנקודה אחת. סוף סוף הבנתי, כי אין כל פחד ואין כל דבר איום בחדר. זה רק תם הנפט במנורה, [illegible] מפרפרת ונלחמת על קיומה.

— למפ. למפ. למפ. להבת המנורה וקרעי האור הצהוב והגוסס מפרפרים, מפרכסים על הכתלים כמתענים מכאב, והצללים מתנפלים עליהם בכל רגע, וטופחים אותם בידים כבדות, שחורות.

למפ. למפ... שמעתי כמו בערפל — ישוב טשטש.

כשפקחתי את עיני כבר היה חושך גמור. קלחו מי [illegible] בצינור מאחרי החלון.

אברי היו כבדים, רגלי קרות וראשי — כהור ברזל מהלך. מהלך.

— הא ק ה ה! כמדומני שעכשיו היא השעה הנכונה.

ותוך כדי מחשבתי התחלתי להבחין איזה קול חרישי בעלטה. זה תקתק שעוני, שהנחתי על השלחן.

בראשונה, כשבערה המנורה לא הרגשתי כלל בתקתוקו. עכשיו, כשכבתה המנורה וחוש השמיעה שלי נתחדד התחלתי לציר, קול שאינו פוסק, קול מתמיד:

— תיק-תיק, תיק-תיק.

רגעים אחדים הקשבתי לתקתוקו בלי נוע, ורגש עכור של שנאה החל להתרומם בי, עד שהבנתי, שצריך אני להתנקם ממנו:

— מדוע הוא מתקתק ככה, הארור!? הא? תיק-תק, תיק-תק...

שהעיר בי פעם ריח של צלי שמן, בשעה שהליתי בטיפים־רבמן. להקל את גועל נפשי ירקתי, ירקתי אל השלג הלח, המינה כנטל עיפרת על המרצפה הלחה.

———————

לסוף, כשקרבתי אל רחובי, מיששתי בלי משים בצלחת מעיל הקיץ שלי. שם עוד התגוללו איזו מטבעות קטנות של נחושת וכסף, מטבעות, שנשארו לפליטה מידי ה„עבה" באורח פלא.

— למה הן לי?

קמצתי את כל המטבעות באגרופי והחילותי להשמיט אותן ארצה אחת, אחת. במקום שהשלג היה עב ביותר נבלעה המטבע, בלי השמיע שום קול, ובמקום שהשלג נמס קצת, נשמע קול נקיש באבני המדרכה, קול נקיש קצר, קטוע, בלי שום צבע.

בכאן צד מבטי איזה קבצן מאוחר, עומד כפוף על משענתו בקרן הרחוב. „גם בחצי הלילה אי־אפשר להשתחרר מפשטי־יה", הרהרתי — בכל זאת נגשתי ומסרתי לו בדממה את כל המטבעות, שנשארו בידי.

— יתן לך ה' חיים ארוכים. אושר, הצלחה, — נשמע קול צרוד, תגוף ארוך ומכוסה סמרטוטים נכפף בהשתחויה.

— אושר? הצלחה? גמגמתי ישר בפני הקבצן המשאלים ולא הבנתי את פירוש המלים. א! חיים ארוכים?!

לא אזכור. כמדומני, ש„החיים הארוכים" עוררו בי צחוק גדול. אבל זאת אני זוכר ברור, כי היו א נב־ל ומרד להתרחק מפני ברזל צולעת, צולעת מאד — האץ־האץ, האץ־האץ.

———————

— בכאן חלף איזה צל — ונעלם. מי התחבא בכאן?

— זה נדמה לך — — —

וצעדי שניהם נדמו. חדלו המקלות לנקש.

— לא, לא. איש פה. מי התחבא בכאן? אני שואל. איני אוהב הכמות אלו.

הבנתי את מצבי. ברגע אחד צריך היה למצא עצה איך להמלט מן החרפה והמבוכה.

— את מי אנכי שואל? פרצתי פתאם מאחרי הדלת.

שניהם נבהלו ונרתעו לאחור צעדים אחדים. אור הפנס האדים נפל על שלשתנו ומבטינו נפגשו.

— סלו—מון? גמגם מירקין בתמיהה גדולה.

— איני שואל אצל שום אדם, חרקתי בשני וצעדתי קדימה ישר אליהם.

הם פנו לפני את הדרך בדממת־חרדה.

— את מי אנכי ירא? חפצתי ללכת לבית הקלון והלכתי...

— זה סלומון? משך אחרי מירקין משתומם.

התאויתי מאד לחקות את שאלתו בלעג ובקול רם, אולם התאפקתי ונחפזתי ללכת. הרגשתי שעשיתי זה עתה איזה מעשה הראוי להדיוט. הן יכול הייתי לצאת מן השער בראש מורם ובשתיקה גאיונה, בלי התחבא ובלי דבר דבר. הכרה זו עוררה את עצבי עוד יותר ומלמלתי בכעס ביני לבין עצמי:

— איני שואל אתכם, את הכלבים. חפצתי ללכת לבית־הקלון והלכתי, נו? את מי אני שואל?...

ברחובות הראשיים עוד השתקשקו מרכבות בודדות, ואנשים אחדים עברו עלי וראשם חבוי בתוך צוארוניהם וידיהם טמונות בשרווליהם וכל אבריהם אומרים: „הביתה, הביתה... כפרפרי־לילה גדולים הסריבנים נראו לי, ששואפים אל האור, אל החום, אל משפחתם... אבל למה אחפז אני הביתה? מה מחכה לי שם? עוד אשפיק...

וצעדי נעשו מהודים, מהודים, מדודים.

כשנפגשתי לאור הפנסים עם איזו נשים, הייתי נרתע מהן לצד אחר. מישק שלמותיהן עורר בי גועל נפש נורא. אותו גועל הנפש,

אחר שעה של שכיבה במטה במצב רפאון.

המנורה עודנה דולקת על השלחן... רשמי היום והלילה הללו כל כך רבים וחריפים, כל כך סבוכים ומעיקים, עד שנדמה כי מוחי הרופף נתון בתוך סבך של חוטי ברזל. אלמלא היה אצלי האקדח כמלאך מושיע, המעודד אותי בכל רגע, הייתי יוצא בודאי מדעתי, הייתי רץ בתחבולות וצועק ממכאובי נפש. זכרוני מתכבב כי עכשיו כלהבת מנורה שתם שמנה: הנה עולה זכרוני ומתלהב, ואני מתחזק, מתהלך, יושב, זוכר... הנה שוקעת להבת זכרוני, ואני מתנפל על המטה בפשוט ידים ורגלים ושוכב קפוא, והכל נעשה כהה, מטושטש ורך כבצק שנתחמץ יותר מדי — בלי דמות ובלי עצמות...

כשיצאתי משם החוצה, היה קר כבראשונה. הלקה השלג את הפנים בשבטים קרים. אבל אני לא הרגשתי עכשיו בקור זה; עורי בוער עלי. ועד שנגשתי אל שער החצר עיפתי מאד, מאד. עיני חשכו, ואמהר להשען אל מזוזת השער ברקתי הלוהטת, ואחי לגויש השכה אחד עם כל הבית האדיר ההוא. והשלג הרטוב ירד וירד על הגויש הכללי והשחור הזה; וכמו ארג איזו חוטים אמיצים, והשתדל לדבקני בהם אל השער לנצח. ראשי היה ריק ולוהט כדוד זה, שההתחים כבר התנדפו מקרבו, והוא עודנו עומד על גבי הגחלים ומתלבן. עיני היו מרוכזות אל הפנס האדום, שדלק במרחק צעדים אחדים ממני והטיל צל אדום על גבי הרפש המעורב בשלג והבהיק כבהרת הטא...

ופתאם צעדים. הזדקפתי כרגע. לאור האדמדם, הדמיוני של הפנס הופיעו כובע של סטודנט ועוד איזה ראש. עוד צעד, ושרטוטי הראש התבררו: — מ י ר ק י ן!!!

פחד נורא זעזעני כרגע ומלא את כל הויתי; זה היה אחד מאותם הפחדים, הגורם להלבנת השער ברגע אחד. פחד של מאמין, שנדמה לו מת עטוף תכריכים בהשכה. ופחד זה נשאני לאחור אל השער והבריחני כמו ביד ברזל להתחבא מאחרי הדלת שהיתה פתוחה אל החצר — ולהטות בנשימה עצורה.

לבי הלם בשארית כחותיו, לא הבנתי בעצמי מדוע נבהלתי ככה ולמה אני מתחבא. החוק סנדלים על גבי המרצפת הרטובה, נקיש מקלות.

— הבלונדינה? זו, הפולניה? מנשא? אה! היא „בריה".

הקול קול מירקין.

והנה נשמע קול שני והביאני לידי רטט:

תרפה לוהטת וגועל נפש נורא מלאו את כל הויתי. בידים רועדות מששתי במפתח דלת „הסלון" ומאחורי גבי שחקו, התלחשו. פתאם מששה יד שמאלי בכיסי שלמעיל הקיץ... האקדח!!!

תכף הפניתי את פני אל יהן, וגחוך רחב קפא על שפתי.

— טפש, מה אתה שוחק? נעלבה אחת מהן.

— לא כלום! — — עניתי בראש מורם.

ויצא.

– והגבירה שלך מרשה לכן ללכת אל התיאטרון? – הא? – ונלהצתי אליה.

– לתיאטרון? איזה תיאטרון? גם פה יש פסנתר. ואשקה מנגנת. הא, הא, הא...

בלי דבר דבר דבקתי בשפתים להטות אל קבורת ידה.

– שמע נא, תן לי עוד... עוד שני שקלים – להשה היא בקול צרוד משכרון.

– כמו סאשא להניה, כמו סאשא להניה – גמגמתי אני ברעדה והוספתי לנשק לה בעז.

– סא־שא?... הניה?... תן עוד שני רובלים, נו, לכל הפחות – אחד...

– הן שנינו אמללים... גמגמתי בקול רחמנות תאונית, כמעט בקול בוכים – שנינו אמללים... לא אמת? מה? שנינו...

– לא, עוד כסף בכיסך, הא־הא־הא... הראה... הראה את כיסיך...

– את מוכרת את בשרך כדי לכלכל את בשרך... אמללה... ואני... ובמוחי תעה: „לא זאת... לא זאת צריך לדבר אליה"...

– התקנה לי טבעת זהב משובצת אודם... כמו שיש לואשקה... מה? הן תקנה...

– לא, לא... אל תראי... הבקוני היטב ביתר עז... אל תראי... ההוד ר׳ חיים לא ידע, הוא לא ידע....

בתור תשובה נתתי שתי ידים כבדות אל כיסי ומששתי שם... נדף ממנה ריח של בשמים זלים וקוניאק... להבת המנורה הרוה התרוממה והתהילה לעשן.

— — — — — — — — — — —

– בפעם הראשונה...

– מה? אינני יודע... כן, כן....

אנכי לבשתי את מעילי בתנועות נבהלות ומשונות של איש המפרכס לצאת מתוך בור שופכים. על עירי השתי עוד את נגיעות בשרה. אותם המקומות צרבו אותי, כאלו משחו אותם בחרדל. אויר החדר הקטן כבר היה מלא פיח של המנורה המעשנת. על החלון טפח שלג רטוב.

– כבר!

– מה? אינני רוצה. אינני רוצה...

היא הקדימה לרדת לפני מן המעלות ולחשה דבר־מה לחברותיה. הגיעו לאזני צחוק ולחש מאוס: „בפעם הראשונה, בפעם הראשונה".

כשנשארתי אתה יחידי בחדרה רפה עוד הפעם אומץ רוחי ונבוכתי. לנגדי על הכסא ישבה אשה, אשה ממש בעלת קווצה ולבושה שמלה אדומה. אבל תמה אני מדוע אינה רוטטת? מדוע היא כל כך קרה, כל כך עצלה? מדוע אין עיניה מבריקות באש?... אין זאת, כי זו היא ערמה, ערמת נשים, כדי להרגיז את תאותי אליה יותר...

או אולי אין זו אשה כלל ואין זה הדר כלל, אלא קומדיה, קומדיה... פנים מכוסים פוך אלו חשודים מאד...

נסיתי לנגוע בידי את ערפה נגיעה קלה, נתאדמתי והסבותי את פני ממנה...

— הו, גבור־חיל, קראה היא ותצחק, „כבדני" אותי ביין שרף!

— וקוניאק יש?

— אפשר להשיג. —

— הרי, הגשתי לה את כל הכסף שהיה בכיסי. קוניאק, הרוח באבי־אביהם. התחלתי פתאם להתהולל ופשטתי את מעיל הקיץ הרטוב, — את מבינה קוניאק מובחר. הריף... וסטרתי לה על חטמה. היא נשמטה אל הפתח ותכף שמעתי נקישת סנדליה במעלות.

בחדר הדלקה מנורה רזה וגחכו אלי מן הקירות פני הצופים והשורים של נשים וגברים ערומים. ביחוד הרגיז אותי איזה פרצוף מאוס של גבר ערום, גלוח ראש, שפם וזקן, שפה רחב יצוחק לו ושנים בריאות וגדולות כשני הסוס.

שוב צעדים. היא ובקבוק עם מכשירי „השתיה" בידה. נקישת הפקק ושתי כוסות מלאות נוזל אדמדם עומדות ומבהיקות. —

היא שתתה כשכורה בקיאה. נטלה את הכוס אל פיה, הפשילה את ראשה לאחור, עד שהגיע קדקדה אל דופן הכסא... והנוזל התריק יחד ישר אל לועה כמו דרך צנור. ובכל פעם היתה מציגה את הכוס הריקה על השלחן ברעש ומלמלה דברים אי־ברורים. ואנכי שתיתי בחפזון, בלגימות מטורפות ופזיזות, והקוניאק נשפך על חזי, על השלחן. שתיתי, עד שנדמה לי, כי ראשי היה איזה כדור זר וכבד וחושב להתפוצץ. לבי החל להתכוץ בכאב ובבושה, הבטתי „אליה" מן הצד וחצי פניה וצוארה המשולבת החלו למצא חן בעיני. החל לפעפע בי איזה רוך מוזר, איזו רחמנות עכורה.

— היש כאלו מוצאים חן בעיניך? שאלתיה רכות ונגעתי בכתפה.

— מוצאים חן... מדוע לא? הא־הא, בכל יום בעל חדש... מדוע לא....

— на верхъ? — שאלה היא.

— כן,* ענע לה הלז בראשו, פטר לה על רטמה ומשכה אחריו.

מחזה זה הביא אותי לידי גועל נפש משונה ולחוץ לב חזק: הרגשתי, כי מסוגל אני להקיא את כל אשר בלעתי הלילה.

— אפשר עוד לנוס, לנוס, לנוס.

— אהא, לנוס? מפלה עליך, הקא את אחת מהן תבחר לך, הוקא בליל זה תהרג, הוקא...

קפצתי פתאם ממקומי ועשיתי דבר שלא שערתי מקודם.

— הגיהו, הגיהו, קראתי בחזקה את עצמי לבין החולים, שעמדו וטפחו על שוקי העבה.

החולים נרתעו מפני בדממה.

— נלכה, אמרתי אל העבה, שישבה על הכסא הרחב.

היא הרימה עינים תמהות, הכהות רעיון, עיני פרה, המכינה את עצמה להעלות גרה.

— נלכה! חזרתי בקול נמרץ והטפתי ביד גבלת וחמה; הזדעזעתי ממגע זה והשמטתי את היד. נדמה לי, שזו היא אמי־חורגתי.

— נו, לכי, נו!... עוררה אותה הגברת מאחורי המזנון.

היא התנשאה באי רצון מעל הכסא ותלך לפני, ואנכי ראיתי רק גב רחב ומרטט לכל צעד, שמלה קצרה ורחבה, מקטרון אדום ועורף אדום, כמעט שאין להבחין איפה מתחיל העורף ואיפה המקטרון.

כשהתחלתי לעלות אתה במעלות הפנתה אלי בבוז את פניה המסובלים:

— אבל אתה יודע? שני רובל, לא פחות...

— ואולי רוצה אנכי לתת שלשה — נעלבתי אני.

— שלשה? הי, תן... יד רכה הושטה אלי באי־אמון.

נתתי לה את המבוקש.

ושוב עורף אדום ושמלה קצרה, ואני נמשך למעלה בכבדות, עולה כמו בתוך עשן, לוחץ את האקדח בכיסי, ואיזו שברי מחשבות מקשקשים במוחי הקודח והריק:

— תמיד רק נשים עבות. אם הורגת עבה, גברת עבה, וגם זו עבה...

---

*) למעלה.

וקונה פפירוסים אצל המזנון דשם. תיכף נגשתי גם אני לקנות פפירו-סים אף על פי שאינני מעשן. ופלא, הן שכור הייתי, ובכל זאת הרגשתי את הכל, אפילו את המבטים שלוו אותי עד המזנון; כנראה הייתי מגוחך במעיל הקיץ שלי.

— איזה פפירוסים? שאל אותי קול שמן והחל לקרא בשם המה מינים של פפירוסים.

— אחת היא, מלמלתי במבוכה והנחתי שקל על גבי המזנון. יד אדומה הושיטה לי קופסת פפירוסים, יד של אשה גסה, יד של מוכרת בשר באיטליז; מן הסנטר הכפול נדפה איזה קהות גסה, איזו בהמיות משוהה.

— את העור הם פושטים, התמרמרתי במחשבה, בפתחי את קופסת הפפירוסים ובקבלי פרוטות אחדות מותר מן השקל. בעד קופסת פפי-רוסים! המס!

— ומה איכפת לך, אם היו לוקחים גם שקל שלם, עלה בי קול זועף, והאקדח?

— פאני, פאני, קראה אחת מהן מתוך שכיבה מפונקת והושיטה את ידה. תן פפירוסה. —

— גשי וקחי, עניתי בגסות והתפלאתי על אומץ רוחי.

פרחו אלי הרבה מהן קרבו אלי ובקשו:

— פאני, תן גם לי... גם לי, פאני... וגם לי.

תיכף נעלמו כל הפפירוסים ובידי נשארה רק קופסת ריקה.

אז קניתי קופסה שניה וגם זו הורקה כרגע. אצבעות הורות הטפו מן הקופסה, ופנים מכוסים פוך, קרים נובלים — גחכו בחוצפה ישר בפני...

כיון שכבר „כבדתי" את הבריות ההן בפפירוסים, עברה קצת מבוכתי ונעשיתי קנדידט לשבת על גבי כסא.

— מותר, מותר לשבת, דברתי לעצמי, אפילו במעיל הקיץ גם כן. ואשב.

מצצתי את הפפירוסה העשנה שבידי בכל כחי, והיא גרמה לי גועל נפש ומרירות מאוסה בפי הצריב מן היין והשכר ששתיתי. ישבתי והתבוננתי בבריות המשונות שישבו, שכבו, צחקו וקטרו את פפירוסי:

— בנאמנות, הריני יושב בבית־קלון, בנאמנות. לו ידע זאת הדוד ר' חיים, הא? לו ידע, למשל?

כנראה, עוד היתה השעה מוקדמת, אורחים לא באו עדיין. מלבד החילים והבחור בעל הקפוטה לא היה איש. ראיתי את זה האחרון, כשאחז בקברתה של אחת מהן ומשכה אליו.

למראה הפנס האדום המציץ מתוך הערפל נבהלתי רגע. לא פעם ראיתיו בלילה, לא פעם הלכתי לחוץ את מבוא הבית הזה, למען לא אתעה בשעה הנכונה, ובכל זאת נבהלתי. אדמימות הפנס היתה כל כך נוראה, מזהירה ומבשרת רעה בערפל, כאודם של שרפה מעין בשעת דליקה, דליקה בחצי הלילה, בכפר ישן...

מבלי דעת, במה להפיג את פחדי, טפחתי על לחיי בידי הקפואה:

— וכי לא יכולת לנסוע הנה במרכבה? הס היית על אזו שלשים פרוטות! מה? קבצן בן קבצן...

האפלה רבצה על הבית הזה כחטא כבד. טפות מים כבדות קלחו בצנור־הפחים וישמיעו צלצול צרוד. צלצול של מטבעות בקופסה מחלדה בשעת לויה. מי מת עכשיו?

— „בית" זה מן הגרועים הוא, עבר אותי רעיון מחריד, — מן הגרועים ביותר. יש בו רשש סכנה של מחלה מאוסה, מתדבקת...

— אה! חשש סכנה, מחלה מתדבקת, מפלה על ראשך, והאקדח?!

צלצלתי.

מאורות הגז המתאומים ב„סלון", הכו עיני רגע בסנורים. אחר התחלתי להבחין כמו באד מאד הרבה מיני פנים מכוסים פוך ועינים צבועות, שהביטו אל בחציבות קרה. לכאורה, הרבה מיני תסרוקות היו שם, שחורות, צהבהבות, שטניות, כפולות, מפושלות... בכל זאת היו כל הפנים הרבים ככה דומים בחזותם ובלבנוניותם המלאכותית אלה לאלה, עד שאי אפשר היה להבחין ביניהם ברגע הראשון. שפוסים שונים — „כאילו אם אחת ילדתם"... לכאורה, פני נשים היו הפנים שהביטו אלי, ובכל זאת היו כל הפנים הללו כל כך מוזרים, כל כך נוראים, עד שנדמה לי ברגע הראשון, כאילו נפלתי לאיזו ממלכת שדים מתחפשים בדמות נשים. לשני עברי הסלון הצר והארוך עמדו כסאות ורצפי הרגשים רפודים קטיפה אדומה ומעוכה. ועליהם ישבו או שכבו למחצה אחדות מהן ואחדות תקנו את שערן, במראות ירוקות מזקן והתפקקו. לפולי בתוך כסא עמק זהב ישבה אחת מהן, בריאה גדולה ועבה וגלויה בשלשות לבנה, — חילים אחרים עמדו סביבה וטפחו לה על שוקה הבריאה וממששו בקבורות ידיה. כשנמאסה אחרי הדלה פסקו החילים לטפח על שוקה של זו והפנו אלי פרצופים גסים, פתוחים, בהמיים. הביטו אלי רגע, פרצו בשחוק פריע וישבו למלאכתם.

נבוכותי ונבהלתי מהפנים המכוסים פוך ומשחוק החילים, וכבר היתה בדעתי לברוח, אך מהרתי לבקש לי איזה ענין לאחוז בו ולהתמהמה בבאן. הרגשתי באיש בן אדם צעיר ארוך, לבוש קפוטה ארוכה, עומד

נתתי הבשר והמליח שאכלתי בתוך פרפרת. רק המלצר רשם את מספרן בנתר על גבי לוח שחור.

שכר אחרי יין שרף: שכרון גמור. תורה זו שמעתי מפי מומחים לשתיה.

— בקבוק שכר!

הוגש הבקבוק והורק, ראשי החל לבער ורגלי נעשו קרות, קפואות וכבדות.

— הרי! — הושטתי למלצר מטבע זהב. מעיני הלז סר החשד. את המותר שלשה רובל וחמשים קאפ. הושיט לי בסבר פנים יפות. כשהורדתי את המותר אל כיסי שרק הקטר בחוקה וארעד.

— אם רוצה אני הריני יכול לקנות כרטיס מסע ולנסוע... כסף, די והותר בכיסי... אפילו אל הדוד ר׳ חיים אני יכול לנסוע. הא, הא... הדבר תלוי רק ברצוני... מובן? הדוד ר׳ חיים, בעירה הוא. שדות, ירק, יער... ואתה: שלמקה־קטן, שלמקה־שחור, אבוד בתוך ים הירק. נקודה!.. מובן? למי אתה צריך מי צריך לך? הפרפרת מעופפה: זזז... באיזו גאוה! ציץ קטן מלבלב, מי נצרך לו? אבל היא צריך לעצמו ומלבלב. מה לך לשאלות: ענגים רצים, כרם בעריקך. גם הוא רץ. מובן? מביט אתה בלאט ומתנדף בלאט. מי מצוה לך לאהב או לשנא? שיר יתהשר ימזמר את שלך... הא, הא, את שלך... מובן? נסע, נסע.

— אה.. לנסוע? התעורר בי איזה קטיגור זועף, לנסוע? והאקדה?..

מלא אדי יין שרף והדי קולות טריפים יצאתי. ראשי היה כבד עלי, דומה היה שבלי בית־התחנות, שעזבתי זה עתה עם המונו ועם כל האברים שראיתי, רובץ ומעיק עלי; עוד מעט ורגלי הדקות תשברנה תחת המשא הכבד.

הלכתי. השתקשקו אופנים. סוס אחד כמעט שרמסני, בעברי לרחוב רחב אחד. קריאה מאיימת וגסה וכאב חד בגבי עוררוני לנוס על נפשי. כנראה, התמרמר מאד העגלון על „שכור המתנועע" והכני בשוטו.

הרוח הקר התנפל עלי ונפח בחוקה אל צוארון מעילי הדק והקצר והכריחני להתעורר לרגעים מאדי היין־השרף ולהכך את צוארי הקפוא.

— עלול אתה להתקרר, הכרתי אל עצמי — בנאמנות, אתה עלול להתקרר.

— מיתה משונה עליך, נתעורר בי הקטיגור בלעג, להתקרר... והאקדה?

צריך אני רק לסוב על קרן הרחוב המעוקל ההוא, והפגם האחם יופיע לעיני. הרוח קורץ לי כבר, הריני קרוב. הנני אני הולך...

השער השלישית בלילה.

לפני חצי שעה שבתי משם.

כשיצאתי החוצה על מנת ללכת אל הפנס האדום, הרגשתי, כי ברכי כושלות; פחד טמיר ודוקר הדד אתי באלפי מחטים. מלבד זה הקור, הטחב שבחוץ, המרכבות המשתקשקות ומתיות רפש ומעיל הקיץ שלי וחסר עורלים... פנסי הגז ירוקים נראו בתוך הערפל כעגולות צהובות ונפוחות — ברק אדום נפל על המרכבות הרטובות כבנות־צחוק של יקנית בלות ותשרית שנים. בקרן הרחוב עמד שומר הלילה במפלצת גנים שחורה, קפואה. מעיל הגשם שלו נטף טפות עכורות לאור הפנס.

— יין שרף, יין שרף.

כל הריסטורנים כבר היו סגורים, ואני שמתי את פני לבית הרכבת, שם המזנון פתוח כל הלילה.

המזנון של המחלקה השלישית היה מלא ריחות משונים של עשן טבק ויין שרף וטחב, של מעילי אברים ותרמילי להסיר ונחמן. קולות משונים ומסובכים התנשאו באויר: גדופי אנשי צבא שכורים, שריקות קטרים ואנחות־קטור כבדות, גדוד צהרים וארגזים הנסחבים על הרצפה וקריאות סבלים עיפים. הריחות והקולות הסתבכו יחד. נדמה, שהריחות צועקים והקולות נותנים ריח רע..

אני נדחפתי בתוך הגיהנם הזה, העומד כאי קטן בתוך ים הלילה השחור והרטוב, ובלי הסתכל לצדדים נגשתי אל המזנון.

— יין שרף.. הריף.

המלצר הסתכל בחשד במעיל הקיץ שלי ומלא את הכוס, שהריקותי תיכף. חריפות היין הביאתני לידי שעול. שעול של איש שאינו רגיל „בשתיה".

— עוד!

שוב נתמלאה הכוס. אבל זו לא הביאתני עוד לידי שעול, שוידיי גרוני לא התכוצו.

— כוס גדולה יותר! — פקדתי בקול גס של שכור, כביכול.

— כוס גדולה יותר מחירה חמש עשרה קפ. — מלמל המלצר בחשד גותי.

— תן, תן! פקדתי בזעף.

אנכי כבר חדלתי לספור את כוסות היין השרף ששתיתי ואת

VIII

השעה השתים עשרה בלילה.

הגיעה! הגיעה השעה שאליה חכיתי ביסורי שממון נוראים, עת ללכת.

לשם, לשם, לשם. עכשיו יודע אני בודאי, שהכל יגמר הלילה, הלילה.

קור וחום משמשים בגבי בערבוביה. נורא בכל זאת! לבי מתכווץ ומיצין את עצמי. מצב של עובר אורח בלילה, המוכרח לעבור דרך יער אפל, אשר לסטים אורבים בו... ולהשאר על מקום אחד עוד נורא יותר.

זה יותר מחדש ימים שאני מאחד את כל הקצוות לנקודה אחת, לנקודת המות. את כל דרכי החיים סגרתי לפני במתכון. השארתי לי רק שביל צר ואפל אחד. ולמען אשר לא אוכל לנטות הצדה, ברפיון רצוני והתלוטטתי, הפקדתי עלי, בכונה תחלה, מלאכי חבלה: את הבדידות, את הרעב ואת העוני. בכונה תחלה פטרתי את השעורים, מכרתי את בגדי, ירקתי בפני אנשים הקרובים ללבי, עשיתי נבלה להניה. ומלאכי החבלה הללו עומדים כבר על גבי ושבטים גדולים בידיהם, מכים ומפקדים: „לך, לך... קדימה, קדימה... אסור להשמאיל! אסור להימין! ישר לבית-הקלון"...

רק אני והחובה נשארנו, רק אני והאמת. אני והמות. ועוד שביל אחד אפל וצר. אל אותו הפנס האדום הוא מוליך. הוא חבוי ישנו באפלה ומחכה לי, אה! אני מרגיש בו מרחוק. וכמעט אעביר גם את הבית האדום ההוא, והנה נגמר השביל. רק קירות שחורים, ענקים, רטובים מתרוממים על כל סביבותי... עוד צעד אחד קדימה — ואני נופל באופן מפתיע לתוך תהום אפל וקר, והחיים כבר רחוקים, רחוקים. והיעשים מאחרי הקירות: שום בריה לא תוכל להוציאני מן התהום הזה... לשם אני הולך, לשם. איפה מעיל הקיץ שלי? איפה הוא? האקדח בכיסי. האקדח בכיסי. רוצה אני, הריני שולח את ידי ומרגיש בפתכת החלקה שנתחממה מבשרי... השעה השתים עשרה! השעה השתים עשרה: גם שעון העיר מכה: גלין-גלן, גלין-גלין... הוא כמו גוזר עלי את הדין בקרת-רוח של שופט פקח.. מנוסה...

לא הפצת להיות, לא, זה היה לא לפי כבודך הרם, מה אומר ומה אדבר, עכשיו צא וראה בנו של יוסי הנחתום בא מניזוני... הוא למד אומנות בורסקים על בוריה וכבר השתכר מעות, שב מלובש המודות כגרף... עם נעלים צהובים. אך מה אומר ומה אדבר"....

ושוב איזה מכתב של דוד אחר: „העיקר צריך להיות ל„איש", לשר יעבוד והתנהג בדרך ארץ והיה ל„איש". רק היה ל„איש", ובשתהיה ל„איש" יקרבוך הכל, אפשר להיות חזקה ולהיות „איש"... ועוד מכתב מאת הדודה: היא שולחת לי בזה „ארבע־כנפות". נשאהו תמיד ותרבה לכתב מכתבים־גלויים!

— לשרפה!

קמטתי את כל המכתבים יחדו והדלקתי אותם בגפרור על הרצפה. לשונות אש קטנות, עשן רק כחול ונפץ קל. הגליונות מתרכבים באש ומתהפכים כמתעותים מכאב אנוש. ברק האש מרצד על היכל הקרוב. והרי כבר אפר, אפר שחור.

פרורים הלילים יישנים, מה מונח שם בפינת המגורה? ארגז! ארגז התפילין הוא. אני פותח ומוציא מתוכו את התפילין. הם מכוסים חלודה ירוקה, הנותנת ריח טחב ירקב מתגיק. כמעט ריח קבר. והנה כתוסי" רזה וחלש עולה וזוחל על גבי ה„של ראש" וממשש בשלשה בקרני המשוש שלו. נתקל באצבעי, נס בבהלה ונפל ארצה בחפזו. תפילין אלו קנה לי דודי ר' חיים כשנעשיתי ל„בר־מצוה". תפילין מ„עיר אחר" הם. כל הדודים שלי ניחא היה להם לקנות לי תפילין פשוטים, ודודי ר' חיים התעקש דוקא „מעיר אחר", דוקא מ„עיר אחר". לפני שנתים, כשנסעתי אל הדוד לחג הפסח, משחתי מקודם את רצועות בשמן, כדי לתת להן ברק ולהפיג מהן את ריח הטחב.

עשן המכתבים השרופים התמזג כבר באויר והדר אל אפי יחד עם ריח הטחב והחלודה של התפילין, גועל נפש. ראשי החל להסתובב עד כדי הקאה.

בעיפות השלכתי את התפילין אל המגורה ואשכב במטה. באפר המכתבים השחור עוד רבהבו נצוצות קטנים ואדומים. רצועות התפילין נשארו תלויות מעל דופן המגורה ונסחבות ארצה כפגרי נחשים, שחורים ארוכים ודקים...

ושוב קולה הצורם של בעלת דירתי:

— מרי—נה, א—יך? מארי—נה!

ארומים ועמים וורדים ושמש שחורה ובתים כחולים ואנשים צהובים; אפילו החתול שבבית נהפך ירוק או אדום כרצוני. אבא עובר לפני: אבא ירוק, אבא כחול, אבא אדום. כמה מגוחכת היתה אמי החוגתי מודיעה אלי: אם היית ילדה דחתא...

והרי עוד איזה חפץ, זה הוא גוש העפר הלבן, עפר ארץ ישראל. שמעתי בילדותי, שעפר כזה מניחים למראשותי המת ולא נחה עלי דעתי, עד שהשגתי גוש עפר כזה אצל „יענקל־גנב”, בן השמש דחברה קדישא. את כל כפתורי הירוק או ה„גנב”. לא ידעתי גם אז למה לי גוש עפר זה, אלא שהרגשתי אליו איזו תאוה משונה. הרבה, הרבה כוחות ורצון נשקפו אלי ממנו. והייתי מתיחד אתו בכל עת מצוא, לא הייתי מתאפק גם בשעת הלמוד ומביט בו בגנבה תחת השלחן. גוש־ לבן זה היה לי אז מעין אקדה של עכשיו, אקדה שלא נתגשם כל צרכו. עפר זה היה מעיר בי הרהורים, הדומים מאד לאותם ההרהורים, שהאקדה מעיר בי עכשיו, ופעם בשעת ארוחת הצהרים שאלה אמי־הורתי יאלר כתב:

— באיזה דרס לבן הוא מטפל שם? מן היד אינו מניח.

— מה זה? שאל גם אבא אחריה שאלה הטופה של טרוה.

— עפר ארץ ישראל, גמגמתי ברגש של מבהילהי, זה... לא אני... יענקל־גנב אמר...

— עפר ארץ ישראל? התעוררה הורתי מעצלותה, בשביל מי אתה מבין?

זוכר אני, שרעדתי אז כלי...

ועכשיו הנהו עוד הפעם בידי.

— בשביל העכבר!

בפנת חדרי האחת נמצאת מאורת עכברים... חור קטן יש־רה. לפני מאורה זו כרעתי על ברכי והשלכתי את שק־הלב אל החור: „הרי שלך לפניך!” אחר כך השלכתי לשם את הזכוכיות אחת אחת. אח"כ את גוש העפר הלבן, עפר ארץ ישראל. באותו רגע הטפתי את ראשי בשתי ידי והתחממתי מלא קומתי: „טפש אני.. טפש גדול... בנאמנות, בנאמנות”.

ויושב אני מטפל בתוך מגרתי בהתרגשות: הרי מכתבו הישן של דודי הקפדן, ר' חיים: „שמעתי עליך דברים יפים, מה אומר ומה אדבר... את מעט כספך אבדת, ועכשיו אתה רעב כבלב... מה אומר ומה אדבר” — —

עוד מכתב מהור יה: ט׳. היכן היא תעודתהזקת שלך? לבורסקי

— מרינה — — אינך שומעת?. הביני קיטלטים.

— לקוטלטים הם מתאוים. כאן אדם שוכב על המטה ומתענה, אינו אוכל ואינו יכול לצאת החוצה ובכיסו אגורה... והם רוצים בקוטלטים. קוטלטים. הרוח באבי — אבי — אביהם!

— ———

זה עתה קמתי ממטתי, אשר התגוללתי בה וארגיש את הכל מסביבי כמו בערפל. בקשתי תה; הגישו לי ואשתה. כשהגישה לי השפחה תה הפיקו פניה חשד, כנראה, תמהה על העלמת בגדי. עצבי נחו מעט, אבל ראשי כואב, ואביטה בחלון אל החצר. כלבו הצהוב של השוער מסתובב באמצע החצר ומשתדל לחטוף בשניו את זנבו הקצר — חוקא! ואינו יכול. „בעלמות של כלב!... עשן אפור מתמר ועולה מתוך ארבת־עשן גבוהה, מתרומם אל השמים המעוננים ומתבולל עם העננים. אין להבחין שם היכן העננים והיכן העשן.. ושוב תקף אותי רגע לִבִּי רֵיקָה המחשבה ונשבת.

אבל הן צריך לעשות דבר מה, צ—ריך, הרי המגירה שלי זה כבר לא טפלתי בה.

נפתחה המגירה: חלילים, בנדילבן. גרבים... את הזהב קניתי בימי הכסף, ושאריתם הברים עוד את ולדה הודתי, היא שלחה לי אותם מתנה בצרוף מיני טגן בשבבר הימים.

הולך אני ותותר במגירתי: הרי קפסה שנתרוקנה מ„קקאו". בה נשמרים אצלי איזו הבצים פעוטים למזכרת מילדותי. אוהב אנכי וכרונות והדברים המעוררים זכרונות: הרי שן החלב שלי, שן החלב האחרונה, שלא השלכתי ל„עכבר" והשארתי לי לזכרון. שן זו לעסה את העוגות ומיני הקוגלים שהכינה אמי היקרה והשמנה בקפדה. איפה היא עתה? לפני שתי שנים כתב לי דודי, שנשאה לבעל שלישי... ונעשתה עוד יותר שמנה ועבה מכשהיתה: „ממש אינה יכולה לעבור את הפתח".

הרי הן הזכוכיות המגוונות, שקבצתי לי בילדותי וקניתי במיטב כפתורי. בזכוכיות אלו הייתי קונה לי עולמות כחולים, ירוקים, אדומים, שחורים. ביום בהיר, כשכל הנערים היו משחקים בחוץ לאור החמה לא הייתי אני מצטרף להברתם, אלא הייתי מגיש את שרפרפי אל החלון הפתוח ומביט דרך זכוכיותי אל העולם הבהיר, אשר לפני, — והיה העולם מקבל אותו הצבע, אשר בחרתי בו. עולמות אלו היו שלי ורק שלי. לשום איש לא היה בהם כל חלק. בעולמותי אלו היו עצים

הן המעיל מכור, מכור... עובדא!

ולצאת עכשיו במעיל קיץ ישן ובלי ערדלים ולהסב אלי את עיני הבריות — לא, לא, זה יתן מקום לחשד.

והלילה עודנו רחוק. עכשיו רק השעה השתים עשרה בצהרים, ול„שבי" אוכל ללכת ,לכל הפחות, בשעה השתים עשרה בלילה. משך של שתים עשרה שעות עוד נשארו לי. שתים עשרה שעות, ששים רגעים בכל שעה ובכל רגע ששים דקים. הסכים, הסכים... סכים של ארבעים ושלשה אלף ושתי מאות דקים. נורא! להמצא בכל העת הזאת בחדר ולהביט אל החצר או להתהלך מפינה לפינה — זה כל כך קשה, ממש כמו לטפס ולהתרומם בחבל דק וחלק לגובה נורא, לגובה של ארבעים ושלשה אלף ושתי מאות אמה. —

דומה אני לזבוב זה שעקרו את כנפיו והניחוהו על גבי אופן, וזחל וזחל חצי יצור זה סביב האופן ואינו מוצא כל גבול, כל תכלית.

נכנסה אידיאה משונה אל מוחי, לצעד במתינות מפינה לפינה, צעד לכל דק ,צעד לכל דק ולספר את צעדי עד אשר יגיע מספרם לארבעים ושלשה אלף ושתי מאות... יודע אני מקודם, כי אין בכחי ובכלותי לקיים דבר מטריד ונורא שכזה. ובכל זאת אני מתחיל לצעד צעדים נמרצים, מכה בחזקה בנעלי כדי להמם בהכאות אלו את קול עצבי, וסופר בשנים חזקות: אחת, שתים, שלש... עשר... שלשים. חמשים... מאה וכו' וכו'.

עוד לא הגעתי לחמש מאות וראשי כבר מתחיל להסתובב. המספרים נעשים מטושטשים, מסובכים וכבדים, ואין בכח זכרוני לשאת את כבדם. העצבים כובשים את ה„אידיאה". איני מבין כלום. אינני מבין כלום ואני נגש ומשליך את עצמי אל המטה שלא הוצעה עדין, סוגר את עיני ונהם בנהימת שכור מעושה:

На порогѣ восемь паръ
Мухи танцовали;
И нти видѣ паука
Въ обморокъ упали...
чепуха—чепуха—чепуха—чепуха— (*

---

*) על המפתן הללו

שמנה זוגות זבובים,
ולמראה העכביש
נפלו ויתעלפו...
הבל־הבלים, הבל־הבלים, הבל־הבלים...

אותו יום. צהרים.

גשם ושלג, גשם ושלג, ובגדי אינם. הרי מחורם בצלחתי. — קר יהיה לי הלילה כשאלך ל„שם", מוכרח אהיה ללביש את מעיל הקיץ שלי. ובאין ערדלים יהדהי הקיר והטתב אל תוך הפוזמקאות... אבל, הבל־הבלים.

ותיכף אני נזכר בשיר הידוע, מתדבק אלי השיר „בקליפה" ממש. משתדל אני להסיח ממני את דעתי, ואיני יכול... היא כמו מגרד את קצה לשוני:

Раскажу вамъ чепуху
Это просто враки;
Сѣно косятъ на лугу
Молотами раки...
чепуха—чепуха—чепуха —чепуха (*

הרמוניקה מתחילה לנגן בחצר.. איזה בעל־מום מנגן ומבקש נדבות. בעלת דירתי צווחת על שפחתה מאחורי קיר חדרי:

— מרי—נה, א—יך? הכיני קוט—לטים...

אהא, קוטלטים. ואני מאז הבקר לא אכלתי, גם לשתות תה שכחתי.

פותח אני את קופסת הסרדינים שקניתי אתמול, חותך את הלחם ומתחיל ללעוס בעל כרחי. אבל אוכל זה נהפך בפי לאיזו דיסא חמוצה, עבה, תפלה, ואני נחפז לכרוך את קפסת הסרדינים עם הלחם בניר, פותח במהירות־קדחת את האשנב ומשליך את הצרור החוצה, אל החצר. שמא פגע צרור זה בראש מי? מילא יגיש עלי אותו ראש קובלנא. מענין, מענין... יביאו הנה הזמנת בית־המשפט בשבילי: „איפה הוא פלוני אלמוני? צריך הוא לבוא אל בית המשפט ביום פלוני בשעה פלונית בדיוק". אינני. עונים אותו, לפני ימים אחדים המית את עצמו באקדח. הה—הה, עובדא!

הלב מתחיל לדפוק משום מה והאויר נעשה מחניק:

— צריך לצאת החוצה, החוצה. וכבר נגשתי להוריד מן הוו את מעילי. אך מראה הקיר התור והריק הבריחני להשיב את ידי...

*) אספר לכם הבל־הבלים,
מה שלא היה ולא נברא.
קוצרים חשש בשדה,
בפטישים — הסרטנים...
הבל־הבלים, הבל־הבלים, הבל־הבלים....

— גם את העֲרדלים מוכר הוא, פאַני?

— קח גם את העֲרדלים בצירוף לבגדים ו... ילך!

תיכף נעלמו העֲרדלים.

— אפשר יש מטבעים לו, פאני? קפליושים ישנים?

— ר' יהודי, ר' יהודי, בלך לך מכאן!

בעד החלון ראיתי את התגרן היורד מעל המעלות וצוחק בגדי עליו:

— הוא הולך עכשיו ומודה לה' על ה„מציאה", על הפרנסה והעיקר על הטפש שהזמין לו ה'. אוי ר' יהודי! —

בפנים רצינים הפשתי לי ומצאתי החיכה נחת. נגשתי אל בגדי, פרשתי אותם לאט לאט על מטתי, כרעתי אצלם על ברכי ובעד פגימי ומשינה הוללתי לחשוב עליהם גלגלות... גלגלות מתות, לבנות... גלגלת גדולה על גבי המעיל, וגלגלות קטנות על גבי המקטרן, על גב החזיה, על גבי המכנסים... ברכי הללו כואבות. אז קמתי מן הארץ וישבתי על הכסא הסמוך אל המטה... ישבתי והבטתי אלם ובעינים קמות אל הגלגלות... נראו לי כהתימהתמות לבנות... מעשה איזו יד נעלמה וזרה... לא, לא אנכי רשמתי אותם, לא אנכי...

והנתר מרטט בידי... ועיני מתרכזות לאט בגלגלת הגדולה שעל המעיל... וההרהורים זוחלים בקושי:

...השד יודע אותם, את בגדי... לאן יתגלגלו בימים הבאים אחרי מותי... האיש אשר יקנה אותם מיד הרוכל עוד יתענג עליהם בלבשו אותם... יתחמם בארג שלהם... ונישא ינשאו בגדי בכל אותם המקומות והרחובות ששם נשאתי אותם אני... באותם בתי־האוכל והקאפה ששם ישבתי אני... ואולי יובילו אותם למקומות וערים רחוקים שלא הכרתי מימי... ואותו האיש אשר ילבש אותם לא ידע כלל שבעלם הראשון מכר אותם על מנת להפטר מכל אשר לו ו...ולמות. נערה יפה רכה אולי תשב על ברכיו הנתונות בבגדי... הן זה מוזר; הן זה מוזר...

צעדים... כהץ מקשת מהרתי למחוק את הגלגלות הלבנות בשרוולי.

הרוכל פורץ החדרה, כשהוא נוהר ונושם בכבדות כסוס עיף, וטפות זעה מטפטפות ממצחו אל זקנו הצהוב ועיניו מבולבלות. כנראה רץ הנה. התירא שמא אתחרט.

— הרי... השגתי... תהב לידי שני שטרות בני שלשה רובל כל אחד. ובנשימה אחת ובצהלה גלויה שלא כדרך הרוכלים נתן אל בגדי, אספם ויחבקם בזרועותיו. כנראה לא אירעה לו עוד מימיו „מציאה" שכזו.

ואנכי עמדתי והבטתי אל הידים השעירות המרטטות וכורכות את בגדי. ובדמיוני הצטייר לי זאב מרעל ביער, שעודנו מפרפר ביסורי גסיסתו האחרונים — והעורבים הפחדנים ועכברי השדה מגיחים אליו כבר ומנקרים ומכרסמים את כל מקום רך בגופו. אין עוד לירא. הזאב גוסס. חוטמו של הרוכל כל כך דומה לחרטום טבול בדם...

כיון שנכרכו הבגדים ונעשו צרור אחד, נחה עליו דעתו של הרוכל ופניו הללו מצטיירים משמחת־פרנסה, החל לנגב את הזעה שעל מצחו ולהתבונן אל כל החפצים שבחדר. ועיניו קבלו את עוזהן וערמימותן של תגרן מומחה:

שלא אתהדש ושלא אבקש סכום גדול בעדם. כבשׁ את יצרי, העמיד פנים קרים, מביעים בטול תגרני, ובהוסיפו למשש את הבגדים שאל בזהירות:

— המ—נו—כמה—רצוני לאמר, כמה מבקש כבודו בעד אלה, בעד אלה...

— אחד־עשר רובל! נזרקה מפי.

מהע אחד עשר? לפני שעה קלה צלצל מורה־השעות את השעה העשירית. ובכן יהא באחת יותר...

— כמה, פאני, כמה?? לא האמין התגרן למשמע אזניו.

— אחד עשר רובל אמרתי

הטמי של התגרן היה. ראיתי ששוב אינו מאמין למשמע אזניו, אלא שירא הוא לחזור ולשאול. התחיל להסתובב לצדדים, למשש בכיסיו בידים רועדות ולצלצל במטבעות.

— נו, בודאי רוצה מעלתו רק בעשרה רובל... להשבון שוה...

— אחד עשר!

— דוקא? פאני, איני יכול... בחיי... גם עשרה זה הוא סכום ש... ש... לתת? כן?.

— איני רוצה!

— אשה ובנים... פאני... עתים רעות.

גל של געל־נפש התרומם בלבי. כמה חפצתי ברגע זה לאחר בציאתו של תגרן זה, העומד כבאן ומתיבה על מקחו של חלק חיי האחרון, ולהשליך אותו החוצה; אבל האקדח, שממששתי בו בשעה זו בצלחתי, עצרני מעשות את זאת.

ר' יהודי — עניתי בעיפות, הדל ממני; אנא, הדל ממני.

תיכף הרגשתי, כי מטבע קטנה וכבדה נתהבת אל ידי... נגמר המסחר... יעד עברני... היהודי התנפל עלי במבול של בקשות ושבועות, הוא משאיר לי חמשה רובל דמי־קדימה... הי אשתו ובניו וראשו הוא. כי בעוד שעה קלה יביא לי את המותר... הוא לא לקח אתו כסף די צרכו ... וחלילה לי למכור את הבגדים לרוכל אחר... חלילה. עוד מעט והוא שב... עוד מעט והוא שב...

נענעתי לו בראשי בעיפות.

כשיצא הלז נשארתי רגע עומד ומביט בגעגועים כמוסים אל הבגדים:

— מכורים.

פתאום התעוררתי, כאילו נזכרתי בדבר חשוב אשר עלי לעשות..

בקר. השעה העשירית. אותו יום.

— בג–דים יש–נים אני קונה–ה...

— אהא! תודה לאל.

אני ממהר אל החלון הפק ורומז: „הכנס, רבי יהודי!“.

ועד שהלז מתרומם במעלות אני ממהר להרים את בגדי מעל הרצפה, לנער מהם את האבק ולהניח אותם בשווי־משקל על חופן הכסא.

זה שעות רצופות אני מחכה בחלון עינים לתגרן, והתגרנים כמו להכעיסני אחרו היום לבא אל החצר, וכבר רפצתי לרוץ ולבקש אותם ברחובות.

הם! הנה אני שומע כבר את צעדיו במעלות האחרונות, צעדי אדם בעל מגפים גדולים, הנושא שק על שכמו. עוד מעט ושרקה הדלת... בגדי יעברו אליו... לזה. ובחוץ גשם ושלג, קור, טחב.

— למכור, למכור! והאקדה? אתה שוכח?

— צפרא טבא! שומע אני פתאום קול הניפה מאחרי, ואני מחזיר את פני ורואה פנים מטופלים בזקן צהוב ופרוע, עינים לחות, מלפפות ועהומות מביטות אלי במבט של תגרן פקח, הבוחן עם איזה „פריץ“ יש לו כאן עסק.

— צפרא טבא! מה יש לכבודו למכור?

— שם על הכסא, — אני רומז לו באצבעי.

נחפז היהודי להשליך את שקו על הרצפה, גחן אל הבגדים אשר לפניו, משמש ובדק אותם לאור החלון, הפשיל את כל השרוולים שבבגדים ובדק את תוכם וכל מה שהוסיף לבדוק את „הסחורה“, כן הוסיף לזרק לצדי מבטים אלכסונים ורותתים, מבטי תמהון ואי־אמון...

ואני עמדתי הוך ולבי הולם. הרגשתי שאני מקלקל במכירה זו את החלק האחרון של חיי, שאני מוכר את זה שהיה צריך לחמם אותי ולהגן מקרה בימות החרף. ובכל זאת נתכתי לעומת פני היהודי. מדוע? איני יודע. זה היה מעין גחוכו של ה„אדם השותק“ להוגה.

— את הכל מוכר מעלתו?

— את הכל?

— גם את המעיל?

— גם את המעיל!

על פני התגרן הכרתי, שתאב הוא לדעת, משום מה אני מוכר בגדים חדשים שכאלה. הוא כבר השפיק לבדק בעיניו את חדרי ונוכח, שבגדים אחרים אין לי, אך התירא, שלא לקלקל בזאת את ה„מסחר“,

ובמעטה... אבל היא מתעללת בי. מתעללת...

ראה נא! הניה... דמעותיה גדולות ומזהירות, והן זוחלות זוחלות מעיניה אל פניה, ושם הן מתלכדות ונופלות ארצה... וסאשא — עיניו מלאות דם ושערו ארוך וקשה כזנב הסוס ופרוע, ואחז בידו איזה דבר מבהיק כרוך בתוך פרוקלמציה וצועק: „אנגה... אנקה... תניהו לי, תניהו"...

החלום הוא, או קישמר? כנראה קישמר. מרגיש אני, שלא ישנתי. ראיה לדבר: בכל העת חשתי כאב ברור בלחיי, וזה מפני שנלחצתי יותר מדי אל בליטת האקדח.

ומה באמת... אילו היתה, למשל, הניה שלי, שלי, רק שלי ולא של „בעלת־השערות" והיתה מחליקה בידה את שערי ונלחצת אלי ונושקת לי ממש, כמו שנשקה את סאשא לעיני... אפשר לא הייתי נצרך לאקדח קשה זה, המכאיב ככה בשעה שנלחצים אליו... אפשר.. הניה יותר רכה ממנו, אה, הרבה יותר...

ואני ממהר להתגבר על מחשבה מרסקה ומוצצת זו בקריאה הנוקה מתחת לשמיכה:

— הוקא, הוקא... את כל הבגדים אמכור... את הכל אמכור.

החלון נעשה כחול, אחר כך חור... השער שורק... נשמע שעול בחצר והדוד מנפים כבדים על המרצפת הקרושה קרח בקר... וקופת בגדי המשולכים ארצה עם ערדלי הרוכבים עליהם מתחילים להתרשם בתוך הגון השחור של החדר....

— — —

כאשר הם לי מאד הרגשתי, כי אני יושב במעילי, והבנתי כי רק המעיל גרם לזאת; אז פשטתיו והשלכתיו ארצה: „אתה היא, מחר בבקר אמכרנו"...

ולא נחה דעתי בזאת. הלכתי והורדתי מעל המסמר את חליפת־הבגדים החדשה שלי, שתפרתי לפני שני חדשים ושהיתה מכוסה בסדין לשמור עליה מפני האבק. צנפתי אותה צנפה והשלכתיה אל המעיל „אתה היא, מחר אמכור גם את זו"!

וגם בזאת לא נחה עוד דעתי. אז חלצתי את עקבי המהופשים, ובתנועת רגלי השלכתי אותם אל צרור הבגדים המתגוללים.

— את הכל אמכור, את הכל.

כל זה הביאני לידי עיפות משנה, כאילו עבדתי עבודת־פרך. אז הוצאתי את האקדח מכיסי, הנחתיו על הכר, שכבתי ונלחצתי אליו בלחיי הלוהטת, ומחשבת חיבה עכורה התלבשה במותי הריק:

— זה כבר לא ישנתי אתך, נובל, זה כבר, אקדחי!

ככה שכבתי שעות רצופות בלי מחשבה, בלי שינה ובלי שום חפץ. המנורה דלקה על השלחן ולוקומוטיבים רחוקים התחרו זה עם זה ובחנו את קולותיהם...

פתאם שמעתי, כי רגלי הנעולים התנגפו ברצפה... הבטתי סביבי בתמהון ואבין כי... התעוררתי ממצב השכיבה וכבר אני יושב.

— הדבר פשוט... יכול אני לפשוט את בגדי, ממש, לפשטם, להתכנס אל מתחת לשמיכה ולהשתטח, והאקדח אתי... „נעים־מאד!"

מהרתי להרים את השמיכה מעל יצועי. את שק התבן לא נערתי, את מראשותי לא סדרתי כראוי, ובפשטי מעלי את בגדי בחפזון ובאי־זהירות, נתזו מהם איזה כפתורים ארצה, ושם הסתובבו, התגוללו, מצאו להם מקום במות ונשתתקו....

כביתי את המנורה והתכנסתי עם אקדחי מתחת לשמיכה. דממה. גפפתיו ולחצתיו אל בשרי עת רבה ברטט קדחת וחשבתי, כמה נוראה ומחרידה תהיה יריה בחדר הזמם והחשך שכזה... בראשונה ברק... מבט נורא וזועם של דימון־ענק ואחר כך: טררך! בעל־בית דירתי ואשתו נבהלים ונחפזים בהליכתם אל חדרי.. .בעלת דירתי מתבלבלת כל כך. עד שהיא פורצת אל החדר כמעט ערומה ובתפיה הבריאות מגולות, מגולות... והן מחר בלילה יהיה כזאת... הכל, שלא תהי לי עוד שוב יכלת לראות בכל המחזה המגוחך הזה...

והשעה נמשכת, והנשימה לוהטת, ולוקומוטיבים שורקים מרחק, והשנה תלויה עלי באויר כבדה וערבה... כמעט שאני מרגיש בריחה

VII

כ״ג תשרי לאור השחר.

ליל נדודים וקדחת.

אחר המאורע של אתמול, בשובי מאת הגיה וצעדי הותתים ומהירים, נדמה לי פתאם כי איזה איש רודף אחרי. הבטתי לאחורי — אין איש. שוב הוספתי ללכת, שוב איזה בן אדם רודף אחרי, מתחבא בצדי הרחוב, שצלם מהובה וכאילו רוקם איזה דבר ערום ורע.

אז חשדתי פתאום, כי זה הוא „מאשא׳ רקנא, שהתעשת לרדוף אחרי ולנקום את עלבונו ועלבון אשתו. בעל מרומה... רודף הוא אחרי בחשאי ועיניו בולטות... ושערו הארוך פרוע וראשו נטוי ושכין־פיגי טמון לו מתחת למדיו... איזה „גבור׳ מ„הסונטה של קריצר״. עלי רק לעבור בצעדי הנחפזים, ודבר ארוך, חד וקר ומסוכן יתקע בגבי ועבר בין קשור העצמות, ונקב את ריאתי...

ואמהר, ואמהר.

אולם בעוד רגע נצנץ בי רעיון: אדרבא, אדרבא, יהרגני נא מאשא זה... האם לא אחת היא לי? אם אני בעצמי... או בן אדם אחר...

וצעדי נעשו אטיים ומהורים, ידי בכיסי מעילי, ימיני לוחצת בחוזקה את האקדח, ובלי מחכה לדבר נורא מאחרי, להתנפלות פתאומית, פראית...

מאומה לא קרה. אנשים כהים עברו על פני לאורות הפנסים והלבנה המעורבים יחדו. יש שאיזה בן אדם זרק אלי מבט של פחד: רובם אף לא הביטו אלי, עיניהם היו רק בהמרחבה אשר לפניהם ומפיהם יצאו עבים קלים של אד, שנמוגו בצללים...

בכל זאת, כמעט נכנסתי אל חדרי, מהרתי לסגור אחרי את הדלת. זוכר אני היטב, כי שתי פעמים סבב המפתח בתוך המנעול. הטיתי און והקשבתי. דממה. אח״כ הדלקתי את המנורה... ישבתי על המטה במעילי ובעורדלי, בלי פשוט אותם... ראשי ולבי התרוקנו פתאום, ובכל זאת כאילו נעשה משקלם כבד מאד מאד. ראשי צנח מאליו ונחבא בצוארון המעיל, נשימתי הלוהטת לא מצאה לה מוצא מן הצוארון הגבוה ותשוב אלי, ותצרוב את לחיי ואת כל פני.

אבל כאן צנחה ידי לכיסי וקמצה את האקדח בחזקה. שתוק חשא
זקר פרין באין שומע מגרוני והתמוגג באויר. ברגלים מהירות ורותחו
התרחקתי מן הבית הזה, כשאני לוחץ בכיסי את האקדח וממלמל:

— לא, אקדחי... לא חביבי... לא נשוב, אקדחי, לא נשוב,
לעזאזל, לעזאזל!...

———————

הושטה לי יד לבנה עם אצבעות ארוכות וחדות וטבעת זהב על אחת מהן... כבר נשלחה ידי ללחוץ את היד המושטה... ופתאם הדפתי אותה מעלי... הדבר הנורא הבריק במוחי והתפרץ בגסות:

— אין צורך... למה לה להניה שלך לרמות... הן זה עתה חבקה ונשקה לי... השד יודע... למה לה לשקר,,, לרמות אותך,,

קלעתי אל המטרה. האפקט היה שלם. שניהם נשארו כהלומי רעם, ושני זוגות עינים נפנו אלי וקפאו על פני. כשעברה ההתאבנות, החלה הניה לגמגם בעינים מזרות אימה:

— בלומין... אתה?... סאשא!... הוא אומר? מה זאת? לא, לא, לא...

ופני סאשא תוהו. הוא פרש בידיו, נעץ את עיניו החושדות באשתו וגמגם:

— הניה... הנקה?...

ברגע זה חשתי את עצמי כשועל שבע שנזדמן לתוך לול תרנגולים. השועל אינו נוגע בהם... והתרנגולים מתהלהלים ורועדים וטועמים טעם רבוק אברים. הביתי... חפצתי בכל לבי שיקים סאשא זה וישליכני מתוך למפתן באותה היד הלבנה שטבעת הזהב באצבעה... אבל הוא לא עשה את זאת: עוד לא שבה רוחו אליו. אז קמתי אני לצאת — לבי הולך להלם, קרירות־רוחי שבה אלי.

— נבל!...

מלות עלבון זאת התפרצה סוף סוף מפי הניה הנדהמה... הורגשו בקריאה זו כל עלבונה וכעסה וגועל נפשה אלי — מעכשיו... וקריאה זו רדפה אחרי והתנפץ כבומבה על גבי....

אנכי הייתי כבר מחוץ לדלת. ושם עוד הגיעו לאזני: קול מפלת גויה — כנראה נפלה הניה והתעלפה, — וקולו המפיים והרועד של סאשא: „הניה... הנקה!..."

„הרי לך עכשיו „סאשא והנקיה!" כמה קטנים וכמה אומללים הם, וכמה רופף האשר, רבש״ע, משכת בחוט נסתר, ואיננו. —

בשער הבית עמדתי. דמיוני צייר לי ברגע אחד אותו הדבר המאוס, אותו הקרפדה המנאלה, אותם השקר והנבל שהשארתי בבית הנקי הזה בין איש לאשתו באמצע ירח־הדבש; אותן הדמעות הרבות של הניה ואותו החשד הלוהט של סאשא, עד אשר יעלה הדבר בין שניהם לבדר את הבל... מוסר כליותי התעורר: האפשר לשוב ולבקש סליחה? לא, אין תכליה על דבר שבירה... פשוט לספר את הכל ולהכחיש את השקר, את הגסות המטורפה... נבל, נבל, נבל...

כמה קשה לנתקם. הרגשתי, כי לא אוכל ללכת אל מקום־התלאה בקורת־
רוח, להיות אל הרקה כיר־בטוחה, בשעה שכאן בחדר זה ישנה עוד
נפש שיכולה לדבר אלי דברים טובים כאלה... להחליק על שערי ברוך
כזה... נבהלתי מן המחשבה הפתאומית, שבאה והרעידה אותי, שעוד
מעט ואני עלול להוציא את האקדח מכיסי ולהשליך אותו לרחוב,
ואח״כ... ואחר כך אטיל את ראשי אל חיקה. יהיה מה שיהיה ואספר...
אחרק שן ואספר... כמדומני, שידי כבר צנחה אל כיסי.. אבל כאן
קשקשה הדלת ונכנס...

הוא!!

אנכי הכרתיו תכף בשערו המגודל. זה היה הביכהלטר עם הפרצנ־
סיות אל האנושיות. פניו היו מאותם הפנים הרכים, הישרים והעיפים
קצת, המוצאים תמיד חן בעיני נשים... אולם כיון שאתה מסתכל בהם
בעין חודרת, אתה מכיר בהם איזו „יבישות" לא נעימה, איזו אהבת־עצמו
קטנונית וקרה, המבויה בקצות העינים והשפתים.

כשנכנס הלז החדרה, העמיד בני עינים אמוצות וקנאיות, כשנעימות
מעושה מסתתרת בקצוי שפתיו. אפשר היה לחבר תיכף, שמקנא הוא...
אך ודאי של המנורה... בתור זה... מאי הא? הוא הביט אל אשתי,
הביט אלי, וכיון שנתקל מבטו בחטמי המגודל והמדולדל, נחה עליו
דעתו, כנראה, מפני שבת־צחוק השתפכה על פניו....

הניה נתנה אליו בגופה הרענן. הם חבקו ונשקו זה את זה.
צלצול הנשיקה המם אותי.

— סאשא, מדוע אחרת ככה לבוא?

הרגש החזק והחם, שתקף אותי לפני רגעים אחדים, גז ונמוג;
במקומו התעורר בי איזו שנאה חריפה ורתחה, אכזריות קרה, שאין
דבר העומד בפניה:

— למה ועועה אותי הניה זו? למה באתי לכאן? כלום לקבל
נדבת־חמלה, לטיפה גנובה? מה לי ולזוג צעיר זה, לשלחן, למסתר,
למגורי ידידות זו? ואהבה?... אהא, הטשטו כבר מרקד מסביב. אל החיים
שוקק הוא למשנני. בדמות לטיפה, בדמות אשה מדברת רכות? לא,
ואת לא תעלה בידו... לא, לא, לא..

והנני וקהרהותי גדלו וגבהו מרגע לרגע.

-- אהא, שכחתי... השתמשה הניה מורגזת בעליה — שכחתי להציג
לפניך את זה... ס ל ו מ ו ן — מכיר ישן.. וזה בעלי, סאשא שלי.

— עוד מעט ואעשה איזה דבר נורא, איזה דבר נורא השבתי
באכזריות. -

פני אדמו, מה שלא קרה אצלי זה כבר. שתקתי.

— אתה יודע את סאשא שלי?

— לא.

דממה לא נעימה.

„כן, כן, הרהרתי, סאשא שלי, סאשא שלי" מה לי ולסאשא?
והניה ישבה עקמה את עיניה מתוך הבטה לנקודה אחת ותפפה בדממה בשתי אצבעות על כסוי הפסנתר.

הזוכר אתה את הטורים, אשר כתבת באלבומי?

אנכי נזכרתי.

הניה הקריבה אלי את כסאה ותשלה את ימינה.

„עוד מעט, השבתי, ומשכה בשערי כמנהגה בשעת היבה..."

אך הפעם לא עשתה כזאת, כמו בלי משים תעתה ידה קצת באויר וההליקה פתאם על שערי:

— מדוע אתה עצב ככה?

הרי מתחיל כבר פרק הדבש והצוף והנפת, — הרהרתי. ובכל זאת גמגמו שפתי:

„כך. לא כלום. ראשי כואב".

והיד מהליקה ומהליקה. היד איננה מאמינה. והקול לוחש:

— לא—א; מוזר אתה... אתה מסתיר דבר מה, גלמוד אתה?

רעד אלקטרון עבר בכל גופי ומיעזע את עורקי. אני מקבל הנאה ממגע זה ובלבי אני מתמרמר:

— מה היא חפצה ממני?... מה היא חפצה?. למשכני אל החיים? צריך לנום, לנום... לגמור אתה — וסוף. —

— הדלי, הניה... אנא..

— אי — שטני הקטן, שטני הנהמד, סובל אתה הרבה, הרבה ומחשה. אני יודעת — היפיפה יתנה כי עינים ערומות, אני יודעת, ושטני החביב איננו מספר, מדוע? אכזר, אכזר, אכזר...

— כונתה — התמונה שלה... אני מהרהר במרירות ומחשה.

והיד מהליקה ומהליקה בבטחה. ואני נכנע ואיני יכול לעצור בעדה. הכל מתבעבע במוחי. בועית עולות ומתפקעות, עולות ומתפקעות: — פטירת השעירים... גרויש מירקין. בתי־הקלון.... האקדח..., הן צריך להתחיל... צריך להתחיל, וכיצד? כיצד?

— מה אתך, סלומין? מדוע חורת ככה?

הרגשתי פתאום, כי קשה לי מאד להפרד מנפש חמה זו: כי עוד כבלים כבדים מרתקים אותי אל החיים, ואנכי לא הרגשתי מתחילה,

„מְאוֹשָׁר הַנִּרְדָּם, הַחוֹזֶה בַּבָּצִיר
גִּפּוּפֵי הָאָבִיב הָרַכִּים”...

יצלצלי הפסנתר הרועדים וקילה החשאי של הניה לוכדים אותי בעל כרחי, מבלבלים אותי ומכניסים אל קרבי אותה ההרגשה המתוקה, שרק בתולות בנות־שלשים ושכורים למחצה יודעים אותה. רבונו של עולם, כיצד אתחיל? הן צריך להתחיל...

— יפה את מנגנת... נזרק מפי ואני משתתק.

הניה אינה שומעת או אינה רוצה לענות, ופניה מרוכזים. מנגנת היא, ולכל תנועות ידיה הלבנות והמלאות עצבים מתניעע גם גופה הצעיר. הכל לְפִי מרחק המנענעים. כל גופה כל רמ״ח אבריה מנגנים. אפילו צלה שעל הקיר עוזר לה. ואני יושב, מקשיב, מביט ומהרהר: שאו, בשכבי כבר דומם וקר ורקתי פציעת פצע מות, תבוא גם הניה אל הדרי, תשה אל פני המתים ותמח את עיניה במטפחת לבנה, ואולי גם תתיפח; הן טובת־לב היא... ובעלה הביכהלטר בעל השערות הארוכות החואג בעד טובת־הכלל, ימשיך בשהיולה וירגיעה בקול אובטוריטטי, ממושך:

— נו, גליפאיא, פערעסטאַן, וויעד ניע וויערניאָש...

וכמו בערפל:

„אוֹי לַמִּתְעוֹרְרִים בְּלֵיל לְלֹא אַחֲרִית
לֹא יִסְגְּרוּ עַפְעַף עוֹד פַּעַם!”

והפסנתר רועש במנענעי־האוקטבה שלו, מאשר ומקיים:

„חֲלוֹמוֹת הַטֹּהַר, חֲלוֹמוֹת בְּנֵי־הַנֹּעַר
חוֹזִים רַק פַּעַם!”

— סלומין!

איך זה? פני הניה מפנים אלי — ואינם מנהבים. הפסנתר מתשה.

— מדוע לא באת אלינו זמן ארוך שכזה?

— כך.

— מדוע לא באת לברכני אחרי התונתי? הכל באו...

— אני.

— אה — סלומון? בבקשה!

כשנכנסתי ישבה הניה אל הפסנתר ונגנה; היא היכה ולא הביטה אלי. וכשקרבתי אליה, הושיטה לי את שמאלה מאחורי גבה, וגם הפעם לא הביטה אלי; בימינה הוסיפה לתופף על מנענעי הפסנתר. כל התנהגותה זו עשתה עלי רושם, כאילו ידעה מקודם, שאבוא הלילה וחכתה לבואי. אי אילו היא בושה... שלא הזמינה אותי אל החגיגה. לא רע הדבר. דבר בעתו חי נפשי!...

קולה העירני:

— שבה על ידי, סלימן, ואל תפריע אותי. —

כשישבתי אצלה הסירה את כובעי מעל ראשי בדפיון:

— אצלנו אין יושבים חבושי כובע. — ותוסף לנגן.

החדר, שישבתי בו, היה גם חדר־אוכל וגם חדר אורחים. ריח מוזהב, ריח חיים של זית צעיר, ריח „רחת הדבש" עצמי נדף מן הספה הפשוטה המכוסה בד מוזהב, מן השלחן והמנורה עם הגולה הורדית ומן המסך הכחול עם רקמות הפרחים, החוצץ בין החדר־המטות. וכל זה זר לי, זר לי ככה, נכנס בעל כרחו אל לבי ומוצץ מוצץ....

והפסנתר מפזם את השירה החביבה ביותר על הניה וקולה קול־חזה עמק ורך עוזר לפסנתר בלאט:

„חֲלוֹמוֹת בְּלִי דְאָבָה, חֲלוֹמוֹת בְּנֵי רֶגַע
חוֹלְמִים רַק פַּעַם"

הנגון מסלסל ומוצץ, וכדי להפיג הרגשה בלילה זו אני מבקש לי איזה רעיון לתלות בו את הקשבתי. מופיעה במוחי המלה: „סחלין", ואני מתנפל עליה, הולך ודורש: „כמה אני ואבוי לאותו אדם, שקם על איזה נבל והרגו בשנאתו! אחריתו מרה, לסחלין ישלח, לסחלין... ברפש ובבתי כלאים יתגולל, בעבודת פרך יתענה... שנים שלמות. והחברה מביטה בפנים צנועים על משפט זה ומחליקה על כרסה בהנאה של מקיים מצוה. ואני הנני המוחה נגד זאת. חפשי אני לנפשי, להתיר התורה ולפרוץ פרץ בתחומים אלה. ומי זה יעצור בעדי? איפה הוא הבית דין? איה המה משפט הצדק והחברה החסידה, אשר תנקם את מותי שאביא על עצמי? ממי תדרוש משפט? אפשר להתפקע מרוב שחוק. — את מי השלה לעבודת פרך, לסחלין?

— נו, פרף, ענתה, אני מתעצלה להוציא את ידי. ידי כל כך המות.

אנכי פרפתי לה את מעילה ורעדתי ממגע חם זה בהוה, והיא אמרה „תודה" ולא יותר.

ופעם, כשנמצאה במצב עליז מאד, הגישה לי את אלבומה ובקשה ממני לכתוב לה דבר מה לזכרון. וכמה מן התמונות היתה באלבום מארך זה. כחול היה ושתי סנוניות אדומות עליו. וכי מי ראה מימיו סנוניות אדומות? בכל זאת רשמתי לה את זה:

נִכְנָס אֲנִי: אֲנִי רוֹאֶה פְּנֵי אֱלֹהַ,
יוֹצֵא אֲנִי: אֲנִי רוֹאֶה אֶת הַשָּׂטָן;
הָיִיתִי אוֹמֵר לָךְ — „אֲהַבְתִּי"
אַךְ זֶה כְּבָר נוֹשָׁן, זֶה כְּבָר קָטָן.

והיא טפחה לי על שכמי וצחקה צחוק גדול. צחקה זה לא נעם לי מאד.

ולאחר ימים מועטים שמעתי, שנשאה לאיש בסתר ובלי דעת הוריה ה„בורגנים", ובעלה הרי הוא איזה בחור בעל שערות אריכות, בוכהלטר וקסיר כאחד, ויש לו פרטנסיות גדולות לעניני אגודות וטובת הכלל, אז הבנתי את צחוקה של הניה, ומאז לא הוספתי לבוא אל ביתה, זה כחודש ימים.

עכשיו, כשהתפטרתי משעודי וגרשתי מעלי את מירקין, צריך היה לנתק בכונה גם את הקשר האחרון הזה. סוף סוף היא המכירה היחידה, היותר קרובה ללבי.

כשקרבתי אל מעונה קדמוני קטעי קולות של פסנתר. הבנתי כי היא יושבת יחידה ומנגנת מתוך שעמום. הדבר הנאני מאד.

———————

הם גרים בקומה השניה. כשעליתי במעלות המוארות למחצה הרהרתי בטרדתי לזוע: „מה אמר לה? כיצד אשתחרר ממנה... לעולם?" ובדפקי בדלת הלם לבי, כאילו עליתי לא אל הקומה השניה, כי אם אל העשירית.

— מי שם? — הקול קול הניה.

בשבתי בחברת גברים היו מחשבותי מוצאות תמיד את צורתן הנכונה והבולטת והיו מתפרצות לפעמים בכל רעלם.

אבל מעולם לא הרגשתי את עצמי ככה בחברת נשים. כל מגע ומגע ידיהן של בריאות נאות אלו היה מביא אותי לידי רטט, ומחשבותי ודברי היו מטשטשים ואובדים את תארם. לא הכרתי את עצמי בשבתי בחברת נשים: תנועותי, מדברי וחזות פני הזכירו לי אז את העכביש, שנפל לתוך יבה. ואינני מבין מדוע היתה אתי כזאת: אם מפני שצעיר אני יותר מדי ושלא היה לי מעולם יחס קרוב לנשים, אם מפני שלא ידעתי אותן ואת טעמן ולא יכלתי למצא חן בעיניהן, אבל סוף סוף הגיעה בישנותי לידי זאת, — שנעור בי החשד הישן. תיכף כשהייתי נכנס אל חברתן הייתי חושד כבר, שבצאתי תלעגנה לי, בחטמי תתהלנה, ובחסר „כפתור" במוחי תגמורנה. החילותי לחשוד, שכל יפין של בריאות אלו לא נברא אלא להתגרות אתי, המבוער והעצבן, ואין לי כל תקוה לעולם להגיע אליהן. אז באו הימים שהחילותי לירא את הנשים ואת יפין ואת מבטיהן ושחקן. כל אלו היו גורמים לי יסורים כמוסים, ומשתדל הייתי לבלתי הכנס כלל בחברתן. מי יודע, עד מתי היה נמשך אצלי מצב זה ולאיזו נקודה היה מגיע, לולא היתה הניה. אותה לא יראתי וממנה למדתי, כיצד להתיחס לשאר הנשים.

פנים מאירים עם גומות חן בלחייה ובסנטרה, עינים שחורות וטובות כעיני אם, ידים קטנות, חמות ומלאות עצבים. הזה לא מפותח יש"א לפי שנותיה, שהגיעו לעשרים. זו היתה הויתה החיצונית של הניה העלמה בהכירי אותה. מצב רוחה של הניה זו היה משתנה משעה לשעה. ביום אחד יש שהיא מתהוללת ובוכה, מדברת הרבה ויושבת עצובה. מסוגלה היתה לשבת שעה ושתים במצב קפאון, מבלי הניד יד או רגל, ופניה חורים ועיניה סגורות, כאילו בקשה פתרון לאיזו חידה נעלמה. ופתאם — כאילו מצאה את הפתרון, היתה קופצת ממקומה; פניה מצהיבים, עיניה מבהיקות וממלאה שאון וקפריזים יפים את כל הבית.

בימים הראשונים, כשהכרתי אותה, — כאילו לא שמה אלי לב כלל ולא הכירה במציאותי: אולם הרגש הרגשתי בסתר כי אני מענין אותה קצת. ופתאם התחילה להתנהג אתי בפשטות גמורה, כעם מכיר ישן נושן, והיתה מושבת אותי בשעורי בשעת הילולתה. כמדומני, שאהבתיה קצת. חברתה היתה מקררת את לבי ברתתה. ואנכי לא הטעמתי לה מאומה רק פעם אחת בלילה, בטיולי אתה בגן העיר וקור ליל־הקיץ הרטיב התגבר, ראיתי והנה מעיל הקיץ שלה פתוח מול החזה.

— הלא התקררי, אמרתי, המעיל פתוח עליך.

אותו יום בלילה.

———————

— דין–דין–דין... שעון העיר צלצל את השעה הששית בערב. אנכי מניתי את ההכאות ותכף נזכרתי: הגיה! —

שלו הייתי כך, כאילו הכינותי את עצמי ללכת אליך לשם שיחה חביבה על כוס תה מעלה הבל. שלו הייתי כך. ובלבשי את המעיל, דברתי אליו, כמו שמדברים אל חבר, וטפחתי עליו בגיחוך:

— נו מהר, מחרתים נמכור אותך, מעילי. לכאורה, חדש אתה, מה? אבל אנחנו נמכור אותך.. ואחר כך, מעילי... אתה מבין?

המדרכות היו מלאות אנשים שהירים ונחפזים לעסקיהם. והשמים — כוכבים מאירים, שוקטים וקבועים... ואני הלכתי לי לאט ביניהם בדרך העולה אל הגיה, ידי בכיסי מעילי ושלו הייתי. ראיה לזה, כי התעוררו בי ההרהורים המתעוררים תמיד בשעת שלוה נוגה. הרהרתי: — הנה סוף סוף באה העת להפרד מהם, מן האנשים והרחובות והכוכבים גם יחד.... אבני גזית אלה, שאני דורך עליהן, עוד תשארנה אבני גזית גם אחרי מותי. ועוד אלפי אלף רגלים של זכרים ונקבות תדרוכנה עליהן, עד אשר תשחקנה ותשתחנה, וצריך יהיה להמירן באבני גזית חדשות.

שוב השבתי את מחשבתי הישנה, שהיתה באה אלי בשעת שלוה רוגעת והיתה מיצצת אותי: כי הנה באין סוף התבל פזורים תילים על בלי־מה מליארדים של עולמות ושמשות ופלנטים, אשר אין רעיון האדם מסוגל להשיג את מספרם ואת גדלם. ובין כל העולמות הללו מסתובב איזה כדור עלוב וקטן, אשר בשם ארץ יקרא לו. נו מילא תסתובב לה. ינבח לו הכלב על הפיל. אבל על הארץ ישנו אי אחד גדול העולה מן המים, ובחלק אדמה זה ישנה מדינה, ובמדינה עיר, ובעיר רחוב ורצועת מדרכה, ועליה הורכת איזו בריה בעלת שתי רגלים, וקוראים לבריה זו בשם שלמה או שלמקה, ובריה זו מהרהרת, סובלת בסתר ובגלוי, ובכלל היא חושבת את עצמה ליצור נעלה, ל„אדם"! הגע בעצמך... האם אפשר הדבר לבלתי התפקע מרוב שחוק?

— אל הגיה!

———————

מפני — ופוף. אבל הן היא לא תבוא. „החול שחור" עבר בינינו. זה נתודע שלא ראיתי את פניה. מיום התוגתה לא הייתי אצלה. והיא חושבת, שאני כועס עליה על שום דבר מה. צריך ללכת אליה ולעשות אות דבר שיעורונה לגרש אותי. עוד בערב הזה עלי לגמור גם עם הניה. ומאז חפשי אני, הפשי אני לרצוני. הפשי אני לבית־דקלין ולאקדהו. אבל כיצד אגמור אתה? מה אמר לה? — ירי הועדות קצת.

קשה נתוה זה, אבל הלך אלך.

———————

יז

כ״ב תשרי ב״ב.

השכר האחרון, השכר האחרון. רק הוא גרם לפטפטנותי היתרה דברתי באזני מירקין — למה דברתי? לשם מה דברתי? גועל נפש. גועל נפש.

מתנחם אני, לפחות, בזאת, שלא נזרקה מפי בפני מירקין על דבר האבדה הטעון, המוכן בכיסי... הס! איש אינו צריך לדעת מדברים כאלו, אף איש אחד.

אני יכול לזכור בלי בושה אותו הערב! כמדומני, שהרגשתי שלשום צורך בחמלת אדם. כמדומני, שבסתר לבי חפצתי שיחמלו עלי. בשעה שדברתי באזני מירקין את דברי האחרונים הכרתי, שהוא מכין את עצמו לרחם עלי. בועה של חמלה עמדה להתפקע בו. ואילו הייתי מוסיף לדבר, היה קם ומניח את ידו החמה על כתפי והיה מנחם אותי, תנחומים פעוטים, מעוכים מזוקן, תנחומים מירקיניים היו נזרקים לי משפתיו האדומות והשבעות. כך זורקים פרוטה מעוכה לאביון מכיס מלא כסף, כך מושיט האופה פרוסת להם-נקודים לרעב. אבל אנכי הקדמתי את פני החמלה הקטנה הזאת. גרשתי את מירקין.

עכשיו אין אני מרגיש את אותו מיסתריבליות הדלה שהרגשתי בערב ההוא, אחרי גרשי אותו. אנכי רק יגעתי על העין־החמות שלי, על היקר לי. גרשתי את מירקין, מפני שמסוכן הוא. מסוכן הוא לי עכשיו בכרטיסי התיאטרון שלו, בשכר ובמחולות שלו, במכיריו ובמכירותיו הרבים, שהוא אוהב להציג לפני כל אחד מידידיו. יכול הוא למשוך אל החיים שלא במתכון. ואנכי — הרחקתי מעלי סכנה זו. נשאר אצלי עכשיו רק אותו הרגש של איש שהשכים והרג את זה שבא להרגו.

שתיקה! עוד מכיר אחד נשאר לי, ומכיר היותר חביב עלי. הגיה היא, אֲהָ, כמה מסוכנת קטנה זו! אין איש יודע. — צריך להפטר ממנה גם שנפטרתי מאת מירקין. אילו היתה נכנסת אלי, הייתי מגרש אותה

צא מביתי!

— מ־ה—ה? — לא האמין הלז.

— צא תכף, הרימותי את קולי ואתהגש במתכון, אין אני יכול לראות את פניך, מאוס אתה לי...

— יצאת מדע—תך? משך מירקין במבוכה.

— הלאה, נרמתי בגסות, אל תוסיף לעמוד פה! אתה שומע?

— אָ, כ—ן?.. אם ככה באמת.. לעזאזל.. שכור אתה.. ו., ויורק אני עליך!

— ואָן!!...

כששקע קול צעדיו המהירים והנבוכים של מירקין שנבהל ויצא בכעס, הבטתי על סביבי בתמהון. שכרוני עבר לגמרי. היתה כבר השעה השתים־עשרה בלילה. הבאמת גרשתי זה עכשיו את „הבחור דנן"? נראה הדבר שגרשתיו. פשוט, בראשונה הבהתי אליו ואח"כ גרשתיו? —

— על שום מה?

— שאלה! בכאו, נכבדי, ישנה פסיהולוגיה, פסיהולוגיה ולא יותר.

כאובד עצות עמדתי רגע באמצע החדר וראשי מורד. אחר כך הכיתי באגרוף על רקתי בחוזקה:

— אמלל, אמלל, מה עשית?

אבל בתוך זה צנחה ידי אל צלחתי ונגעה באקדח בלי רצוני. בטוח אני שבלי רצוני היה הדבר.

וקול שתוק עמום פרץ מגרוני וינסר בחדר הריק בדממת השעה השתים־עשרה בלילה.

באימת־מסתורין הפניתי את ראשי לאחור, לראות מי הוא המשחק. כל כך מוזר היה שחוקי.

———————

את מעט הכסף, שנשאר לי מאבי, ועזבתי את עיר־מולדתי בעודני נער בן שש עשרה שנה.

עברתי ערים ועירות; במהרה נפזר מעט הכסף שהיה בידי, ואז הוילותי לרעב וללמד בבת אחת, למד למדתי על פי פרוגרמה, ורעב רעבתי בלי שום פרוגרמה, בלי ראשית וסוף, הוילותי לדוש בחוץ. אז נוכחתי, כי ההוצאה עולה הרבה יותר על „ההכנסה״, מוציא אנכי מכחי הרבה יותר מן המזון הזהני, שאני מכניס אל מוחי העיף. השלכתי את הלמוד, אמרתי כמוך: לעזאזל!

יודע אני אותם האקסטרנים הרקובים למחצה, מכיר אני בהם היטב. מבית הישיבה הם יוצאים ומפנות אפלות של בתי הוריהם. מבקשים הם „מטרה״... מבין אתה? „מטרה״. נוסעים לערי הפלך, סובלים רעב ומתגוללים במרתפים, נותנים „שעורים״ בפרטיות, מתלמדים אצל סטודנטים למודי־הסר... ומאבדים וחונקים את ימי עלומיהם בספרים מאובקים. ובהגיעם אל המטרה שהציבו להם, כבר חולים ודויים הם, מוכי שחפת, קצרי־ראי, בגומי בשר.... לסבול אני יכול איתם המלמדים ההולכים עם ה„העודית״ שלהם, עם החזות הנופלים שלהם. לסבול אני יכול אותם קרבנות־התורה בעלי האברים הרפים, הגשמים הבולטים, החמושים במשקפים כהים, והעינים השקועות, המביטות אל הקבר. שלדים־פילוסופים, שלדים רוקטורים, שלדים אינז׳ינרים, את כל החיים הם אוחזים אחר כן בידיהם הרזות, ומקלקלים את אויר העולם. אני מצייר לי אותם תמיד בדמיוני בדמות חביות מלאות מח, הנשאות על שתי רגלי־זבוב דקות ונחולות, הולכות ומתנועעות מאיש־אל־משקל... וחושבים הם כי כל החיים עם כל האור והרית־הפרפר שבהם לא נבראו אלא בשבילם.— האמן לי מירקין, כשרונות יש לי ואלו חפצתי הייתי יכול להשיג הרבה יותר, ממה שמשיגים אותם האמללים. אבל להסתפק בלחם ומלח וללמד אני חפץ. להתגולל במרתפים מלאים טחב ולהיות אחרי כן למלומד בעל „שחפת״ אני חפץ. ילמוד מי שיכול להשתמר בגוו ונפש עד השגת מטרתו. לומדים כדי לחיות, ואין החיים בשביל הלמוד, אבל —

עמד הנגד בגרוני. נזכרתי פתאם בזה שהחלטתי. — ובכן, למה אני מדבר אליו, לטפש זה? — מה לי ולהשכלה? למה אני מתבלבל? כלום זה הוא העיקר שהביא את הדבר הנוצץ אל תוך כיסו? לקיים מה שהחלטתי!

מירקין עמד ממולי והתפלא שחדלתי פתאם לדבר.

— שמע נא, פניתי אליו בקול רפה ונינק, במעט בהתגנב, —

לתת להם? הבושה... .

גרוני נחר. עוד כוס שכר, וכה הדבור שב אלי. מירקין הביט אלי בעינים עגולות ושפתו האדומה רעדה...

— הנה לך דיקורציה לדברי, — הוספתי, — במות עלי אבי התקבצו דודי ודודתי יבקשו עצות, מה לעשות בי, למי למסר את גויתי הרקה והרפה. זה יעץ למסור אותי לבורסקי; קפץ עליו הגוז ישל הדוד שני שהראה בעליל, שדוקא לזהבי צריך למסור אותי. בא השלישי ויעץ לעשות אותי למתקן־שעונים, עבודה קלה ויפה, המדיה את בעליה.

נמסרתי למתקן־שעונים. לעבודה זו דרושה סבלנות גדולה, להביא בסדר את כל הגלגלים הדקים, להביאם לאט לאט אל מקומם, להוציאן ולנקות אותם בזהירות יתרה, — ולי לא היתה כל סבלנות. כיון שלא עלתה בידי לתקן איזה שעון ישן, כדי שיסובב בדיוק, הייתי מתחיל למשוך את הגלגלים הקטנים, כדי שימהרו ללכת. ובצאת אדוני מחדר העבודה, וכל השעונים היו לראיך לי לשון ולהתקתק, הייתי מתרגש מזה מאד, לשונם הבלילה היתה מעירה בי תאוה גדולה לשבר את כלם עד אחד, ואז הייתי מושך את המשקלים בחזקה ומסובב את אצבעוני השעונים, כדי שיהלמו כלם בבת אחת, והיה כל החדר מתמלא מהלומות תכופות ובלולות בקולות ובנוסחאות שונים.

מצאני אדוני פעם אחת בעונו זה ויגרשני. אז מסרוני לזהבי. חדר העבודה היה מלא תמיד פיח וריח נפט ומהרה גורשתי גם משם. אז מסרוני לבורסקי. ריח העורות הרע בלבל תמיד את מוחי ועורר אותי להקאה, ובערב, בשובי נרבי הביתה, נדמה לי, שכל העולם נותן ריח רע של עורות. גם הלחם שאני אוכל, גם התה שאני שותה, גם המטה שאני שוכב עליה — נותנים ריח שכזה. כל העולם כאילו התקומם להרעיבני באיבתו ולהציק לי עד מות... לא, אני לא אוכל להתגלגל בו כמה! פעם נתן לי אדוני עור קטנטן לשחור אותו במחמצת ולמתוח אותו במסמרות על הקרש, ואך לקחתי את המחמצת בידי עלה הריח באפי ואתחלחל. ישר אל מוחי הכה ויבלבל אותי... ונדמה לי פתאם, שאין איש בעולם, שהוא דרוש לו עוד מסריח זה; גם לאדוני אין צורך בו, וכל כונתו אינה אלא להרגיזני; רק כדי להרעים אותי ברוו אנשית מלבם מלאכה זו ומסרו אותה לי, רק לי.. עוד הפעם אותם השדים: וגל עבור של חמה עלה בי, עד שנקוו דמעות בעיני... אז לקחתי את המחמצת ושפכתיה על שער העור הרך, נקבתי אותו כלו במסמרות, — בתאוה תענוג נקבתי אותו כלו! ואצחק.

לבסוף קצה נפש אפיטרופסי לטפל ב„שלומיאל“ שלהם, מסרו לי

מהיכן, למשל, אני יודע, שאתה אינך אלא שד, ולא התחפשת בפנים יפים וצהילים ובגו בריא של אדם אלא כדי להרגיז אותי, התולני והמבוער! הגידה... אולי, כן היא, הא, הא, הא!... אפשר שאתה שותה אתי שכר למראית עין ושולח לי שמה... לשון ארוכה אדומה... ואינראה...

— חדל... קפץ מירקין עוד הפעם: חדל, שכור... משוגע... עוד מעט ואהפך את השלחן עם כל הבקבוקים... אתה שומע?

ותיכף רפה קולו ועיניו קבלו את ברקן הטוב. הוא הניח את ידו הלבנה על כתפי.

— אנא, חדל נא... לא נאה, חי נפשי, לא נאה, דבר כמו שמדברים א נ ש י ם... אל תשתגע. ובכלל... בכורשטין יודע אותך. —

הרגשתי, כי איזה דבר קר מתמוגג בלבי, מתגעש ותוסס יחד עם אדי השכר שבמוחי. הרגשתי את השפעת דברי על מירקין, ותולשה רצוני של זה, כאילו עברה גם אלי. חשתי רחמנות גדולה על עצמי. נסתלק הגיחוך מעל פני ותשוקה גדולה התעוררה בי לדבר ולדבר את כל אשר עם לבי על אין שומע: גם אצל אנשים גדולים יקרה לפעמים, שהם מרגישים צורך כדבר לשפוך את לבם לפני קטנים מהם.

— האמן לי, ההוליתי, אינני שכור ואינני משוגע, את כל מה שדברתי תחלה דברתי רק אל עצמי... אתה מבין? אל עצמי... איש מוזר אני בעיניך? זה אפשר. ויודע אתה מדוע? יען שבין שנינו רובץ תהום נורא... לך קליפה יפה, פנים יפים, גו נאה ובריא, הליך נחמד וקול נעים — את אלה הדרושים החיים, לזאת הם צריכים: החיים קרובך בעד סגולות אלה: בטח תלך תמיד במראך החיצוני והצליח. שתה תשתה מן החיים עד אשר יכבה בלבך הניצוץ האחרון, התאוה האחרונה. לך בכחך זה והצלח, ואנכי רק אלוה אותך במבטי הארוך... על מקומי אקפא פה. או... יודע אתה, מדוע? מפני שחסרים לי כל אותם הדברים, שישנם לך... לי יש רק הרבה עצבים ואיזו חתיכת בשר מפרכסת, מתרגשת, מתפעלת ומאבת, לה יקרא בשם לב. יש לי מוח מחדד יותר מדי, רעיונות החולפים בתוכו כברקים; אבל אין עליהם כל קליפה חיצונית, אשר תגן עליהם... ואתה, הלים ראית מימיך פרי, שהוכי צמח ויתקיים בלי קליפה עליו?

הביטה! התבונן בי ואמר אנה אפנה אני בפנים חולים ומבוערים אלו, בידים רועדות ובגו תולני ורפה זה, בהמון העצבים ובמעט הבינה אשר לי, בהרבה התאוות והחלומות שלי ובמעט הכשרון למלאות אותם? לאיזה עבודה אני יכול להסתגל? איזו אשה תוכל לאהב אותי באמת? מה אני יכול לקחת מאת החיים שהמה חיים ובריים בהם, ומה אני יכול

הרצפה הקרה, ומלמל: „לעזאזל!"

— למה עשית כזאת, שאלתיו בפנים מגחכים, הא? הגידה, למה השלכת את הזבוב הזקן לעזאזל? מהוע לא נתת לו לטיל סביב המנורה החמה? יתחמם לו....

— אוי, הנה לי... גועל נפש... בעל כנפים נעשה לזוחל... מרו–של הוא... על מי הוא מתאונן? זב... זב... טפוי, יקחהו בכור־שטן!

— כך... עניתי והרגשתי את עצמי „מבושם" — ... כך.. וכמוהו תהיה גם אתה. כלום אינך מרגיש כבר את הזקנה?... אני, למשל, מרגיש את החורף בימי הקיץ. בשעה שהכל מכינים את עצמם לקבל את הימים הבהירים והחמים של הקיץ, אני מפחד כבר מפני סופות שלג ורפש הסתיו... הן סוף סוף יבאו... צעיר עודני, ואנכי מרגיש כבר את הזקנה. היא מתהבאה כבר כאן, בראשי, ברגלי... הביטה, וכאן בחזי, בחזי... היא אורבת כבר... גם אצלך, בתוך עצמך ובשרך היא מתחבאה... רק אתה אינך מרגיש... על מה דברנו? על אודות הזבוב דברנו... השלכת אותו אל תחת השלחן; כמוהו תהיה, הכל ישליכוך אחרי גוס ויהכו למותך, למי אתה נצרך, אתה הזקן, החלש, המהושל? הן בעצמך אמרת זב.. זב.. טפו, הא, הא, חא...

מירקין קם ממקומו הור ונבהל ולטש לי את עיניו הטובות:

— שמע נא, קרא, הנך שכור כבר... הו ראשי הנך שכור! אפשר להשתגע... למה אתה שותק ככה? איזו דברים משונים אתה מדבר?

אנכי גהכתי ברעל:

— האלו המה דברים משונים? שמע, ואספר לך דברים משונים... שב נא, שב. בנעורותי כשהכני הרבי פעם אחת ברצועה על לא־דבר — עלה פתאם השד נורא בלבי... שכל האנשים הסובבים אותי, גם אבי גם אמי מורנתי, דודי ודודותי והבתי ורבי — לא אנשים אמתיים המה... כי אם שדים רעים בדמות אנשים... ואני הנני האדם האמתי היהודי המתענה ביניהם... להתענות שלחני ד׳ אליהם... ובכל אשר הוספתי לגרש מלבי את ההשד, כן הוסיף הוא להרגיז אותי יותר ויותר.... השבתי שכל הזקן המיסר והדת ועול הלמודים לא נבראו אלא בשבילי, הנער הדולי, שאיני יכול לקים את הכל בשום אופן, כל זה אינו אלא פתדין פה לענותי ולהלקיתי.... ומלאכי חבלה אלו בדמות אנשים עוד התחכמו להתחפש בדמות נערים כמוני, הלומדים ונלקים כמוני, כביכול, למען אשר לא אחשוד כלום... אבל אותי לא יונו... לא יונו!

השד מוזר זה התאכסן בלבי לימים רבים והרגיזני במחשבות מבהילות בלילה. ויש שצל־השד זה נופל עלי לפעמים גם עכשיו...

ממיתים את זקניהם.. כיון שאדם מזדקן בשבטם והיה לבלה ומיותר — וכרכו אותו בעורות של זובים לבנים והרגוהו.... הראש הורג אותו לעיני כל השבט... ונהגו אחר כך את מיתתו במחולות ובשתית שמן־דגים לנוגה אורות הצפון המרקדות... אָה! אני מבין אותם, אני מבין אותם! ומכבדם...

מירקין התנשא פתאם ממקומו והניח את ידו הבריאה והחמה על שכמי; קולו רעד בחשכה:

— שמע נא, אחי, לא את הכל אנכי מבין מדבריך, מרגיש אני שיש בך, איזה דבר שנקבע בך ואינו לפי בינתי. לא! אבל מוזר אתה, בכל זאת, מוזר אתה... חי נפשי. דמיון שלך מבהיל אותי. אפשר לטפל ברעיון אבל לא בטון שכזה... חי נפשי. הדלק את המנורה. פי, אל כל השדים! כיצד? הם ממיתים את זקניהם ושותים שמן־דגים לנוגה אורות הצפון?... לקנות שכר! אקנדרנא!

— קנה!

— ארבעה בקבוקים?

— ארבעה!

— תיכף, נשתה ונשית. ובעוד איזו רגעים שמעתי עוד הפעם על המדרגות את צעדיו הבריאים של מירקין וצלצול בקבוקים. הדבר היה לי ללא־רצון. חשבתי שיצא ולא ישוב. כך הייתי עושה אני במקומו. הייתי יוצא לקנות שכר, נמלך בחוץ ולא הייתי שב עוד. ויִשאר לך כאן גלמוד עם דבריך ועם הפילוסופיה שלך! והוא — שכר הוא מביא לי, שכר הוא מביא ומוכן לשמע דברים שאינם נעימים לו. בריגש שכזה! —

הודלקה המנורה, העמד השכר, ואנחנו ישבנו לשתות. אנכי שתיתי הרבה והבטתי אל מירקין, ומירקין לא יכל נשוא את מבטי והשתדל להביט אל כוס השכר שלו... בחדר היתה דממה, רק גמיאת המשקה, המבהיק והמעלה קצף, ונשימתי, שנעשתה תכופה וחמה — זעזעו הרש את הדממה. זבוב אחרון — זכר לקיץ, זכר לשמשיקיץ, שתעה עד עכשיו באפלה ולא נראה. הרגיש במנורה שהודלקה ובא להתחמם לאורה, תנועותיו היו מהישלות וכנפיו חסרות חיים, רגליו הדקות התנועעו בעצלות. הוא טפס על המנורה והכין את עצמו לעלות אל הזכוכית הלוהטת וגבוה: חפץ לפרש את כנפיו ולעוף ולא יכל.

— זב, זב...

הרואה אתה? — פניתי אל מירקין, שהיה הוד, והראיתי באצבע על הזבוב, הרי סתיו.. יאוש.. איאונים.. זקנה, זקנה... הא, הא.

מירקין הֵעֵד ומהר להשליך את הזבוב מתחת לשלחן האפל, אל

והיודע אתה סיפם של אנשים אלו? יודע אתה? שממון, יאוש, גועל-נפש לאנשים ולכל הסובב אותם. אך בלעו את מעט הטוב והכל התרוקן, אבד את תארו... ואז הם מותים את עיניהם בהתרגשות ומביטים בשנאה: אלו הם החיים? חיים אלו השביעונו נחת?

מחזות פניו של מירקין הבנתי, שאינו מבין את כל אשר דברתי ומשתדל בכל זאת להעמיד פנים של כובד-ראש, פנים של אדם, המבין דבר מתוך דבר; מפני שקמט את מצחו עד לכאב בכל העת שדברתי והניע לי בראשו, כסוס זה, שזבוב עוקץ עמד לו על גבי זנבו וקצר מהגיע לשם ולגרש את הזבוב המעקץ.

אז נגשתי אל מירקין בחשאי, בטוח בכח דברי, לאט לאט נגשתי, כמו שעושה החתול בארבו לעכבר בחשכה. תאבתי ברגע זה להכאיב, לשלוף צפרנים ולתקעם עמוק עמוק. אל החדר ירד לאט הלילה. מירקין ישב על מטתי והוא עם המטה התלכדו יחד לגוש השך הדמיוני בתוך הצללים. אנכי נגשתי ואגע בכתפו. הוא רעד. ידעתי שירעד:

— אבל נגיה, כי צריך להיות, אי אפשר להיות חיים בשביל חיים, בלי מחשבה והכרה בהירה. צריך להיות. אבל הזקנה! צא והשיב: הזקנה! ההשבת מימיך, אתה הבריא, העליז ומהיר התנועה עכשיו על האני של הזקנה? ההשבת על הרקבון האטי, הבא בגוף ובנשמה עם הזקנה והורס אותם לאט, לאט. ההשבת מימיך על המאוס והכיעור, שיבאו גם אליך עם הזקנה, על תפה חסר השנים... על העינים שעלתה קרחה בריסיהן והן מטפטפות בלי שום רגש... ההשבת מימיך, כי הרגלים היפות והמהירות התהפכנה לבולי עץ כפיפים שיתנהלו בכבדות.. הגב הישר, החזה הנאה והבולט, הפנים ההדריים יבלו, יפלו ויתכרכמו. בלב שנתמרטט תכבה התאוה האחרונה, ובמה שתופס — המחשבה האחרונה. וכולך תתהפך לאיזה שק בלה עם מעט עצמות יבשות ומקולקלות בקרבו. ואי אפשר יהיה להבין מי הוא הצריך לזה... ונוסף לזה עוד תראה בעיניך הטרוטות אלפי צעירים, עליזים ובריאים באים ויורשים את מקומך, באים והומסים בלי חמלה את כל שהיה יקר לך ומגרשים אותך בשריקות לעג וצחוק מעל במת החיים... לבך החולני יתפקע מגעגועים וקנאה, ומרבה תהיה להבות באנחות סתר, במכאובי גוף ונשמה עד אשר ימק לבך בלו...

שומע אתה, מירקין? במדומה לי שאנכי האירפאי הגמור, בן הציויליזציה של מאה-העשרים, מתחיל לפעמים להבין את המנהג ה„פראי" של האסקימוסים והטונגוזים, ילדי הטבע, הרחק בין בצות-טונדרה שאין להן סוף. יודע אתה מה שהם עושים, מירקין? אתה יודע? הם

השבחות על המחולות למיניהם ועל הנגינים היפים, שמנגנים בשעת מחול... וכמה אהבות העלמות לצאת אתו, עם מירקין, במחול... וכיצד הוא משתדל לסבב אתן במהירות, עד שהן מפקירות בידיו את גויתן הדמה מתוך סביב־ראש.

התאויתי מאד לאמר איזה דבר חריף, לבלבל את הזהו... הוית אדם שלא רעב ולא כאב מימיו, אולם כל דבר חריף לא היה אצלי מן המוכן, ונזרקה מפי בלי רצוני:

— שמע נא, האם לא עלה מעולם על לבך, שיכול אתה למות פתאם? פשוט — למות, מבין אתה? למות...

הוא נשתתק תיכף, הביט אלי בחשד ומצחו התקמט:

— למות? משונה... שתיקה. ואחרי רגע:

— אבל משום מה נזכרת פתאם במות? כך. אמות כמובן. אבל בשעה שיש בכחי להיות — אחיה. להיות עד נטף החיים האחרון, אל כל השדים! לקחת את הכל, את הכל, אל כל השדים!

— אה — השבתי לו, הנה נגע הדבר עד לבך, המתק קצת!

הוא היה כבר מוכן לחטוף עוד הפעם את הכסא ולצאת אתו במחול, אולם פני ודברי הקפואים הכריחוהו לשבת:

— כן. להיות. לקחת את הכל... פרזות מעיכות מזוקן! מה יש לקחת? הרבה רעה טבעית יש בעולם ומעט טוב, וגם הטוב המעט הזה מלאכותי היא. אנשים בראו אותו. ולכל אדם וארם נתן הטוב המשכר הזה במדה מצומצמת. האנשים העתמים, קטני־הנפש וקצרי־המבט, משתדלים לגמא מן הטוב הזה לאט, לאט: טפה טפה הם מלקקים ממנו, כדי להאריך את תענוג השכרון, כדי להתענג תענוג כל שהוא עד הרגע האחרון. ההרגשה הבהמית שלהם מנבאת להם בחשאי, שאם יגמאו יסבאו את מנת הטוב שלהם בפעם אחת, — ישאר להם פתאם חלל ריק ואפל בעולמם, שלא ידעו במה למלאותו עוד, כי אם בפתוקים לבד. אשריך, מירקין, אם תהיה כמוהם... אם תסתפק מדי יום ביומו כמעט טוב... בנצוץ קטן של אשר, בשאיפות קטנות... תמיד תהי שבע, אתה ונשמתך, וחיה תחיה וימים תאריך ולא תפתק; ביום תעביד ובלילה תישן, בצהרים תאכל את ארוחתך ובערב תשתה תה ותקרא בעתון. בהגיע לך תור חדים תשא אשה להנאתך ולנחת הוריך והיטים תקנה. ומטבח יהיה לך וחדר מטות. אורחים יבאו אליך מדי שבת בשבתו. חיה תחיה באופן כזה. חיה תחיה אני אומר לך — אולם יש אנשים, והמה משוררי ה„קהלת", האפיקורים, הקרמזובים, שאינם מסתפקים כמפין מפין של טוב, שאינם יכולים לשתות מן הטוב לאט. ובמהרה מהירה... ומבלי התאפק הם מגמאים את כל הטוב בצמאון ובבת אחת.

מדויקה... ומבלי התאפק הם מגמאים את כל הטיב בצמאון ובבת אחת.
שתיקה.

— אינך מעשן משום שאתה חרד על ההיגינה או מה?

אני לא עניתי דבר וגהכתי. — התאמצתי לכבוש את גהוקי זה; ושפתי התעוותו לשחוק מעצמן: „יומים לפני ירית אל הרקה והיגינה:

— שמע נא! האין לך כל ספר למקרא? אנכי בקשתי אצלך ספר ולא מצאתי, ולכן נרדמתי.

— את כל הספרים שלי נשאתי אל הביבליותיקה ושאריתם מכרתי... כך...

מירקין הרגיש, שהפצתי לאמר עוד דבר מה ולא אמרתי. זה כחודש ימים שלא היה אצלי ולא דבר אתי, ועכשיו, כנראה, חש בי איזה שנוי. בחצי־האפל שבחדר הרגשתי, כי הלז מביט עלי במבט תמהון, בהיר וארוך, כמו שמסוגל להביט אדם בעל עינים כחולות וגדולות, בשעה שהוא חושד ומשפטיו נמתקה ההנאה. אנכי העיפותי בו עין ואחים.. התגנבה דממה לא נעימה, דממה מלאה חשד. עצבי לא יכלו נשוא את מבטו. נדמה לי שעוד מעט ויקרע איזה מסך מבדיל; דבר מה יתגלה... לכן קמתי ואשאל:

— להדליק נר?

הוא גחך וישאל: מאימתי אתה ירא את הצללים? וישוב נשתתק ושלח אלי מבט אחד. המבט כאילו נשפך על כל גופי. פתאם התרומם מירקין, נגש אלי והניח את ידו הצהירה על כתפי הרזה:

— שמע נא, למה אתה... אתה ככה מוזר, חור, בודד אתה... אין מה לומר, בחור נאה אתה... תכלית יפה תהי ממך. — שמע נא, הרוצה אתה? הבה ונלך אל אולם המחולות; חפץ אני ללמד אותך את „חכמת המחול", הרוצה אתה?

אנכי שחקתי בקול גדול ופרוע, אבל השתדלתי לעשותו לשחוק רך. הרהרתי: „נו, נו, מחולות, מחולות לכבודו של המות!"

ומירקין, שכנראה נהנה מזה, שעלתה בידו להביאני לידי שחוק, הוסיף בחשך:

— יודע אתה, אנכי אוהב מחולות הנני... המחולות והמוסיקה משכרים אותי תמיד. יש שאני יושב וקורא, ופתאם ארגן־מוזיקה מנגן בחצר איזו „קומרינסקה" או קיק־קואק", תיכף אנכי קופץ, חוטף לי כסא והובב אותו ואצא במחול בתוך חדרי. רואה אתה? כך. (הוא חטף כסא ויצא אתו במחול) ראה נא.... ככה, אָ, ככה.

הוא כבר שכח מה שהתחיל לדבר אתי והשתרבב במיני תהילות

כמשים זרים... שערות שטין מסובכות ודלות... חטם גדול ומגודל ובקצהו אבעבועה, שהתאבסנה שם ואינה רוצה לזוז ממקומה... עינים קטנות, שקועות, הסרותיגון ורעות — אלו היו פני.

אנכי שויתי את הפנים שהביטו אלי מן הראי אל פניו של הישן ודעתי: מעולם לא היו פני מכוערים, רזים ודלים כמו ברגע זה... מעולם לא בלט תוממי בכיעור טפשי, כמו בשעה זו.

ונדמה לי שהגחך של פני הישן זהו גחוך של נצחון. הוא כמו הרגיש את קנאתי מתוך שנתו ולעג למשבתי... נהרתו התלבטה בנהריו בבוז חשאי...

הרגשתי, כי עוד מעט והונפה ידי מעצמה והכתה בכל כחה על הפנים השבעים הללו הטבולים בבת צחוק של הנאה. אז קדמתי את האותי ההלוהה הזאת, ובמתכוין פגעתי בכסא ברגלי והפכתי ברעש..

מירקין נעור בנשימה עמוקה ופקח עינים גדולות ועגולות, תמהות ומשוללות כל הויה. רגעים אחדים עברו לו, עד ששב אליו כח הדבור והוציא קול מתוך שפתיו האדומות:

— אהא, כבר באת?

אנכי הסתרתי ממנו את פני הזרים ואען:

— כן, באתי... סלח לי על שהעירותיך... נתקלתי, מבין אתה, בכסא נתקלתי...

ובלבי חשבתי:

— השד יודע אותו... בא, שכב. — עכשיו הוא מדבר — ואתה ענה אותו. מובטחני שאחרי מותי יהיה אותו מירקן כמו עכשיו. כן, כמו עכשיו...

הוא מחה את קורי־השינה האחרונים מעל עיניו בידיו הבריאות והלבנות ויאמר:

— רגילות כזו יש אצלי, איני יכול לשבת בלי עשות מאומה, אם לאכול, אם לשתות, אם לקרא או לטיל, ומכיון שאני נשאר בלי עבודה, אני מתחיל להתנמנם — כ—ך!

הוא סיים את דבריו בפהוק וגהוך כאחד. אנכי שתקתי.

אחרי הפהוק הארוך, שענג אותו לא פחות מן השינה, הביא את פניו בסדר וישאל:

— היש לך פפירוסה? שלי אפסו כבר.

— ראשית, עניתי, ידוע לך שאיני מעשן — והשנית — אין לי.

— אי, הדיוט משום מה אינך מעשן? דבר טוב הוא העשון, הריני אומר לך.

V

ב תשרי.

אתמול, בתוך המועד סכות עם השכה, שבתי אל חדרי על מנת להשליך את עצמי על המטה ולנוח. עיף הייתי.

כשנכנסתי החדרה מצאתי את מירקין שוכב על מטתי המוצעת וישן, ונהרה קלה של תענוג מתלבטת בנחירי הדקות והלבנות. כנראה ישב בחדרי וחכה לי עד שתקפתו אותו שינה וישתטח.

מירקין זה הוא צעיר יפה תאר, עליז ובריא. הוא חושב אותי לחבר, ואנכי אותו — למכיר פשוט. מכבד הוא את דברי בלבי ולפעמים הוא ירא אותם, ואז הריהו משתדל למחות את רשם דברי בזאת, שהוא מציע לפני לקנות לי כרטיס־כניסה לתיאטרון, או אל הקרקס, או ש„מכבד" אותי בשכר. בכלל הוא מה שקורין: „טפשוני", אבל יש לו לב רגיש ומשתתף בצערם של אחרים. בעצם איני אוהב אותו. אבל כשעצבי „יוצאים במחלות" אני אוהב להמטיר עליו את דברי החריפים, ובטוח אנכי, שיקבלם בלי מחאות, יתן לכל דברי ערך מיוחד וישתדל להרגיעני — וכיון שיש לו פרטנסיות גדולות לידידות, יש שהוא קורא לי בשם „הזיר" או „הדיוט" וכדומה.

עכשיו ישן הוא במטתי. פיו הפתוח למחצה גלה לי שנים לבנות ובריאות, המסוגלות לפצח גם עצמות. על שפתיו האדומות כדבדבניות בכורות רחפה בת־צחוק של אדם בריא, הנהנה מכל דבר, אפילו משינה מקרית שכזו. תגליו המלאות, העגולות והמשולבות זו על גבי זו כמספרים גדולים, סנטרו הורדי, המגולח והשבע, שערות ראשו הפשתניות ושפמו שהחל לצמוח, — כל אלה התלכדו להרמוניה יפה, להרמוניה של בטחה וכח־חיים, השוטף באומץ ושום דבר אינו מפריעו.

רגעים אחדים עמדתי והתבוננתי בסקרנות יתירה בפנים אלו, שלא יכלו להתנגד ולהתחפש מפני השינה לפני מבטי הזרים. השינה כפתה את כל רשמי פניו והפקירה אותם לעיני, כדי שאוכל להסתכל בהם כחפצי.

מעין קנאה דלוחה התעוררה בקרבי והרעידה את ידי. בזהירות אבטומטית הוצאתי מכיסי את הראי הקטן שלי והבטתי: פנים תבוסים,

מהמים באישוני עיניך... הכל מקבל באפלה צורה של הזיה־דמיונית... דרהיטים, הכלים, כל החפצים שבחדר אין כונתם אלא להרעימך ולהרגיז את שנתך... רצונך והכרת־עצמך מאבדים את שווי משקלם... וחורקת שן, וכועסת ואינך יודע על מי אתה כועס... התנור מלבין באפלה... לעזאזל! המטה שורקת תחתיך — תאבדנה כל המטות שבעולם... שערה אחת נישרה על פניך ותגרה את העטמך — מפלה על כל החיטמים שבעולם... מצאו להם מקום באמצע הפנים ואינם מניחים לישון.

וכי ייעפו הגוף והנשמה להלחם עם ליל הנדודים ולהתגבר עליו... אתה נרדם עם שחר שנה מרפרפת, מדובקה, „גזולה" ומגיעה לא פחות מליל־הנדודים עצמו, ובהקיצך מרגיש אתה את עצמך כאילו לא ישנת כלל. מרגיש אתה את אותו הרגש המכביד והקהה של הרעב ששתה מים לחיה, כדי להשקיט את רעבונו.

והלילה שעבר ישנתי, ישנתי, ישנתי... שום דבר לא הרגיזני, לא חרקתי שן ולא נשכתי את הכר... וכאשר הקיצותי הרגשתי את עצמי מוכן להוציא לפועל כל ההלטה קשה... ואפילו ליחת אל הרקה.

ובכן, מהשעורים נפטרתי. ומה נשאר לי עוד? להרחיק מעלי את מכירי, למכור את כל אשר לי... ללכת ל ה ת ם. ואחר כך...

— טוב!

———————

י"ח תשרי.

אחרי ההתחלה הטובה בפטור השעורים, מצב הקפאון שלי הולך ועובר במהירות מפתיעה; שבים אלי, תאבוני, תשוקתי, לקריאה, ובלילה אני ישן שנה עמוקה. אלה הנה תוצאותיה הטובות של החלטתי. אינני נמצא עוד במצב של פקפוק. קו המאזנים של המות נוטה למטה, כך, כך. הרי מטה, מטה, יותר ויותר! עוד מעט יגיעה לארץ.... אך המתיני! עוד עלי ללכת להתם — להתם...

ביחוד נעמה לי שנתי בליל אתמול. הספר שקראתי נפל באמצע הקריאה ארצה. מנורת־הנפט נשארה דולקת, ואני נרדמתי תרדמה עמוקה, מה שלא קרה אצלי זה כשבוע. אני ישנתי שנת ישרים ממש. שנה אמתית בלי הרהורים, בלי חלומות ובלי יקצות פתאמיות, כגוש שבחה בין יום ליום רובצת שנת הלילה העבר:

מאושר האיש, שאינו יודע לילות נדודים. איתם לילות של אי־שנה! כמה הדכאו את רוחו וטמטמו את מוחו. ליל נדודים בוא מפחיד מקודם. מרגיש אתה מקודם שלא תישן בליל זה, ומבקש אתה תרופות יוצא אתה ומטייל ארוכות וקצרות ברחובות, עד לידי כשלון ברכים. ולהבר בטחון אתה שותה כוס שכר לפני השנה... הראש סובב קצת, וכשאתה פושט את בגדיך נדמה לך, שאך תתנפל אל המטה ונרדמת כאבן. אולם כיון שאתה שוכב, הכל נעשה קשה כקרש... הרגלים נעשות ארוכות, ובשום אופן אינן מוצאות בשבילן מקום, אשר ייטב להן. המכסה נעשה חם יותר מדי ועורך מתחיל בוער עליך כבקדחת; וכשאתה משליך מעליך את המכסה, צינה אוחזת אותך ואתה רועד... עיניך יוקדות וכואבות תחת הגבות הסגורות בעקשנות של הרוצה לישן ואינו יכול, וכשאתה פוקח את עיניך: והנה אפלה, אפלה בחדר, אפלה בלבבך. כל הויתך אינה אלא גוש אפל בתוך האפלה הכללית: גוש אפל הסובל, סובל בסתר... תיק־תיק, תיק־תיק: שעה, שעתים, שלש, כרוסי זפת נמשכים הרגעים... בעצלות מיגעה הם מטפטפים. עצביך מתחילים להתרגש... נביחת כלב כי תגיע לאזניך, חריקת דלת רחוקה... צלצול מפתחותיו של השוער... שריקה עמומה של לוקומוטיו ולסוף גם הנעת כל שהיא, ואף קל שבקלים — ונדמה לך כאילו החבי שפודים מלובנים אל תוך מוחך. פרעוש וגנב כי יעקץ אותך בסתר, אתה מתפלץ כנשוך נחש... קו מהלין מאד כי יפול אל תקרת החדר האפל והרגשת

הורדי וההדק שלה המבליט את שדיה הגדולות, ובנעימות מלאכותית, הודיעה לי כי היא איננה יודעת, אם אני, המורה, אם בנה, תלמידי, מתרשל, אבל סוף סוף אינה רואה פרי בהוראת שעה זו, ולכן... ומה שמגיע לי בעד חצי החדש היא משלמה לי בזה. —

רגש נאותי וחדותי כל היום עבר כרגע: המדם נטלה את הכל בהשיבות פניה. אהבת־עצמי סבלה מאת מאד, וצר היה לי שהקדימוני... הכינותי את עצמי לכעוס... חפצתי להוחות ל„מדם" העבה באירוניה על אשר הוציאה אל הפועל מה שהיה במחשבתי להגיד לה. אולם באותו רגע של עלבון ומבוכה קלה נכנסה ידי בלי משים לכיסי ונגעה באקדח שלי... וכעסי נמוג כרגע... צחוק קר התמעך על פני, וכי מה יש כאן לכעס?... הא־הא... האם לא אחת היא? כל זה ישוה רק מעט הוק ולא יותר... הן בעוד ימים אחדים — — — —

ויצא כשאני מגחך.

המדם החשיבה מרת מיכלין הביטה אחרי בתמהון. כנראה חכתה לראות בפני צער ולהתענג עליו, ודבר זה לא עלה בידה.

אני מתחיל...

מתחיל אני לקיים את אשר גמרתי בלבי. באופן מלאכותי אני מכריע את כף המאזנים של המות למטה... לאט לאט אני יוצא ממצב הקפאון, לבי התחיל להלום ביתר חזקה, שבו אלי הרגשנות והמחשבות המתחלפות, המשתנות, הצוללות ועולות, המשחירות והמבהירות — קלידסקופ גמור. —

אני אומר: התחלתי; אבל באמת לא אני התחלתי. הכל התחיל ונעשה מעצמו. ככדור זה המונח בראש הר — לכאורה מוטל הוא... בול עץ ולא יותר. גע בו באצבע קטנה, והנה הוא מתחיל לרוץ במהירות, המתגברת מרגע לרגע, בול העץ נהפך פתאם לנפש חיה, שואפת, תאבה — ומפרכסת...

בקרת רוח, בהשתחויה נמוסית ובבת צחוק דוממה, אני נכנס אל בתי „אדוני" ומסלק את ידי מ„שעורי" החדשים והישנים: גובה אני את הכסף המגיע לי ואח״כ אני אומר: „סליחה", כך וכך, החלטתי לנסוע... ולכן אני מוכרח לעזוב את שעורי — פרדון!"

י״ט בבתי „אדוני", חג הסוכות... הכל מקושט שם ומבהיק, תנועותיהם של האדונים וה„מדמות" ודבריהם הם גם כן של יו״ט, מרושלים ורכים. גם אצלי מין יו״ט היום, ולכבודו לבשתי את הבגדים החדשים שלי והתקשטתי בצוארון־ניר חדש: חג של פטור־שעורים אצלי, וחג זה ממלא את כל הויתי.

שבע רצון אני יוצא מבתי אדוני, שעזבתי את שעוריהם ברצוני הטוב. שמח אני על תוצאות החלטתי, על הרגש החם והחזק, שאני מרגיש ברגע שאני משתחוה לפני ה„מדם", ומבאר לה, „שלדאבוני אני מוכרח לעזוב את שעור בנה".

בפעם הראשונה לחיי מרגיש אני את עצמי אחון, אדון גמור לנפשי. חפשי אני לרצוני ולאחריות־עצמי. מחליט אני ועושה, מחליט ועושה... החלטתי לעזוב את שעורי ואני עוזב אותם. כך טוב. —

אולם בהכנסי היום אל בית מיכלין להתפטר שם משעורי האחרון, קרה דבר שלא נעם לי ביותר: עוד בטרם שהספקתי להסיר את כובעי ולאמר „שלום", נגשה אלי „מדם" מיכלין העבה בעלת הפנים השבעים, והמנוסים סודר, והשפתים הבולטות והצועקות „דרך ארץ!" והקפוט

שיהיה בידי ולהשאר בלי לחם ובלי דירה. ב) למכור את בגדי החורף שלי, את ערדלי ואת מעיל החורף, להשאר בלי בגדים... והחורף כבר עומד מאחרי הכותל. ג) להתקוטט עם כל מכירי (רעים אין לי), לירק פשוט בפניהם במתכוין, לגרש אותם מביתי, אם יבואו אלי, לבל יהיה לי ממש מקום להציג את כף רגלי.

ועוד ועוד מעשים כאלה... אם ככה אעשה ובא ההכרח והטה בכבדו את כף המאזנים של המות למטה, אך ורק את כף המאזנים של המות...

כך, כך... רק באופן כזה אסגור בפני עצמי את כל הדרכים אל החיים, ורק דרך אחת, שביל-צר אחד עוד ישאר לי: ל מ ו ת. וההכרח לא יתנני עוד לקפוא על מקום אחד, כמו שאני קופא עכשיו: הוא ידחפני ללכת...

ומעשי-שטן באמצע... הקא בשעה כזו הציעו לפני שעורים טובים ואנכי כבר קבלתים, הבל!

הקא עכשיו יש ביכלתי להשתכר כמאה הו"כ לחודש, כמה שלא השתכרתי מימי... ויש ביכלתי לשכור לי עכשיו דירה נאה, למשל, לקנות בגדים נאים ולחיות חיי-שובע, — חיי „אָדם".

אבל מבין אני... השטן כבר מרקד סביבי, הפין הוא למשכני אל החיים שנואי נפשי, אַהאַ... למשכני לשם?... לעשות בי כחפצו?.. בעצועים הוא מראה לי? לא, דבר זה לא יעלה בידו... עוד מחר אשליך את השעורים החדשים וה„שמנים", אשר קבלתי, ואת התלמידים ואת הוריהם ואת השכר שהם נותנים לי.

וכיון שאתחיל בדבר זה לא יקשה לי להשליך גם את שעורי הישנים, למכור את מעיל החורף... בשעה שהחורף קרוב לבוא... להלבין פני מכירי בכונה לנתק אתם כל קשר, כל שיח ושיג...

כך, כך, מחר אתחיל.

————

ט״ז תשרי.

אהא... מצאתי את החידה, מצאתי את המפתח למצב רוחי הקפוא הזה, שהעיר תמהון גם בי בעצמי. שקלתי את מנהגי, מהלכי ומחשבותי בימים האחרונים, שויתי אותם לעומת החיים, שהייתי לפני מצב רוחי זה, ומבין אנכי...

מבין אנכי שהגעתי עכשיו ל נ ק ו ד ת ה ק פ א ו ן. מצד אחד מושכים אותי החיים ומצד השני — המות.. אך כח המגנט שלהם שוה הוא, כח אחד אינו עולה על חברו, ואנכי תלוי בין שני המגנטים הללו ואיני נוטה לא לכאן ולא לכאן...

הגעתי לנקודה כזו, שכח החיים וכח המות רחוקים, או קרובים אליה במדה שוה, ורצוני — הכח השלישי בטל בין שניהם.. והי אנכי עכשיו, שותה, אוכל וישן, הולך ומתנועע רק מתוך הרגל, מתוך אינרציה...

הגעתי לנקודה קפואה שכזו: אם רוצה אני, הריני יכול למות כאשר החלטתי, ואם רוצה אני... המ... אני יכול להיות.. כלומר: למכור את האקדח או לקלקל אותו, ולהיות כמה שחיים הרבה, הרבה אנשים, הממלאים יום יום את הרחובות...

שתי כפות המאזנים — מאזני־החיים־והמות שוות הן — לפני, כי אחת איננה מכריעה את חברתה... וכיון שיש להשוש, שימשך מצב, קפוא וחסר גון זה עוד כמה וכמה ימים משעממים וארוכים. לכן צריך להכריע אחת מהן, להכריע בבת אחת...

„לבן או שחור, אבל לא אמיץ; חם או קר, אבל לא פושר; לקום או לנפול, אבל לא לקפוא על מקום אחד״.

מה רוצים ממני החיים? למה ירמזו אלי הפנסים בלילה? למה מענה אותי השמש בבקר? למה יצחקו אלי ככה הרחובות?

כבר חשבתי הרבה, החלטתי פעם אחת... צריך אני להכריע א ו ת ה, ולו גם בכונה, ולו גם ב א ו פ ן מ ל א כ ו ת י... כן, כן. מצב־רוחי של עכשיו היה לי לזרא, ולשוב ולהיות רק בשביל הפרוצס של החיים עצמו, להיות רק כדי להניע בידי ורגלי ולשאת את ראשי על שכמי.. איני רוצה, איני חפץ, איני יכול...

מוכרח אני להניע את מצב הקפאון הזה, להכות בו גלים עד שיזוע, עד שירעד, והכל יעשה, ישבר, יתהפך במהירות, ברגשנות, והעיקר — בבת־אחת.

להכריע פעם אחת את כף המאזנים של המות, וסוף! הא כיצד? פשוט: א) לעזוב, למשל, את כל השעורים, לפזר את הכסף האחרון

האדם על הבמה והתחיל לשיר את האריה הידועה, הוברר לי שאני שונא אותו תכלית שנאה.. התגבר בי מאד הרגש של גועל-נפש והפלאתי, כיצד הלכתי לראות דבר שאני יודע מכבר.

ועזבתי את התיאטרון.

לבית מכירי אינני הולך, יודע אני מקודם, שאראה שם אותם הרהיטים והתמונות, שכבר ראיתי, אותם הפנים שידעתי כבר, ואשמע אותם הדברים ששמעתי זה כמה וכמה פעמים.

יש אצלי עכשיו נטיה גדולה לשתות יין-שרף. להכנס, למשל, לבית מרזח, המלא אדים חריפים של יין ושכר ועשן פפירוסים, ולשתות עד כדי אבוד החושים; אולם עוצר אני בתאותי זו בכל כחי, מתירא אני שמא אתרכך והתרככה גם החלטתי. יראתי, לכל יהפך רצוני למרמס מתרופה זו, ולא אוכל עוד להפיק את אשר זממתי. לא, חפץ אני למות ברצון אמיץ ובדעה צלולה, הוקא בדעה צלולה; לעבור את המפתן הזה ברגל בטוחה — בלי פקפוקים, בלי פקפוקים... אך ההחלטתי כאילו משתמטת ממני, מתחבאת מפני... וכמו קרוע אנכי גם מן החיים וגם מן המות, נפלא!

———

IV

י״ד תשרי.

נו.... מה זאת? השכחתי? מדוע איני גומר את השבוני האחרון?
השד יודע אותי — זה פעמים הלכתי כבר לאותו מקום, ואך נגש אני
אל אותו הזוב והפנס האחום מופיע לעיני, אני נבהל, אימת־מסתורין
נופלת עלי, ואני שב לאחור... לא טוב. זוהי חולשה, חולשה, חולשה...
גם זה מוזר, אהבתי לאקדח כאילו התקררה... איני מביט עליו
במשך ימים שלמים ואיני מטפל בו בלילות. בלילה אין אני ישן כראוי,
ובהקיצי מוחי ריק ואפל כחללו של מרתף עזוב. בבוקר אני קם, שהת·
תה משום הרגל והולך ל„שעורי" בדיוק אבטומטי. מורה אני להתלמידים,
מתקן את שגיאותיהם ומביט לרגעים אל שעוני בקוצר רוח, אף על פי
שאיני יודע בעצמי למה לי למהר, מי מחכה לי? את מי אני צריך לבקר?
חדלתי לגער בתלמידים, כמו שהייתי עושה עד עכשיו, כשאלה האחרונים
אינם מבינים את שעוריהם; ואיני מהלל אותם, כשהם מבינים את הכל
כראוי. עיני הילדים, תלמידי, נשואות אלי בתמהון ילדותי בשעת ההוראה.
מבטי־הילד שלהם מחפשים בפני הקפואים את הפתרון לאותו השנוי,
שהם מרגישים בי, ומבטיהם אלה אינם נעימים לי מאד... ואני מצוה
עליהם בעיפות לעיין בספרי הלמוד ולבלתי הביט אל הטמי,... מכירי
הציעו לי שלשה שעורים בשכר טוב. שעורים טובים כאלה לא היו
לי עד עכשיו, ואני קבלתים בקרירות־רוח... ביום הראשון של חול
המועד „סוכות" אני צריך להתחיל את השעור הראשון. לכאורה, למה
קבלתי הוראת־שעה בשעה שאני מבין את עצמי ל... הא? מדוע קבלתי
אני ישאל?
גם לקרוא בספר איני יכול. לזרא היו לי כל הספרים. תיכף כשאני
מתחיל לקרוא באיזה ספר, נדמה לי שכבר ידעתי את תכני מאז, שהכל
בו ישן נושן, — ואני מניח את הספר בפיהוק ארוך, יורק ארצה ומביט
בלי נדוע עין מן התקרה... אבל גם התקרה ישנה ויודעה לי בכל
קטנותיה מן הזויות המכוסות אבק עד הנקודה השחורה שלצד מערב —
זבוב מת שנדבק אליה והתיבש...
כשתקף עלי היום אותו הרגש של גיעול־נפש להדי ולכלי ולרעש
שברחובות הלכתי לתיאטרון. הציגו את האופירה „פאוסט" שכבר אהבתיה
וכמה פעמים ראיתיה ולא שבעתי. והפלא! תיכף, כשהופיע מפיסתופל־

עליהן אלה הבתים והחומות שאתם גרים בהם יהרסו ויבנו מחדש במשטר ובסדר חדש — וזכר לא יותר להם... שנה טובה בקשתם... שנה טובה בקשתם מה... מה?

אולם היהודים מעוני צים הללו לא הרגישו כנראה מאומה מכל אשר השבתי; הם אצו רצו ונחפזו הביתה לאכול, לאכול, לאכול...

מובלים, אינם רצים להראות־שעה, אינם שונאים ואינם אוהבים ואינם מרגישים מאומה. יכול אתה לפוצץ בקורנס את אחד מכתליהם, העולה לסכום גדול של פודים, — אשר בגופי ובכל הויתי יש רק שנים, שלשה מהם — והם לא יהרישו מאומה, רק אבק יהי עולה; אבל גם נא לקצץ אצל בן אדם את ידו, יד שעולה רק במשקל ליטראות אחדות... אה?...

— הרי אבן ממוצעת מתגוללת על המרצפת... חי אני משקלה לא יותר ממשקל ראשי... ובכל זאת האבן — וראשי? איזו הפכים! הראש, מבין אתה, חושב הרבה, זוכר ומתגעגע ועורג הרבה, והאבן אף כי משקלה כמשקל ראשי... אינה ולא כלום... לא, מוזר הדבר.

ראשי נעשה סחרחר ממחשבות תכופות ועצבות אלו וכדי להפיגן החילותי ללגלג לעצמי:

— פנו הדרך... פנו הדרך... שלשה פוד ואחת־עשרה ליטרא בדמות בן־אדם עם ראש ורגלים וידים הולכים בחוץ, שלשה פוד וי״א פונט השומרים אקדח בתוך הכיס... פנו הדרך, במחילה מכבודכם!

וכשיצאתי אתמול בערב את הגן, הייתי שרוי בהרהורים משונים, שרדפוני בראשי כנמלים בגלן. אדמו פני המערב בערוב השמש... בצאת נפשו של היום. הקור שבאויר התגבר ובשר סתיו קרוב. עוד הפעם שבתי להרהורות היהודים. כבר גמרו להתפלל „נעילה", ערבית — ובתי התפלה החלו להקיא אלפי יהודים ויהודיות, נערים ונערות. כלם אצו רצו בהפזון הביתה למלאות את רצון קיבתם, בברכם זה את זה בהפזון רק לשם מצוה. אנכי עמדתי גלמוד שעה ארוכה והבטתי אל כל הקהל הגדול הזה המשתער ומתנועע אל כל עבר, וההרהורים רעים עלו בלבי: הרי קהל גדול של אלפי אנשים, כל אחד לב בפני עצמו, עולם בפני עצמו; כל אחד אוהב את עצמו ומגין בכל כחו על עצמו. ומשקלו של כל עולם ועולם, עולם ומאויו, עולם ומחשבותיו, רק פודים אחדים... פודים אומללים אחדים... והם חושבים באמת כי אנשים הם.. המתינו המתינו, תעבורנה רק מאה שנים ומתו כל פודי החמרים־המתנועעים הללו, ונמחקו מעל הארץ ורקבו כבר בתוך הארץ... אלה הבגדים שהם לובשים עכשיו לשם נוי ומתגאים בהם זה בפני זה יהיו לסמרטוטין, והסמרטוטין לאבק ואת האבק ישא הרוח... אלה המרצפות שאתם דורכים

בגן העיר הכל עדין ירק והענן מרחיק: אולם מיד שאתה נגש ומסתכל בעצים היטב, אתה רואה בהם עלים צהובים וקמלים לעשרות. פה ושם הם מתגנבים אל ירקרק העצים, כמחלה מדבקת, שראשיתה מצער ואחריתה מרה... התגנב הרקב אל העצים ואורב ומביט בתאות כליון אל כל המון העלים שנשארו עוד ירוקים ובריאים.

באויר מרגשת לחלוחית לא נעימה... רוח נשב רק מן הרקב... זה הוא רוח המבשר את הסתו. כל המטיילים שבגן כאלו משלים את נפשם בתקוות שוא, שעדין קיץ, קיץ מסביב, והסתו עודנו רחוק... ולכן הם לבושים בגדי קיץ וכובעי קיץ למראה עין... אולם מתנועותיהם נודף כבר ריח של סתיו. דאגה מסתרה, חרישית, מציצה לי מעיניהם, אני קורא במבטם: סתיו הולך... הרקב... בגדים חמים... מעון חם. ושמים שמשון...

והרגשה טבעית וחיה זו התאימה מאד למצב רוחי. אנכי חשבתי: למראה עין גם אנכי אוכל ושותה, מטיל וצופה לצדדים, בקצור — בן־אדם. אבל מה החלטתי בלבי? הא? אבל מה מונח בכיסי? מה היא הדבר הכבד והעצין המונח בכאן?...

מאפס מעשה שקלתי את עצמי על כסא־המאזנים, העומד בתוך הגן ושוקל „את כל פרוזן ופרוזן רק בחמש קופיקות". אחון המאזנים הושיט לי כרטיס ועליו רשום באותיות בולטות „שלשה פוד ואחת־עשר ליטרה". הכרטיס רעד בידי. הלכתי הלוך וטפל בכרטיס שבידי והגתי בּיני לבין עצמי: האם לא שחוק הוא? משקלי שלשה פוד וי"א ליטרא. אני הולך ומתנועע ושומע וקורא ומביט וסובל ושרוי ביסורים ומתיאש ומכין לאבד את עצמי. ומשקל כל זה: שלשה פוד וי"א ליטרא... הרי לך פתאם באמצע ג' פוד ואחת־עשרה ליטרא! השמעתם? במשקל קטן זה נכללים גם המוח, אבי כל הרעיונות, וההרהורים והחושים וההרגשות, גם הורים, גם הרגלים, גם המעים המוצצות את עצמן בשעה שאין להם. במשקל זה נכלל גם אותו שלמקה הקטן והתלוי, שישב על שרפרף בבית אבא השומם והלם הלומות.... במשקל זה נכלל גם הצעיר בן עשרים של עכשיו, המכין את עצמו, לעזוב את הכל, את הכל...

הרי לך שלשה פוד ואחת עשרה ליטרא! הרי לך שלשה פוד ואחת עשרה ליטרא!

ומה נחשב משקל פעוט זה לעומת אלה ענקי־האבן — החומות והבנינים הרבים. ובכל זאת... עוד הפעם... הרי בתי־החומה עומדים כנגדי הרחובות, בתי־החומה, שמשקלם עולה לכמה וכמה מאות אלפים פוד... לאלפי אלפים פוד בודאי!... והמרים כבדים אלו אינם הוגים ואינם

ומקטרים ומשחקים בשחמט; לפרקים מביטים הם בחשד אל הדלת, המקשת בהפתחה ובהסגרה... גם אני מוצא לי פינה ומשתדל לבלי בוא בדברים עם מכירי, שאני רואה בין הצעירים. מכיר אחד נגש אלי, עשה אתי חסד וישאל: „בכמה כרטשאות וקהוה עלה לך צימך היום?" ואנכי עניתי אותו קשות שראשי כואב עלי ונתפטרתי ממנו.

מלצרים לבושים סינורים לבנים נהגו אלי באותו הנמוס הנמכר בזיל, שרק מלצרים מסוגלים לו. הם הגישו אלי בדחילו ורחימו כל מה שבקשתי.

שונא אני מאז ומעולם את עם המלצרים הרואים לפניהם רק שני מיני אנשים, אנשים טובים, המשאירים עשר קופיקות דמי־שכר, ואנשים רעים, שאינם משאירים מאומה. שונא אני מימי את הכנעתם היתרה ואת נמוסיהם המעושה ואת בת־צחוקם הזולה. מבקש אתה מהם דבר־מה בנימוס והם מגחכים, גוער אתה בהם על אי־מהירותם, והם מוסיפים לגחך. מתלוצץ אתה עליהם ועל סינוריהם, והגיחוך הידוע אינו סר מעל פניהם. ביחוד עורר בקרבי גועל נפש ביום אתמול. איזה רגש עכור והדוק הרגשתי אליהם, ועל אפם ועל חמתם, כעין נקמה פעוטה בחפצם הפעוט, לא השארתי להם מאומה, המלצרים אספו את הצלוחיות מעל שלחני בקצף גלוי, אחד מהם מלמל בשנאה דבר־מה... ואנכי נהניתי, שעלתה בידי להביא מלצרים לידי כעס.

כארבעה „שונאים" קניתי לי במחיר איזו עשרות קופיקות, שלא חלקתי כנהוג. גם אלו הם אויבים בשעת שאין אויבים אחרים, ולמי שאפשר לו להראות שנאה גדולה לכל אדם ולכל דבר. —

ובבית־קהוה אחד הפצתי פתאום לעשות לי מלצר אחד „לאוהב נאמן". אחרי גמרי לשתות את כוס הקהוה שלי, שיצא כבר מאפי, צלצלתי למלצר, ונתתי כסף לידו:

— עשרה קופיקות אל הקסה והמשה רובלים לאדוני.

הלז נבוך וגמגם. בלי צורך משמש בסינורו, צלצל במטבעות שבכיס העור הרחב שלו; ידיו רעדו.

— כלום אין אדוני מבין רוסית? אמרתי לו והשתדלתי לגחך בנימוס.

וכאן נעשה איזה דבר מיאוס, שלא שערתי מקודם. ארכו פני המלצר ועיניו נעשו דלוחות, הוא נכפף עלי בגופו וחפץ לנשק את ידי.

אז הזדקרתי פתאם אדום מבושה ולחשתי לו להישאר רעל.

— וואָן פּאָשאָל וואָן!... ויצאתי.

הרבה זוגות עינים תשתי על גבי.

———————

י"א בתשרי.

יום של הרגשות ורשמים הריפים ודקים היה לי יום אתמול.

יום כפורים היה יום האתמול. יהודים מעוני צום התגודדו ברחובות, אחרי אשר נחר גרונם והחלה להזיע, כביכול, גם נשמתם מתוך „אמירה" ארוכה בתוך המחזור. צמאי יהודים וקבלו את צומם בחוץ פנים באהבה, הריחו לרגעים טבק ונוזלים חריפים כדי להחליש את עצמם ויורדו. וצום זה כאילו השפיע גם על אותם הרחובות, גם על החומות, גם על המרצפת. הבתים בעצמם כאילו עמדו חורים מעוני הצום וקשבו מתוך עיפות אל השירה והתפלה, שהשתפכו מכל עבר....

אולם כל זה היה רק ברחובות היהודים, ומחוץ לרחובות אלו והלאה שטפו החיים העבתניים כתמול שלשום, השתקשקו מרכבות ברעש ושגעון, ואנשים כאילו התחרו במרוצתם, רצו נחפזו זה לעומת זה, זה מאחרי זה. כתמול שלשום הבהיקו הזכוכיות הגדולות שבחנויות, ובשחקם בבת צחוק נצחית של זכוכית קרה ומלוטשת קרצו לכל עבר, הביאו את עיני הסקרנים לידי גרוי ואלצו אותם לעמוד ולהתבונן אליהן ואל אשר בהן...

אנכי אחרתי לישון ביום אתמול, ובהקיצי מתוך זכרון של „הכפרה" השמנה, שאכלתי אתמול בריסטורן, הבטתי אל השעון והנה שעת הצהרים. רגש הבוז מהר החפזני אל בית־הכנסת ואלך. אל בית־הכנסת פנימה לא יכולתי להכנס, מפני שלא היה לי כרטיס כניסה. עמדתי בחוץ והקשבתי:

החזן שר, נשים קוראות תחינות ובוכות... יהודים נאנחים....

פתאם התמרמרתי אל עצמי:

— הגם אני נצרך לפרנסה? לבריאות? לחיים־ארוכים?

ושפתי צחקו בלי רצוני.

ואמהר אל אותם הרחובות המגוהצים, העושים ברעשנות כתמול שלשום ושאין בהם אפילו ריח של צום ותפלה.

הלכתי מבית קהוה לבית קהוה ומריסטורן לריסטורן. רוחי היתה נכאה ולבי לא שקט.

בעלי הריסטורנים הנכרים מתענינים מאד בכל ימות השנה בשאלה אחת: „מתי חל אותו החג אצל היהודים, שבו מותר להם לאכול טרפה?", והנה סוף סוף בא היום והחג המקוה ובעלי הריסטורנים נהנים ומניעים ראשם בחן לכל אורח. הרבה צעירים יהודים יושבים אוכלים ושותים

ביפיה בשעה שאין אישה בבית. צר לי, שמוכרח אהיה לקנות את האשה ואת הנקבה בפרוטות. יודע ומרגיש אני מקודם, שבאותו בית לא אשיג גם שמץ מאותה האשה, המלאה אש וחן ורוך, שעליה קראתי ושמעתי הרבה.

אבל האם לא אחת היא לי עכשיו? אני חפץ רק לצאת ידי חובתי בפני עצמי, בפני רגשי המסותר. בגועל נפש אמלא גם דבר זה, אבל אמלאן. בפרוטות — יהי בפרוטות! בפרוטות קניתי תמיד לחם ותה, בפרוטות קניתי ספרים ישנים למקרא: כשתקף עלי שממוני קניתי חדוה גם כן בפרוטות, בתיאתרונים פתוחים ובקרקסין, הנותנים ריח של זבל. פרוטה קבלתי גם בעד הוראת־שעה. כל חיי הם שלשלת ארוכה של פרוטות. בפרוטה האחרונה ובפעם האחרונה אקנה גם את האשה, או את הנקבה... עוד פרוטה הלודה תצטרף לשלשלת חיי — וסוף.

אילו היו יודעים את אשר אתי, את המחשבה, שאני נושא בלבי, ואת הדבר שאני נושא בכיסי, היו אומרים: „שגעון". יהי כך... ואנכי חושב את דבריהם לשגעון, העיקר — רק הטעם שבדבר. להם יש טעם לחיות ולי יש טעם למות: ונמצא שאני הנני אמת קטנה ונפרדה בפני עצמה, והם אמת כללית בפני עצמם. בעולם ישנם הרבה אידיאלים ואמונות, שהם רחוקים זה מזה מרחק רב, וכל אידיאל שונא את השני, כל אמונה ואמונה עוינת את חברתה, — ובכל זאת נשאר כל אחד מהם תקיף בפני עצמו, מפני שכל אחד יש לו אמת שלו...

כמעט שנעים לי לראות את עצמי, כשאני מתנועע ברחובות ומחשבת המות בלבי. גופי, תנועותי וכל פרצופי רק כקליפה קשה הם על רעיוני הרבים. מסביבי הכל רץ, מתנועע, צועק, רועש ואני כהתיבת מות בתוך החיים, והחיים אינם יכולים לעכל אותי. הנני קפוא ושלו. שלוה כזאת יודע רק הצור הבולט בים סוער. גלים רצים, דוחים זה את זה, משתגעים מרב און וכח, מתהרים זה עם זה, והצור עומד ומצחו קמוט ושואל: „למה כל אלה? הן אפשר לעמוד ככה ולהיות אבן"...

— מדוע אינך רץ ואינך נוהם כרעבתנית כמוני? שואלים אותו הגלים.

— אני הנני צור, עונה הסלע, יש לי אמת שלי. —

עוד שני שבועות ואולי גם שבוע אחד, והיה עלי הדבר למשא, וקצתי לעמוד ולהביט כיצד אחרים חיים ונחפזים ונוסעים, — ואז..

אולם עוד חשבון אחד עלי לגמור עם החיים.

ואני אינני חפץ לעזוב את החיים בלי גמר חשבון זה. איני רוצה, שברגע האחרון שאמות בו, ידמה לי, ששגיאה היא מצדי לעזוב את החיים, בשעה שעוד מרחק נעלם חבוי בשבילי מתחת למסך, ואנכי לא ראיתיו. חפץ אני לטעום כל מה שבשבילי טרם אמות, למען אשר אמות בלי שמץ געגועים אל החיים, אשר מאסתים.

אני ידעתי בימי המעטים רעב ושובע, עוני והוי „שפע", תקוות טובות ויאוש, שמחה ויגון, רק דבר אחד לא ידעתי עדיין, את האשה...

בן עשרים שנה אנכי היום, ואת האשה, או יותר פשוט — את הנקבה לא ידעתי. יהיה מה שיהיה! אני חפץ לדעתה טרם אמות.

גם הנשים שידעתין רק פנים אל פנים מעטות הן בחיי; אולם הרבה, הרבה קראתי עליהן.

וצר לי, צר לי מאד לפעמים, שאני אינני אפילו צלו של איזה גבור ברומנים מסובכים מלאים תאוה קודחת ועבירות מפליאות, וצר לי לפעמים שאני אינני אותו הגבור, המתגנב בעד החלון אל אשת גרף מפורסמת

III

כ"ט אלול.

עכשיו, כשאני מעביר בדמיוני וקורא בכתב את מאורעות חיי התמימים, הקרים והכהים בצללי סתיו — עכשיו, כשאני מטפל בכל אחד ואחד מזכרונותי, אני מרגיש, כי עוד אז, בימי ילדותי הוטל בי אותו הגרעין... אותו הרעיון. האטמוספירה של ביתנו, התיחסות אמי הורתי, אבי, שעסקיו עמדו ביני ובינו כגדר ברזל, — הם הם הולידו אותו הדבר הקר שנפל וירד עד לקרקע לבי ואין עוד להוציאו משם. —

לאט, לאט התרקם בי הגרעין והתפתח, עד שבשל והגיע שעתו להוציאו אל הפועל, כי בשביל מה קניתי את האקדח?

לא! לא לפתע בא אלי הרעיון הזה. לא איזו תנועה עצומה הולידה אותו, כמו שיקרה אצל רב המאבדים את עצמם לדעת; מעולם לא יכולתי לנפול, כי מעולם לא התרוממתי לנקודה גבוהה. מקרים, עובדות ומאורעות משעממים, שלשלת ארוכה של ימים קודרים, שחצים רעב וחצים עצבות ובדידות, שברי תקוות שלא יכלו להתמלאות, — כל אלה הרסו מעט את נטיתי הטבעית להוות ועשוני לבלי שאיני מוכשר לקבל חיים...

לאט לאט, כמו שיצמח העץ, כמו שישגשג הדרדר עלה הרעיון בלבי. ימים ושנים התרקם בביתו של אבא ואנכי לא ידעתי. אחר כך התרקם הרחק מבית אבא, בנכר, ברעב ובעני, ואנכי לא ראיתי עדיין את צורתו הקבועה עד שבשל עכשיו וקם לעיני בכל קרירותו וקשי ערפו וצורתו המאובנת והבולטת: „לעזוב את החיים!"

ויחד עם הרעיון בשל גם הרצון להוציא את הרעיון אל הפועל. עכשיו, למשל, אני שוכב על הספה ומפהק, ושום דבר בעולם אינו מושך אותי, ובבוקר בהיר או כהה אחד עליל אני לקום פתאום, לקחת את האקדח, להביט בפעם האחרונה על החומות, שנשקפות אלי בעד חלוני יום יום ושכבר היה לי מראיהם לזרא, ולירות אל לבי או אל רקתי, וידי לא תרעד ולבי לא יהלום. כן, מרגיש אני. ומאושר אני שיש לי המפתח לזה; המפתח אל המות בידי הוא.

האנשים הקרים, הרצים עכשיו ברחובות העיר והואגים ליום המחרת,

— נו ?...

שמץ של מרי וכעס עלה פתאם בחזי ויתפרץ בקול גדול:

— את נבלה... נבלה!... הרמה האבל אותך... נבלה!

— מה? לאכל?.... שא... תינק...

והיא קמה באנחה ובכבדות לתת לי אכל. מתוך עצלות וקפאון דעה לא הבינה לדברי. אנכי התביישתי, ובשלשה ימים לא יכלתי להביט אליה בלי התאדם. זו היתה המחאה הראשונה והאחרונה שלי נגד השממון, הקור והעצלות שבביתנו ובכל הויתי... המחאה היחידה נגד החיים שבביתנו, שאין בהם לא אהבה ולא שנאה ולא כלום, ואף מחאה תמימה זו הלכה לבטלה, אבדה כלעומת שבאה, ושוב הוסיפו להעיק עלי הדממה שבביתנו ויחס אמי חורגתי, שאינו לא קר ולא חם... ושוב הוסיפה שנאתי לאמי חורגתי להתכסות חלודה...

— — — ואז בא היום העכור אחרי חדשים של חלי ויסורים אצל אבא.

אבא שלי שכב על הרצפה ונשים בכיניות בכו והפטפטנה את מיץ הטמיכן אל תוך סינריהן לשם היזק.. ואני עמדתי קפוא ודומם ולא בכיתי. כמה זר היה לי הגוף הארוך והזקן הזה עם התלתלים הצהבהבים הפרועים שלו. וכל הבכי והמראות הקבועות לא העירו בי מאומה מלבד התרגשות כבדה, כבדה מאד...

אשה אחת נגשה אלי ולחשה על אזני:

— בכה... טפש.. הלא זה אביך.. אבא מת...

ואני לא בכיתי. אני רק התאדמתי ואפן לקרן זוית, עד שעברה בשתי. ושוב הוספתי להביט במחזה האבל הזה וברֹאש אבא, המטפל בזקן וגבות שעירות, ולא הבנתי מדוע אני בוכה...

ובלילה אחרי הקבורה, כשעליתי על משכבי, עוד לא פג מרגשותי ריח המות... ריח הסמים וההתיפות ושלהבות הקרח שמלאו את ביתנו זה כמה. ואז עלתה פתאם מחשבה חריפה במוחי הנלאה, שגם אני אמות.. כמו שמת אבא... בודאי אמות... אבל זקן ושפם לא יהיו לי כמו לאבא... והחטים ובית כאלה לא יהיו לי... נשים לא תבכינה אותי ולא תפטפטנה את מיץ הטמיכן לתוך סינריהן... בודאי אמות.. אמות...

מרגיש אני גם עכשיו שהמחשבות הילדותיות שלי, שתעו תמיד במוחי כערפלים עכורים, קבלו אז צורתן הראשונה והבולטת...

———————

ומטושך של בית־התפלה לנוצרים התפרץ אל הבית ויפה את הדממה. והתבודד העצבות והוי לרבבה שברים וקטעים קטנים, שחולו עלי ונפרפו סביבי.

— בים בם, בים בם...

וקול הצלצול כמו הזהיר ואיים: לא טוב, לא טוב... הזהר... הזהר..."

ומעבר השני הגיע בעוד רגע נגון עצב ומושך של אמירת התהלים בבית־הכנסת שהיה לא רחוק מאתנו.

— אשרי תמימי דרך — ההולכים בתורת אדוני — — — —

ונגון התהלים וצלצול בית־התפלה לנוצרים התלכדו יחד... בלי משים, פזמו זה לזה ושטו בחלל העולם הכהה אחרי שקיעת החמה, התגנבו אל לבי, וארגיש, כי בדד אנכי.

באותה שעה הפצתי מאד, שראשי יהי מונח באיזה חיק רב ורך ושיד חמה תלטף את שערי. מראה כזה ראיתי בביתו של יוסי חבר במוצאי שבת. אמו הוליכה על ראשו בחשך העגים של צאת יום השבת ושרה בקול דק ורך לפני הדלקת הנר:

— גאָט פון אברהמ'ן און פון יצחק'ן און פון יעקב'ן...

כמה הייתי אוהב את אמי־הורתי העצבה, אילו היתה נוטלת את ראשי אל חיקה... אילו היתה עכשיו נחמה אמי... אבל גם בחיקה של אמי הורתי טוב לשכב...

ואמי־הורתי שכבה על הספה כבדה, שמנה ומזיעה, ואבריה הבלים והשמנים היו רפים וחסרי רצון.

אני לא התאפקתי ונגשתי בעצמי אל אמי הורתי, מבלי דעת מה לאמר לה:

— א... אמא... הורה...

היא לא זזה ממקומה ולא העיפה בי עין, אלא שאלה בבהלה:

— הם?... לאכול?

— לא, אין דבר, אין דבר...

עוד רגע נמלכתי בלבי ולא ידעתי מה לעשות, ופתאם נגשתי אליה בהתרגשות:

— אני יודע... זה כזב.. אבא כזב לי... את אינך אם.

— היב?...

— את אינך, אמא... כמו... כמו... נחמה.

עפעפים חברי ריסין הורמו ועינים קטנות וקרות הבהיקו בברק מים או זעה ופה בלה שאל:

מן התולעים, מכות אתן להם... רזה אנכי, אבל אמי הורגתי, את, שמנה ועבה היא... הרבה בשר ושומן יש לה והרבה תולעים ירמשו בגופה כשתמות, כאלפי מחטים יעקצו, יעקצו"....

החותי היתה גדולה כל כך עד שלא יכולתי להתאפק וגליתי אותה אחרי הלמוד ליוסי חברי:

— היודע אתה, אותי לא תאכל הרמה הרבה, אבל את אמי־הורגתי, את!

יוסי, נער ערום ובעל עינים עקומות, מצא לנכון לתת דיקי־רציה לדברי:

— כמו בנבלת הכלב, שראינו בשדה, זוכר אתה?

— זוכר... אבל אותי לא תאכל הרמה...

— עוד יכול אתה לגדל ולשמן... אז, כשיהיו לך זקן ושפם...

החותי רפתה כרגע. בשנאה הבטתי בפני יוסי, שגזל את חותי, ועניתי בבטחה:

— לא, לעולם לא אשמן... וזקן ושפם, כמו לאבא לא יהיו לי... לא יהיו... ראה תראה, שלא יהיו.

את הדברים האלה הוצאתי בבטחה ובקול מתון כאדם גדול. יוסי הציץ בפני, כמו בירא‍ה, ונשתתק... כנראה, הפיקו אז פני איזו רגש שומי עד לא חש אותי בחבריו מעולם. מלא הרגשות לא־ברורות נכנסתי הביתה אחרי שיחה זו, ובלי בקש אכול ישבתי על שרפרפי בפינה והתיחדתי עם מחשבותי הצעירות והנוגות. השמש החלה כבר לשקוע, ביתנו התרוקן: אבא הלך להתפלל מנחה, שפחתנו יצאה לשאוף רוח, ורק אמי הורגתי שכבה על הדרגש ותתנמנם, כשהיא שרויה בזעה עד לעורר החמלה. כשנכנסתי לא העיפה בי עין, אלא שאלה מתוך נמנום „מי שם?" ותוסף להתנמנם.

ומלבד השממון והעצבות, התדירים באויר ביתנו, עוד החפה עכשיו בבית איזו ריקות עגומה, אותה הריקות, הבאה אל הנשמה בעברה מקודש אל חול, אותה הריקות שמרגיש כל אדם בלבו אחרי שמחה ממושכה, בשובו הביתה אחרי החתונה —

עצבות כזו היתה באה תמיד אל לבי עם צאת יום השבת. ובביתנו המלא עצלות ושממון עוד השתרבבה עצבות זו ביתר תוקף כמהלה מתרבקת, כבצלים הפרים ורבים במקום צחנה במצאם מזון מוכן לפניהם. ועצבות זו התלכדה עם הצללים הבאים ויהיו לערבוביה כבדה אחת, שלכדה את נפשי הצעירה החבויה באיזו פינה אפלה שבביתנו...

פתאם התפקעה הדממה, השממון שבביתנו הריק. צלצול עצב

ויש שעברו ימים הרבה ואני לא דברתי אתה דבר. כך עברו ימים, כך עברו חדשים, שנים, ויחוסה אלי. יחס שאין בו לא שמץ אהבה, אף לא שמץ שנאה — נשם עלי כמו בקרה ובריח של קבר. לבי נדכה, נעשה כהה ואי מסוגל לקבל ולהפיק איזה רגש חזק. שנאתי המסותרה לאמי החורגתי לא יכלה להתפתח מפני יחסה זה המכוסה הלוטה, וכבר הרגלתי להביט אליה באותו אי-הרגש שהיא מבטת אלי.

אולם יש שאני יושב בלילה, בשובי מן החדר, על השרפרף שלי ומחמם את ידי אצל האח המבוערת. אור האש מרצד על הכתלים, על הרהיטים הישנים רקודים דמיוניים, ובאויר נודף ריח של שמנן, ריח עשן קר, חלון ועבות ועוד איזה ריח, ריח של אמי החורגתי בעצמה... אבא עוד לא שב מן השוק. אמי החורגתי מנמנמת על הספה ונוחרת בחטמה, ואז הנני יחידי בבית השמם והאלם, יחידי עם נפשי ומחשבותי העכורות, חושב אני הרבה, אך אין לי עם מי לשיח... כל אשר שמעתי וראיתי ולמדתי מקבל בדמיוני איזו צורה משונה, מבעתת ומשוגעת. הכל כפא מסביבי, הבית הרהיטים ואור האש. הם משתדלים להקפיא גם את לבי.... ואז הייתי משתוקק בכל הותי, שאמי-החורגתי תחדל מהיום והלאה להציק לי, לענות אותי, להרעיבני ולהכותני (כמו ששמעתי הרבה ספורים ע"ד אמות חורגות אצל חברי בחדר), למען אוכל גם אני לשנוא אותה, לענות אותה קשות על אפה ועל חמתה, לקרוא לה בכנויים של גנאי. מתאוה הייתי שתכה אותי, ואז הייתי משליך בפניה גלושים ישנים, הייתי מטנף את השמלה החדשה שלה בזפת, והייתי קורע את הכסת הגדולה שלה והעבה כמוה, והיו הנוצות ממלאות את כל הבית: אחר כך הייתי נס אל בית-הכנסת ולן שם...

תענוג מעורב בכאב מיוחד במינו היה לי ממחשבות נקמה אלו. תענוג ויסורים כאלה יודע רק הרעב, שלא אכל זה ימים אחדים, בחשבו על דבר אוז מטוגן, על דבר כרוב חמוץ ובשר עם לחם חם, שריחם נודף למרחוק...

———————

כבן עשר שנים הייתי בלמדי בשבת אחת פרק בחדר. הגענו לאותו הפתגם הישן „מרבה בשר מרבה רמה“. הרבי, ששתה תה והזיע, באר לי, שכל רמה ורמה העוקצת את הגוף המת הרי היא כמדת בבשר דהוי.

תיכף שלחתי את ידי אל תחת השלחן, כדי למשש את ברכי הקטנות והרזות, וברגע נצנץ בי רעיון: „אנכי אמות, אבל לא הרבה אסביל

ואשה כבדה, עבה ומזיעה רוקדת על גבי הכרים ומפקדת בקול גדול:

— עוד כרים... יש עוד.. הכניסי.. עוד...

את משכבי בלילה העתיקו מחדר המטות, ששם ישנתי עם אבא, והציעו לי משכב בחדר האוכל על הספה. ומאז השתנה אלי יחס אבא. כשהיה מאחר לשוב מן החוץ ועובר בחשכה על גבי הספה, שעליה ישנתי, היה זורק בחשכה:

— שלמקה, הישן אתה?

— לא.

אולם לא היה נגש אלי ולא היה מתקן עוד את שמיכתי, כמנהגו, אלא משליך לי על פי ההרגל ובלי שום כונה „ישן! ישן!" ופונה ישר אל חדר המטות...

ולבי־הילד שלי הרגיש, שהיא, האשה העבה, שאבא מכריחני לקרא לה „דודה" או „אמה", רק היא אשמה בשנוי זה, שבא ביחס אבי אלי...

ויש ששמעתי בחשכת הלילות, והנה אבינו משוחח אתה שם, מגרד בנעליו ומשליך אותם מהרה למטתו, — והייתי מקנא בה, באשה העבה, ומתגעגע הייתי למטת אמי נהמה, שהייתי ישן בה עד עכשיו, לנחרת אבי בישנו ולקולו שהיה פונה אלי לעתים רחוקות, ושנא שנאתי בסתר את האשה העבה, שגזלה ממני את כל אלה...

אולם התנהגותה של האשה הזרה אתי, לא נתנה לי מקום להראות לה אותות שנאה. יחסה אלי היה לא חם ולא קר. היא, האשה העבה, שכל מלאכה קלה היתה מביאה אותה לידי זעה, כאילו לא הרגישה כלל במציאותי... במציאות הילד הזר והתלוי, שציארו מעוקם בצמרת מבטה אלי היה מביע עצלות וקרירות־רוח ולא יותר, כך מביטים גם על התחתרבות־ביתיות, על הכלב ועל החתול. ויש אשר שכחה גם להביט בי ונזכרה רק בשעת הסעודה ובשעת שינה:

— שלמקה, לאכל.. שלמק'ה, לישון....

כך נזכרים בשעת הסעודה גם בחתול, משליכים לו עצם וקוראים קטשי... קטשי... קטש...

אז כבר למדתי בחדר, וכשבא הרבי לבקש שכר הלמוד, היה אבא מדבר אתו, והיא ישבה על הספה בעצלות ופתקה בפה בלה ורהב מבלי דבר דבר.

וכששאלתי אותה על דבר מה, היתה נושאת את עיניה הטרוטות, שאינן מביעות כלום, ועונה בפיהוק:

— הא — א — א? שם.:..

על ראשי, סטרתי לו על הטמו ברחמנות ולחשתי:

— נו, נו, נחמה... נו, טפש, הריני אימר לך נחמה!... למה תבכה?...

באותו לילה אחרי דבריו של אבא לקחני אבי אל מטתו גם כן שלא כדרכו וידבר אתי רכות:

— רוצה אתה שתהיה לך אם אחרת... כמו נחמה... היא תהיה גם כן טובה... תקנה סוכריות... אתה רוצה, בני?...

אנכי החרשתי.

— היא תבשל לך דברים טובים... בריינה שפחתנו אינה יודעת לבשל כך... אה!... היא תכין פרפראות טובות... קוגל עם צמוקים. אתה אוהב קוגל עם צמוקים?

— אוהב אני... עניתי אחרי אבא, המפציר בי לענות, ולבי הקטן נבא לי, נבא לי באפלה.

— באביב תטייל אתך בגן העיר... טוב? אם טובה תהיה? כן?

— כן, עניתי אחרי אבא בקול רפה.

אז נטלני אבא בזהירות והשכיבני בתוך מטתי אני ואמר כדרכו: „ישן! ישן!".

ואני עוד שכבתי שעת ארוכה בהשבה ולחשתי בפני עצמי:

— קוגל עם צמוקים, קוגל עם צמוקים... נחמה... נחמה... נטיל בגן... נחמה...

אשה הרגית והשמנית עם ראשי־פנים גסים, שמנים ובלים, עם עינים טרוטות קצת והסרות ריסים, באה לגור אל ביתנו הגדול והשומם. ובבואה — הכניסה אל ביתנו המון כרים וכסתות, ועד אשר הפרה אותם במטות המלאות כרים גם בלעדם, מלא חלל ביתנו בארבעת חדריו המון נוצות הדקות מן הדקות.

סבל נשא את הכרים אל ביתנו, והאשה העבה — אמי החורגת — רצה הנה והנה עיפה, מזיעה ונושמת בכבדות והכריזה לרגעים בקול צרוד ומצלצל שהזכיר את קול התרנגולת בשעת כפרות:

— יש עוד... עוד כרים.. עוד... הכניסו —

חולה הייתי קצת ביום ההוא כדרכי, ובלילה חלמתי, והנה כל ביתנו מתמלא כרים וכסתות, המעלים אבק וניצוצי־דקות, ואני נחנק תחתם ואיני יכול לצעק. מהגע לרגע מתמלא חלל החדר כסתות... הנה כסו כבר את החלונות, את ארון הזכוכית שלנו. עוד מעט והגיעו עד התקרה

הגאבנאַהמע של אפשטין לא נתקבלה? האַ? עוד פעם... נא... אין מה לדבר... אַהא!.. טוב... סברה.. זו היא סברה,,,

ואני הייתי שוכב ושומע הברות מקוטעות אלו והייתי משער במחשבה כמה מתקמט מצחו בתוך החשבה – בשעה שהוא ממלמל....

וכששכב לישון עוד התהפך כחצי שעה על הכסת הגדולה שלו ומלמל הברות ופתאם היה שואל עוד הפעם כפי הרגלו:

— שלמקה, הישן אתה?

— לא!

— ישן! ישן!...

יש שהיתה נופלת עלי אימה ילדותית באותה שעה והייתי מבקש בלחישה בהשמטת השם „אבא“:

— הדלק נר... אוי... הדלק...

כמענה היתה לי נחרת אבי המרוסקה והעיפה. אז הייתי טומן את ראשי הקטן מתחת לשמיכה, לבלתי שמוע את הנחרה....

פעם אחת נכנס אבי הביתה, כשהקדים מאד לבא מן החוץ שלא כדרכו. פניו היו אז זרים לי קצת, הקמטים שעל מצחו כמו התישרו גם כן שלא כדרכם. הוא התהלך בבית הנה והנה, נקש ברגליו זו בזו, נשף אל ידיו, כדי להתחמם קצת. בחוץ היה הורף לבן וקר.

אני ישבתי על שרפרפי הקטן וצוארי צבה ומעוטף צמר כדרכי. רגעים אחדים ארכה הדממה, לבי נבא לי, שעוד מעט ואבא יתחיל לדבר. פתאם נגש אלי ואמר:

— היודע אתה, שלמקה, את... שם... את שם אמך?

אני הרימותי את עיני בתמיהה ובסקרנות של ילדים.

אבא נבוך ממבטי זה והרים את קולו מתוך מבוכה:

— אינך זוכר, כיצד נקראה אמך? האַ?

נבהלתי מהרמת קולו של אבא שלא כדרכו והחילותי לבכות..

אבא נכפף עלי ופייסני במבוכה:

— נו, נו.. נחמה... נו הרף מבכי: נחמה... נחמה שמה.. טפש, הן אני אומר לך נחמה, נו!...

השם נחמה העיר בי דמיון של זוג עינים כחולות וטובות, מצח הלק תחת פאה נכרית. — איפה ראיתים? מתי ידעתים? הזאת היתה נחמה? אמי?

עניים היו ימי ילדותי ברשמים, בדבור ובמשחק, בראיה ובשמיעה, ולכן נעשה אצלי לטבע שני לחזור אחרי הדברים ששמעתי ושמצאו חן בעיני, ובשחקי אחר כך עם איש־הצבא הקטן העשוי עץ שלי, החלקתי

— נו, נו, שתק אתה! היתה השפחה הזקנה מיעצת לי באהבה ויוצאת אל המטבח.

הילדים המובאים אל ביתנו היו מביטים בי ראשונה בחשד. אחר כך היו נגשים ומטפלים בצעצועי, המונחים אצלי, ואני לא הייתי זז ממקומי. הם היו מציעים לי להריץ יחהו את הסוס, להסיע את העגלה הקטנה שלי. ואני הייתי עונה כמתבייש „איני חפץ" ומשתתק.

אז היו הילדים מתעצבים, מתחילים להביט בי בעיני זהין וכעס, כאילו העלבתי אותם, ופתאם היו מתחילים לבכות:

— אנו חפצים הביתה, הביתה, הביתה...

את אמי איני יכול לזכור, לפי שמתה בשעה שילדה אותי. את תמונתה לא השאירה אחריה.

אבי, יהודי ארוך, בעל זקן צהוב ורך, לא הכה ביותר — אהבני. אולם תמיד היה עסוק במסחר התבואה שלו. כל טורח המסחר היתה עליו. כל „ספר־ראשי" וזורנל ושאר ספרי החשבון לא היו אצלו. בתוך בוכהלטריה מבולבלת ומגופלת שמשה לו: מוחו הנלאה, קמטי שער מצחו הרבה מבורהנד עם רשטעתהפין בעט עופרת, שהיו ממלאים את כיסיו עד אפס מקום. כל היום בלעה אותו העיר שמתין לביתנו, עיר פרובינציאלית בליטה. את ארוחת הצהרים היה בולע בחפזון, כיושב על גחלים בוערות, וממהר עוד הפעם העירה. בלילה היה שב בשעה מאוחרת. אני ישנתי במטת אמי המתה הסמוכה למטתו של אבא; והיתי כשהיה שב אבי מן החוץ, היה נגש בחפזון אל מטתי ושואל בקולו הרך והנגהר קצת:

— שלמקה, הישן אתה?

אני התרגלתי מכבר לישון ביום ולכן לא יכלתי להרדם עד שעה מאוחרת בלילה.

— לא.

קשה היה לי לבטא את המלה „אבא" והייתי מתאמץ להשמיט שם זה בכל הדברים שדברתי עם אבי.

— לא? היה אבא שואל בלי שום כונה. והיה נכפף עלי בגופו הארוך ומתקן שמיכתי.

— ישן! ישן!... היה מצוה לי כפי הרגלו.

כמעט שעה שמעתי עוד, כיצד אבא חולץ את נעלי הארוכות בחשכת החדר השקטה ומשליך אותם בנחת ויורד מתחת למטתו, בשעה היא מרטן בדאגה בפני עצמו:

— המ... הגיעה השעה... שמר־הזב.. לא יוכל להכות.., והתשלומי

II

כ״ש לחדש אלול.

אותו רעיון!... כיצד התעורר בתוך לבי? מתי בא? אינני יודע. אינני זוכר. הנולד אתי יחד, או התפתח בי לאט לאט, ואני לא הרגשתי בו?

אולם זוכר אני, כי בילדותי הייתי מוזר קצת בשתיקתי ובהתגלי להתבודד. היה הייתי נוטה להתקדר; ובשעשועי יצאתי הצדה מחבורות. עטופה בצמר ובצלה חם, הייתי חושב הרבה מאד... בערפלים עוברים הגו מחשבותי הילדותיות, התוגות והצעירות, — בעננים-הסתיו הדלוחים, המטפטפים יום ולילה ואינם מפרים את האדמה. בסתיו, גם העננים אינם יודעים למה הם זוחלים באויר, למה הם מטפטפים מים על האדמה: גם האדמה אינה יודעת, למה לה מים, ובכל זאת מקבלת היא את המים, שיורדים אליה בעצלתים, מתרבבת יותר מדי ונעשית נוחה להיות רפש...

גם אנכי לא ידעתי, למה אני חושב ולמה לי מחשבות נוזלות אלו, ובכל זאת הרהרתי. ובביתנו הישן והשמם, שאוירו מלא כל היום איזו הויה קודרת, שעל קירותיו תמונות בגלויות ובתוכו רהיטים כבדים וישנים — ביתנו זה כמו עזר לי להרהר, כמו הפקיר לי את עצמו, את חלליו, את קירותיו, את שממונו ואת דממתו, כדי שאוכל לחשב את מחשבותי העכורות בטח, באין מפריע. ביתנו המלא שממון ואלמנות ודממה, היה בתוך מחשבותי, ומחשבותי — בתוך הבית... האחד כמו גרם להשני...

כשהייתי שב מעט לבריאותי, ואבי האלמן ושפחתנו הזקנה היו מזרזים אותי שאשחק קצת... שאהיה ככל הילדים, הייתי שב בעצלות לשעשועי, שלא הייתי שש בהם ולא משתעשע אתם, ובעמק לבי התגעגעתי על חליי, על הצמר החם, על מטתי ועל... ההרהורים הבאים מתוך שכיבה יתרה.

חברת ילדים בני גילי לא אהבתי ולא שנאתי. התיחסתי אליהם בקרירות הגיונית, כמעט בתעוב. שפחתנו הזקנה היתה מביאה אל ביתנו על פי בקשת אבא, חברים וחברות מילדי שכנינו, כדי שאשחק עמהם, ואני לא הייתי נגש אליהם, אלא הייתי יושב על שרפרפי ומביט אליהם, בעינים פקוחות ועצבות.

ככה על האקדח. הבנתי שצריך להתנהג בקרירות־רוח במסחר שכזה. אולם להתנהג ככה לא יכלתי בפעם זו.

כשקבל הלז את הכסף, לא מסר לי את האקדה תיכף, אלא עשה לי נחת רוח: הראה לי, כיצד משתמשים בו, כיצד טוענים אותו וכיצד מפרידים את חלקיו, המחוברים במסמרות קטנים.

כשהפריד חלקי האקדח רעד לבי מפחד. התיראתי מאד שמא, מעשה־שטן, יקלקל אותו, שמא יאבד אחד החלקים בנפלו ארצה. אולם שום דבר מעין זה לא קרה. לבסוף קבלתי אותו באזהרות על גבי אזהרות להשתמש בו בזהירות, לטמון אותו מעיני הפוליציה ועוד...

בהפזון מעורר תמהון קמתי ומהרתי ללכת יחידי אל מחוץ לעיר כשאני ממשמש באקדח ומטפל בו בכיסי בכל הדרך.

עקבות הגשם עוד נכרו בעשב והרטיבו את נעלי. הרים נוע שם בין ערפלי דם בעלי צורות וגונים שונים. השדה היה רהב, ירוק זריק. אז הוצאתי בזהירות את אקדחי מנרתיקו והתיחדתי אתו. הבטתי בו בגאוה עזה ולא האמנתי למראה עיני: כמדומני, שלי הוא... שלי היא... הא?

אז התחלותי לעשות הכנות לירות באויר לשם נסיון. כל השדה קפא, כביכול, על מקומו והכה. עצים החוקים הביטו בסקרנות ותמהו: „מה זה יהיה, מה יהיה?"

יריתי.

לכאורה, לא כלום... רעם קטן התפרץ והתמוגג באויר הערב הרטוב והצונן שבשדה. אבל, שד ורוח, מעולם לא זעזע אותי כל שום רעם חזק כיריה זו... נדמה לי שהרבבת הדים עמומים עונים לי מכל עבר, שכל השדה רעד והביט בחרדה. דמיתי לשמוע ביריה זו מעין שחוק גדול... הד רחוק של ארץ תעלומה... הד ארץ־חמות. —

עשבים רטובים הרטיבו את נעלי... ושמש אדומה ענקית וקרה ירדה בין ערפלי דם והיתה כמבעסת על אשר הפריעו ברעש־ידיה את מנוחתה ברגעיה האחרונים. —

———

לועג אל מול פני, צחק וקרא:

— בץ! עוד מעט ואהרוג אותך...

אנכי לא הודעזעתי, אלא נשארתי קפוא ומביט בתאוה אל כלי המות הנחמד הזה. כשלקחתי את האקדח בידי להתבונן אליו וידי נגעה במתכתו הקרה והחלקה רעדתי כולי... ברגע זה כמו נפתרה לי חידה סתומה שבקשתי את פתרונה זה כמה. הרגשתי פתאם בכל הויתי שצרך אני לכלי נוצץ זה... ומוכרח הוא להעשות לחפץ שלי — בלי שום דחוי. —

ומבלי עצור ברוחי קראתי בהתרגשות:

— שמע נא, אח... מכר נא לי את האקדח... טובה גדולה תעשה לי... אשלם במזומנים... ראה בקשתיך. מבין אתה, הוא נחוץ לי מאד, מאד...

— למה הוא לך, למשל? שאל הלז והעמיד בי את עיניו.

הרגשתי שהקדחתי את התבשיל ונבוכותי. גם אני עוד טרם ידעתי בברור למה הוא לי. בכל זאת התגברתי ואשתדל לדבר כטון של בן־אדם שהכל אחת היא לו:

— מבין אתה... ימים של התרגשות... פרעות, טביחות, ג'... כל אדם משתדל להגן על עצמו. — המ...

עיני מכירי קבלו את ברקן התמידי הוא הודיע לי את הסכים בעד כלי נוצץ זה... ונשבע לי שהוא מפסיד בו.... שעלה לו במחיר גדול יותר, אלא שלחבר הוא עושה הנחה, ובכן: חמשה עשר „קרבין"...

מחזות פניו של בעל האקדח ודבריו המתוקים הבנתי שמשקר הוא בדבר המחיר... אולם אני לא עמדתי על המקח. אדרבא, אסיר תודה הייתי לו. כמעט שבכיתי מתוך הכרת־טובה עמוקה. כסף לא היה בכיסי ויצא ממני בלב הועד להשיגו. ובקש בקשתי אתו מקודם לבל ימסור ח"ו את האקדח לאחר.

למחר השגתי כסף בעד ההוראות שלי. הייתי חייב בעד ארוחות ודירה, אך לא שמתי לב לזאת ומהרתי אל בעל האקדח. בהביאי אליו את הכסף, מצאתי את חדרו כשהוא סגור, וכשתי שעות חכיתי לו בחוץ אצל השער. גשם דק וקר ירד והרטיב את המרצפת ואנכי רעדתי וחכיתי. לבסוף זכיתי לראות את בעל האקדח פנים אל פנים.

— א... באת בענין האקדח... כבר?.. וכי מה הרעש? — כך שאלני בפנים שוחקים של אדם התקיף על הכחו.

ואני הבטתי אליו במבט תחנונים אשר לא הבין אותו. ומה היה לי לדבר? גם אנכי לא ידעתי למה מהרתי ככה, למה אני הדר

חדרו, נזכרתי פתאם, שגם בתקרת חדרי תקוע וו וגם עליו אפשר להתלות... רגע פקפקתי, אפשר שהטעני זכרוני, אפשר שאין כלל שום וו בתקרת חדרי, ואמהר הביתה. והנה אמת נכון הדבר.... אמת גמורה ומוחלטת... וו ברזל חזק וכפוף כמקור הנשר, כשן עקומה של אשמדאי, תקוע באמצע התקרה יכלו אומר „עלי אפשר להתלות... אפשר להתלות"...

— נפלא הדבר, כיצד לא הרגשתי בוו זה עד עכשיו? התפלאתי מאד. והוו בולט וקורץ... אז עבר גחוך של ערמה על שפתי ואהשוב: „עליך אפשר להתלות? באמת? הי־הי, הדבר מענין, נראה... הדבר מענין. כרגע מצאתי את החבל, שבו אני נוהג לצרור את חפצי בעקרי את דירתי — ובקרת רוח כמעט בענין־רב עשיתי לי עניבה חזקה, העמדתי כסא וכבר מוכן הייתי לקשר את החבל אל הוו.

— עוד מעט ואתלה... הרהרתי במנוחה ואגחך, — חי, עוד מעט ואתלה...

ופתאם דפיקה בדלת. מנוחת נפשי עברה כרגע, וזעה קרה כסתה את גופי. כרגע הבנתי את אשר חפצתי לעשות ואת הסכנה שהיתה כרוכה במעשה זה... ואמהר לטמון את החבל ולהשיב את הכסא אל מקומו.

— מי שם?

זו היתה מכירתי החביבה, העלמה ריבקין, שבאה לקחת את ספרה אשר השאילה לי. וכשפתחתי לה את הדלת העמידה בי עיני־שאלה ופנים הורים. כנראה העידה הזות פני על דבר הסוד שטמנתי זה עכשיו... לב האשה הרך שלה כאילו צד ברגע אחד את אותו הרגש המוזר, שהתעתד לפי־ין בכאן, ושעכשיו רפרף עוד באויר חדרי חועה, נעלב ומתביש כגנב רפה־אונים שנמצא במחתרת...

כשיצאה מחדרי לקחתי אולרי ואכרות את החבל לגזרים קטנים. הנאה משונה הרגשתי בכרתי הבל זה... זה היה מעין רגש של איש אכזרי המתנקם באויבו. אולם בכל זאת נמצאתי במצב התעוררות עוד ימים אחדים אחרי המקרה הזה; הוו שבתקרה כאילו אנס את עיני להביט בו. בלילה לא ראיתיו, אבל הרגשתי במציאותו, ולא יכלתי לישן. אז מהרתי לשכור לי דירה אחרת שאין כל וו בתקרתה וזונח לי.— אבל לא לאורך ימים.

נזדמן לי מכיר חדש, עלם בריא בעל שרירים ופנים מוצקים. הוא שמש בתור טכהלטר בבית־חרושת של כלי־מתכת. פעם אחת, בשבתו אצלי, הוציא פתאם מכיסו אקדח נוצץ ונחמד, העמיד את

כל העורקים והגידים והחושים, מרגיש בוגע קל אחד את זה, שהיו כל העורקים והגידים מרגישים ביחד, אילו היו כורתים ופוצעים אותם לאט לאט... ואת כל יסורי גהינם אלו הוא חש בכאב כללי ורגע אחד... ומת. —

ככה הייתי הוגה בדבר המקרים שקראתי עליהם, בדבר מיני המות שבדתו להם גבורי־המקרים. תמיד ביום ובלילה הייתי הוגה בהם ימוסיף עליהם ניפך משלי. כמעט שלא נעשיתי לפטליסט מ־מיונות מעוררים אלה. כל הבר היה מעיר בי רעיון של מות. עובר אני על גבי חומת־אבן והושב: קיר זה יכול להתמוטט במקרה, ליפול עלי ולמעוך את בשרי... עובר אני על גבי נהר: מי הנחל הזה, השוטפים בנחת ובתמימות, כביכול, יש בכחם להטביע... סבין נוצץ זה עלול לשחוט, לדקור...

פעם אחת, בהתבונני במצבת־כבוד־כבדה, שאיזה שר עב־ברש מתרומם עליה, עלה פתאם רעיון במוחי, שמצבה זו יכולה לנפול פתאם ולהנקני בכבדה, אם אוסיף להסתכל בה. איזה אינסטינקט של הגנה־עצמית נשאני הלאה ממצבת נוראה זו, שיש בכחה לנפול ולהרוג... וכאן נזכרתי, שזה הוא רק טפשית אי פשיט — שגעון... ואמהר לגשת עוד הפעם אל המצבה ואשתדל לעמוד במקום היותר סמוך לה. על שפתי רחף גיחוך טפשי, כאילו הפצתי לאמר למצבת האבן הכבדה: „נו, אדרבא, נפלי נפלי עלי... הנקיני... אדרבא"..

ביום אחד הגיעה אלי שמועה, שרעי ומכירי מכבר, אדם־צעיר כבן עשרים ושתים שנה, שתה סם־מות וימת. הוא הרעיל את עצמו בחמץ־הקרבולי, שקנה בבית האפותיק.

כל היום התהלכתי במין הגשנות נעימה ודמיוני צייר לי מחזה מות כזה והגדיל אותו בכמה וכמה פעמים. ובאותו ערב כשטיילתי ברחובות משמשתי פתאום בכיסי אם ישנן שם איזו פרוטות... וכיון שנוכחתי שיש — נכנסתי בלי דעת אל האפותיק וזרקתי בקוצר־נשימה...

— קרבול בעשר קופיקות.

וכשיצאתי החוצה ואצבעותי הרועדות אוחזות בחוזק את צלוחית הקרבול העטופה ניר, — הבטתי פתאם בתמהון על הצלוחית ואשאל את עצמי: למה לי סם זה? ובלי השוב הרבה השלכתי את הצלוחית אל המרצפת ונפצתי אותה. עשן קל ובעבועים והודים נשארו במקום ההוא... ואני הבטתי אל העשן הקל, — אל אדי הקרבול המתנדפים — ונדהמתי...

ושוב מקרה עוד יותר מגוחך. פעם, כשהייתי מהלך ברחוב ומהרהר במקרה, שקראתי בכרוניקה על דבר צעיר שתלה את עצמו על היו שבתקרה

עכשיו נפתר לי מצב רוחי, שארך אצלי זה כשנה תמימה.
בראשונה גבר בי החשק לקרא את הכרוניקה המקומית של העתונים.
שם הייתי מוצא לעתים קרובות מאד, מעשים באנשים המאבדים את עצמם לדעת והייתי בולע אותם בתאות נפש ובגנבה, כבוגד את הדלת אחרי כאילו עשיתי דבר מה שצריך להסתירו. וכל מקרה ומקרה שכזה, שנדפס בקצור, באותיות זעירות ובקרירות גמורה, היה מעורר מאד את דמיוני לימים הרבה. דמיוני היה מצייר לי בצבעים בהירים וחריפים עד להכאיב את פרטי כל ההכנות ל„מעשים אלו", אח"כ — את מעשי־המות עצמם, את גופות המאבדים עצמם לדעת, המפרפרים ביסורים של סם־מות, בעניבת של חבלים הקשורים במקום בטוח, בגבבי מי־נחלים, ולבסוף — רקות פצועות, מוחות שעברם הקדמות...
ותמיד הייתי משתדל לברא בדמיוני הרגשה ברורה של כל מיני־המות, המוציאים את האדם מן העולם:
א) הרי סם־מות: אש קרה יורדת בדמות נוזל אל הקיבה.... האש הקרה צורבת בדרכה את בני המעים ומכוצת אותם בחזקה... מהטים בקיבה... והמחטים הולכים ומתרבים מרגע לרגע, עד שהם כובשים את כל הדם, את כל העורקים, את המוח... כל עורק וגיד מתפלץ מכאב וצועק... ומליוני המחטים החדים חודרים, שוקעים, צורבים....
ב) תליה: הכסא משומט במהרה מתחת רגלי התולה את עצמו, העניבה החזקה תוקפת בבת אחת את הצואר העניג כמו בצבת ברזל... שרירי הצואר אובדים כחם, ואינם יכולים לעזור לצואר המפרפר; הגוף נעשה כבד פי שבעים ומכביד ומושך כלי התמנה.... אור היום נעשה ירוק, אחר כך — שחור... גידי הרקות הולמים כפטישים וגורמים כאב אנוש... הריאה מרטטת כדג גדול שהועלה מן המים.. המוח חושב להתפקע משטף הדם החזק הנלחץ אליו... עוד רגע והנה...
ג) טביעה: נפילה פתאומית עד לסבוך־ראש ואבוד החושים... קרת המים ורטיבתם... כרדר.... ברגע אחד מתמלאה הריאה מים בשטף עד בית הבליעה... הגוף צולל... הריאה מתכוצת ומפרפרת.. חפצה היא להקיא את אשר בלעה, את המעיק בעופרת קרה על כתליה העדינים ורפים — ואין יכלת... קריאה נוראה עומדת להתפרץ מתוכה, יבלי צאת לאויר העולם גועת קריאה זו בכאב אנוש...
ד) כדור מות: ירית אל הרקה... המוח עובד את עבודתו כדרכו ומכלכל את כל החושים ואת כל ההרגשות... ופתאם — טרררק... עצם הגולגלת מתפקעה ברעש... אורח חד וכבד עובר כרגע את כל המוח ומבלבל ומוציץ שם הכל בכאב נורא, בכאב חד וצורב... המוח, אבי

והענקי שעל הקיר... ואז נדמה לי, ששומע אנכי את קפיצותיו של המית עצמי, רטנור בבלי קמן זה... כנמר שחור ואלם הוא מתריצץ בכלא ברזל זה... מתאוה הוא להתפרץ, לירות, להמית, — לאמץ גולגלות, לפלח לבבות... ובשנאה גדולה הוא מביט אלי מן הלוע השחור, ומבטו — מבט עין ריקה שבגולגולת — אומר לי: אדם עירם ונבזה! למה סגרתני? הוציאני למרחב... למרחב הוציאני!"

ואז מתקמצות שני מאליהן, ואנכי מבין שני הקמוצות איזו מליב פרופות, הרגילות בשעת קרחת או בשעת חדוה גדולה; לוחש אני אל האקדח המונה ונוצץ על השלחן:

—הבליטה לא תקוץ אם תרבה עוד שבוע, שבועים... עוד תשפיק להיות... „ממזר"!

ובמהירא שמא יפרוץ המות חוק ויורה בלי רצוני.... שמא יצא מדעתו וימית קודם זמו, אני ממהר לסגור את האקדח בנרתיק-העור שלי... זוהי הכתנת המכניעה של אקדחי. כתנת מעין זו מלבישים גם את המשוגעים בהגיע זמן הוללותם...

מיוד בנאמנות... נזכר אני באבי המנוח, הארוך והצנום, שהיה נעשה חור ורועד למראה אקדח, וירא היה לגעת בו כמו באש. ואני, בנו של אדם הלש עצבים שכזה, נוגע ואוחז אקדח בכיסי... וכמה! אני אוהב אותו... באיזו תאוה עזה אני מרגיש בידי את מתכתו הקרה, החלקה והנוצצת... אין אצלי כל ספק, שברגש תאוה כזו מלטפים התאונים את קבוצות ידי פלגשיהם... שאנכי עדיין לא ידעתי אותן.—

יש לילות חמים, מלאים צללים כבדים וקישמרים החונקים אותי ואינם נותנים לי לישן. אז אני מוציא את האקדח מנרתיקו ונלחץ אל מתכתו הקרה בלהיי הלוהטת, שפתי היבשות מתעקמות לשחוק שחוק משונה ודומם בחשכה... והצללים והקושמרים, הרובצים עלי, כאילו מקבלים החפת מתניעת שפתי זו ומתחילים שורקים אף הם באותו השחוק. וכמה לילות אני נרדם עד הבוקר ולחיי לחוצה אל האקדח, ובהתעוררי לאור השחר החור, והנה האקדח מונח על הכר חלק וחומם, כשהוא שוהה אלי במתכתו הנוצצת... אך ההת מסוה זה אני מרגיש בו תאוה עזה וחזקה לירות ולהמית... ואז נעשים פני ערומים וזועפים קצת ומקבלים הות של פני גדול, שמצא את עיני של קטן, ובתוך כך אני מאיים עליו באצבע:

— איאי ממזר... ה„רוח" לא תקוץ, אם תחכה עוד שבוע.. שבועיים...

I

כ׳ לחדש אלול.

... זה כשני שבועות שאני טומן בכיסי את חלומו של מלאך־המות, את מי שעתיד להיות לרוצחו, את האקדח.

וחלק הוא האקדח ונוצץ וקר כמות בעצמו, וכדי הבטתי אל לועו השחור והעמוק נדמה לי, שאחת מאלף עיני המות מבטת עלי. באותו המבט האלם והנצחי, שרק עין גלגולת של שלד מסוגלה להביט כבה.

לכאורה הרי שחוק הוא... לקחו מתכת ידועה ונתנו לה צורה ידועה, וקפיצים שמו בה, וכדור קטן כזנב הלטאה הניחו שם וכל המכונה הזאת רק ליטרא משקלה! רק ליטרא אחת! לכאורה פשוטה היא, תמה וקרה... הא? אבל גם נא, ידידי, ללחץ במקום ידוע שבמכונה קטנה זו, רק באצבע קטנה להזיז! אה?... והנה רעם ורעש, אש ועשן, ומכונה קטנה ואלמה זו הורגת אנשים, אנשים גדולים, חכמים, עצומים, עליזים. אנשים אשר עמלו הרבה, הרבה עשרות שנים לשפה ולפתח את בשרם ואת מוחם, אנשים אשר ראו הרבה וסבלו הרבה ואכלו ושתו הרבה... אנשים שחיו וישנו הרבה, בבטחה שמחר ישובו יתעוררו משנתם ישובו להיות, לאכל ולשקר כהרגם... — רק לחיצה קטנה במקום ידוע שבליטרא זו — פוף! והאדם, שאליו מכוון הלוע, נופל ומתמתח באברים נובלים. וכל אשר ראה וקרא ושמע וקנה בעמל עשרות שנים אבד בשבילו כרגע לנצח...

ולי בעצמי נעים מאד להרגיש שמכונה נעלה כזו, מכונה, שלקחה לה את המות בחבירה, מונחת בצלחתי. וכשאתפוין שיורה האקדח וימית, אז יורה וימית, וכן אם לא אתפוין בזאת, אז יהי מונח בכיסי אלם ותם, כאילו אינו יודע מאומה „הממזר"!

המות ,המות מונח בצלחתי ואנכי אדוני... כחמר ביד היוצר יהיה בידי...

יש, בלילה... כשאני שב עיף ויגע מן ההוראות המעטות שלי הארוכות בעיני כשנים, מניח אני את האקדח על השלחן, אחרי סגרי מקודם את הדלת בעדי... מניח אני את האקדח היפה, מתענג עליו, בודק אותו ומחליק בידי על גבו הנוצץ והחלק, וכזאת עושה גם צלי השחור

מות.

(רשימות של מאבד עצמו לדעת).

רשימות אלה נדפסו, לפני שנים מספר, בעתונים ומאספים שונים ומהם קטעים, ב„הזמן" היומי ונפלו בהן הרבה שבושים והשמטות. עתה נאספו מחדש ונתקנו ונמלאו על ידי.

המחבר.

התכן:

מן החיים והמות.

מאת

ז. שניאור.

Heb 9974.500.98

HARVARD COLLEGE LIBRARY
APR 20 1932
GIFT OF
William Dresser

Минъ гахаимъ вегамоветъ

т. е.

Изъ жизни и смерти.

Соч. З. ШНЕУРА.

Изданіе ТУШІЯ".
ВАРШАВА, 1910 г.
Тип. Х. Келтера, Новолипье 11.

מן החיים והמות.

רשימות וספורים.

.(1903–1905)

הוצאת „תושיה", ורשה.

וביבליותיקה גדולה, שנה א', ספר כ"א—כ"ג.

ורשה, תר"ע.

בדפוס לוין־אפשטיין, פביה 38.

4-6-73
Heb 9984/500.98
B

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

PJ 5053 S46M5
Shneur, Zalman
Min ha-hayyim veha-mavet